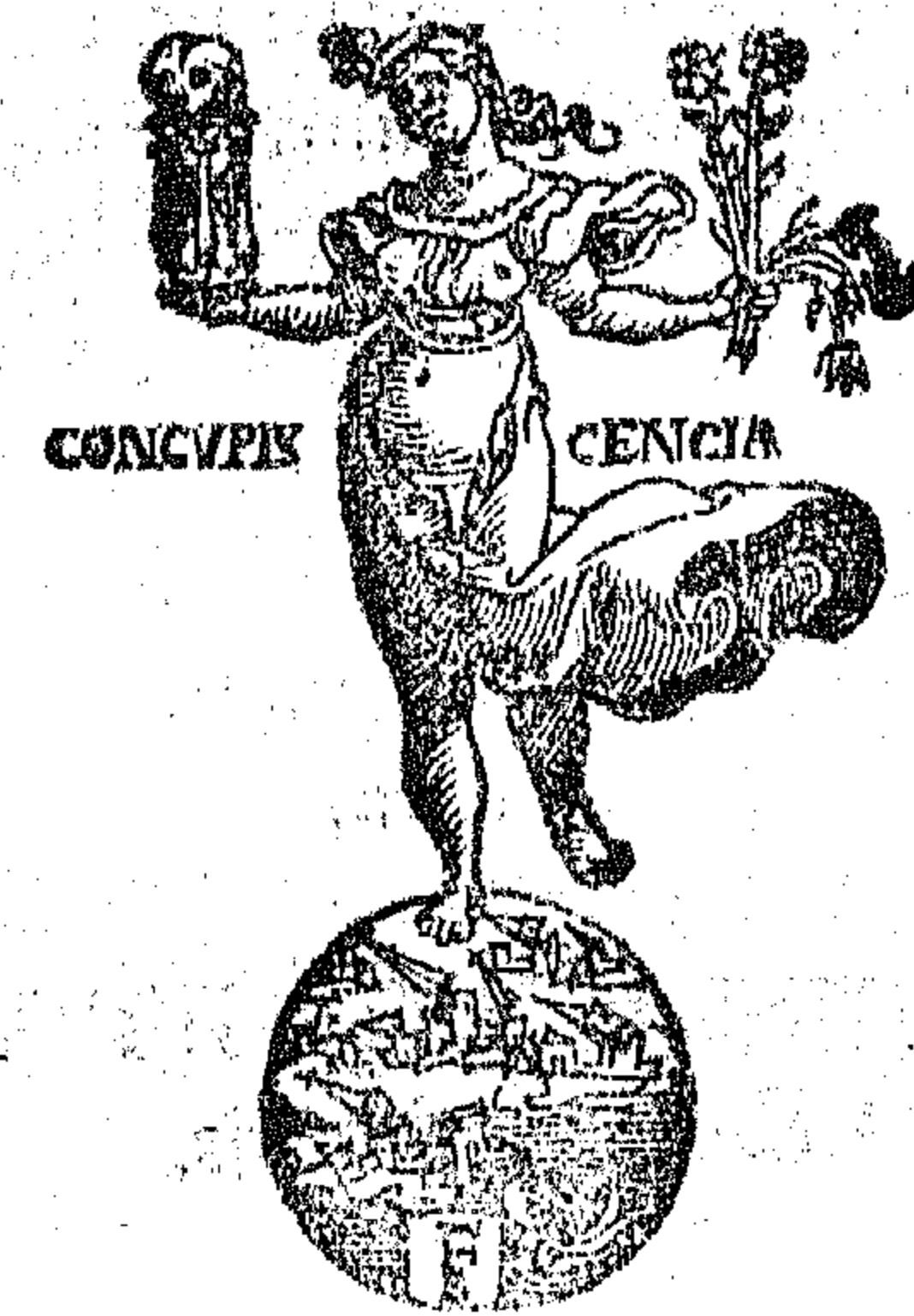

*Stulte quid est mundus, mortis nisi causa futura est
En ruit in uitijis en perit ille suis.*

*1. Ioan. 2.
Mundus transit & concupiscentia eius. Qui
autē facit uoluntatem Dei manet in eternum.*

DE IMAGINIBVS
LIBER D. CONRADI
BRVNI IVRECONSULTI, CANCELLARII
LANDESHVTENSIS, IN BAVARIA, CATHOLICA
Germaniæ Prouincia, aduersus Iconoclastas.

1. Corinth. 15.

*Sicut portauimus imaginem terreni, portemus
& imaginem coelestis.*

ELENCHVS XXII CAPITV.
LORVM LIBRI D. BRVNI DE
imaginibus.

- 1 Quid sit imago, & de diuersis eius speciebus,
 - 2 De imaginibus Dei incorporeis,
 - 3 De imaginibus Dei corporeis,
 - 4 De mystica significatione membrorum Dei,
 - 5 De imaginibus Christi, Dei & hominis,
 - 6 De imaginibus sanctorum Angelorum, in diuersis figuris,
 - 7 De mystica significatione imaginum celestium substantiarum, in speciebus rerum corporalium,
 - 8 De mysterijs humanæ formæ & singulorum membrorum hominis, in imaginibus Angelorum,
 - 9 Quid nuditas & uestitus imaginis Angelicæ significet,
 - 10 Quid uirga & alia quædam instrumenta, quæ imaginibus Angelorum in scripturis tribuuntur, significant,
 - 11 Quid nubes significant, in quibus Angeli hominibus apparere describuntur,
 - 12 Quid aurum, argentum, æs, & lapides preciosi, in formis celestium substantiarum designent,
 - 13 De imaginibus Inferni,
 - 14 De imaginibus Diaboli & Angelorum eius,
 - 15 De ratione imaginum defunctorum hominum, tam beatorum quam damnatorum,
 - 16 De imaginibus sanctorum Dei hominum,
 - 17 De sacris ludis & spectaculis Ecclesiæ,
 - 18 De origine sacrarum imaginum,
 - 19 De usu imaginum in picturis,
 - 20 De ueneratione & adoratione imaginum,
 - 21 De objectionibus Iconoclastarum, quas contra uenerandarum imaginum originem & usum opponunt,
 - 22 De abusibus imaginum.
- Duo superadicta Capitula, de imaginibus.*
- 1 Vualafredi Strabonis, Quod est Octauum, ex libro eius de exordijs & incrementis rerum Ecclesiasticarum,
 - 2 Iohannis Cochlæi, Quod est Decimum sextum, in Henricum Bullingerum, de sanctorum inuocatione, eorumque imaginibus.

REVERENDISSIMO
PATRI, ET ILLUSTRISSIMO PRINCIPALI AC DOMINO, DOMINO ALEXANDRO FARNESIO,
S.R.E. Cardinali & Vicecancellario, domino suo Clementissimo, CONRADVS BRVNVS
S. P. D.

Dutarchus Cheronæus in describendis his, quæ ad mores ciuiles pertinent, grauissimus author, Reuerendissime & Illustrissime Princeps, idemque Clementissime domine, ex Xenophonte refert: cor datu uiri esse, etiam ex inimicis utilitatem capere. Quam equidem sententiã, non modo diuinam semper iudicauit, etiam si ab Ethnico prolata sit (sicut & omnia, quæ quidem fidei nostre accommode dicta sunt, ab ipsis tanquam iniustis possessoribus uendicanda, & in nostrum usum transferenda sunt) sed etiam unicuique Catholico imitandam esse putauit: maxime uero ijs, qui ab hæreticis persecutionem patiuntur. Quippe quos in ipsis tribulationibus ita afflictos esse oportet, ut & iniurias inimicorum patienter ferant, & si fieri possit, ex his aliquam etiam utilitatem consequantur. Quod & sancta mater Ecclesia (cuius imitatores esse debent, quicumque sunt eius membra & obediētes filij) in usu habet. Nam & ipsa persecutiones hæreticorum ita sustinet, ut his ipsis non solum non lædatur, sed aliquem etiam ex his fructum percipiat. Siue enim affligunt Catholicos hæretici, Ecclesia in ipsa afflictione exercet patientiam: siue male sentiendo aduersantur, in erroribus ipsis sapientiam: siue etiam à Catholicis diliguntur, in ipsa inimicorum dilectione benevolentiam, ut inquit Augustus. Iam uero, & ego non meritis meis sed gratia Dei Catholicus, ad me quoque hanc sententiam pertinere existimo, ut qui & ego aliquot annis, ab hæreticis nostri temporis, grauissimas atque atrocissimas iniurias & persecutiones passus sum. Id quod multa eorum in me famosa scripta, partim suppressis authorum nominibus, partim falsorum nominum e mentitis titulis, ædita demonstrant. Idque non aliam sanè ob causam, quam quod publico in iudicio Imperialis Camere iudicandi munere, his periculosis temporibus, fideliter functus, pro iniuncta mihi publici officij necessitate, iniustis eorum rapinis & sacrilegijs, quantum quidem in me fuit, pro uirili restiti & semper

* ij repugnauit,

Plutarchus in libro, Quo p. c. quis efficit, ut ex inimicis capiat utilitatem.

August. lib. 2. de doctr. Christiana cap. 40

Inimicorum patienter ferre iniurias.

August. de ciuitate dei lib. 18 cap. 51.

Iniuria et persecutiones authori, ab hæreticis illatae.

repugnauit. Quod & tanto minus mirandum est, quod ex eadem causa non solum me, sed alios etiam Collegas meos, eadem fidelitate in officijs suis uersatos: Immo non iudices tantum, se di ipsas etiam leges, tam sacras quam prophanas: Ac postremo summum etiam Legislatorem, inuidiosissimum Romanorum Imperatorem, suppressere ac penitus profligare conati sunt. Quae res in uniuerso Imperio notior iam est, quam ut à me pluribus explicari debeat. Quid igitur prohibet, cur non & ego tam grauter ab inimicis meis laesus, eam rationem ineam, ut ex his fructum aliquem percipiam? Et si autem multa sint, quibus inimicorum iniuriae & calumniae retunduntur: Cuiusmodi sunt, re criminationes, apologiae, accusationes, & si qua sunt similia, quae ad uindictam respiciunt: & quaedam etiam, quae ad utilitatem ex inimicis capiendam pertinent, ut ab inimicorum turpibus dictis & factis declinare, & quae illis desunt, honestis actionibus operam dare, ab rebus turpibus omnibusque alijs, quae ipsis uoluptatem & risum allatura sint, cauere: & quae sunt generis eiusdem. Ego tamen duas potissimum rationes delegi, quibus fructum non mediocre ex inimicis meis cepisse mihi uideor: Una est, quod eorum furori cedendum, ac uindictam Deo relinquendam esse putauit: Altera, quod aduersus eorum errores ita me munendum esse duxi, ut possim omni

Utilitas ex inimicis capienda.

1. Pet. 3. poscenti rationem de ea, quae in me est, fide reddere. Illa ad tutelam corporis & honestae famae: haec uero ad salutem animae pertinet. Primum igitur, quod ad pericula tam corpori quam aestimationi meae, ab inimicis intentata pertinet, non ignorauit quod Augustinus exemplo Christi docet: non esse peccatum si fideles Christi, qui sunt membra eius, oculis persequentium se subtrahant, & furorem sceleratorum latendo potius deueniant, quam se offerendo magis accendant. Siquidem Christus non solum discipulos suos admonuit, ut si ab inimicis persecutionem paterentur in una ciuitate, fugerent in aliam: sed ipse etiam, ut furori Iudeorum cederet, aliquandiu non palam ambulauit, sed abiit in regionem iuxta desertum, in ciuitatem quae dicitur Efram, & ibi moratus est cum

Fugere pericula & manus persequentium.

Augustinus in expositione in Euang. Iohannis tract. 49.

Matth. 10. Ioh. 11.

2. Cor. 11. Act. 9.

Sermone 39. Cur Socrates Apologia uti noluit.

discipulis suis. Sic Dominum & Magistrum suum imitatus Paulus, per murum in sporta demissus, effugit manus eius qui eum comprehendere cupiebat. Sic Beatus Athanasius, alijsque Sancti Dei homines, persequentium se manibus subducere & multorum utilitati se reseruare maluerunt, quam nulla cogente necessitate, in damnum multorum, uitae periculum subire. Deinde illud etiam in mente agitauit, quod alibi Tertullianus Maximus de Socrate scribit: Non inconsulto eum fecisse, qui aduersus iudices, qui innocentem ipsum ad mortem condemnauerant, apologia uti noluerit. Satius (inquit) fuit, Socratem tacere, ubi minime licuit

cut non turpiter loqui. Sic enim maxime seruauit uirtutem, iracundiam compressit, iudices praeterea ipsos infamiae sordibus reliquit, quod tacentem condemnare non pudisset. Quo sane exemplo & mihi, uel in medijs ipsis inimicorum persecutionibus tacendum potius, quam aliqua aduersus eorum calumnias apologia utendum esse putauit: quorum fraudibus omnium fere aut certe multorum iudicia, ita deprauata & corrupta esse sciebam, ut nullus legum respectus esset, nec iusta ulla innocentium defensio audiretur: Ac proinde innocentiam meam malui seruare tacens, quam loquens apud iniquos, de fama & uita periclitari: Interim in infamiae sordibus inimicos meos relinquens, quos tacentem me tam iniuste persequi non puduit. Quin & eo res iam iusto iudice & uindice Deo redijt, ut inimici mei aliqui, infamiam suam toti orbi notam & manifestam reddiderint. Maioris momenti est altera ratio, quae ad animam ab erroribus haereticorum munendam pertinet: siquidem timendi non sunt, qui corpus occidunt, animam autem occidere non possunt. Quin potius is maxime timendus est, qui non solum corpus sed etiam animam perdere potest in gehennam. Tum in inquirendis haereticorum erroribus, maiore etiam diligentia & industria opus est, ut qui detortis scripturarum interpretationibus, alijsque fraudibus etiam doctissimis & prudentissimis hominibus imponere solent. Unde & mihi maior cura adhibenda fuit, quod aduersus inimicos meos, animam meam, quam quod uitam & famam defenderem. Ego igitur, quoniam haereses huius temporis, per uniuersum fere totius religionis nostrae corpus, dispersas esse uidebam: ita ut nisi singulis partibus religionis diligenter discussis, haud facile inuestigari posse uiderentur: religionem ueram in Quatuor partes distribui, Fidem, Sacramenta, Ceremonias, & Politiam Ecclesiae. Quas cum discuterem singulas, facile quid in unaquaque ab haereticis deprauatum esset, depræhendi: uelut exempli causa: Errores circa fidem inquisituro, in ipso statim lumine nephandum illud dogma: Solam fidem iustificare, occurrit. Nec minus blasphemum in Sacramentis depræhendi: Quae sunt, Non esse septem Sacramenta, In Eucharistia uerum corpus Christi sub specie panis, & sanguinem sub specie uini non contineri, Post consecrationem, panem et unum secundum propriam substantiam in Eucharistia remanere, Eucharistiam in usutantum esse Sacramentum, Eucharistiam non esse adorandam, Missam non esse sacrificium, Missam non prodesse uiuis & mortuis: In Sacramento baptismi nihil referre, qua forma baptizandi ut amur, Baptisma nihil prodesse paruulis, ideoque eos adultos factos, esse baptizandos: Confirmationem non esse Sacramentum, eamque à quolibet Sacerdote posse conferri: Ecclesiam Christi

Periculum ab haereticis in peruertendo scripturas sacras. Matth. 10. Lucae 12.

Religionis uere Quatuor partes.

Erronea haereticorum huius temporis dogmata.

Contra Eucharistiam.

Contra baptismum.

Contra confirmationem.

Contra sacros Ordines. Ignorare Sacramentum ordinis, Eum qui non prædicat non esse sacerdotem, Quemlibet Christianum esse sacerdotem, etiam mulieres: In tribus Sacramentis non iterabilibus, Baptismo, Confirmatione, & Ordine, non imprimi characterem: Non esse tres partes poenitentiae: Contritionem, quæ fit per discussionem, collectionem & detestationem peccatorum, hypocritam facere, & magis peccatorem: Confessionem non à Deo institutam, sed humana constitutione introductam: Confessionem auricularem, sacerdoti factam, non esse necessariam: Non omnia peccata esse necessario confitenda, In Sacramento poenitentiae non conferri gratiam: Satisfactionem pro peccatis non esse necessariam peccatori, sed dimissa culpa simul etiam poenam dimitti: Matrimonium non esse Sacramentum, nec in eo conferri gratiam: Extremam unctionem non esse Sacramentum, & quædam alia, quæ ab hæreticis, ad impugnandam Catholicam ueritatem, circa Sacramenta introducta sunt.

Contra matrimonium et extremam unctionem.

Contra Cæremomias & Politiam Ecclesie. Atq; ad eundem modum in Cæremonijs quoq; & politia Ecclesie, hæreticorum errores inquisiui, nec pauciores in his minusq; detestabiles, quam in fide & Sacramentis, depræbendi, quibus ita diuinus cultus, Ecclesie disciplina, Oeconomia & iudicia deturbata & deuastata sunt, ut passim ex Ecclesijs & Monasterijs, eiectis legitimis sacerdotibus & ministris: destructis templis, Sacramentis, & rebus domesticis prophanatis: debito ritu orationum, ieiuniorum, elemosynarum, sepulturarum, festiuitatum, & similibus sublato: prauissimis moribus, sub prætextu uerbi Dei, multorum animos corrumpentibus, distractis in prophanos usus rebus Ecclesiasticis: Primatu S. Romanæ Ecclesie suppresso, ac iurisdictione Ecclesiastica in Laicos translata, alijsq; contra decentissimum Ecclesie statum & ordinem introductis (quæ hic enumerandi neq; locus neq; tempus est) nullus iam rerum diuinarum ordo, sed rerum omnium perpetua confusio in Ecclesijs conspiciatur.

Authoris intentio in scribendo. Porro, his erroribus ad hunc modum inuentis, proximum fuit, ut quibus rationibus ij ipsi confutandi essent, & aduersus eos propugnanda Catholica ueritas, perquirerem. Siquidem ad hunc modum instructus, satis, quod proposueram, aduersus inimicorum errores munitus fore uidebar. Proinde, quo ordine ante errores hæreticorum inuestigaueram, eodem omnino tramite & methodico quodam modo, rationem confirmandorum Catholicorum dogmatum & refellendarum hæresum quæsiui. Nempe per uniuersam religionem & singulas eius partes discurrrens, Ecclesiastica & Catholica dogmata: de fide, Sacramentis, Cæremonijs, & politia Ecclesie, inuestigau: & quibus modis ea ex diuinis scripturis & sanctorum patrum conciliorumq; decretis, alijsq; scripturis Authenticis,

Authenticis, & communi Ecclesie consensu confirmantur: & rursus, quibus rationibus aduersus ea introductæ hæreses confutentur, inquisiui: eaq; omnia in certum ordinem digessi, ut si quando usus eorum incideret, ea in parato et uelut ad manus haberem. Ac primum, quæ ad Sacramenta pertinent, in librum unum: Cæremomias in libros sex, quibus librum unum de imaginibus adiunxi, & Politiam Ecclesie in Libros tres contuli. Quamquam postremi hij tres libri, hoc tempore congesti potius à me sunt quam digessi, sed quos Deo adiuuante (& quantum mea tulerit mediocritas) breui etiam ab soluam. In quibus omnibus unum id ago, ut ostendam quæ sint in Ecclesia dogmata uniuersis Catholicis, tum uera sequenda, tum falsa deuitanda. Sane his rationibus in fide Catholica confirmato, et aduersus hæreticorum errores obfirmato animo meo, de matre etiam Ecclesia (cuius ego, etsi inutile membrum, tamen obediens filius esse cupio) sollicitus, quomodo & ipsa et cætera eius membra, aduersus hæc mala, tuta & munita esse possint: Libros sex de Concilio Vniuersali scripsi: In quorum prioribus quatuor, præter ea, quæ ad autoritatē, officium, et dignitatē personarū, ad tractatum item, ordinemq; & processum Concilij Vniuersalis pertinent: De potestate Vniuersalis Ecclesie, & eius capitis, Ro. Pontificis, tam in indicendo Concilio, quam in præsidendo & authorando eius decreta, Catholicam ueritatem tracto. In posterioribus uero duobus res ipsas & decreta Conciliorū, eorumq; naturam explico. Quæ quidem omnia eò tendunt, ut quoties usu uent, hac autoritate munita Ecclesia, Catholica dogmata confirmare, labefactata erigere, sopita resuscitare, & antiquata renouare, & hæreticorum errores damnare & anathematizare possit. Sed quoniam parum prodest, damnare hæreses, si non & hæretici condemnentur, & condemnati legitime e medio tollantur. De hæreticis etiam & schismaticis libros sex scripsi, in quibus & naturā hæresum, mores hæreticorum, & quibus rationibus ad fidem, tam in iudicio quam extra iudicium, conuertendi: & si respicere nolint, compe scendi, & condignis poenis plectendi sint: quibus item modis cauendum sit, ne hæreses uel denuo nascantur, uel natæ propagentur, uel extinctæ renascantur, explico. Quibus & alia, quæ ad falsam religionem pertinent, adiunxi, ut de Idolatria librum unum, de diuinatione unum, & de superstitionis obseruationibus unum. Quæ quidem omnia, etsi non ad me priuatim, sed ad matrem Ecclesiam publice spectare uideantur: tamen committere non potui quin de his, etiamsi priuatus, tamen matris meæ Ecclesie obediens filius, quid publice prosit, sententiam meam scriptis commendarem: ut si quando à me filiale aliquod obsequiū exigeretur, tale aliquid præstare possem, quò me in sinu matris meæ educatum, non tam de mea priuata

Diversi a multi libri Autho-
ris.

Sex libri de uniuersali Concilio.

Sex item libri de Hæreticis & Schismaticis.

Alii item libri contra falsam religionem.

Qua intentio
ne scripti sunt
libri.

quam de ipsius publica salute sollicitum fuisse testarer. Hæc prolixius aliquando de persecutionibus meis, de quibus omni studiorum meorum ratione commemorare uolui, ut R. D. tua intelligat, me quoque etsi Germanum, tamen inter eos esse, qui nullis periculis abduci se ab obedientia sanctæ matris Ecclesiæ patiuntur. Etsi autem hæc meos labores non in hoc susceperim, ut ea, quæ à me hæcenus scripta sunt, aut post hæc (Deo adiuuante) scriberentur, in publicum æderentur: sed ut ueluti scutum mihi essent, aduersus eos, qui in obscuro sagittant rectos corde.

psal. 10. Neque enim ignoro quam rudia sint hæc mea & imperfecta, planeque indigna, quæ à doctis hominibus legantur: & quæ docti huius sæculi censuram (à quo nihil, nisi, quod ad amussim elaboratum & politum omnibusque numeris absolutum sit, recipitur) minime sustinebunt. Denique magna pars eorum est, quibus uel tituli ipsi scriptorum meorum non minus, quam res, quarum tractatus promittunt, sordescunt: à quibus proculdubio hæc ipsa, etiamsi nunquam uisa, lecta, aut iudicata, condemnabuntur. Attamen ab hac mea sententia me deduxit Reuerendus Dominus, Ioannes Cochleus, Canonicus Vratislauenfis, uir sane (ut uaria illius scripta, pia tuxta & erudita, multis iam annis aduersus huius temporis hæreses ædita testantur) non solum sacrarum literarum, omniumque honestarum disciplinarum doctissimus, sed etiam sacrosanctæ fidei nostræ aduersus truculentissimos Ecclesiæ Catholice hostes, propugnator fortissimus. Is enim cum pro singulari humanitate sua qualicumque hæc mea non grauiter legisset, tum amice etiam quædam admonisset: in reliquum (quod minime expectabam) probauit omnia, tum quod omnium maxime optabam, Catholica pronunciauit omnia: demumque (quod minime decreueram) suadere, immo urgere etiam ac prope cogere cepit, ut hæc ipsa non in meos tantum & priuatos usus reseruarem, sed ut in publicum æderentur, permitterem. Huius igitur doctissimi uiri auctoritate, qua ipsum apud omnes, qui ubique sunt gentium, Doctos & Catholicos utros plurimum ualere scio, permotus: quædam ex his, quæ utcumque à me scripta sunt, quæ antea supprimenda mihi uidebantur, nunc ut in publicum etiam emittantur & imprimantur consentio, nihil malorum calumnias ueritus, eorum maxime, quos Ecclesiæ Catholice inimicos esse constat: Ut pote qui suo ipsorum iudicio condemnati sunt, nec nostra hæc, nec aliorum Catholicorum scripta condemnare: nec, qui ipsi prostrati sunt, alios prostrare possunt. At nihilo minus hæc omnia sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ad quam, ex instituto Christi, maiorum et difficultium causarum cognitio pertinet, humilime offero, ut quatenus eum illius

Instigator ad
ædendum hos
libros Io. Cochleus.

Ad Tit. 3.

illius iudicio conueniunt, uelut usuræ talenti à me bene administrati reponantur: quatenus uero à ueritate Catholica aberrant, uelut notha & adulterina abijciantur. Iam uero ex omnibus librum de imaginibus specialiter R. D. T. nuncupandum esse censui: Primum, quia aduersarios habebit multos, & eosdem potentes: Unde & præsentiore & fortiore, quam alia scripta mea, tutela & patrocinio indigebit. Deinde tantum etiam patroni auctoritate nitatur hic liber meus necesse est, qui & rem in religione nostra omnium maxime necessariam defendit, & errorem omnium perniciosissimum confutat. Impia sunt fateor & abominanda, quæ aduersus Catholica dogmata fidei, Sacramentorum, Cæremontiarum, & totius Ecclesiasticæ Politicæ, ab hæreticis huius temporis scribuntur, quæ quidem in alijs scriptis meis refelluntur. At qui imagines uenerandas, id est, figuræ, quibus ea, quæ Catholice scripta sunt, non solum simplicium aspectui representantur, sed etiam animis eorum insculpuntur, è medio tollunt: quid aliud quæso agunt, quam ut omnis Christiana pietas & deuotio ex cordibus hominum euellatur, totiusque religionis Christianæ subrepat obliuio? Nam, ut ad conseruandam eorum memoriam, quæ de Deo & sanctis eius diuinæ pronunciant historiæ, plurimum profunt imagines & figuræ (siquidem uisa plerumque tenacius hærent quam audita) sic sublatis imaginibus & tardius capiunt ac difficilius retinent, quæ audiunt simplices: & eorum in super, quæ figurarum & imaginum representatione memoriæ commendarunt, facilius obliuiscuntur. Cuius rei plurima hodie in Germania, eademque eui-

Quanta sit
impietas &
perniciosa, tol-
lere imagines
Dei & sancto-
rum ex Ecce-
lesijs.

Probatio per
experientiam in
factis.

Quam perni-
ciosa Icono-
macha fuerit
olim in Grae-
cia.

Magna et im-
pia ingrati-
tudo Icono-
machorum.

dentissima, uidere licet exempla. Age ingredi templum aliquod imaginibus spoliatum, & contemplare populum uerbum Dei audientem, finito sermone uidebis omnes sine omni deuotione & ordine ex templo euolare. Rursus ingredi templum picturis & imaginibus ornatum & instructum, finito sermone uerbi Dei, uidebis multos deuotos homines in templo subsistere, & genua ad altaria flectentes, ea quæ audiuerunt, in figuris etiam ipsis tacite contemplari, & uelut memoriæ commendare, atque in super debitum cultum tam Deo quam Sanctis eius præstare. Adde Iconomachiam olim non solum multorum in Oriente schismatum causam fuisse, sed etiam plurimorum primum ad Sarracenorum ac subsequenti-
bus temporibus ad Mahumeticum etiam Imperium defectionis: non aliam proculdubio ob causam, quam quia per Iconomachiam uniuersa religione Christiana paulatim in contemptum adducta, populus una cum religione Imperium simul Christianorum Principum spernere, aut infidelium saltem minus formidare cepit. Denique quis non execrabilem & perniciosum hunc errorem esse iudicabit: quo Dei immortalis conditio peior quam

hominum

EPI. NVNCV. AD ALEX. FAR. S.R.E. CAR. ET VICECAN.

Patrocinium
contra Icono-
clastas.

hominum redditur. Referre enim & in publicum erigere Statuas mortuum de Republica bene meritorum licet, ne ingrati uideamur, utq; eorum præclara facta, æmulatione quadam imitari studcamus. Quin immo & Iconoclastæ ipsi, Pseudoprophetarum suorum imagines, ceu numinum quorundam, admirandas figuras circumferunt, ut ab his, qui eos reuerentur, honor aliquis exhibeatur illis: Et Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi imagines habere non licet, quem semper ante oculos (si fieri posset) habere deberemus? Postremo hunc librum omnium maxime sub patrocinio R. D. T. ab iniuria Iconoclastarum uel hac ratione defendi conueniet, quod & summa autoritate fungaris in ea Ecclesia, quæ una & sola, ut omnes semper hæreses extirpauit: ita & Iconomachiam, quoties caput erexit, potenter prostrauit. Et ei præterea sanguine iunctus sis, qui summum Christi in terris uicarium agens, pro pastorali cura sua proculdubio & ipse in sancta Catholica Ecclesia, cuius ipse summum Pontificatum gerit, neq; uenerandarum imaginum usum tollere, neq; qui earum defendendarum laborem suscipiunt, eos ab impijs Iconoclastis offendi aut opprimi patietur. Age igitur reuerendissime & illustrissime Princeps, non dedignetur R. & illustrissima D. T. & me deuotissimum clientulum suum, & hunc librum meum, pro defensione sacrarum imaginum scriptum, in tuam tutelam et patrocinium suscipere, ut & autoritate tua probatus, Iconoclastarum calumniam superare, & patrocinio adiutus, illæsus in lucem prodire & inter Catholicos uersari possit. Christus Iesus R. & illustrissimam D. T. sanctæ suæ Ecclesiæ diu incolumem conseruet, cui me humiliter commendo. Ex Landeshuta Bauariæ

V I. Kalendas Iulias Anno Domini

M. D. XLVIII.

EPISTOLA

EPISTOLA EIVSDEM D. BRVNI, PRIVA-
TIM SCRIPTA AD IOANNEM COCHLAEVM, DE
ratione scribendi Methodum.

Salus, Vides quàm pulchrè consilio tuo, Charissime idemq; Doctissime Cochlae, quod nuper de ædendo fragmento libri de Imaginibus cepisti, euentus etiam ipse respondeat. Quo nimirum id consequi uelle uidebaris, ut ea ratione doctorum hominum de scriptis meis iudicium, aut præiudicium potius, experireris. Hæbes iam quod tantopere cupiebas: Nempe duorum inter Theologos huius sæculi Doctissimorum, tum aliorum etiam eruditissimorum uirorum iudicia. Sed eiusmodi tamen, quæ meæ magis quam tuæ respondeant expectationi, Coniectabas tu quidem ex gustu uenijs illius fragmenti, reliqua omnia, etiam necdum gustata aut uisa, à doctis probatum iri. At inter duos illos, (quos dixi) doctos, prior ille non audet, ex unius capitis libri de Imaginibus lectione, de reliquis quæ nondum legit, iudicium suum ferre. Idq; meo quidem iudicio haud sanè imprudenter. Quis enim tam præcipitis sit iudicij, qui totum hominem, ab uno capite & uultu, quantumlibet decoro, formosum iudicet, cuius non altera reliquam quoque corporis habitudinem, membrorumq; dispositionem uiderit? Nam sæpe fit, ut qui uultu sunt liberali & honesto, in reliquum sint gibbosi, claudi, loripedes, alijsq; similibus uitijs deturpati. Contra uerò alter, ex uno hoc fragmento nostro censet lectorem reliqua omnia, etiam necdum uisa, fastidituros. In qua re mecum certe consentit, ut qui iam inde ab initio nostri de ædendis libris mejs initi consilij subuerebar, ne si ex unius aut alterius libelli mei lectione nauisem conciperent docti, à reliquorum deinceps lectione abstinere. Sed agè persequar iam plenius, quæ ad iudicium illius alterius, de scriptis meis attinet. Doctum, inquit, & eruditum hominem iudicauit, ex eius operis parte, & qui magna ac propemodum nimia diligentia rem instituerit. Quod si cætera persequatur ad eandem normam, qua cepit, hac una re fortasse offendet lectorem, quod uidebitur indulgisse ingenio: & affectata rerum uerborumq; materia, non tam utilitatem præsentis quaestionis, quæ cum hæreticis nobis intercedit, quam latitudinem operis quæ fuisse. Addit præterea rem ipsam, quam Index librorum meorum & Tituli capitum libri de Imaginibus promittant, magni esse & amplissimi argumenti, nec tam Iurisprudentiæ id opus futurum quam Theologiæ. Hic certe nescio laudem neagnoscam huius doctissimi uiri, an censuram sustineam. Magna cerè laus est, doctum me & eruditum à tam docto uiro iudicari, sed à qua longe me alienum esse scio. Sed id tamen interim inuicere uidetur, suscepisse me, hominem professione Iureperitum tantum, tanti ponderis argumentum: cui explicando ego ex illa mea professione unus sufficere non possim: Ac recte quidem censet uir doctissimus. Nam præterquam quod sacrarum literarum rudis sum, ac tanto minus huius professionis titulo, aut honore aliquo dignus: iuris quoq; prudentiæ uix aliquam, & eandem fortasse postremam etiam, laudis partem obtineo. Quod uero ad Tractatum librorum meorum attinet, Tria sunt, charissime Cochlae, in scriptis meis attendenda, Verba, Res, & Methodus. Verba scripturarum & Patrum ita imitor, ut nusquam ab ipsis, nisi quantum tractatus ratio exigit, discedam: ut scilicet ex his ipsis liberum permittatur Lectori, de sententiâ tam scripturarum quam Authorum ex eorundem uerbis iudicare. Res ego non fingo, sed ita propono, ut Lector intelligat, eas non à me confectas, sed ut scripturæ & propositi argumenti series exigit, & Ecclesiæ usus præscribit, esse

De libris D.
Bruni præ-

indicia.

Duorum do-
ctorum iudicia
diuersa.
Vnius pla-
cidum.

Alterius ac-
curatum.

Responsio
Authoris.

Tria in scri-
bendo Author
obseruat.
Verba.

Res

EPISTOLA PRIVATA

Methodus. esse traditas. Methodum in scriptis meis ideo libenter obseruo, quod non sit certior tractandi modus, quam qui fit per Methodum: non fictam quidem illam, quam plerique in scriptis suis simulant, & quasi magistros se Methodi esse faciunt: Quicquid adeo Aristotelis in hoc genere Simias ostentant, Et uere quidem Simias, Non enim recte Methodum (Quam Aristoteles praescribit & ubique in scriptis suis obseruat) imitantur: Sed Methodum fingentes, omnem ordinem, quem Methodus exigit, non aperte quidem inuidentes, sed nescio quibus picturatis uerbis & Sophismatibus obscurant, & auditorem a uero docendi discendiq; ordine, ut hoc modo a plana uia ueritatis deuiet, abducentes. Callidum sane Daemonis Consilium, qui huiusmodi organum hactenus in maximis rebus fidei & Religionis nostrae Christianae, ad decipiendos etiam doctos usus est. Verum qui diligentius & exactiore iudicio, quae ab istis hominibus scripta sunt, perpenderit, plane intelligit, nihil minus eos quam Methodum in scriptis suis obseruasse: & tantum eos ab Aristotelis de Methodo, non solum doctrina, sed etiam exemplo & imitatione abesse, ut quisque eos Sophistas magis, quam Methodi obseruantes & studiosos appellare possit. Sed recte iam longius aliquanto quam par est digressus. Ego in scriptis meis ita Methodum obseruo, ut perpetuo quodam ordine ubique in uia, quam Methodus praescribit, Lectorem retineam, nec ad diuerticula me conuertam: Ratus hoc modo Lectorem, intra fines artis detentum, uidere quo tendat, nec unquam facile a recta uia deflecti aut decipi posse, si modo natura adiutus, ea quae sensus communis suggerit, recte percipere possit. Quid est igitur iam quod in hoc argumento (quod ego de imaginibus tractandum suscepi) mihi quasi magnitudinem operis, non utilitatem dirimendae quaestionis de imaginibus quaerere, impingi possit: qui non alia, quam quae proprie ad rem ipsam pertinent, tractaui: nec aliter quam natura argumenti, & ars ipsa, & Methodi ratio exigit, & ea etiam qua potui breuitate explicaui: Nec sine in eo me peccasse spero, quod in materia imaginum ea tractare instituerim, quae in hoc genere ab alijs hactenus nec tractata nec explicata sunt. Cuiusmodi sunt, quae a me de ratione imaginum Dei, Angelorum, Sanctorum, Inferni, Diaboli & Angelorum eius, animarum item defunctorum, tam beatorum quam damnatorum: Quas Ecclesia in diuersis figuris, & sub uarijs mysteriorum significationibus exhibuit, scripta sunt. Quin potius si haec ipsa, ego ut caeteri, praeterissem, iam Methodi rationem a me neglectam esse fateceri necesse est. Caeterum quo id magis fiat liquidum, imaginem diffiniri, similitudinem esse a re ipsa, cuius imago est, expressam ac ipsius representatiuam: Deinde imaginem in suas partes partitus sum, nempe ut imaginum, quaedam sint rerum in corporalium, quaedam uero corporalium &c. At quis recte intelliget, cuiusmodi sit illa in singulis speciebus similitudo: & quae rerum per similitudinem representatio, & mysteriorum significatio, nisi plenius haec ipsa in singulis partibus, ex diuinis scripturis & sanctis patribus explicentur: Huiusmodi autem sunt, quae a me de ratione imaginum diuersarum rerum & substantiarum (quae quidem ad cultum Religionis nostrae pertinent) in diuersis figuris & mysterijs tractata sunt: quae si a me praeterita & omissa fuissent, quis non mutuum & imperfectum id, qualecunque est, de imaginibus scriptum mecum iudicaret: in quo ne definitio quidem rei & partium ratio & natura, sufficienter excussa essent & explicata: Atque haec omnia quis iam non uidet, ad praesentem etiam de imaginibus conuersionem pertinere: Quod fortius argumentum aduersus Iconoclastas esse potest, quam quod a ratione institutionis imaginum, & earum mystica significatione ducitur: Quo nimirum conuincitur, imaginum institutionem in Ecclesia, nec fortuitam esse nec temerariam, actanto minus etiam Idolatricam: Tum earum usum non solum in hoc introductum

Simie Aristotelis in falsis Methodis.

Vera Methodus quid requirit.

Imaginum materia Methodus dice tractata.

Imaginis diffinitio & diffinitio.

Explicatio specierum imaginum.

Argumentum ab institutione imaginum.

DE RATIONE SCRIBENDI METHODVM.

troductum esse, ut eas ipsas, aut res potius, quam imagines sunt, & quarum in nobis memoriam excitat, cultu uidelicet in Prototypo relato, ueneremur: Sed etiam ut diuersa eademque diuinitissima in imaginibus mysteria, quae per imagines in diuersis figuris significatur, deuotius contemplerur, ut iam multa alia, quae ad eandem rem pertinent, praeterea, quae certe omnia in xxii. Capitibus libri nostri de imaginibus diligenter explicantur. Nec sane nimiam, sed iustam potius eam diligentiam esse puto, qua eiusmodi argumentum de imaginibus non in parte aliqua, sed integrum absoluitur. Quis enim pictorem ferat, qui pro integra imagine, quam pingendam suscepit, caput aut pedem tantum quamlibet pulchre depictum exhibeat? Aut Architectum, qui uestibulo tantum domus constructo, integram domum quam construendam suscepit, insectam relinquit? Et ut ingenue dicam quod sentio, si culpa est diligentia qua integrum, non mutilum & imperfectum opus exhibetur, malo in hoc genere ab illo altero (quem dixi) docto uiro etiam nimiam diligentiam insimulari, quam uel in minima parte suscepti operis alicuius negligentiae accusari. Atque haec sane de iudicio doctissimi uiri, quod de libris meis tulit, non eo scribo, quod id ipsum improbem, meas uero ineptissimas nugas probem: Quis enim idoneus iudex in propria causa? Sed ut scribendi rationem, quam in quibusdam libris meis obseruaui, apertius declarare. Ad quam si respexisset ille uir doctus (quod alios quosdam doctos, qui me ordine singula concinne digessisse censent, fecisse animaduerto) aequius fortasse de scriptis meis iudicium pronuntiasset: aut certe a iudicandis, quae necdum uidit, abstinuisset. Quod alter & prior ille fecisse uidetur, & prudenter quidem: Nimirum eius memor, quod iureconsulti dicunt, De qua re quisque cognouit, de eadem recte etiam pronuntiare potest. Id quod ab Aristotele mutuati esse uidentur, dicere: Nemo bonus iudex est, nisi earum rerum quas cognouit, Haec ad illorum literas. Ad tuas respondebo, quam primum responsum ad supplicationem meam, quam pro priuilegio impressorio Senatui Caesaris obtuli, accepero. Vale charissime Cochlæ, animae meae dimidium, & me quantum soles, id est, nimum etiam, ama: Nam & si in alijs mediocritas, tamen in amore erga me tuo etiam extremitas placet. Quam tamen & ipsam, pari meo erga te amore, ad mediocritatem reducere studebo. Venerandum patrem de Rebdorff nomine meo plurimum saluta: quem & si de facie non cognosco, tamen ob singularem eius eruditionem & multijugas uirtutes, plurimum colo. Datum Augustae Vindelicorum, 9. Nouemb. Anno

X L V I I.

A INDEX

utilitas & mysteria imaginum

Iusta, non nimia diligentia.

Integrum, non mutilum opus esse debet.

Modestie exemplum.

INDEX TOTIVS LIBRI D. BRV

NI, DE IMAGINIBVS, PER IOAN. COCHLAEVM.

A

A braam antea Abram dictus	8	Angelorum instrumenta severitatis	ibidem
A busus imaginum que sanctorum sunt	143	Angeli poenis nostris ingemiscere dicuntur	ibid.
Actio ludi in quibus consistit	111	Angeli cur nuncij Dei dicuntur	58
Adam sapientissimus nominum impostor	6	Angeli quomodo legunt	59
Adamanorum seu Adamitarum insana nuditas	51	Angeli cur aurum obrizum dicuntur	60
Adoratio generalior est quam latría	130	Angeli transgressores, satellites diaboli	89
Adorationis generaliter acceptae exempla	131	Animam hominis ad imaginem Dei facta	12
Aer in Angelis fortitudinem & constantiam designat	60	Animam omnium rerum similitudinem in se gerit	13
Agones duplices, Scenici & Gymnici	112	Animam non esse corpoream, sed corporis similitudinem habere	75
Agonotheta Princeps certaminis qui praest. ibid.		Animam tribuuntur saepe partes corporales tripliciter	93
Ala charitatis igneae sunt	50	Animam infirmitates & languores multi	94
Albertus magnus acutissimus arcanorum naturae scrutator	64	Animam pulchritudo & deformitas	ibidem
Albugo in oculis spiritualiter quid est	95	Animarum post obitum apparitiones	97
Alexander Severus Imp. Christi amator	140	Animas post mortem in demones mutari falsum est	98
Alexandri huius mater Mannea Christiana fuit ibidem		Animam iustorum post mortem ubi manent	ibidem
Ambulare Dei quid est	27. 48	Animas mortuorum non versari hic nobiscum	99
Ancoratus, alias Ancyrotus, liber Epiphaniij	138	Animam separatam pro toto homine accipiuntur	101
Andrae Apostoli uerba ad crucem, & de corporis impedimentis quarela	73	Apostoli cur non fuerunt territi, quando apparuerunt eis dispersite linguae tanquam ignis	39
Angeli in specie ignis apparuerunt	33	Apostolorum duplices imagines, communes & propriae	102
Angeli in humana forma apparentes	34	Apum uirginis partus	106
Angelorum uoces & uestimenta	ibidem	Apparitiones animarum post mortem, quaedam Angelorum, quaedam uero demonum operationibus fiunt	100
Angeli in specie animalium, uolucrum & lapidum preciosorum	35	Apparitio animae Samuelis, Saul Regi facta qualis fuit	ibidem
Angeli an propriae substantiae corpora habeant	36	Apparitio Moysi et Heliae cum Christo in monte	ibidem
Angelorum apparitiones hominibus graues sunt	38-39	Arca Testamenti quid in se continuit	121
Angelorum sapientia in duplici cognitione	43	Artificium in picturis & statuis excellens	5
Angeli cur ut iuuenes depinguntur	44	Ars pictorum & fabrorum non est culpanda, sed abusus	147
Angelorum penne & ala quid sunt	50	Athanasius de imagine Christi à Nicodemo facta	122
Angeli nudi & discalceati	ibidem	Athanasij historia de miraculo eiusdem imaginis Christi in Berybo	139
Angelorum uestitus fulgidus & sacerdotalis	52	Athletarum diuersae species	111
Angelus zona aurea ad mammillas cinctus	53	Aurum & argentum quid significant in Angelis & in templo	60
Angeli cur uirgam gerunt	54	Aurum sapientiam & interiorem scripturae sensum significat	72
Angeli singulis hominibus ad custodiam deputati	54	Aureola Martyrum, Virginum & doctorum	109
Angelorum militia, castra & pugna pro nobis	ibidem		Banillus
Angelis duplex est uirga, consolationis & castigationis	55		
Angelorum potentia, ut unus 185. Milia percussit	ibidem		
Angeli cur uocantur Parati	56		

INDEX IN LIBRVM DE IMAGINIBVS.

B

B aculus Domini uarie accipitur	29	Corpora ab Angelis assumpta, qualia sunt	36
Bassilius Magnus approbavit usum & uenerationem imaginum	123	Corpus saepe pro toto homine accipitur	92
Brachium quid significat	46	Crystallus, tactu lapis, uisu aqua	67
Brachium & manus Dei Christus dicitur	ibid.	Crystalli natura & significatio	ibidem
		Crystallo assimilantur ministri Ecclesiae	ibid.
		Cultus imaginum, non sit immoderatus	146

C

C adauer Constantini Imp. V. effossum & crematum	149	Currere, ut comprehendamus	48
Caecus secundum animam quis dicitur	94	Cursum consummare quid est	49
Calceamenta & sandalia Apostolorum quid significant	104	Curiose scrutari opera Dei, non decet	37

D

D aemones igne inferni cruciari	77	Dentes dicuntur Doctores Ecclesiae	ibidem
Dæmones cur dicuntur latrones & uenatores	85	Dentes lacte candidiores	45
Dæmones an corpora habeant & qualia	88	Descendere in infernum cum armis suis quid est	90
Dentium duplex usus	44	Deum quomodo uiderunt Prophetae & Apostoli	17
Dentes dicuntur Doctores Ecclesiae	ibidem	Dei substantiam neque Angeli uident	19
Dentes lacte candidiores	45	Dei duplex est uisio, comprehensionis & beatificae	19
Descendere in infernum cum armis suis quid est	90	Deus sub forma humana aliquando uisus est	ibidem
Deum quomodo uiderunt Prophetae & Apostoli	17	Deus in columna nubis & ignis	20
Dei substantiam neque Angeli uident	19	Deus per signa corporea uisus prophetis	ibid.
Dei duplex est uisio, comprehensionis & beatificae	19	Deus non in substantia sua, sed per angelos hominibus apparuit	37
Deus sub forma humana aliquando uisus est	ibidem	Deus cur ignis consumens dicitur	40
Deus in columna nubis & ignis	20	Deus deorum Dominus, id est hominum	41
Deus per signa corporea uisus prophetis	ibid.	Dextera Dei, filius eius, atque etiam omnis creatura electa	23
Deus non in substantia sua, sed per angelos hominibus apparuit	37	Diaboli copiosa descriptio	81
Deus cur ignis consumens dicitur	40	Diaboli uariae sunt nomina, ut Belial, Beelzebub, etc.	82
Deus deorum Dominus, id est hominum	41	Diabolus quomodo iumentum est nobis	ibidem
Dextera Dei, filius eius, atque etiam omnis creatura electa	23	Diabolus Rex fortis & Princeps huius mundi	86
Diaboli copiosa descriptio	81	Digitus Dei spiritus sanctus est: Digni uero eius Prophetae	24
Diaboli uariae sunt nomina, ut Belial, Beelzebub, etc.	82	Dissensio de imaginibus inter Graecos orta	147
Diabolus quomodo iumentum est nobis	ibidem	Diuersitas inter Doctores Ecclesiae de IIII. Euangelistarum imaginibus	109
Diabolus Rex fortis & Princeps huius mundi	86	Diuinorum nominum uirtus & religiositas	7
Digitus Dei spiritus sanctus est: Digni uero eius Prophetae	24	Diuinus Plato à multis dicitur	ibidem
Dissensio de imaginibus inter Graecos orta	147	Draco & Leo cur diabolus dicitur	83
Diuersitas inter Doctores Ecclesiae de IIII. Euangelistarum imaginibus	109	Duellum seu Monomachia hodie reprobatum	114
Diuinorum nominum uirtus & religiositas	7		
Diuinus Plato à multis dicitur	ibidem		
Draco & Leo cur diabolus dicitur	83		
Duellum seu Monomachia hodie reprobatum	114		

A ij Effigies

INDEX IN LIBRUM

E		Græcorum Ethnicorum stultitia circa Deos suos 110	
Effigies Christi quomodo colatur, sex uer- sibus docetur	150	Gymnosophistæ Indię, genitalibus tecti	51
Electrum auri & argenti mixtam habet speciem	60	H	
Emphasis picturæ de historia S. Eufemie	128	Hieroglyphicæ literæ & scripturæ Aegy- ptiorum	6
Ephialtes Phantasma turbulenti somnij, ponde- dere suo premitis	4	Historia Iconomachie per Ioannem Mo- nachum scripta	124
Epiphania duæ Epistolæ falso adscriptæ	138	Historia Nicephori de primo Iconomacho	125
Epiphanius non fuit contra imagines Christi & sanctorum	139	Historie Martyrum in parietibus templorum depictæ	145
Erasmus non consensit Zuinglianis	151	Historia de Constantino Imp. VI. ex Sabellico.	153
Eremus mystice quid significat	55	Histrionum gestus & saltationes	112
Ethologi & Ethopœi, morum effictores in ludis	113	Histriones infames sunt	115
Ethici pictores qui sunt	ibidem	Histrionibus donare, peccatum est	ibidem
Euangelistarum imagines in III. animalibus	109	Histriones diuites & honorati Roscius & Aesop- us	ibidem
Euax rex Arabum de lapidibus preciosis scripsit	64	Homo ad imaginem Dei factus, in anima, potius in quàm corpore	12. 40
Eucherij regula, de membris & motibus anime quæ Deo in scripturis attribuuntur	22	Homo imago est totius Trinitatis	13
Eusebij sententia de imaginum origine	125	Homo in medullis mundi, omnium particeps	14
Erius rex Arabum nascator imaginum in Syria	124.	Homo per rationem imago Dei est, & potestatem habet super cetera	15
F		Homo Angelis in multis assimilatur	42
Facies Dei quid est	23	Homines iusti aurum sunt, sed non obrizum, sicut Angeli	60
Figure diuersæ in ornamentis Ecclesiarum	147	Hypocrite, simulatores personarum uel in ludo uel in Ecclesia	112
Filius imago naturalis est patris	2	Hyssopi natura & utilitas	63
Filius Dei Patri per omnia equalis	10	I	
Filius Dei, splendor lucis & figura substantiæ	11	Iaspis lapis multorum colorum, 17. habet species	74
Filius imago bonitatis Dei	ibidem	Iaspis representat uniuersas prope gratias spi- rituales	ibidem
Filij Dei homines renouati sunt	14	Iconoclaste, unius stirpis Quatuor Imperatores	151
Filius Dei ante incarnationem quomodo uisus est patribus	29	Iconomachie mala & impia causa	149
Flos Ecclesiastici germinis Virginitas	107	Idolatria non est ita consueta Christianis, sicut Iudeis olim fuit, quando inter Gentiles uersa- bantur	142
Forma corporis melior in homine quàm in brutis	12	Igne charitatis ardent ministri Dei	39
Formica dicitur aliquando diabolus	84	Ignis duplex uirtus, illuminat & accendit	67
G		Ignis & uermis in inferno	76
Gehenna locus corporeus damnatorum in inferno	77	Ignis inferni non lucet	79
Gehenna loci nomen in Iosue prope Hieru- salem	78	Imagines & reliquie inter sacra habentur	1
Gemmarum ornatus spiritualis in sponso & sponsa	74	Imago proprie quid est	ibidem
Generatio Dei ab æterno ineffabilis est	10	Imago seruat nomen eius, cuius est imago, ibidem	ibidem
Genua curuare cordis & corporis	49	Imago, similitudo & equalitas, quomodo disse- runt	2
Gibbum quis tropice habet	95	Imaginum	44

DE IMAGINIBVS.

Imaginum tria genera in intellectu	3	Imagines religiosa imitatione colende sunt	136
Imagines conficte Poetarum	ibidem	Imagines in Larario Alexandri Imp.	141
Imagines somniantium multiplices	4	Imagines diuersimode oderunt Chaldei & Sarsi- centi	ibidem
Imagines artificiales sunt picture ac statuæ ibid.	ibidem	Imagines sanctorum representant hominem ut to- tum, per Synecdochen, licet per mortem para- tes substantie eius sint separate	151
Imagines rerum, quedam corporalium, quedam incorporalium	9	Imitari Apostolum quid est	48
Imagines Dei, quedam incorporeæ, quedam cor- poreæ	10	Impetigo auaritiæ significat	96
Imago perfectissima Dei filius est	ibidem	Incantationum magicarum uaria exempla	91
Imago Dei secundum nouum hominem	14	Incus quare Diabolus dicitur	87
Imagines corporeæ, per quas se Deus ostendit	20	Incubi Diaboli, quos Galli Dulos nocant	88
Imago Dei aliter filius eius, aliter anima hominis dicitur	24	Inferi an corporalem habeant substantiam	75
Imagines Christi, non ut Dei, sed ut hominis pin- guntur	30. & 150	Inferi unde dicuntur secundum Augustinum	76
Imagines B. Virg. à S. Luca depictæ	31	Inferi in caliginoso aere, qui & cælum dicitur ibidem	ibidem
Imago Christi Euzadij depicta	ibidem	Infernum corporeum esse & ignem habere. ibi- dem & 78	ibidem
Imagines humani corporis assumunt Angeli	41	Infernum esse in corde seu medio terre	78
Imagines Diaboli & Demonum quomodo pin- guntur	89	Inferni locus, an sit uisus ab aliquo qui inde redie- rit, præter Christum	79
Imagines secundum ætates hominum differentes	93	Infernus terra miserie ac tenebrarum	ibidem
Imagines, in quibus animæ defunctorum appa- rent	96	Infernus cur lacus dicitur	ibidem
Imagines mortuorum duplices sunt, bonorum & malorum	101	Inferni pena qualis est	80
Imagines Christi & sanctorum quomodo depin- gende sunt	ibidem	Inferno sempiternus horror, & nullus ordo ibidem	ibidem
Imagines Apostolorum, quedam communes, que- dam proprie	104	Infernus insatiabilis, os & animam habere dici- tur	81
Imagines Quatuor Euangelistarum iuxta usum Ecclesiæ	109	Inuocatio sanctorum qua ratione a nobis fit	134
Imagines in ludis exhibite mouent affectus	117	Inuocatio Dei & sanctorum differenter fit	135
Imago C. Cesaris interfecti, ex cera facta	ibid.	Insignia uniuersusq; sanctorum in picturis	105
Imagines in ludis sacris pios mouent affectus	118	Insignia doctorum Ecclesiæ	107
Imagines adaptatæ festis palmarum, Resurrect. &c.	ibidem	Irene Imperatrix pia sapiensq; mulier	151
Imaginum origo uetustissima ex utroque Testa- mento	120	Irene proprium filium, ut tyrannum & hereti- cum, excecavit & incarcerauit	154
Imagines in templo Salomonis	121	Isaac interpretatur risus, non opprobrij sed gau- dij	8
Imaginum usus in nouo Testamento semper fuit	122	Israel, uidentem Deum	ibidem
Imago præcursoris, quæ agnum digito demon- strat	123	Iudei per miraculum imaginis Christi conuersi	136
Imagines ad docendum utiles	125	Iudicium duplex, unum damnationis, alterum di- cretionis	103
Imagines sine graui scandalo aboleri non possent	126	Iuuenes apparent Angeli	44
Imaginum usus in memoria & ueneratione con- sistit	ibidem	Iuuenis secundum animam quis dicitur	ibidem
Imaginis & Prototypi unus est honor eademq; ueneratio, quia pro uno reputantur	129	L	
Imagines adorantur, non propter materiam sed propter figuram	133	Lamina aenea mirabilis scripturæ, in quo- dam sepulchro inuenta tempore Irenes Imp.	154
		Lapides preciosi XII. in tribus scripturæ locis referuntur	61
		A ij Lapidis	

INDEX IN LIBRUM

Lapides nivi in fundamento, sunt Prophetae & Apostoli	62	Membrorum corporaliu in Deo Tropicae expositio	27
Lapidum preciosorum scriptores uarij	64	Methodus D. Bruni de imaginibus docta & copiosa	146
Lapides quosdam ex humo, quosdam ex mari nasci	68	Miluum nobis est Diabolus	83
Laquei non in uia, sed circa uiam tenduntur	85	Minist'ris Ecclesiae debentur uitae necessariae	104
Lares & lemures seu laruae quomodo differunt	98	Monomachia olim honesta, nunc prohibita	114
Latibulum Diaboli pectus humanum	84	Mortificare carnem, ut spiritus saluus fiat	57
Latria soli debetur Trinitati aeterna	134	Mors sine morte in inferno	80
Latriam non esse impendendam imaginibus Cherubim & sanctorum	147	Mulier secundum mentem, sicut uir, imago Dei est	15
Legata ad turpes ludos, in alium usum conuerti debent	119		
Legenda sanctorum fabulose ne praedicentur aut pingantur	144		
Libelli famosi seditiosorum huius temporis	114		
Lippus spirituallyter quis dicitur	95		
Loquitur Deus ad homines tripliciter	27		
Loquutus est Deus ad Abraam & ad Moysen per Angelum	38		
Ludus Tria habet, Personas, Actus & Locum	111		
Ludi quidam honesti, quidam turpes	113		
Ludorum Circensium origo	ibidem		
Ludorum certamina ab Aenea exhibita	ibid.		
Ludi turpes hoc tempore qui sunt	114		
Ludorum sacrorum olim Quatuor genera	116		
Ludi turpes & cruenti in festis olim Deorum ibidem	ibidem		
Ludi uere sacri, ex historijs utriusq; Testamenti	117		
Ludi scandalosi histriorum	119		
Ludi honesti ad honorem ciuitatis faciunt	ibid.		
Ludi prophani, etiam honesti, non agantur in sacris	120		
Ludi Theatrales non fiant in diebus festis	ibid.		
Lumbos praecingere quid est	53		

M

Malles cur Diabolus dicitur	87
Manus Dei uarie accipitur	23
Manus opera significant	45
Manus lauare aut eleuare quid est	46
Manufacta in templis quomodo uenerantur	142
Marcellina Rome imaginibus abusa	143
& 151	
Maria uirginis diuerse imagines	102
Membra humani corporis Deo mystice tribuuntur	21

Membrorum corporaliu in Deo Tropicae expositio	27
Methodus D. Bruni de imaginibus docta & copiosa	146
Miluum nobis est Diabolus	83
Minist'ris Ecclesiae debentur uitae necessariae	104
Monomachia olim honesta, nunc prohibita	114
Mortificare carnem, ut spiritus saluus fiat	57
Mors sine morte in inferno	80
Mulier secundum mentem, sicut uir, imago Dei est	15

N

Nasus paruus aut grandis tropice quis dicitur	95
Naturae rerum scire prodest ad intellegendum scripturarum	63
Nomina quibusdam a Deo imposita	8
Nomen Dei Tetragrammaton ineffabile	ibid.
Nomina quaedam Allegorice imposita	9
Nubes mystice sunt Angeli & Doctores uerbi Dei	57. & 58
Nudi ante peccatum Adam & Eua	51
Nuditatis ante peccatum non displicuit	ibid.
Nudipedum error & heresis	52

O

Oculi in Angelis quid significant	42
Oliua signum pacis	63
Oraculum uisio & somnium quomodo differunt	4
Orchestra quid est	112
Osculatio imaginum & reliquiarum quare fit	134
Osculatio libri Euangeliorum qua fit intentione ibidem	ibidem

P

Palestrici, qui docent motus corporis in ludis	111
Palestricorum duo genera	112
Palme in manibus Martyrum quid significant	105
Pancratiaste qui dicuntur	112
Pantomimi omnium personarum imitatores ibid.	ibid.
Papista & Papizare, nonarum sectarum uocabula	149
Pater per filium cognoscitur, sine quo cognosci non potest	11
Fatima Aesopi histrionis preciosissima	116
Paulus	

DE IMAGINIBVS.

Paulus Patriarcha Constant. cur factus fuit Monachus	151	Refores harum tenebrarum diaboli dicuntur	99
Pedes Dei uarie dicuntur in scripturis	25	Regi infertur iniuria qua fit eius imagini	130
Pentabli, qui Quinq; generibus certabant	112	Reges a subditis suis quomodo adorantur	132
Phantasmata sunt imagines rerum in intellectu	3	Reliquias uenerantur propter eos quorum sunt	133
Philippicus Imper. Iconomachus, a Papa damnatus	145	Reuelationes & apparitiones supernaturales	4
Pictores antiqui & insignes	5	Reuocatio aliquot Episcoporum in VII. synodo facta	153
Pictor quomodo Christi imaginem depingere debet.	32	Risus gaudij interpretatur Isaac	8
Pictura Angelorum in Ecclesijs quales sunt	36	Ritij consilium de imaginibus	125
Picturae historiarum ueteris & noui Testamenti	105	Ritij expositio circa Decalogi precepta	141
pictoribus atq; Poetis licentia est perniciosa	110	Rofcius insignis & diues Histrio	115
Pictura in parietibus templorum	122		
Pictura idiotis pro lectione est	127		
Pictura est tacens quaedam poesis	128		
Pictura ingeniosum artificium	ibidem		
Pictura Abrahae filium immolantis	129		
Picturae, quae usantur ad idolatriam, aboleri debent	142		
Picturae prophanae non fiant in templis	144		
Pictura illiterato literata est	148		
Platonis religiositas circa diuina nomina	7		
Platonis sententia contra Poetas	110		
Poderis penult. prod. tunica talaris & sacerdotalis	34		
Ponderosus tropice, qui utij cogitatione delectatur	96		
Potestas accipiendi uitae necessaria concessa praedicatoribus	104		
puerenda cur & unde dicta sunt	51		
Pugnare cum bestijs in ludo turpe est	115		
Pyropus lapis, qui carbunculus dicitur	73		
Pyropus significat ignitum sermonem doctrine, & Christum	74		
Pyrrhichistae, saltatores armati in ludo	113		

S

Sanctos in caelo quomodo colimus & inuocamus	148
Sapientiae Dei omnes creaturae ad operandum, ut uult, obediunt	37
Sapientia Angelica praecellit humanam	43
Sapphiri natura, color, excellentia & significatio	65
Sathan, aliter diabolus, aliter Petrus dicitur	81
Scabies iugis tropice quid significat	95
Scena quid est	111
Scenicorum diuersa genera	112
Sculptilia qua ratione sunt in lege prohibita	141
Sedere Dei quid est	26
Sermone humano locutos fuisse demones per boues, arborem & flumen	91
Serpentis bonae proprietates quas imitari debemus	63
Serpens qui Euam decepit, quis & qualis fuit	90
Serpens qua lingua Euam allocutus fuit	ibidem
Serpentes cur mouentur incantationibus	91
Serpens naturalis non intellexit uerba diaboli ad Euam	91. 92
Serpens aneus cur ab Ezechia destructus fuit	148
Seruitus sanctorum in caelo, amabilis in laudibus, non laboriosa	106
Signa corpora substantiarum spiritualium	9
Signa & portenta imagines sunt uoluntatis Dei	127
Similitudo inter scripturam & picturam	127
Smaragdus lapis uiridissimus multas habet uirtutes	70
Smaragdus fidem uirentem per opera charitatis significat	ibidem
Societas inter corpus & animam, etiam ubi per mortem diuisa sunt	92
Somniorum diuersitas	4

R

Radix cur sanctorum capitibus appinguntur.	108
--	-----

INDEX IN LIBRUM DE IMAGINIBVS.

Sors super duos hircos quid significat	55	Torneamenta militum ad ostentationem uirum	114
Sortem nobis ipsi paramus siue bonā siue malam ibidem		Tube ductiles fuerunt Iob & Paulus	87
Speſtacula ludorum Scenicorum nocent pijs mentibus	119	V	
Speſtra quæ Gentilibus poſt mortem apparuerunt	99	Valafridus Abbas quondam S. Galli in Heluetijs	146
Speſtra illa potius eſſe imagines animarum quam ipſas animas	ibidem	Venatio ferarum licita hodie & honeſta	
Spiritus ſanctus munus eſt patris & filij	13	Verba Dei Iudæis ſpina ſunt & laquei	59
Stare eſt perſeuerare	47	Verba aſpera Hereticorum & Paganorum	86
Statuarij antiqui & præclari	5	Vermis conſcientiæ rodit animam	77
Statua Chriſti miraculoſa in Cæſarea Philippi	136	Vestiſtumentum typicæ caro Chriſti & Eccleſia dicitur	25
Superſtitiones circa imagines Gentilium	143	Virginibus cur appinguntur ſorum ſerta	106
Superſtitiones circa animalia quæ Chriſti ſunt imagines	144	Virginitatis excellentia	ibidem
Superſtitioſus cultus cauendus circa imagines	147	Virga Domini uel regnum uel correptionem ſignificat	23
Synodus propter imagines habita Romæ ſub Greg. III.	147	Virga multiplex, directionis, conſolationis, contritionis	53
Synodus ſeptima 350. Episcoporum Nicææ habita	149	Virga miniſtrorum Eccleſiæ directiua & ferrea	56
Synodo ſeptimæ conceſſa libera dicendi ſententia omnibus	152	Virga duplici ſenſu à Chriſto manſatur Apoſtoliſ	103
T		Virga, quam portant Apoſtoli, poteſtatem accipiendi ſignificat	ibidem
Traſius Patriarcha Conſtant. conſeſſus eſt meliorē eſſe cauſam Occidentis et Orientis de imaginibus quā ſuam	152	Viſo in ſomnijs quibus oculis uidetur	97
Templa, donaria, imagines & ornatus, ſine operum imitatione non proſunt ad ſalutem	137	Vitam agentes angelorū ſimiles erūt angelis	41
Templa quedam Adriani Romæ ſine ſimulachris extructa fuerunt	141	Vita futuri ſeculi probatio ex uiſione ſomnij	97
Tentatio duplex, una ſeductionis, altera probationis	103	Voces & ſcripturæ ſunt imagines rerum	5
Theatrum & Amphitheatrum quomodo differunt	111	Voces & ſcripturæ non natura nec arte, ſed imponentium uoluntate ſunt rerum imagines	6
Tigris dicitur diabolus propter multiformem aſtutiam	84	Vtilitas ex imaginum picturis multiplex	149
		Z	
		Zabulus & Malleator dicitur diabolus	87
		Zona præcincti, ad operandum ſunt apti	53
		Zona aurea ſuper manumillas cinctus apparuit angelus	ibidem

F I N I S.

CORRECTORIVM BREVE, SIGNVM DILIGENTIAE.

Fol. 21. lin. 12. propè lege proprie. fol. 37. lin. 17. Ad lege At. fol. 39. lin. 20. ſubdito lege ſubito. fol. 43. lin. 9. palpebra lege palpebra. fol. 73. lin. 33. in marg. ceu lege ſeu. fol. 80. lin. 18. arma iniquitatis. fol. 83. lin. 19. multoq; lege multoq;. fol. 96. lin. 6. apprehendat lege apprehendat. fol. 116. lin. 2. canto lege cantu. fol. 143. lin. 37. Poſteri lege Poſteriori. fol. 152. lin. 30. diſſam lege diſſam. Cherubin in maſculino, Hebraice per m. Cherubin in neutro genere proferuntur graece & latine, per n.

LIBER DV CONRADIV BRVNI, DE IMAGINIBVS. QVID SIT IMAGO ET DE DIVERSIS EIVS SPECIEBUS. Caput Primum.

Ynodus Nicæna ſecunda, quæ inter Oecumenicas ſep-
tima eſt, in rebus ſacris Imagines, & reliquias nume-
rat, & ſi precationem ſacram non accipiant. Sicut
& Typum ſalutiſeræ crucis, ſine ſacrâ oratione, &
dedicatione, ut honorabilē & ſanctam ueneramur.
Satisfacit enim nobis figura, quæ iam ſanctificationē
accipit, cum à nobis fuit adorata. Vnde et Imagines nunc ſacræ, nunc
ſanctæ, nunc uenerandæ à ſanctis patribus appellantur, ut in eadem
Synodo inquit Epiſphanus. In quibus ſancti tria ſpectantur, diffini-
tio, & quæ ad rationem Imaginum pertinent, origo, & uſus. Eſt igitur
Imago, ſimilitudo à re ipſa, cuius imago eſt, expreſſa, ac ipſius re-
preſentatiua. Similitudinem in hac definitione pro genere ponimus,
nam omnis imago, ſimilis eſt ei, cuius eſt imago, nec tamen omne,
quod eſt ſimile alicui, etiā Imago eius eſt. Nam homines hominibus
ſimiles ſunt, & tamen homo, hominis imago non eſt, etiā ſi ſit ei
quàm ſimilimus: quales apud Plautum duo Soſiæ finguntur. Simili-
tudo igitur, tum demū rei tribuit, ut ſit eius, cui ſimilis eſt imago, ſi à
re ſimili, quàm repræſentat, exprimat. Quemadmodū effigies ho-
minis in ſpeculo, uel in tabula repræſentata, imago hominis eſt, quia
forma hominis eam, ſingente artifice, & reddente ſpeculo, expreſſit.
Adeo autem ſimiles ſunt imagines rebus, quarum ſunt imagines (ſi-
cut Auguſtinus ad Simplicianum ſcribit) ut plerumq; earum etiam
nomina ſortiantur. Sic hominem pictum, hominem appellamus, &
intuentes tabulam, aut parietem, dicimus, ille Cicero eſt, ille Salu-
ſtius, ille Hector, ille Achilles. Hoc flumen Simois, illa Roma.
Quemadmodum Æneas apud Poëtam in templo, quod Dido
Iunoni iam condiderat, dum ſingulâ luſtrat.

Artificumq; manus inter ſe, operumq; laborem
Miratur, uidet Iliacas ex ordine pugnas.
Bellaq; iam fama totum uulgata per orbem.
Atidas, Priamumq; & ſæuū ambobus Achillem.
Conſtitit, & lachrymans, quis iam locus, inquit, Achate.
Quæ regio in terris, noſtri non plena laboris?
En Priamus, ſunt hic etiam ſua præmia laudis,
Sunt lachrymæ rerum, & mentem mortalia tangunt.

Et tamen hæc omnia nihil aliud ſunt, quam imagines. Sic Cheru-
bin,

Imagines
& Reli-
quæ inter
ſacrâ ha-
bentur.

Quid ima-
go.
Auguſt. de Ge-
ne. ad literam
lib. 12. cap. 16.

Plautus in Am-
phitruone:
Quæ ſimili-
tudo dicitur
imago.

Auguſt. ad Sim-
plicianum lib.
2. q. 3.

Exemplū
pictarum
imaginū.
Virg. lib. 1.
Æneid.

Imagines bin, cum sint caelestes potestates, fictae tamen ex metallo (quod im-
 appellatur perauit Deus) super archam testamenti, magnae rei significandae gra-
 nominis tia, non aliud quam Cherubin illae quoque effigies uocitantur. Item
 bus rerum si quis uidet somnium, non dicit, uidi imaginem Augustini aut Sim-
 quas repre- pliciani, sed uidi Augustinum aut Simplicianum: & tamen certum
 sentant. est, eum non homines ipsos, sed imagines hominum uidisse. Et Pha-
 Exod. 25. & 37. Gen. 4.1. ro spicas se dixit uidisse in somnis & boues, non spicarum aut bo-
 um imagines, &c. Iam uero, quo clarius intelligatur, quod
 Imago, Aequalitas, & de similitudine diximus, tria haec distinguenda sunt, eodem Augusti-
 qualitas, & no teste. Imago, Aequalitas, & similitudo. Quia ubi Imago, conti-
 similitudo nuo similitudo, non continuo aequalitas: ubi aequalitas, continuo si-
 differunt. mililitudo, non continuo imago: ubi similitudo, non continuo ima-
 Augustinus in go, non continuo aequalitas. Ut in speculo est imago hominis, quia
 lib. 83. qu. 1. de 74. de illo expressa est. Est etiam necessario similitudo, non tamen aequa-
 litas, quia multa desunt imagini, quae tamen insunt illi rei de qua ex-
 pressa est. Vbi aequalitas, continuo similitudo, non continuo imago:
 uelut in duobus ouis paribus, quia inest aequalitas, inest & similitu-
 do, quaecumque enim assunt uni, assunt & alteri: imago tamen non est,
 quia neutrum de altero expressum est. Vbi similitudo, non continuo
 Cur ouum imago, non continuo aequalitas: omne quippe ouum, omni ouo,
 non est ouum in quantum ouum est, simile est, sed ouum perdicis, quamuis in quan-
 alterius tum ouum est, simile sit ouo gallinae, nec imago tamen eius est, quia
 imago. de illo expressum non est: nec aequale, quia breuius est, & alterius
 generis animantium. Sed ubi dicitur, non continuo, utique intelligi-
 tur, quia esse aliquando potest. Potest ergo esse aliqua imago, in
 In parentibus & filiis qua sit etiam aequalitas. Ut in parentibus & filiis inuenitur Imago &
 bus & filiis aequalitas & similitudo, si interuallum temporis defuisset. Nam &
 haec tria si aequalitas & similitudo, si interuallum temporis defuisset. Nam &
 mul reperi de parente expressa est similitudo filii, ut recte dicatur imago: & pot-
 untur. test esse tanta, ut recte etiam dicatur aequalitas, nisi quod patris tem-
 pore praecessit. Ex quo intelligitur, & aliquando aequalitatem, non
 Multa est solum similitudinem habere, sed etiam imaginem. Quod in superiori
 diuersitas exemplo manifestum est. Potest etiam aliquando similitudo esse aequa-
 circa simili tudines. litas, quamuis non sit imago, ut de duobus ouis paribus dictum est.
 Potest etiam similitudo, & imago esse, quamuis non sit aequalitas, ut
 in speculo diximus: potest & similitudo esse, ubi & aequalitas, & ima-
 go sit, sicut de filiis commemorauimus, excepto tempore. Sic enim
 aequalem syllabam syllabae dicimus, quamuis altera praecedat, altera
 subsequatur. Haec August. Quae st. 74. ubi supra. Porro similitudi-
 nem imaginis, tribus rebus metimur, natura, arte, & impositione. Na-
 tura filius imago patris est, quia & a patre generatur, eumque, uultu
 Filius natu- & ore, lineamentorumque similitudine, repraesentat, qualem Dido ab
 ra est ima- go patris. Aenea iam discessuro optabat, ubi sic ait.
 Lib. 4. Aeneid. Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset,

Ante

Ante fugam soboles, si quis mihi paruulus aula
 Luderet Aeneas, qui te tantum ore referret.

Sic Adae imago fuit filius eius Seth, sicut scriptum est, Et genuit Adam
 Seth, secundum imaginem suam. Eiusdem generis sunt, Phantasiae &
 phantasmata in intellectu, nam & ipsa sunt rerum, quas intellectui
 repraesentant, naturales imagines: quia qualis res sensui extrinsecus
 apparet, uel a nobis in mente cogitatur, talis eius in intellectu imago
 concipitur. Harum sunt tria genera, ut alibi docet Augustinus. Tria gene-
 Vnum earum rerum, quas sensu percepimus, quod est rebus sensis ra imaginu
 impressum, quod phantasia appellat, ueluti si absentium amicorum, in intel-
 ciuitatum, fluminum, montium, aliarumue rerum, siue manentium, in. I.
 siue mortuarum, quas tamen & sensimus, cogitationem & imagi- August. Episto-
 nationem animo concepimus. Alterum earum rerum, quas fingit la 72. ad Nebr-
 mus, & putamus, ita se habuisse uel habere, rebus uidelicet puratis in diu.
 pressum, qualia sunt quae cogitamus & imaginamur, cum historias II.
 legimus, earum rerum quas nunquam uidimus aut sensimus, aut August. lib. 6.
 cum fabulosa uel audimus uel componimus uel suspicamur, quos missae cap. 11.
 modo unicuique libet rem ita fingere, ut occurrit animo. Ita ego, ut
 mihi libet, Aeneae faciem fingo, uel Medae formam cum suis angui- Confictae
 bus alitibus iunctis iugo, uel Chremetis aut Parmenonis personam. imagines
 Poetarum.
 In quo genere etiam illa numerantur, quae siue sapientes aliquid ueri
 sub huiusmodi inuolucris tegentes, siue stulti uariarum superstitio-
 num conditores, pro uero attulerunt, ut est caelifer Atlas, axem huius
 uero torquens, stellis ardentibus aptum, Et Chaos, Et Phlegeton Vergil lib. 4.
 loca nocte silentia late. Multaque praeterca uariarum monstra fe- & 6. Aeneid.
 rarum, Centauri, Scyllae bifformes, Lerna, Chimera, Gorgones,
 Harpyiae, ceruleosque implexae crinibus angues Eumenides, & tri-
 ceps Cerberus, aliaque Poetarum mille portenta: quae omnia, ut se co-
 gitationis tempestas habuerit, fingimus & putamus. Tertium ge- III.
 nus earum cogitationum est quae in disciplinis suscipiuntur, ijs ma-
 xime quae numeris & dimensionibus aguntur, ueluti cum totius
 mundi figura inuenitur, & inuentionem in animo cogitantis, imago
 eius, quod cogitatione inuentum est, sequitur. Atque haec duo genera
 cogitationum Augustinus phantasmata appellat, (quanquam & Phantaf-
 aliam significationem habeat phantasma, ut infra dicemus) quae circa mata.
 ca eas res uersantur, quas etiam nullo sensu percipimus, quanquam
 non sine sensu fingantur. Nihil est enim in intellectu, quin prius fue- Arist. lib. 3. de
 rit in sensu, non quidem earum rerum quas repraesentant, nam ple- anima cap. 8.
 rasque res imaginamur, quae nunquam in rerum natura fuerunt, sed
 earum quas aliquando separatim uisae ita cogitatione colligamus, ut
 ex diuersis rebus uisae, una non uisae depingatur. Est enim uis quae
 dam inueniendi & augendi, animae insita, quam quocumque uenerit se-
 cum ferat necesse est: quae quae uisae sunt, uel auget, uel minuit, & quae
 B ij componi

componi nullo modo possunt, ipsa cogitatione componit, donec eius tale aliquid in intellectu componatur, quod ad imaginem ante nunquam uisam perducatur. Nec attinet hic de ueritate & falsitate phantasmatum, & uarijs generibus illusionum dicere: satis est enim,

Imagines hoc loco naturam imaginum, quæ natura sunt, explicare. Et ad somniantium. hoc genus referuntur imagines, quas in somno concipimus, cuius modi sunt, oraculum, uisio, somnium, insomnium & phantasma. *Lib. de spiritu et anima c. 25.*

Oraculum. Hæc sunt enim genera earum rerum, quæ sibi uidere uidentur dormientes, ut alibi docet Augustinus. Oraculum est cum in somnis patens uel aliqua sancta grauisq; persona, seu sacerdos, uel etiam deus euenturum aliquid apte, uel etiam non euenturum, faciendum uel de-

Visio. uitandum denunciat. Visio est, cum id quod uidet quis, eodem modo quo apparuerat euenit. Somnium est figuris tectum, & sine interpretatione intelligi non potest. Insomnium est cum id quod fatigauerat uigilantem, ingerit se dormienti: Sicut est cibi cura uel potus, uel aliqua studia, uel artes, uel infirmitates. Secundum enim studia quæ quisq; exercuit somniat, & solitarum artium simulacra in

Diuersitas somniorum unde accidit. presentiam mentis impressa apparent in somnis. Sed & iuxta infirmitatum diuersitates diuersa accidunt somnia. Tum etiam secundum morum & humorum uarietates, uariantur & somnia. Alia namq; uident sanguinei, alia cholericæ, alia phlegmaticæ, alia melancholicæ:

Phantasma. illi uident rubea & uaria, isti nigra & alba. Phantasma est, quando qui uix dormire cepit, & adhuc se uigilare æstimat, aspiciere uidetur irruentes in se, uel passim uagantes formas discrepantes, & uarias,

Ephialtes. lætas & turbulentas. In isto genere est Ephialtes, quem publica persuasio quiescentes opinatur inuadere, & pondere suo pressos, ac sentientes grauare, quod non est aliud quam quædam fumositas, a corde ad cerebrum ascendens, & ibi uim animalem comprimens. Hæc

Prophetiæ & Reuelationes. Augustinus. Eodem pertinent Prophetiæ, & supernaturales illæ uisiones, reuelationes, & apparitiones: quæ & ipsæ notæ quædam sunt, signa, & imagines earum rerum, quæ ab his, quorum mentibus hæc ipsa a Deo infusa sunt, futura esse prænoscentur: hoc tantum a naturalibus illis cogitationibus & imaginationibus differetes, quod illæ a solo Deo mentibus hominum infunduntur, hæc uero naturæ opere in intellectu: ut optimis & grauisimis rationibus aduersus Auicennam, Algazalem, Auerroem, Rabi Moysen Aegyptiū probat Ioannes Franciscus Picus, in ijs libris, quos de prænotionibus rerum inscripsit. Arte fiunt imagines, quando eius rei, quam repræ-

Imagines artificiales. sentant, lineamenta, uultus, & habitus, per uariorum colorum commixturam, ac certæ membrorum & partium proportionis ex materia educationem, arte exprimentur. Quod pictura, quam graphicea uocant, & ars statuaria præstant: Quarum illa in tabulis, hæc in marmore, metallis, ebore, & ligno, alijsq; eius generis materijs, imagines rerum

fran. Picus lib. 2. c. 4. Plinius lib. 35. cap. 10.

rerum tanto ingenio reddunt, ut proxime etiam naturam imitari uideantur. Quod ueterum tabularum & statuarum multa exempla, olim a Zeuse, Parrhasio, Timanthe, Eupompo, & cæteris artificibus ædita demonstrant. In quibus non solum unius aut alterius hominis figura, sed exercituum, præliorum, & uictoriarum figuræ & imagines quasi ad uiuum depinguntur. Qualis est tabula prælij, quod Carthaginenses Hieronem in Sicilia deuicerunt: Quam Messala Princeps Romæ, M. Valerio Maximo Consule, in latere Curie Hostiliæ proposuit, anno ab urbe condita quadringentesimo nonagesimo. Et alia item, quam uictoriæ suæ Asiaticæ Scipio in Capitolio posuit: & alia quam L. Hostilius Mancius, qui primus Carthaginem irruerat, in qua urbis situs & expugnatio depictæ fuerunt, in foro proposuit, & ipse assistens, populo singula enarrando exposuit. Similiter alia duæ Diui Augusti, quas idem in foro in celeberrima parte posuit, quæ belli pictam faciem habuerunt, & triumphum.

Pictores antiqui. Plinius lib. 35. cap. 4. Pictæ tabulæ olim artificiosæ ac uariæ.

Sic & statuæ apud ueteres fuerunt complures eximia pulchritudinis, quales referuntur fuisse multæ, quas Phidias, Praxiteles, & illius filius Cephisodorus miro ingenio finxisse, Authores tam græci, quam latini testantur. De quibus alijsq; eis similibus, illud Poëtæ dictum uideri potest.

Statuarij antiqui. Plinius lib. 36. cap. 5.

Credo equidem uiuos ducent de marmore uultus.

Virg. lib. 6. Aeneid.

Sed & nostra ætate omnis generis picturæ & imagines extant, tanto ingenio & artificio compositæ, ut nihilo existimandæ sint ijs, quæ a ueteribus factæ sunt, inferiores. Quod multa multarum miræ artis & pulchritudinis imaginum exempla, quæ passim in templis & magnatum domibus, & aulis conspiciuntur, probant. De quibus & ipsis uere dicere possumus, quod Plinius de Timanthe scribit, ut in his plus intelligatur quam pictum sit: & cum ars summa sit, tamen artificum ingenium ultra artem sit. Et in hoc genere numeramus imagines sanctorum, eorum uidelicet qui aliquando in carne nobiscum uersati, nunc exuti corpore, æternæ claritatis gloria perfruuntur, pleni deo, et pleni omni benedictione & sanctificatione. Impositione fiunt imagines, quando non natura, necq; arte, sed ut quisq; sibi fingit, uel communi gentium consensu, lege uel pacto, imagines & signa rebus imponuntur & constituuntur. In quo genere uoces & scripturæ imagines sunt earum, quæ in intellectu concipiuntur, passionum. Quas ita repræsentant, ut qui eas protulerit, mox etiam res, quas significant, intra mentem cogitasse intelligatur. Neq; enim existimandus est quisquam dixisse, quod non mente agitauerit, ut inquit Iulianus risconsultus: idq; non alia certe ratione, quam quod uoces & scripturæ similitudinem quandam habent cum phantasmatibus, nõ quidem naturalem, uel artificialem (Quæ enim similitudo eius quod est materiale, & sensibile, ad id quod est incorporeum, & nullo sensu

Plinius lib. 35. cap. 10. Imagines Sanctorum in templis.

Voces & scripturæ sunt imagines rerum. Arist. lib. 1. peribermias. L. Labeo. ff. de suppellect. leg.

Voces & su perceptibile? Sed quia uoces & scripturæ ita impositæ sunt, ut certarum rerum significationem habeant, non natura, sed imponens tium uoluntate, lege uel pacto. Sic uox uel scriptura homo, hominē significat, non quidem natura, sed ex impositione eorum qui uoluerunt, ut ea dictio, in latina lingua prolata uel scripta, hominem qui est animal rationale, significaret. Cæterum ad hoc genus referimus omnem uocem & scripturam, quæ literis cuiuscunq; gentis uel lingue exprimitur, uel signis etiam literarum uim obtinentibus, designatur. Cuiusmodi sunt Aegyptiorum Hieroglyphica. Nam apud Aegyptios tradunt Hieroglyphos fuisse, qui templis & obelis scripturas insculpebant, nō uulgaribus utentes literis, sed alijs figuris rerum naturas effigiantes, arcanam quandam prudentioribus scientiam augebant. Etenim uolentes significare deum, hoc est, summā, & quæ super omnia est, naturam: pingebant oculus, cui baculum substituebant, ut per hoc intelligatur, quod Deus omnia uideat, & sit ei regia dignitas. Nam sceptrum semper ferē regis intelligitur symbolum: quamuis etiam per stantem baculum, quod nullo modo diuina natura labefactari possit, sed quasi semper stare & quodammodo sustinere & fundare omnia, discatur. Dicuntur etiam aspidem fingere in figuram cæli, eo quod longus est, & multis uoluminibus se girat, reptitatq; absq; strepitu. Insuper & furorem & iram, per ænigma declarantes, insculpebant craticulam, cui subijcitur ignis, & cor superponitur. Hæc igitur & similia, apud Aegyptios à Hieroglyphis Hieroglyphica dicta, literarum quarundam arcanarum uicem sustinebant: quæ quidem ut aliæ scripturæ, rerum quas significant imagines sunt, non quidem natura, sed imponentium uoluntate. Non tamen negauerim, nomina etiam uim quandam & significationem naturalem habere, utcunq; imponentiū arbitrio rebus indita. Primum enim necesse est, ut qui ritē nomina rebus imponunt, eius rei rationem & scientiam teneant, ut scilicet ea forma constare possint nomina, qua rerum proprietates per eas aptissimè explicentur. Quo nomine Sophistas deridet Plato, idq; officij ad Poetas potius, sed eosdem tamen diuinos, transfert, quasi qui nominum imponendorum scientiam habeant, & rerum nomina à dijs acceperint, apud quos uera sunt nomina. Ego in hac arte primas tribuo Adam, qui scientiam imponendorum nominum à Deo accepit, sic enim scribitur in Genesi, Formatis igitur de humo cunctis animantibus terræ, & uniuersis uolatilibus cœli, adduxit ea dominus Deus ad Adam, ut uideret quid uocaret ea: Omne enim quod uocauit Adam, animæ uiuentis, ipsum est nomen eius, appellauitq; Adam nominibus suis cuncta animantia, & uniuersa uolatilia cœli, & omnes bestias terræ. Sapientissimus certe nominum impositor fuerit Adam necesse est, Qui uolatilibus, reptilibus, feris, iumentis, & alijs brutis, demesticiis

Literæ Hieroglyphicæ.
Cyrillus lib. 9.
contra Iulianum.

Gen. 2.

Sapientissimus nominum

mesticiis & agrestibus, & in aqua uitam agentibus, & è terra productis, & in summa omnibus congrua, & conuenientia suæ naturæ, imposita nomina, quæ & in hodiernum usq; diem permanent, ut inquit Ioannes Chrysostomus. Vnde non temere & fortuito, sed consulto unicuiq; rei pro conditione naturæ suæ, nomen imposuit. Deinde, ea etiam ratione nomina naturalem quandam significationem habent, quia imagini mentis coniuncta sunt, quod scilicet species rei primum ab obiectis ad sensum peruenit, ab his ad imaginationem, ab hac quodammodo & ad mentem, ac deinde à mente concipitur, ac concepta per uocem ueluti partus quidam exprimitur, ac postremo scripta conseruatur. Idq; omnium maxime, in diuinis literis & scripturis locum habet, per digitum dei scriptis, quas dubium non est à spiritu sancto, qui digitus dei est, esse formatas. Propter quod & Philosophi plurimum diuinis nominibus & scripturis tribuunt: quibus & diuinam uim inesse, & ob id, magis etiam quam delubra statuasq; diuinas, ueneranda esse putant. Id quod sæpe iubet Diuinus (ut eum uocant) Plato, qui Dei nomina nobis per antiquos tradita, tanquam imagines & radios Dei esse affirmat, per superiora uidelicet numina, perq; sanctiores hominum animos penetrare. Et ad hunc modum Socrates in Philebo clamat. Reuerentia mihi semper erga Deorum nomina, non humana quidem formido est, sed maximum quentq; timorem exuperat. Idem rursus in Phedro, se expiat, quod in amorem Dei nomen forte disputando deliquerit. Et Plato in undecimo legum, eos qui Deorum nomina mendacio et periurijs inquinauerint, sacrilegos omnino censet, iubetq; illos à quolibet impune cædi: eum uero qui præsens non punierit, tanquā proditorem legum rigidè condemnat. Quibus locis per Deos intelligit angelos eos cœlestesq; Dei ministros. Neq; enim putauit plures esse Deos, ut qui in Parmenide unum esse affirmat, cui postquam omnia comparauit, nomina quoq; ipsius ueneranda esse censuit. Sed quid Philosophorum testimonijs inhæremus? quanquam quæ diuinitus docuerunt, tanquā nostra, & quæ à nobis mutuati sunt, uendicare possumus, ut alicubi docet Augustinus. Quin potius diuinas scripturas audiamus: Non assumes nomen Dei tui in uanū. Verba sunt ex ore Dei prolata. Et Paulus Apostolus, ille ueritatis præco & tuba, sermonem Dei prædicat esse uiuum atq; efficacem, uehementiusq; omni gladio ancipiti penetrantem. Idem de nomine Iesu. Donauit, inquit, Deus illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium & infernorum. Ideoq; diuinus ille Theologus Dionysius, omnia diuina mysteria in diuinis nominibus exquisiuit. Illud etiam hoc loco addendum est, Quod Basilii Magni docet: Quod ubi de industria nomina ponuntur, subiectā ostendunt naturam, ut Abraam, Isaac, Israel; horum

num impositor Adā.

Chryso. in cōz Gene. 2.

Homelia. 15.

Deutero. 9.

Diuinis nominibus & scripturis multum tribuendū est. Teste etiā Platōne. Socratis uerba.

Platonis religio sita circa diuina nomina.

Augustinus de doctrina Christiana lib. 2. ca. 40.

Exod. 20.

Heb. 4.

Philip. 2.

Basilii Magni in sermone de humana Christi generatione.

De imaginibus Dei incorporeis. Cap. II.

Maginem Dei, ut cæterarum rerum, similitudo facit: neque enim imago esse potest, nisi sit similis rei cuius imago esse dicitur. Nec tamen omnis similitudo Imago est, sed ea tantum, quæ à re ipsa, quam repræsentat, producitur.

Duplices imagines Dei.

Coloss. 1. Gen. 1.

August. lib. 1. de incar. uerbi Dei cap. 10.

Coloss. 1. Hebr. 1.

Quomodo pater æternus genuit filium coæternum.

August. in lib. uiginti unius sententiarum, cap. 18.

Psal. 109. Eccl. 1.

August. de incar. uerbi lib. 1. cap. 11.

August. de Trinitate lib. 6. c. 10.

Perfectissima Imago Dei filius.

August. de incarnatione uerbi lib. 1. cap. 11.

Coloss. 1.

Filius patri per omnia ipsi similes, & æquales eis esse possunt: sed in quibus tamen est interuallum, & in æqualitas temporis, ut quia pater filium tempore præcedit.

Itaque, nec Dei aliqua imago esse potest, nisi & eadem Deum, similitudine aliqua, uel à Deo producta, uel imposita repræsentet. Productæ à Deo, incorporeales sunt, & inuisibiles: Impositæ, corporales & uisibiles. Sunt igitur imagines Dei incorporeæ, filius Dei, & homo, ad imaginem & similitudinem Dei factus. Corporeæ sunt signa quædam corporalia, ad significandum Deum imposita. Ac prima quidem naturam superat, nec apprehendere cogitationes nostræ possunt, qualis sit ista generatio & similitudo, propter quam filius imago inuisibilis Dei, & primogenitus creaturæ, splendor item gloriæ, & figura expressa substantiæ eius esse dicitur. Neque enim ex semine aliquo, ut homines & cætera animalia, natus est. Immo nec phandum est & illicitum, Deum patrem in generatione unigeniti filij sui, atque substantiam eius æquare alicui hominum uel aliorum animalium generanti. Primum igitur Deus pater genuit Deum filium, ab æterno coæqualem, & consubstantialem sibi. Iuxta illud Psalmi: Tecum principium in die uirtutis tuæ, in splendoribus Sanctorum, ex utero ante Luciferum genui te. Item omnis sapientia à Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Et iterum: Fons sapientiæ uerbum Dei in excelsis. Tali igitur specie putandus est pater, filium genuisse, imaginem scilicet suam, ut sicut ipse inuisibilis est per naturam, ita imaginem quoque inuisibilem genuerit. Verbum enim est filius, & nihil in eo sensibile intelligendum est: Sapientia est, & in sapientia nihil corporeum suspiciandum est: Lumen est uerum, quod illuminat omnem hominem ueniens in hunc mundum, Sed nihil habet commune ad solis huius lumen. Deinde similis est patri filius, & æqualis: unde & imago patris dicitur. Imago enim tum perfecte implet illud, cuius imago est, si coæquatur ei. Est autem filij ad patrem, prima similitudo, & prima æqualitas, nulla in re dissidens, et nullo modo inæqualis, & nulla ex parte dissimilis: per quæ facta sunt omnia, & cuius participatione similia sunt, quæcunque per illam fecit Deus. Hac similitudine nihil similius dici, aut cogitari, aut esse omnino potest. Unde intelligitur, ita patri esse similem similitudinem suam, ut eius naturam plenissime perfectissimeque impleat. Itaque filius, quia & à patre genitus, & patri similis, & æqualis est, recte patris imago dicitur: ac tanto magis, quia non tantum similis est patri, sed etiam æqualis, non quidem ut cæteri filij parentibus suis: qui & per omnia ipsi similes, & æquales eis esse possunt: sed in quibus tamen est interuallum, & in æqualitas temporis, ut quia pater filium tempore præcedit.

cedit. In Deo autem, quia conditio temporis uacat, non enim potest recte uideri Deus in tempore generasse filium, per quem condidit tempora: Consequens est ut non solum sit imago eius, quia de illo est, & similitudo, quia imago: sed etiam æqualitas tanta, ut nec temporis quidem interuallum, impedimentum sit. Sed & relatione alia qua ad nos facta, filius imago patris dicitur, quia scilicet, & patrem nobis reuelat, siquidem per filium cognoscimus patrem, quem nemo alius nouit nisi filius, et cui uoluerit filius reuelare. Reuelat autem per hoc, quod ipse intelligitur. A quo enim fuerit ipse intellectus, consequenter intelligitur & pater, secundum hoc quod ipse dixit: Qui uidet me, uidet & patrem. Sic & splendor patris est filius, & figura substantiæ, quia Deus lux est secundum Ioannem. Splendor ergo lucis est unigenitus filius: ex ipso inseparabiliter, uelut splendor à luce procedens, & illuminans uniuersam creaturam. Et qua filius Dei, qui & uerbum eius, & sapientia dicitur, solus nouit patrem, & reuelat quibus uult, hoc ipso quod Deum intelligi & cognosci facit, recte figuram substantiæ eius exprimere dicitur: id est, cum in semet ipsa primum describit sapientia, quæ reuelare uult cæteris, ex quibus ab illis cognoscitur & intelligitur Deus, & hæc de figura expressa substantiæ eius. Cuius rei tale exemplum proponit Augustinus: Si, inquit, esset facta statua talis, quæ magnitudine sui, uniuersum orbem terræ teneret, & pro sui immensitate considerari à nullo posset. Fieret autem alia statua, membrorum habitu, ac uultus lineamentis, specie & materia, per omnia similis, absque magnitudinis immensitate, pro eo, ut qui illam immensam considerare & intueri non possent, hanc uidentes, aliam se uidisse considerent, pro eo quod omnia membrorum, & uultus lineamenta, uel ipsam speciem materiamque, similitudine prorsus indiscreta seruaret. Tali quadam similitudine, exinaniens se filius de æqualitate patris, & uiam nobis cognitionis eius ostendens, figura expressa substantiæ eius efficitur, ut qui in magnitudine claritatis suæ, positam gloriam meræ lucis non poteramus aspicere, per hoc quod splendor nobis efficitur, intuendæ diuinæ lucis uiam, per splendoris capiamus effectum: Comparatio de statuâ quali sanè in rebus corporalibus posita, ad nihil aliud recipiatur, quam ad hoc, quod filius Dei breuissimè in ferris humani corporis formæ, ex operum uirtutisque similitudine, Dei patris in se immensam atque inuisibilem magnitudinem designabat: per hoc quod dicebat ad discipulos suos: Quia qui uidet me, uidet & patrem. Et ego & pater unum sumus. Quibus & illud simile intelligendum est, quod ait: Quia pater in me, & ego in patre. Sed & imago bonitatis Dei dicitur filius, iuxta illud quod in libro Sapientiæ scribitur. Est enim candor lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Quod ita accipiendum est, quod principalis bonitas sit pater, & filius.

Nos patrem per filium cognoscimus. Luc. 10.

Ioan. 14. Filius splendor lucis et figura substantiæ.

Heb. 1.

August. de incarnatione uerbi lib. 1. cap. 12.

Pater per filium uidetur à nobis.

Ioan. 14. Et ego & pater unum sumus.

Filius dicitur imago bonitatis Dei. Sap. 7.

ex qua natus est filius, qui per omnia imago est patris: Itaq; conueni-
enter & imago bonitatis eius dicitur: non enim alia aliqua secunda
bonitas existit in filio, præter eam quæ est in patre. Vnde rectè sal-
uator in Euangelio dicit: Quia nemo bonus, nisi unus Deus: quo sci-
licet per hoc intelligatur filius, non esse alterius bonitatis, sed illius so-
lius, quæ in patre est, cuius rectè imago appellatur. Quia neq; aliun-
de est, nisi ex ipsa principali bonitate, nec altera bonitas, quæ ea, quæ
in patre est, uidetur in filio. Iam uero & illud captum humani inge-
nij excedit, quod scriptura tradit Deum dicere: Faciamus hominem,
ad imaginem & similitudinem nostram. Quo nimirum significatur,
hominem esse imaginem Dei. Neq; enim ita accipiendum est, quasi
Deus corporeus sit, & membrorū lineamentis compositus, ad quam
compositionem corpoream, exteriorem hominem nostrum, huma-
num uidelicet corpus, ueluti ad similitudinem suam fecerit (sicut lu-
dæi, & ceteri infideles pleriq; opinati sunt) quod ita credere impium
est. Deus autem spiritus est, non caro: substantia, non corpus. Nec
est homo ad imaginem & similitudinem Dei factus, in corpore, sed
in anima, non in corpore sed in sensu, non in exteriori homine, sed
in ratione. Estq; anima hominis ideo ad imaginem Dei facta, quia
spiritualis creatura, inuisibilis, & incorporea, atq; immortalis, non
de substantia Dei originem trahens (sicut Manichæi & Priscilliani-
stæ falso opinati sunt) sed ex nihilo à Deo creata: Quæ humana ani-
ma ob id, quod à Deo rationalis, quod intellectualis facta est, imago
Dei dicitur. Inest enim illi per naturam rationalis sensus, per quem
intelligit, sapit, atq; inter bonū malumq; discernit: Inest illi memoria,
per quam transacta recordatur: inest uoluntas, per quam quod uult
eligit: inest sensus, per quem & sentit: Inest & ratio, per quam occul-
ta & inuisibilia contemplatur, per quam Deum creatorem suum in-
telligit, per quam uera à falsis discernit. In his omnibus ad imaginem
Dei facta esse dicitur, & hæc omnia communia habet cum An-
gelis: corpus uero cum animalibus brutis, quæ expertia sunt ratio-
nis. Quanquam etiam corpus nostrum ita fabricatum est, ut indicet
nos meliores esse quam bestias, & propterea Deo similes. Omnium
animalium corpora, siue quæ in aquis, siue quæ in terra uiuunt, siue
quæ in aëre uolitant: inclinata sunt ad terram, & non sunt erecta sicut
hominis corpus. Quod & Poëta his carminibus significat.

*Pronaq; cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumq; uidere.*

Quo significatur etiam animum nostrum, in superna, id est æterna,
spiritualia, erectum esse debere. Ita intelligitur per animum maxime,
attestante etiam erecta corporis forma, homo factus ad imaginem
& similitudinem Dei. Nunc uideamus, quomodo homo in ani-
ma factus sit ad imaginem & similitudinem Dei. Ac sunt, qui signifi-

Nemo bo-
nus nisi u-
nus Deus.
Mare. 10.

Quomo-
do homo
est imago
Dei.

Gene. 1.

Ioan. 4.
August. lib. de
Essentia diuini
tatis. Siue po-
tius Eucherius
in formulis spi-
ritualibus.

Anima ho-
minis quo-
modo est
imago dei.

August. lib. de
Essentia diuini
tatis.

Forma cor-
poris in ho-
mine meli-
or quam in
brutis.

August. de Ge-
nesi. contra Ma-
nichæos lib. 1.
cap. 17.

Ouidius lib. 1.
Metamor.

canter dictum putant, faciamus ad imaginem nostram, non faciamus
imaginem nostram: ut quia non omnino æqualis fuerit illa imago
Dei, tanquam nō ab illo nata, sed ab eo creata. Ideo non imago Dei,
sed ad imaginem Dei factus sit homo. Verum hanc opinionem refel-
lit hoc, quod Paulus dicit: Vir quidem non debet uelare caput, cum
sit imago et gloria Dei: Non dixit, ad imaginem, sed imago Dei. Nec
imaginem hic filium intelligere possumus, non enim singulariter di-
ctum est, ad imaginem meam uel tuam, sed pluraliter nostram: relato
uidelicet sermone, non ad unum filium, sed ad totam Trinitatem: ut
homo imago sit non solius filij, sed totius Trinitatis: Non quidem
Trinitati equalis ut filius, sed de aliqua similitudine accedens: nō qui-
dem substantiam Dei repræsentante, sed imitatione aliqua ipsius bo-
nitatem exprimente. Est igitur homo factus ad imaginem & simili-
tudinem Dei. Primo, quia omnium eorum quæ in Trinitate sunt, in
anima hominis quædam uestigia reperiuntur, ut alibi ratiocinatur
Augustinus: Anima, inquit, ad similitudinem totius sapientiæ facta,
omnium in se rerum gerit similitudinem. Vnde & à Philosopho dif-
finita est omnium rerum similitudo. Habet siquidem in se uires qui-
bus omnia apprehendit, siue inuestigat, & omnibus similis existit,
cum sit una. Similis est terræ per sensum, aquæ per imaginationem,
aëri per rationem, firmamento per intellectum cælorum, cælo per
intelligentiam: Similis est lapidibus, per essentiam: arboribus, per ui-
tam: animalibus, per sensum & imaginationem: hominibus, per rati-
onem: angelis, per intellectum: Deo, per intelligentiam. Et sicut
Deus est omnibus capabilis, & participabilis: sic anima omnium est
capax. Capabilis & participabilis omnibus est Deus, quia naturali
suo munere & usu, Ex munere participatur ab omnibus, per essen-
tiam qua sunt, & secundum illam ad idoneam speciem, qua ab alijs
differunt, & secundum utrumq; ad congruum usum, quo profici-
unt. Tria hæc omni homini existenti insunt, quasi quædam uestigia
summæ essentiæ, imaginis & muneris: id est Trinitatis, patris, & fi-
lij, & spiritus sancti, &c. Entitas quippe est in patre, quia pater non
habet patrem de quo sit: filius de patre est, ut sit, atq; ut illi coæter-
nus sit. Imago enim si perfectè implet illud, cuius est imago, id est,
pulchritudo, congruentia, æqualitas, prima & summa similitudo, pri-
ma & summa uita, primus & summus intellectus. Vfus est in mu-
nere, Munus patris & filij, spiritus sanctus est. Vfus ergo in munere
est, id est delectatio, gaudium, læticia, fœlicitas, suauitas. Ille nanq;
ineffabilis complexus patris & imaginis, non est sine perfectione, si-
ne charitate, sine gaudio. Sic in illa Trinitate, summa est origo om-
nium rerum, perfectissima pulchritudo, & beatissima dilectio. No-
bis autem omnis usus diuinitatis est ex munere. Quodammodo
namq; quasi propior uidetur nobis esse Spiritus sanctus, utpotè pa-

August. de tri-
nitate, lib. 7.
cap. 6.

1. Cor. 11.

Quomo-
do homo
est imago
totius Tri-
nitatis.

Homo in
anima est
ad imagi-
nē Dei fa-
ctus.

August. de Spi-
ritu & Ani-
ma cap. 6.

Anima ho-
minis om-
nium rerum
similitudi-
nē in se ge-
rit.

Deus om-
nibus est
capabilis et
participabi-
lis.

Essentia,
Imago, &
Munus in
Trinitate
diuina.

Vfus in
munere, id
est, spiritu
sancto.

Spiritus
sanctus
munus pa-

tris & filij, tris & filij munus, Ex ipso nimirum & omnis usus gratiæ, cum patre & filio. Ipse enim regit, & erudit, consolatur, & perducit Ecclesiam ad Christum, quam ipse simul sine macula & ruga iudicaturus, tradet regnum Deo & patri. Sic à patre, per filium & Spiritum sanctum, uel potius in Spiritu, diuina ad nos descenderunt. Pater siquidem tradidit filium suum, quo redimeret seruos: misit Spiritum sanctum, quo seruos adoptaret in filios. Filium dedit in precium redemptionis, Spiritum sanctum in priuilegium adoptionis, se denique totum seruat in hæreditatem adoptatis. Hactenus Augustinus, & eleganter quidem demonstrauit: in homine, uelut in speculo, diuinam sapientiam relucere, per quam facta sunt omnia: Immo totius

Philosophorum sententia de homine. Trinitatis signa quædam, & uestigia in ipso representari. Quod & Ethnici Philosophi cognouisse uidentur, qui & ipsi tale aliquid in homine contemplati sunt, ut in Meditullio mundi positum, omnium quæ in mundo sunt participem, maximè autem in diuinam naturam transire dicunt, ac talem esse prædicant, ut quæ infra se sunt diligat, ipsa à superioribus diligatur, terram ipse colat, elementis uelocitate miscetur, acumine mentis in maris profunda descendat, omnia illi luceant: Cælum non uideatur altissimum, ut quod quasi proximum animi sagacitate intuetur. Intentione eius aeris caligo non confundat: non densitas terre operam eius impediatur: non altitudo aquæ profunda despectum eius obtundat, cuius sensus ex cunctis animalibus, ad diuinæ Rationis intelligentiam exornet, erigat, atque iustollat: Vnde & magnum miraculum hominem, & animal adorandum, &

Mercurius honorandum appellat Mercurius ille Trismegistus. Deinde dicitur homo factus ad imaginem & similitudinem Dei, cum renouatur in nouitate mentis suæ. Sicut scriptum est: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi. Et ut manifestum intelligatur, non secundum ueritatem peccati, quæ corrumpitur, sed secundum spiritualem conformationem factum esse hominem ad imaginem Dei, Apostolus monet, ut exuti consuetudine peccatorum, id est, ueteri homine, in Imago Dei duamur noua uita Christi, quem nouum hominem appellat: Et ut secundum nouum hominem.

Coloss. 3. induite nouum, qui renouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius, qui creauit eum. Idem alibi, sed alijs uerbis exprimit Apostolus: Renouamini, inquit, spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, eum qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate ueritatis.

Augu. de Trinitate ueritatis. Hic dicitur, qui secundum Deum creatus est, quod superiori loco dictum est, secundum imaginem eius, qui creauit eum.

16. Filij Dei Pro eo uero quod hic dicitur in iustitia & sanctitate ueritatis, alibi dicitur in agnitionem Dei. Filij ergo Dei sunt homines renouati, ad uisum eius imaginem, & ei similes facti, usque ad dilectionem inimici, Sicut uisus dominus

dominus dicit, diligere nos debere inimicos nostros, ut similes simus patri nostro, qui in cælis est: Quod in potestate nostra, ab ipso esse positum, docet scriptura, cum dicit: Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Atque hanc similitudinem, ad quam facti sumus, tum ipso etiam intuitu recipiemus, cum in hac uita renouati, tandem similes erimus ei, à quo facti sumus & beati: Apostolo dicente. Charissimi, filij Dei sumus, & nondum apparuit, quid erimus: Scimus, quoniam cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam uidebimus eum sicuti est. Præterea imago Dei est in homine, ut unus factus sit quasi dominus, ex quo cæteri orientur, habens & imperium Dei, quasi uicarius eius. Nam qui Rationem & intellectum habet, simul etiam potestatem habet piscium maris, & ferarum, & omnis terræ & omnium reptantium, quæ repunt super terram. Cum enim dixisset Dominus Deus: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: addidit continuo: Et habeat potestatem piscium maris & uolatilium cæli, &c. Ut intelligeremus non propter corpus dici hominem factum ad imaginem Dei, sed propter eam potestatem, quam ab anima & Ratione habet, & qua omnia pecora superat: omnia enim animalia cætera, subiecta sunt homini, non propter corpus, sed propter intellectum: quem nos habemus, & illa non habent. Quæ & ipsa similitudo est, qua per imitationem ad Deum accedimus, quia omnis Rex, eo quod iuste sibi subditos regit, bonitatem Dei imitatur, & ob id merito imago Dei dicitur. Ideoque mulier non est facta ad Dei imaginem. Sic etenim dicit scriptura: Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum. Quo loco Apostolus hominem uirum accipit: Vir quidem ait, non debet uelare caput suum, quia imago & gloria Dei est, Mulier autem ideo uelat, quia non est gloria & imago Dei. Similitudo autem Dei hæc est in homine, ut sicut ex patre filius, sic ex homine mulier. In hoc planè dispar, quia hæc facta est, ille uero natus est. Nec contrarium huic est, quod in Genesi scribitur: Fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, masculum & foeminam fecit eos, & benedixit eos. Quibus uerbis significari uidetur, etiam mulierem ad imaginem Dei esse factam. Nam quod paulo ante iam dictum est, id ad potestatem refertur homini à Deo collatam, quæ utique in uiro non in muliere est: Vnde & uelamentum capitis uiro adimit Apostolus, & idem mulieri tribuit. Qua sanè ratione uir imago Dei est, non mulier: quia uir dominatur, mulier paret. Et quia in illo dominatu, mulier uiri pars est, sed eadem tamen dominantis subiecta: ut in utroque tam uiro quam muliere tota substantia humanæ naturæ consistat, recte dictum est. Fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum, masculum & foeminam fecit eos. Ut scilicet significaretur, imaginem Dei in homine toto expressam, quatenus dominatum aliquem obtinet: Quatenus uero paret, Dei imaginem in eo minime

minime repræsentari, ut sic una imago Dei sit tota substantia hominis. Cum autem diuiditur, & pars una in alterius adiutorium distribuitur, tum in superiore, tanquam in qua tota substantia consistit: nō in inferiore, imago Dei designatur. Vnde quod ad mulierem solum attinet, ipsa non est imago Dei. Quod autē ad unum & solum uirum attinet, ipse est imago Dei: Quatenus autem ad utrumque coniunctim relatio fit, uterque quidem est imago Dei: sed quatenus quod in toto melius & diuinius est dominatur, non quatenus quod

Mens humana quatenus est imago dei. uilius est dominantis parat. Sicut et humana mens si tota contempletur ueritatem, imago Dei est: Cum autem ex ea distribuitur aliquid, & quadam intentione deriuatur ad actionem rerum temporalium, nihilominus ex qua parte ueluti dominans conspectam consulit ueritatem, imago Dei est: ex qua uero in agenda seruilis hæc & inferiora intenditur, non imago Dei est.

Cur uiri id quod æternum est extendit, tantō magis ad imaginem Dei formantur, minime cohibenda est, ut se inde contineat & temperet. Ideoque & apertum caput & minime uelatum habere debet. Rursus uero, quia rationali actioni, quæ in rebus corporalibus temporalibusque uersatur, periculosa est nimia in inferiora progressio: Merito eadem humana mens simul etiam habere debet potestatem super caput. Vnde & liberas illa & licentia cohibenda est, quæ quidem per uelamentum capitis designatur.

Non igitur repugnant, quæ de imagine Dei in uiro simul & muliere sacra prodit historia: Et quæ Apostolus de imagine Dei in uiro, & nō eodem modo in muliere repræsentata, docuit. Siquidem ad superiorem illam partem mentis relatione facta, quæ nouus homo dicitur, eam uidelicet quæ imperat, & caelestibus se conformat in agnitione Dei, quæ quidem per uirum significatur, homo siue masculus siue foemina, ad similitudinē & imaginem Dei factus est. Sin uero ad inferiora hæc spectet, mens ueluti famula et subdita, quæ uetus homo uocatur, iam minime imago Dei dici potest: Ut quæ nihil quod diuinum est imitatur, sed ipsa tantum, quæ terrena sunt, subditam se esse demonstrat. Quod & idem Apostolus hīs uerbis declarat: Renouamini, inquit, spiritu mentis uestre, & induite nouum hominem, qui secundum Deum est creatus. Et alibi apertius: Exuentes uos, inquit, ueterem hominem cum actibus eius, & induite nouum, qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum.

Si igitur spiritu mentis nostræ renouamur, & ipse est nouus homo, qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum: nulli dubium est, non secundum corpus (neque enim Deus membrorum corporalium lineamentis circumscribitur atque diffinitur) neque secundum quamlibet animi partem, sed secundum rationalem mentem, ubi potest esse agnitione Dei, hominem factum esse ad imaginem eius, qui creauit eum. Secundum

Qua ratione homo ad similitudinem & imaginem Dei factus est.

Quæ terrena sunt, subditam se esse demonstrat. Quod & idem Apostolus hīs uerbis declarat: Renouamini, inquit, spiritu mentis uestre, & induite nouum hominem, qui secundum Deum est creatus. Et alibi apertius: Exuentes uos, inquit, ueterem hominem cum actibus eius, & induite nouum, qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum.

Si igitur spiritu mentis nostræ renouamur, & ipse est nouus homo, qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum: nulli dubium est, non secundum corpus (neque enim Deus membrorum corporalium lineamentis circumscribitur atque diffinitur) neque secundum quamlibet animi partem, sed secundum rationalem mentem, ubi potest esse agnitione Dei, hominem factum esse ad imaginem eius, qui creauit eum. Secundum

Si igitur spiritu mentis nostræ renouamur, & ipse est nouus homo, qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum: nulli dubium est, non secundum corpus (neque enim Deus membrorum corporalium lineamentis circumscribitur atque diffinitur) neque secundum quamlibet animi partem, sed secundum rationalem mentem, ubi potest esse agnitione Dei, hominem factum esse ad imaginem eius, qui creauit eum. Secundum

Si igitur spiritu mentis nostræ renouamur, & ipse est nouus homo, qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit eum: nulli dubium est, non secundum corpus (neque enim Deus membrorum corporalium lineamentis circumscribitur atque diffinitur) neque secundum quamlibet animi partem, sed secundum rationalem mentem, ubi potest esse agnitione Dei, hominem factum esse ad imaginem eius, qui creauit eum. Secundum

cundum hanc igitur renouationem, efficitur etiam filij Dei per baptismum Christi, & induentes nouum hominem, Christum utique induimur per fidem. Quis est igitur, qui ab hoc consortio foeminas alienet: cum sint nobiscum gratiæ cohæredes? Et alio loco idem Apostolus dicit: Omnes enim filij Dei estis per fidem in Christo Iesu. Quicunque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis, Non est iudæus, neque Græcus: non est seruus, neque liber: non est masculus, neque foemina: omnes enim uos unum estis in Christo Iesu. Nunquid nam igitur omnes fideles foeminae, sexum corporis amiserunt? sed quia ibi renouantur ad imaginem Dei, ubi sexus nullus est: ibi factus est homo ad imaginem Dei. Vbi sexus nullus est, hoc est, in spiritu mentis suæ. Cur ergo uir non debet caput uelare, quia imago est & gloria Dei: mulier autem debet, quia gloria uiri est, quasi mulier non renouetur spiritu mentis suæ, qui renouatur in agnitione Dei secundum imaginem eius, qui creauit illum: sed quia sexu corporis distat à uiro, rite potuit in eius corporali uelamento figurari pars illa rationis, quæ ad temporalia gubernanda defleuitur, ut non maneat imago Dei, nisi ex qua parte mens hominis æternis rationibus conspiciendis uel consulendis adhæserit: quam non solum masculos, sed etiam foeminas habere manifestum est. Ergo in eorum mentibus communis natura cognoscitur: in eorum uero corporibus, ipsius unius mentis distributio figuratur.

Quid significat corporale uelamentum mulieris.

De corporalibus Dei imaginibus. Cap. III.

Ultimo sunt & imagines corporales, quibus & Deus, & aliae coelestes & incorporeæ substantiæ, mortalibus repræsentantur: non quidem naturali similitudine (Quæ enim similitudo esse potest inter ea, quæ natura prorsus sunt diuersa: maxime uero eius quod est incorporeum & inuisibile, relati ad id, quod est corporeum & sensu humano perceptibile?) sed ex diuina institutione. Neque enim imago aliqua corporea esse potest, quæ uel Deum, uel aliam incorpoream substantiā, per aliquam similitudinem corporalem, humano sensui repræsentare possit. Si quidem de Deo scriptum est: Regi autem sæculorum, immortalis, inuisibili, soli Deo honor & gloria, in sæcula sæculorum: Et illud alterum: Beatus & solus potens, Rex Regum, & Dominus dominantium, qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat in accessibili: quem nemo hominum uidit, sed nec uidere potest. Item: Deum nemo uidit unquam. Et iterum: neque uocem eius audiistis unquam, neque speciem eius uidistis. Neque uero si Prophetæ, & aliqui Apostolorum Deum se uidisse testantur, id ita accipiendum est, quasi eius substantiam sensu corporali ceperint: Sed quod uel per imaginationem aliquam à rebus corporeis, per sensum in intellectum ueluti

Deus incorporeus & inuisibilis. 1. Timoth. 1. Vide Epistolam Augustini 112. quæ est ad Paulinum. 1. Timoth. 6. Ioan. 1. 1. Ioan. 4. Quomodo Prophetæ Deum ueluti derunt.

luti uehiculo quodam deductam, uel signum aliquod corporale ad hoc diuinitus institutum, praesentiam Dei, & ipsius operationem perceperint, & ob id laudem ei dixerint. Quod grauius admodum *Chry. super Ioan. Homel. 24.* Ioannes Chrysostomus, illud Ioannis explicans: Deum nemo uidit unquam, sed unigenitus filius etc., discussit. Quid igitur inquit, dicemus *Esai. 6.* clarissimo Prophetae Esaiæ? cum inquit, Vidi dominum in throno altissimo sedentem. Quid Ioanni? de eo testimonium perhibenti. Quod *Ioan. 12.* haec dixit, quando uidit gloriam eius, & de eo loquutus est. Quid *Ezech. 10.* Ezechieli, etenim ipse quoque super Cherubim eum sedentem uidit? *Dan. 7.* Quid praeterea Danieli dicenti? Antiquus dierum sedit, Quid ipsi *Exodi 33.* Moyfi: Ostende mihi gloriam tuam? Iacob etiam, ab hoc appellatione *Gen. 32.* accepit, cum Israel uocatus est, quod Deum uident interpretatur, *Ioan. 1.* Nec non & alij ipsum uiderunt. Quid Ioannes: Deum nemo uidit unquam? Ut ostendat, illa omnia permissionis fuisse, non ipsius pudore substantiae. Nam si ipsam uiderent, nulla ex parte differentem uidissent, quippe quae simplex & pura est, non composita, non descriptibilis, non iacet, non stat, non ambulat: haec omnia corporis *ose. 12.* sunt officia. Quomodo autem sit, ipse nouit solus. Quod per Prophetam significauit: Ego uisionem multiplicauit, & in manibus Prophetarum assimilatus sum, hoc est, permisi, non tamen quod eram me ostendi. Cum enim filius, uera carne accepta, uenturus esset in mundum, multo ante sanctos uiros, ad diuinam substantiae uisionem Dei sub- exercuit: ita ut uidere poterant. Nam id quod est Deus, non modo *ne* do Prophetæ non uiderunt, sed neque angeli, neque Archangeli: sed si *angeli qui* eos percontaberis, nihil ab his de Dei substantia audies, sed tantum: *dem uident* Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae uoluntatis. Si Cherubin & Seraphin, sanctificationis laudem audies, plenum esse coelum & terram gloria eius. Si supernas uirtutes, tibi *Luc. 2.* item respondebunt, sibi unum opus esse, ut Deum laudent: Laudate eum, inquit, omnes uirtutes eius. Solus autem ipsum uidet *Filius & Spiritus S.* filius, & Spiritus sanctus. Quod si omnis natura creata est, qua nam uident deum perfecte, ratione uidere poterit increatum? Et si incorpoream uirtutem, quam *uia* copre- uis genitam, non possumus manifeste conspiciari, & hoc saepenumero *hensionis.* ro in Angelis ostensum est: multo minus incorpoream, & ingenitam substantiam. Quare Paulus: Quem, inquit, uidit nemo hominum, neque uidere potest. Soli ne igitur patri hoc praecipuum inest, non autem *Coloss. 1.* tem filio? Audi etiam hac in parte, quid superius dicat, qui est imago Dei inuisibilis, qui autem inuisibilis imago est, ipsum quoque inuisibilem esse necesse est: aliter non esset uera imago. Propterea inquit, Qui manifestatus est in carne. Manifestatio autem per carnem non significat substantiam. Nam quod ipse inuisibilis sit, non solum hominibus, sed & supernis uirtutibus. Cum dixerit Paulus manifestatum *Deus uisi-* esse in carne, subdidit, uisum ab Angelis. Ergo ex quo carnem induit,

induit, antea non uidebatur, cum ipsis quoque inuisibilis esset substantia. Quamobrem, inquit, nolite despiciere unum ex his minutis: Dico enim uobis quod angeli eorum, semper uident faciem patris mei, qui est in caelis. Quid ergo? faciem Deus habet, & caelo circumscibitur? sed nemo ea agitetur infania, ut haec dixerit. Quae nam ergo ea sententia, quae & in loco illo: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt? Cogitationem namque atque imaginationem, quam pro uiribus nostris de Deo capimus, eam uisionem appellat. Neque aliter de angelis intelligendum est, propter puram ipsorum et nullo sono obnoxiam naturam, cum nihil aliud quam Deum semper mente agerent. Propterea Christus: Nemo, inquit, cognoscit patrem, nisi filius. Quid inquam, num omnes in ignorantia uiuimus? Absit: Sed nemo ita cognouit patrem, ut filius. Ut igitur multi, quisque pro captu suo, ipsum uiderunt, substantiam autem nemo uidit: sic multi Deum cognoscimus, non tamen ipsam substantiam qualis est, nisi solus eius unigenitus, qui certam notionem, uisumque, & comprehensionem habet, qualem filium de patre habere par est. Sicut enim cognoscit me pater, inquit, & ego cognosco patrem. Haecenus Chrysostomus, uerbis quidem aliquantulo prolixioribus, sed cuius sententiam paucissimis exprimere possumus: ut dicamus, uisionem Dei esse duplicem, comprehensionis & beatificam. Et illa quidem Deum a solo filio & Spiritu sancto: hac uero etiam ab angelis & beatis hominibus uideri. Etsi autem substantiam Dei, nemo mortalium, immo & ne angelorum quisquam uisione comprehensionis uidere possit, ut quod est uni & soli filio datum: Tamen ipsius sempiternam uirtutem, & diuinitatem, & inuisibilia ipsius a creatura mundi, per signa aliqua corporea, ab ipso instituta, & ea quae ab ipso creata sunt, conspiciere possumus. Sic Deus interdum sub humana forma se hominibus uidendum exhibuit. Quemadmodum Deum in Paradiso deambulantem, cum homine, quem de limo finxerat, loquutum legimus. Quae quidem ambulatio & colloquutio, non alia intelligi potest, quam quae in specie humana facta est. Neque enim dici potest, uocem solam factam, ubi deambulasse dictus est Deus: aut eum qui deambulabat in loco, non fuisse uisibilem, cum & Adam dicat, quod absconderit se a facie eius. Sic Deus in specie trium uirorum apparuit Abraham, in conualle Mambrae, sedenti in ostio tabernaculi sui, in feruore diei, quibus & inuitatis, hospitioque susceptis, & epulantibus ministravit. Idem in Sodomis, in duobus Angelis, sub creata & sibi subiecta specie, apparuit Loth: iusto illi uiro, qui de Sodomorum incendio meruit liberari: quibus & in domum suam ingressis, conuiuium fecit, coxit azyma, & comederunt. Sic Moyses, qui ad populum ex Aegypto ducendum missus est, in flammis ignis de Rubo apparuit, quia cum uidisset, quod in rubo ignis arderet, ardente.

hilis est factus & angelis & hominibus. *Matth. 18.*

Matth. 5.

Nemo ita cognoscit patrem, sicut filius.

Ioan. 10.

Duplex Dei uisio.

Deus sub forma humana alius quando uisus est.

Gen. 3. *August. lib. 2. de tri. cap. 10.*

Gene. 18.

Gen. 19.

Exod. 3.

Deus a Moysese uisus in rubo

arderet, rubus uero non combureretur: Ibo, inquit, & uidebo uisum istud, quod tam magnum uidi, quia non comburitur rubus. Cum ergo uidit dominus, quia uenit uidere, clamauit ad eum Dominus de rubo dicens. Ego sum Deus patris tui, Deus Abraam, Deus Isaac,

Exod. 13. ac, & Deus Iacob. Sic in exitu filiorum Israel de Aegypto, scriptum est. Deus autem praebat illos, die quidem in columna nubis, & *Deus in co* lumna nubi ostendit illis uiam: nocte autem in columna ignis, & non deficiebat *lumina nubi* bis et ignis. columna nubis die, & columna ignis nocte, ante populum. Vbi nemo dubitat, per subiectam creaturam, eandemque corpoream, non per suam substantiam Deum oculis apparuisse mortalium. Simile

Exod. 19. est, quod iterum in Exodo scribitur: Synai autem mons fumabat totus, propterea quod descendisset Deus in igne in eum, & ascendebar *20.* fumus tanquam fumus fornacis: Et mente confusus est omnis populus uehementer. Fiebant autem uoces tubae prodeuntes, Moyses loquebatur, & Deus respondebat fortiter uoce. Et aliquanto post, Aspectus maiestatis domini, tanquam ignis ardens, super uerticem montis, coram filiis Israel. Et iterum data lege in decem praecipis, dicitur: Et omnis populus uidebat uoces & lampades, & uoces tubae, & montem fumantem. Et paulo post: Et stabat omnis populus a longe, Moyses autem intrauit in nebulam, ubi erat Deus, & dixit Dominus ad Moysen, &c. Nam & hic fumus, ignis, nubes & nebula,

Signa Dei corporea. signa sunt corporea & uisibilia, per quae Deus inuisibilis, se hominibus uoluit exhibere. Sic & Prophetis uisus est Deus, per signa corporalia. Aspiciebam, inquit Daniel, donec throni positi sunt, & uer-

Visibilis species Dei patris & filij. tustus dierum sedebat: & indumentum eius, quasi nix, album, & capillus capitis eius, quasi lana munda: Thronus eius flamma ignis: rotae eius ignis flagrans, & flumen ignis transibat in conspectu eius, & mille millia deserviebant ei, & dena millia denum millium assistebant ei: Et iudicium collocauit, & libri aperti sunt, &c. Et paulo post: Aspiciebam, inquit, in uisu noctis, & ecce cum caeli nubibus, quasi filius hominis ueniens erat, & usque ad ueterem dierum peruenit: & oblatus est ei, & ipsi datus est principatus, & honor, & regnum, & omnes populi, tribus & linguae, ipsi seruiunt: potestas eius, potestas aeterna, quae non praeteribit: & regnum eius, quod non corrumpetur. Vbi & pater dans, & filius accipiens, regnum sempiternum: Ambo

Imago cor poreae Dei. uisibili specie conspectui Prophetarum ostenduntur. Similis prope modum imago fuit, qua Deus Ioanni in Apocalypsi apparuit: Et *Apo. 1.* conuersus, inquit, uidi septem candelabra aurea, & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, uestitum podere,

Imago cor poreae spiritalis sancti. & praecinctum ad manumillas zona aurea. Caput autem eius & capilli erant candidi, uelut lana alba, & tanquam nix, & oculi eius tanquam flamma ignis, & pedes eius similes aurichalco: sicut in camino ardenti. Sicut & in nouo testamento Spiritus sanctus, tanquam *Marc. 1.* columba,

columba, in Christum iam a Ioanne baptizatum descendit. Sic in *Act. 2.* Apostolos dispersit in linguis: in specie ignis. Christus autem, qui *Philipp. 2.* cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo: humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem: mortem autem crucis. Atque ex his omnibus, & alijs similibus scripturis (quarum aliae quaedam ad totam Trinitatem, aliae autem singulariter ad singulas personas Trinitatis, omnes uero ad immortalem & inuisibilem Deum communiter referuntur) liquido iam cognoscimus Deum: Et si nullo sensu corporeo, secundum incommutabilem substantiam eius uideri possit, tamen per creaturas ei subiectas, non quidem proprie, sicuti est, sed significatiue, sicut pro rerum causis & temporibus constituit, mortalium conspectui representari. Ad quem sane modum, etiam *Imagines* imago Dei per artem exprimens est, nempe ad similitudinem eorum *Dei etiam* rum signorum, quibus se Deus olim patribus demonstrauit. Quod *per artem* & uniuersa haec tenus Ecclesia, Spiritu sancto ductore atque magistro, *in Ecclesia* prouidentissimè custodiuit, quippe quae Deum patrem, humana *factae.* specie: quemadmodum Adae in Paradiso apparuit, & qualem fere Daniel Propheta sibi uisum esse pronunciat. Spiritum sanctum in forma columbae & ignis. Filium uero, in ea specie, quam homo factus: in utero uirginis suscepit, & qua Deum se & hominem, hominibus conspiciendum exhibuit.

De mystica significatione Membrorum Dei, aliorumque quae ad humanam formam pertinentia, Deo in scripturis sanctis tribuuntur. Cap. IIII.

NEque uero ea tantum ratione in humana specie pingitur *Membra* Deus, quia in ea forma patribus olim apparuit, *humani* Sed etiam, quia tametsi incorporeus sit, inuisibilis, incomprehensibilis, incommutabilis, & infinitus: tamen in libris sanctis, *corporis* membra Domini, aliaque quae ad formam humanam pertinent, *Deo mystice* reperiuntur. Ut oculi Domini, os Domini, manus pedesque Domini, uestimenta Domini, arma Domini, et si qua sunt similia. Sed quoniam hic non solum caeremonias sacras, sed etiam mysticas earum *tributa.* significationes describimus: rectè conueniet, ut & membrorum Dei, aliorumque, quibus in humana forma Deum, mortalium oculis representamus: figuralem expositionem referamus. De qua re tamen multa, apud Sanctos patres, sed sparsim, scripta reperiantur: *Eucherij* tamen omnia, elegantissimo ordine, in unum uelut fasciculum collecta, *liber,* *qui falso* *attribuitur* *S. Augustino.* *gustino.* *tur S. Augustino.* de formulis spiritalis intelligentiae. Cuius libri partem illam, quae est de membris Dei, & alijs quibusdam, quae ad humanam formam pertinentia,

tinentia, Deo in scripturis sanctis tribuuntur: & si inter opera Augu-
 stini, sub titulo: De Essentia Diuinitatis, impressam reperiamus. Et
 Erasmus ex facilitate styli subodorans non esse Augustini, eundem
 Hugoni Victorino ascribat: Tamen hunc nobis scrupulum eximit,
 quod is totus liber, de Essentia diuinitatis, in duobus primis capitulis
 bus, Libri de formulis spiritualibus Eucherij, ad uerbum refertur: Vt
 iam non opus sit, eum ipsum ex coniecturis, illi uel alij ascribere:
 cum ipsum iam certum & uerum authorem habeamus, quem inuisi-
 quum est, laborum suorum memoria & honore defraudare. Eucherius itaq;
 mysticas significationes membrorum Dei, aliorumq;
 quæ ad humanam formam pertinentia, Deo ascribuntur, ad hunc
 modum explicat. Vbi cunctq;, inquit, sacra scriptura, sparsim per
 diuinos libros, in Deo motus animæ, seu humana membra describit,
 id est, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, & cetera membra:
 siue motus animæ, id est, iram, furorem, obliuionem, poenitentiam,
 recordationem, & alia his similia: non carnaliter iuxta historiam, à re-
 ctè intelligentibus scienda sunt, (sicut à Iudæis, & plerisq; hæreticis
 carnaliter sapientibus, qui Deum corporeum atq; localem opinan-
 tur) sed spiritualia omnia de eo intelligenda & consistenda sunt. Si
 quis Deo humana membra, seu motus animæ, more humano, inesse
 credit: procul dubio Idola fabricat in corde suo. Igitur, ut dictum
 est, figuratè in Deo caput esse legimus, ipsam Essentiam Diuinitatis
 eius, quæ præcedit, & cui omnia sunt subiecta, intelligere debe-
 mus. Capillos uero capitis eius, sanctos Angelos, seu uirtuosos
 electos typicè accipi oportet. De quo in Sacramento libri Danielis,
 scriptum est: Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus Die-
 rum sedit. Vestimentum eius quasi nix candidum, & capilli eius ca-
 pitis, quasi lana munda. Hoc enim significat per uestimenta candida
 Dei, quod & per capillos capitis eius, sanctos uidelicet Angelos, &
 multitudinem Sanctorum dealbatorum. Vel certè ideo capilli lanæ
 mundæ comparantur, ut per hoc antiquus dierum credatur esse.
 Oculos dicitur Deus habere, pro eo, quod omnia uidet, & nihil
 eum latet, in cuius conspectu (ut ait Apostolus) nulla creatura inuisi-
 bilis est: Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter uero res-
 spectus gratiæ eius intelliguntur: ut est illud in Psalmo: Oculi Do-
 mini super iustos. Item aliter, Oculi Domini præcepta eius, per quæ
 nobis lumen scientiæ subministratur, accipiuntur: ut est illud in Psal-
 mo: Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Palpebræ
 Domini, occulta & incomprehensibilia iudicia eius, siue spiritualis in-
 diuinis libris: eius locutio innuitur. De quibus occultis & incompre-
 hensibilibus Sacramentis atq; iudicijs, in Psalmo: Palpebræ eius in-
 terrogant filios hominum, id est, probant. Aures habere dicitur
 Deus, propterea quod omnia audit, & nihil eum in silentio latet. De
 quo

Eucherius in li-
 bro formulari
 spiritualium ca.
 1, & 2.

Quid per
 caput Dei
 intelligitur.

Quid per
 capillos.

Quid per
 oculos.

Hebr. 4.
 Psal. 33.

Psal. 18.
 Quid per
 Palpebras.

Psal. 10.
 Quid per
 aures.

quo in libro Sapientiæ scriptum est: Auris coeli audit omnia, & tu-
 multus murmurantium non abscondetur. Nares Dei, est inspi-
 ratio eius in corda fidelium: ut illud in libro Regum. Ascendit fu-
 mus de naribus eius, id est, lachrymosa compunctio poenitentium:
 inspiratio eius. Facies Dei, cognitio est diuinitatis eius ad omnes: de
 qua cognitione in Psalmis scriptum est: Ostende nobis faciem tuam,
 & salui erimus, hoc est, dona nobis cognitionem tuam. Quam cog-
 nitionem per filium hominis, hominibus innotuit: ipso dicente in Euan-
 gelio: Nemo nouit patrem nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare.
 Aliter uero facies Dei significat inuisibilem essentiam diuinitatis fi-
 lij Dei: de qua ipse Dominus ad Moysen per angelum respondens
 ait: Posteriora mea uidebis, faciem autem meam uidere non poteris.
 Ac si diceret, Diuinitatem autem meam uidere non poteris. Os
 Dei filius patris, id est, Christus Dominus: pro quo Hieremias Pro-
 pheta, ex persona Iudæorum effatus est: Quia os eius ad iracundiam
 pronocauimus. Aliter uero os eius, sermo eius siue iussio accipitur:
 De quo sermone Domini Esaias Propheta ait: Os Domini locutum
 est hoc. Verbum Dei filius Dei patris, per quem omnia facta sunt.
 De quo in Psalmo: Verbo Domini coeli firmati sunt. Et alibi, Misit
 uerbum suum, & sanauit eos. Et in Euangelio secundum Ioannem,
 In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat
 uerbum. Lingua Dei mysticè significat Spiritum sanctum, per
 quem Deus pater secretum suum manifestaui hominibus. Vnde in
 Psalmo: Lingua mea calamus scribæ, uelociter scribentis. Labia
 Dei mysticè, utriusq; testamenti consonantia intelliguntur: De quibus
 duobus testamentis, in Prouerbijs scriptum est: In iudicio non
 errauit os eius. Brachia Dei patris, filius eius, & Spiritus sanctus
 intelliguntur, Sicut est illud in Esaiâ: Et brachia mea populos iudica-
 bunt. Brachium Dei singulariter, filius accipitur: De quo Hiere-
 mias ad ipsum ait: Et nunc Domine Deus, qui eduxisti populum
 tuum de terra Aegypti: in manu forti, in brachio extento. Idcirco au-
 tem filius Dei Patris brachium dicitur, quia creatura electa ab ipso
 continetur. Dextera Dei patris, unigenitus filius accipitur, de quo
 in Psalmo ex persona hominis assumpti: Dextera, inquit, Domini fe-
 cit uirtutem. Aliter uero, Domini dextera gloriam signat patris, &
 æternam beatitudinem. De quo in Psalmo, ex persona patris ad fi-
 lium: Sede à dextris meis. Dicitur autem & dextera Dei, omnis
 electa creatura, in cælo & in terra: sicut per sinistram eius intelligitur
 reproba creatura, id est, dæmones, & impij omnes, qui ad leuam po-
 siti, æterna supplicia sustinebunt. Manus Dei patris, filius eius ac-
 cipitur, pro eo quod per ipsum facta sunt omnia, Sicut est illud in
 Esaiâ: Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt omnia. Aliter uero
 manus Dei, eius potestas intelligitur: De qua potestate in Hiere-
 mia

Sap. 2.
 Quid per
 nares.

2. Reg. 22.
 Quid per
 faciem.
 Psal. 79.

Matth. 11.
 Exod. 33.

Quid per
 OS.

Hierem. 1.

Esaiæ 58.
 Quid per
 uerbum.

Psal. 32.
 Psal. 106.
 Ioan. 1.

Quid per
 linguam.

Psal. 44.
 Quid per
 labia.

Prouerb. 18.
 Quid per
 brachia.

Esaiæ 51.
 Hier. 32.

Quid per
 dexteram.

Psal. 117.
 Psal. 109.

Quid per
 manum.

Esaiæ 66.
 Hier. 18.

miæ libro Prophetæ: Sicut lutum in manu figuli, sic uos in manu mea domus Israël. Item manus Domini, flagellum accipitur: de cuius percussione, in Sophonia Propheta, scriptum est: Extendam manum meam super Iudam, & super habitantes Israël, & disperdam de loco reliquias Baal. Pro qua Domini percussione beatus Iob de seipso ait: Manus Domini tetigit me. Digitus Dei singulariter accipitur. Spiritus sanctus accipitur, à quo Spiritu sancto, lex duabus in tabulis lapideis: in monte Synai scripta narratur. Ipse scripsit, qui scribenda dictauit, id est, Spiritus sanctus, de quo Dominus in Euangelio: Si ego, inquit, in digito Dei eicio dæmonia. Quod alius Euangelista declarans ait: Si ego in spiritu Dei eicio dæmonia. Sicut enim digitus cum manu uel brachio, manus uero uel brachium cum corpore unum sunt in natura: ita pater & filius, & Spiritus sanctus, tres quidem personæ sunt, una autem substantia diuinitatis. Digni Dei pluraliter, sancti intelliguntur Prophetæ, per quos Spiritus sanctus, liberos legis ac Prophetarum, sua inspiratione describit. De quibus in Psalmo scriptum est: Videbo cælos tuos opera digitorum tuorum: Per cælos enim, libros legis ac Prophetarum: per digitos uero, sanctos. Quid per imaginem. (ut dictum est) Prophetas mysticè insinuari certum est. Imago Dei patris inuisibilis, unigenitus filius eius est. De quo Apostolus: Imago Dei inuisibilis. Aliter namque est imago Dei patris in filio suo, quem non aliunde, sed ex semetipso, hoc est ex substantia sua, per omnia sibi similem genuit & æqualem. Aliter uero anima hominis, quam non ex se, id est, de sua substantia (sicut plerique hæretici opinati sunt) genuit, sed ex nihilo creauit: Sicut aliter imago est cuiuslibet Regis in filio eius, quem ex semetipso sibi similem genuit, id est, homo hominem. Aliter uero in anulo eius, siue in cera imago eius impressa, quæ non est quod & ipse: sicut filius, qui naturaliter hoc est, quod & pater. Cor Dei patris, arcanum sapientiæ eius mysticè innuit, ex quo uerbum, id est, filium suum impalpabiliter genuit, sine initio, ipso dicente per Prophetam: Eructauit cor meum uerbum bonum. Alas habere dicitur Deus, pro eo quod more auis electos suos tanquam pullos sub se colligit & fouet: & ab insidijs diaboli, & malorum hominum protegit. Vnde Propheta ait: Sub umbra alas tuarum protege me. Scapulas habere dicitur Deus, quia in scapulis firma membra Ecclesiæ, quasi in scapulis suis portat. De quo in Psalmo: Scapulis suis obumbravit tibi. Venter, secreta origo substantiæ eius accipitur. Vnde in Psalmo: Ex utero ante lucem genui te. Aliter, uterus eius incomprehensibilia iudicia eius, quæ rimari nequeunt, mysticè insinuantur: De quo occulto iudicio eius, in libro beati Iob scriptum est. De cuius utero egressa est glacies, & gelu de cælo quis genuit? Posteriora, filij Dei incarnatio accipitur, de qua posteriori parte filius in monte Synai ad Moysen, per angelum

angelum loquens ait: Posteriora mea uidebis, faciem autem meam uideri non potes. Pedes Dei, stabilimentum uirtutis eius, eod quod ubique præsens, & uniuersa illi sunt subiecta: ipso dicente per Esaiam: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Alio ter pedes filij Dei incarnatio intelligitur, quæ diuinitati subiecta est tanquam capiti pedes. Sicut per caput diuinitas, ita per pedes humanitas eius exprimitur, De qua humanitate in Exodo scriptum est: + Videre Dominum Iesum, hic est Moyses & Aaron, Nadab & Abihu, & 70. de senioribus. Sub pedibus, quasi lapides Saphiri, & quasi cælum cum serenum est. Sicut autem per lapidem Saphirum cælestes creaturas, uel sanctos angelos: ita per cælum serenum, sanctam Ecclesiam electorum, ex hominibus assumptam, figuratiter demonstrare uoluit: super quas duas creaturas homo assumptus filius Dei in perpetuum regnat: De quo in Psalmo: Omnia inquit, subiecisti sub pedibus eius. Aliter autem pedes Domini, id est, Iesu Christi, significant sanctos prædicatores. De quibus in Deuteronomio scriptum est: Qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius. Vestimentum filij Dei, aliquando caro eius, quæ à diuinitate assumpta est, à diuinis libris figuratiter accipitur, de quo in damento carnis, Esaias uaticinans ait: Quis est iste qui uenit de Beldom, tinctis uestibus de Bosra, Rursus uestimentum eiusdem Domini, sancta accipitur Ecclesia, quæ per fidem & dilectionem ei coniuncta est, De quo in Psalmo scriptum est: Dominus regnauit, decorem induisti: amictus lumine sicut uestimento. Pallium Christi, iam dicta Ecclesia intelligitur, De quo in libro Genesi scriptum est: Lauit in uino stolam suam, hoc est, in sanguine passionis carnis suam, & in sanguine uuæ pallium suum, id est, Ecclesiam suam. Calciamenta Domini Iesu Christi, mysticè signant incarnationem eius, quam ex mortalitate humani generis assumere dignatus est: De calciamentis qua incarnatione sua, ipse per Prophetam in Psalmo ait: In Idumeam extendam calcem meum, id est, in plebem gentilium manifestabo incarnationem meam. Gressus, aduentus filij Dei in mundum, & regressio eius ad patrem, de quibus Psalmus ait: Visi sunt gressus tui Deus, gressus Dei mei: regis mei, qui est in sancto. De cælo uenit in uterum uirginis, De utero uero nascendo positus in præsepio, Postquam omnia impleuit, pro quibus à patre missus uenerat, apensus est in ligno crucis: de cruce autem depositus, secundum corpus sepultus est, secundum uero animam, ad inferna descendit. Tertia autem die, per potentiam suæ diuinitatis, carnem suam de sepulchro suscitauit, & post diem Resurrectionis suæ 40. die, uidentibus Apostolis, ascendit in cælum, & sedet ad dexteram patris, id est, in gloria sua. Hij sunt enim gressus filij Dei, iste est descensus & ascensus

Ascendere eius, qui frequenter in scripturis sacris legitur. Ascendere dicitur
 dere. Deus, cum filius carnem ex nobis assumptam, in coelum, ueluti captiuam, duxit, Sicut est illud in Psalmo: Ascendit in altum captiuam
psalm. 67. duxit captiuitatem: quia naturam humani generis, quæ à diabolo in mundo captiua retinebatur, assumens secum in coelum, ubi nunquã
Abcondere antea fuerat: tanquam captiuam deportauit. Abcondere Deus
 dere. faciem legitur, cum quibusdam eorum exigentibus culpis, cognitio- nem suam abscondit. Sicut in populo Iudæorum nunc impletum esse uidemus: quia negantes filium Dei, scientiam ueri Dei ita perdidit
Ostendere runt, ut similes forent gentibus, quæ Dominum non nouerunt. *Ostendere*
 16. ostendere dicitur Deus faciem, cum respectu gratiæ suæ, quibus uult, scilicet electis suis: se ipsum in corda eorum occulta inspiratione insinuat.
Sedere nuat, & ad diligendum se amorem suum infundit. Sedere dicitur, non corporaliter humano more, sed potentialiter super omnem creaturam
psalm. 46. rationabiliter præsidere: ut est illud in Psalmo: Regnauit dominus super omnes gentes, Deus sedet super sedem sanctam suam. Sedere etiam Deus dicitur super Cherubin, qui interpretatur multitudo seu plenitudo scientiæ, per quod significantur Sancti angeli, siue mentes spiritualium uirorum: in quibus Deus inuisibiliter præsidet & regnat. In illis enim sedet, qui scientia eius & dilectione pleni
sap. 7. sunt. In prouerbis quippe Salomonis scriptum est: Anima eius lesdes sapientiæ: sapientiã uero Dei patris, Christus est, qui in animis
Descendere Sanctorum dicitur sedere. Descendere Deus in mundum dicitur, dere. quando aliquid nouum, quod antea non fuerat, in creatura humana
Quomodo operatur. Sicut filius Dei descendisse narratur, quando ueram car-
do descen- nem, ex Maria uirgine, propter redemptionem nostram suscepit: & *dit filius*
Dei. uerus homo fieri dignatus est, non amittendo quod erat, sed assumendo quod non erat. De cuius descensione, id est, incarnatione, in
psalm. 17. Psalmo scriptum est: Et inclinauit caelos & descendit, & caligo sub pedibus eius. Coelos inclinauit, qui ante aduentum prænuncios Angelos siue Prophetas misit, ut eius aduentum hominibus annunciant
Stare, huc possunt. Stare dicitur Deus, cum nos infirmos, id est, suam creaturam ad poenitentiam & conuersionem patienter sustinet, ut
Abacuc 3. est illud in Abacuc Propheta: Stetit & mensus est terram, & dissoluit, id est, stetit ad superueniendum: & dissoluit credentes in se, à uinculis peccatorum.
Transire. Transire dicitur Deus, cum de cordibus quorundam hominum, in quibus antè per fidem credebatur, postea subrepente perfidia, uel quolibet delicto, ab eis recedit, & ad alios transit: Quemadmodum de Iudæis ad gentes, de hæreticis ad Catholicos.
Recedere. cos, seu de quibuslibet irreligiosis ad religiosos. Recedere dicitur Deus, & ad alios transire: quod non localiter, aut uisibiliter, sed inuisibiliter,

uisibiliter, occultoq; iudicio, ac iusto facere aliquid consueuit. **Ambulare** dicitur Deus, non de loco ad locum transeundo, quia impietate
 um est ita credere, sed ambulatio eius in cordibus Sanctorum delectatio est: Sicut scriptum est. Et inhabitabo in eis, & ambulabo in eis. *Leui. 26.*
 ter eos, & ero illorum Deus. Vel certe ambulare Dei est in Sanctis. *2. Cor. 6.*
 prædicatoribus suis, de loco ad locum transire. Loqui Dei est inuisibiliter sine sono uocis, uel quolibet strepitu, occultè mentibus
 Sanctorum uoluntatem suam atq; rectum intellectum inspirare: seu futura, sicut in Sanctis Prophetis, reuelare. Quæ locutio Dei, ut quibusdam uolunt, tribus modis accipitur. Primo nanq; modo per subiectam creaturam, sicut ad Moysem in rubo apparuit: Vel sicut ad
Gen. 28. *Zach. 4.* *Matth. 11.* Abraam, atq; Iacob, & cæteros Sanctos, quibus in Angelis appare- re dignatus est. Secundo uero modo in somnis, sicut Iacob & Zachariæ Prophetae, & Ioseph sponso Mariæ, & Sanctis alijs, quibus secretum suum reuelare uoluit. Tertio autem modo, neq; per creaturam uisibilem, neq; per Angelum, sed occulta tantum inspiratione inuisibiliter corda suorum tangendo, loquentes efficit. Quemadmodum in libris Prophetarum scriptum est: cum ipsi Prophetae subito afflari spiritu diuino, exclamabant: Hæc dicit Dominus. Videre Dei, est acta bona approbare, sicut est illud in Genesi: Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant ualde bona, id est, intelligentibus bona demonstrauit. Aliter uidere Dei, est mala hominum sciendo reprobare: Sicut est illud in Elia Propheta: Et uidit Deus, & malum apparuit in oculis eius. Item aliter uidere Dei est, nos uidentes facere, ut est illud in Psalmo: Proba me Deus, & scito cor meum: &c. Et uide de uia iniquitatis in me est. Modus iste loquutionis, etiam in libro beati Iob similiter reperitur: Vbi de sapientia Dei Patris, per quam plurima insignia loquutus est, de Patre adiecit: Tunc uidit illam, & enarrauit, & inuestigauit, & præparauit: id est, uidentes fecit, & prædicantes & inuestigantes, atq; alijs annunciantes. Cætera quæ sequuntur in Eucherio, quoniam non ad formam corporis uisibilem, sed ad animum referuntur, ut cognoscere Dei, nescire Dei, zelare, ira sci, poenitere, non poenitere, obliuisci, indurare Dei: quia inuisibilia sunt, & exprimi in imagine non possunt, non est opus ut adscribantur. Sed & illa quæ in eodem Eucherio sequuntur, ad Tropica expositionem membrorum Dei, & eorum, quæ sub humana forma Deo tribuuntur, pertinent. Oculi inquit Domini, intelliguntur in spectio diuina: In Psal: Oculi domini super iustos. Palpebræ Dei, sunt iudicia eius, quæ probant filios hominum: qui neq; fatigantur rerum obscuritatibus, sed exercentur: neq; inflantur cognitione, sed Dei confirmantur. Aures domini, cum exaudire dignatur, In Psalmo: Aures. Et aures eius in preces eorum. Os Domini sermo ad homines, In Psalmo: Os. Propheta: Os domini loquutum est. Verbum domini filius, In Psalmo: Verbum.

Psalm. 44. **Psalmo:** Eructauit cor meum uerbum bonum. **Brachium Domini** uel manus, filius, per quem omnia operatus est. **In Propheta:** Et brachium Domini cui reuelatum est: **Dextera Domini** idem quod supra, **In Psalmo:** Dextera domini fecit uirtutem. **Digitus Dei** dicitur Spiritus sanctus, propter partitionem honorum quæ ab eo dantur unicuique propria, siue hominum, siue angelorum. **In nullis enim membris nostris** sic apparet partitio, quam in digitis. **Nec te scandalizet membrorum diuersitas**, cum ædificet corporis unitas. **Vterus Domini**, secretum, ex quo filium protulit. **In Psalmo:** Ex utero ante Luciferum genui te. **Pedes Domini** stabilitas æternitatis, **In Psalmo:** Et caligo sub pedibus eius. **Vestigia Domini**, operum secretorum signa, **In Psalmo:** Et uestigia tua non cognoscuntur. **Gressus Domini**, aduentus uel inuisitatio Domini, **In Psalmo:** Visi sunt ingressus tui Deus. **Arma Domini**, adiutorium eius in sanctos, **In Psalmo:** Apprehende arma & scutum. **Scutum protectio Domini**, **In Psalmo:** Domine ut scuto bonæ uoluntatis tuæ, coronasti nos. **Framea**, ultio diuina in impios, **In Psalmo:** Effunde frameam, & conclude. **Arcus**, intentio comminationis diuinæ, **In Psalmo:** Arcum suum tendit, & parauit illum. **Sagittæ**, præcepta diuina, **Apostoli**, uel **Propheta**, **In Psalmo:** Misit sagittas suas et dissipauit eos. **Item:** Sagittæ in manu potentis. **Gladius**, uindicta, uel sermo Domini, **In Apostolo:** **Viuis enim sermo Dei**, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. **Romphea** idem quod supra. **Tuba Domini**, uox manifestæ Domini, **In Apostolo:** In iussu & in uoce Archangeli, & tuba Dei. **Currus Dei**, sedes Dei, uel quadriformitas Euangeliorum, **In Psalmo:** Currus Dei decem millibus multiplex. **Virga domini**, regni significatio, uel correptio disciplinæ, **In Psalmo:** Virga & uirga tua uirga regni tui. **Manus Domini**, minæ uel uindictæ eius. **Baculus Domini**, sustentatio consolationis Domini. **In Psalmo:** Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. **Alia** Baculus Domini, sanctam crucem, uel disciplinam sanctæ Ecclesiæ designat. **Item** **Baculus sustentaculum** est quodlibet, ut in libro **Thobæ:** Baculum senectutis nostræ. **Hæc Eucherium** malui suis uerbis dicere, quam eius suppresso nomine, eadem quæ ipse collegit, paulo mutatis uerbis, ex patribus referre.

De imagine Christi, Dei & Hominis. Cap. V.

Ambro. in lib. de fide contra Arrianos c. 8. August. lib. 2. de Trinitate cap. 9. Impius error Arrianorum.

Sunt qui filium ante carnis assumptionem uisibilem, & patribus sæpe in substantia sua uisum esse, & in uarijs figuris hominibus se monstrasse, dicant. **Quod Arriani** senserunt, qui ea ratione filium conuertibilem, atque mutabilem, neque patri consubstantialem esse, sacrilego mendacio confinxerunt. **Illud præterea** adijcetes, hoc ipso cum in Mariam illapsus est, cum uirginis

nis uterum impleuit, aliud deinde ex illa quam quod uenerat, natum, ac corruptam substantiam fuisse, uerso uidelicet Deo in hominem, & spiritu in carnem. **Verum abijcienda est & detestanda hæc ante multa sæcula damnata perfidia:** quæ si uera esset, filius Dei iam uera similitudine & imagine, hominum sensibus repræsentari posset.

Sed procul abijciendus est, inquam, nefarius hic error, nam & si filius Dei patribus aliquando uisus est, tamen nunquam ita uisus est, ita ut Deus erat, sed ut homo capere poterat de Deo, qui se singulis prout uult reuelare dignatur: **Nec quia in uarijs figuris se hominibus uidendum exhibuit, idcirco & substantiam suam mutauit.** **Nam et si Angeli in figura hominum sæpe sunt uisi, tamen aliud non sunt, quam quod se esse norunt, neque substantiam mutant, cum formam humani corporis sumunt:** **Quanto magis ipse Dominus noster, qui omnia fecit, qui ipsis Angelis ut hoc possent, sua institutione concessit:** **Sic igitur filius Dei à patribus uisus est, ut non totum in illo quod Deus est uideretur, sed dispositiones rerum futurarum, quæ suis quibusque temporibus complenda erant, in illo per imaginem cernerentur.** **Nam quis filium Dei uidere potuit, antequam conspicibilem materiam, sicut ei placuit, assumpsit, uel ipsum hominem induere dignatus est?** **Qui & si Abrahamæ uisus est, non tamen in substantia sua, sed in forma humani corporis uisus est, quo scilicet postremis temporibus in homine uenturus esse demonstraretur.** **Iacob etiam alibi in Angelo, alibi æque uidetur in homine.** **Qui ideo se in Angelo demonstrauit, ut nuncium se magni consilij indicaret:** **In homine uero (cum quo & colluctatus fuisse describitur) ut imaginem futuræ collocationis, quam cum Israël habiturus erat, cum secundum hominem aduenisset indicaret:** **& ut Dominum crederet, cum quo tanto certamine, sub figura hominis luctabatur:** **Israël, id est homo uidens Deum, nomen accepit.** **Vidi, inquit, Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea.** **Sic & cum hominem induere dignatus est, non ut Deus, sed ut homo, qui tamen idem Deus est, uidetur.** **Neque enim labem æternitati intulit: nec quia seipsum exinanauit, formam serui suscipiendo, sic exinanitum accipimus, ut aliud quam fuerat, idem spiritus fieret.** **Sed ut seposito interim maiestatis suæ honore, humanum corpus indueret, quo suscepto, salus gentium fieret:** **Ut enim sol cum nube tegitur, claritas eius comprimitur, non cæcatur, Et lumen illud, quod toto orbe diffusum claro splendore cuncta perfundit, paruo admodum obstaculo nubis includitur, non aufertur:** **Sic & homo ille, quem Dominus Iesus, saluatorque noster, id est Deus, Dei filius induit, Deum tamen non interceptit, sed abscondit.** **Ideoque nec hodie magis, quam olim à patribus, in substantia sua uideri potest Christus, quatenus Deus est.** **Nam & de ipso dicitur: Et cum uisibilis esset, non uisibilis est: soli Deo honor**

Non mutatur natura Christi & Angelorum sub diuersis figuris, in quibus apparent.

Gen. 18. Quomodo Christus apparuit Abrahamæ & Iacob.

Gen. 32. Dei filius, apparet ut homo, Deus uere manet.

Deitas Christi inuisibilis est. Tim. 1.

D ij nor

nor & gloria, in sæcula sæculorum. Item: Quem nemo hominum uideret, nec uidere potest. Sic oranti Moyfi, ut faciem Dei purè uideret, quid continuo Deus respondit? Non poteris, inquit, uidere faciem meam, non enim uidebit homo faciem meam, & uiuet. Sic cum Christus in monte se paululum extra hominem extulisset, fulgore luminis eius penè excæcati Apostoli, in terram, quippe homines, ceciderunt: periclitati uitam, nisi eis Dominus, compresso rursus maiestatis suæ honore, ut misericors subuenisset, secundum illud: Nemo uidit Deum, & uixit. Quemadmodum igitur filius sic uisus à patribus accipitur, ut alicuius conspicabilis materiæ dispositione assumpta uideretur, salua scilicet inuisibilitate eius, quam à conspectu omnium maiestas interfusa seposuit. Sic à nobis uidetur, non quidem substantia diuinitatis eius, sed forma aliqua corporea, qua uirtutem suam nobis demonstrat. Non enim sic humanis aspectibus reuelatur Deus, ut tota in illo Deitas appareat: Sed ad uicem speculi, cum conceptos intra lucem suam uultus, quasi ad plenam effigiem hominis includit. Ita maiestas eius præeunte fulgore intra id uidetur, quod imaginem ueritatis, non ipsum Deum proprie demonstrat. At Christus iam carnem indutus, quia idem & Deus & homo est, etsi quatenus Deus est, neque uisus est unquam à mortalibus, neque à quoquam eorum uidebitur unquam: Tamen ut homo non solum in corpore mortali uisus est inter homines uersari, ambulare, comedere, bibere, docere, pati, crucifigi, mori: sed etiam post Resurrectionem suam in corpore glorificato, à mulieribus uisus est, et discipulis suis apparuit, qui & ipsum uiderunt, panem benedicere & frangere, qui & manus & pedes discipulis uidendos & palpandos, monstrauit. Et Thomam, ut manum suam in latus eius inferret, admonuit. Itaque Christi imago hodie, non in forma qua olim patribus apparuit, sed in carne quam pro redemptione humani generis assumpsit (id est in forma hominis) pingimus: quæ Deum non quatenus Deus est, sed secundum sempiternam uirtutem eius: sed quatenus hominem artificiali similitudine repræsentat. Nec ideo Christus, quia Deus & homo est, per imaginem pictoris diuiditur, aut confusio aliqua naturarum in Christo inducitur, ut Iconoclastarum perfidia Catholicorum pietatem arguebat. Sciunt enim ueri Christiani unicum Christum & Dominum, quem & confitentur, Et cum imaginem illius, quemadmodum caro factus est, & habitauit in nobis, perfectus uidelicet homo: depingunt, rectè & piè facere cognoscuntur. Nam ita picta Christi imago, Christum ipsum repræsentat fidelibus, Non quidem in naturis diuisum, aut confusum, sed per utriusque naturæ hypostaticam unionem, unam personam, Deum & hominem: & ut Christus, secundum hominem in terris uersatus est, & ab hominibus uisus, auditus, & palpatus, Deitas autem ipsius nullo sensu humano percepta, sed

ta, sed per carnem tamen, qua indutus fuit, Apostolorum aliorumque fidelium mentibus repræsentata: nulla neque diuisione, neque confusione naturarum, in una persona Christi facta. Ita & imago Christi depicta, Christum humanis quidem sensibus secundum assumptam carnem & lineamenta corporis: Intellectui uero per fidem, Deitatem ipsius humanitati hypostaticè in una persona unitam repræsentat, non tamen in substantia sua, Deum enim nemo uidit unquam. Quemadmodum si quis imaginem alicuius hominis uideat, procul dubio non corpus tantum, sed totum hominem, cuius est imago, repræsentari sibi existimabit: non tamen in substantia sua. Neque enim qui uidet imaginem hominis, protinus etiam uidet carnem, musculos, neruos, ossa, sanguinem, flegma, bilem uel flauam uel atram. Hæc enim si conspici possent, hominem iam non imaginem hominis appellaremus. Nec quia Deitas Christi incircumscriptibilis est, Pictor qui imaginem Christi format, Deitatem ipsam circumscribit. Sicut nec ab assumpta carne circumscribitur, aut circumscriptibilis existit. Nam utcumque in una persona, hypostaticè coniunctæ sint, diuina & humana natura, tamen diuersæ earum sunt & qualitates & operationes. Neque enim diuina natura, ex itinere defatigata fuit, neque à muliercula Samaritana potum petiuit, neque cum à Iudæis lapidabatur, diuinitatis natura laborauit, aut lapidibus impedita fuit. Porro in formandis humanis imaginibus, illud in primis obseruandum est, ut imago ipsa staturam, & lineamentorum colorumque proportionem hominis, cuius imago est, quantum quidem fieri potest, referat. Cuiusmodi fere esse imaginem Beatæ uirginis, à sancto Luca Euangelista depictam, Qualem ego manu ipsius depictam Patarij in monasterio Sanctæ Iustinae uidi. Qualis & Bononiæ statis diebus uenerabiliter publica solennitate circumferri populisque ostendi solet, uelut religiosum S. Lucae artificium. Sin uero pictor, uel qui Archetypum, aut eius ueram imaginem non uidit, aut propter imperitiam suam præstare non possit, tum ita formabit imaginem, ut ad speciem humanam utcumque depictam, signum aliquod adiungat ei, quem uult formare: proprium, quo à cæteris hominibus internoscatur. Sic fabro ferrario malleum, tonsori forficem, sutori subulam: & reliquis opificibus sua instrumenta appingimus. Vnde & in formanda imagine Christi, idem obseruandum erit, ut ipsius formam & staturam, qualis illa fuit, quando nobiscum in carne uersatus est, depingatur. Qualis hodie adhuc cernitur Eystadij, in quodam pariete Maioris templi Ecclesiæ Cathedralis, religioso ueterum studio depicta: ea sanè cum statura & forma, qua Christus ipse in carne apud mortales uersatus fuisse traditur. Quemadmodum & ipsius staturam uultus et coloris,

D iij mebrorumque

Similitudo ab imagine hominis.

Concilij Niceni secundi act. 6. To. 3.

Ioan. 4. c. 8.

Imago B. Virginitatis à S. Luca depicta.

Quomodo effiganda imago Christi est.

membraorumq; congruentiam, ab his, qui Christum in carne uiderunt, descriptam esse legimus: Sin uero eam figuram uel habere uel imitari non poterit pictor, tum nihilominus operam dabit, ut pri-

Ex ca. Math. 5. Homel. 28. Pulcherri- ma fuit for- ma Christi

Palm. 4.4. August. in ora- tione contra lu- deos, paganos & Arrianos, cap. 9.

1. Pet. 1.

Math. 13. August. de ciui- tate dei lib. 22. cap. 19. & in dialogo qu. est. 65. q. 14.

Math. 17.

Qualia Christi uestimenta.

Ioan. 19. Esai. 53.

Ibidem.

Varietas interpretatur. Postremo ut uaria fuit Christi, per uaria ætatis suæ imaginum tempora, forma: ita & imaginem unicuiq; ætati conuenientem for- mabit bonus pictor, & peculiaria tum ætatis tum operationum illi cundū uarietate ætatis & actuum eius.

Luce 2.

Diuersæ imagines passionis Christi.

num imaginem ipsam speciosam faciat. Nam uisu gratiosissimus fuisse traditur Christus, ut Ioannes Chrysostomus testatur. Quod & Propheta significans multo ante clamauit: Speciosus pulchritudis & Propheta significans multo ante clamauit: Speciosus pulchritudis ne, super filios hominum. Nec mirum id quidem, cum miraculosa fuerit eius natiuitas, quam quæ natura cooperante generantur: Ut idem Chrysostomus testatur. Longe autem pulcherrima est ipsius forma nunc in cœlis, ut in quem Angeli etiam prospicere desiderant. Actali

etiam post Resurrectionem fuit in terris. Nam si iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui, quanto maior claritas Christi fuit cum resurrexit: Sed quæ claritas ab oculis discipulorum abscondita fuisse, potius quam defuisse credenda est. Si enim antequam moreretur pro nobis & resurgeret, transfiguratum cum discipuli uidere non potuerunt, sed præ timore in terram ceciderunt: quanto magis clarificata carne domini eum uidere non potuerunt? Deinde uestimentis ipsum non preciosis, & in primis tunica illa inconsutili indutum, depingat: qua indutum fuisse ipsa etiam sacræ literæ testantur. Quod & Propheta respexisse uidetur dicens: Nō habebat speciem neq; pulchritudinem, nimirum significans, uel passionis cruentam deformationem, uel ter-

ribus eum & uictu & uestitu usurum fuisse, ut idem Chrysostomus in- terpretatur. Postremo ut uaria fuit Christi, per uaria ætatis suæ imaginum tempora, forma: ita & imaginem unicuiq; ætati conuenientem for- mabit bonus pictor, & peculiaria tum ætatis tum operationum illi cundū uarietate ætatis & actuum eius.

ribus eum & uictu & uestitu usurum fuisse, ut idem Chrysostomus in- terpretatur. Postremo ut uaria fuit Christi, per uaria ætatis suæ imaginum tempora, forma: ita & imaginem unicuiq; ætati conuenientem for- mabit bonus pictor, & peculiaria tum ætatis tum operationum illi cundū uarietate ætatis & actuum eius.

ubera genitricis pendentem, pinget. At puerum duodecim annorum in medio Doctorum sedentem, audientem illos, & interrogantem eos, in forma pueri: sed uel audire uel interrogare gestientis, depinget. Virum autem factum, barbaturum formabit, graui & uirili uultu, & alia quidem specie in deserto ieiunantem, & à Diabolo tentatum: alia in Synagoga legentem & docentem: alia manus ægrotis imponentem, & eos à uarijs languoribus curantem: alia in monte ante tres Apostolos transfiguratum: alia uidentes & ementes funiculo facto ex templo eicientem, & mensas numulariorum & cathedras uendentium euertentem: Alia super pullum asinæ sedentem, & prostratis in uia uestimentis, & proiectis ramis palmarum, Hierosolymam

ubera genitricis pendentem, pinget. At puerum duodecim annorum in medio Doctorum sedentem, audientem illos, & interrogantem eos, in forma pueri: sed uel audire uel interrogare gestientis, depinget. Virum autem factum, barbaturum formabit, graui & uirili uultu, & alia quidem specie in deserto ieiunantem, & à Diabolo tentatum: alia in Synagoga legentem & docentem: alia manus ægrotis imponentem, & eos à uarijs languoribus curantem: alia in monte ante tres Apostolos transfiguratum: alia uidentes & ementes funiculo facto ex templo eicientem, & mensas numulariorum & cathedras uendentium euertentem: Alia super pullum asinæ sedentem, & prostratis in uia uestimentis, & proiectis ramis palmarum, Hierosolymam

lymam ingredientem: alia, pascha cum discipulis suis manducantem: alia, pedes discipulis lauantem: alia, in monte oliueti in faciem suam proidentem, & orantem: alia, chlamyde Coccinea indutum: alia, facie uelatum, & colaphis percussum: alia, coronam de spinis in capite gerentem, & arundinem in dextera tenentem: alia, crucem suam ferentem: alia, uinum cum felle mixtum gustantem, sed bibere nolentem: alia, in sindone munda inuolutum, & in monumento nouo positum: alia, ad Inferos descendente: Alia, post Resurrectionem suam mulieribus sepulchrum uisitantibus occurrentem: alia, primum Mariæ Magdalenæ: deinde alia, duobus discipulis, in castellum Emaus euntibus apparentem, cum eis recumbentem, & panem benedicentem, & frangentem, ac manus & pedes eis ostendentem: alia, uidentibus discipulis eleuatum, & à nubibus susceptum, in cœlum euntem.

Alia postremo, in nubibus cœli uenientem, cum uirtute multa & maiestate, & erit propè eadem, cum ea qua in cœlum ascendit: at testantibus id ipsum, cum ascenderet, Angelis ac dicentibus: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? hic Iesus qui assumptus est à uobis in cœlum, sic ueniet, quemadmodum uidistis eum euntem in cœlum. Sed & fulgur huic imagini appinget, nam & fulgur in illo aduentu suo apparebit, dicente domino: Sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret usq; in occidentem: ita erit & aduentus filij hominis. Similiter & signum crucis adhibebit. Quod & ipsum tunc in cœlo apparebit, ipso hoc prædicente domino: Sol, inquit, obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & uirtutes cœlorum commouebuntur, & tunc parebit signum filij hominis in cœlo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & uidebunt filium hominis uenientem in nubibus, &c. Signum filij hominis crux est, quæ sole fulgentior uidebitur: obscurabitur enim sol, & crux apparebit, quod fieri non posset, nisi solares radios splendore superaret, ut inquit Chrysostomus.

De imaginibus Sanctorum Angelorum. Cap. VI.

nter figuras corporeas, quibus ex diuina permissione, res incorporeæ & inuisibiles designantur: ipsæ etiam angelorum & spirituum imagines locum sibi uendicant. Nam & si substantia spiritus, nullo sensu humano perceptibilis sit: tamen multa signa corporea, ipsa etiam sancta scriptura commemorat, quibus cœlestes illæ inuisibiles naturæ, præsentiam suam humanis sensibus repræsentant. Ac primū quidem peculiare est angelicis spiritibus, ut in assumpta figura ignis hominibus appareant. Quomodo Prophetæ in igneis rotis apparuisse sibi Angelos testantur. Sic in Resurrectione domini angelus, qui de cœlo descendit, & lapidem de sepulchro reuoluit, conspectus fuit sicut fulgur. Sic iuxta ipsas cœlestes substantias,

Imagines de eius Resurrectione.

Imago Christi, uentis ad iudicium notissimum. Act. 1. Matth. 24.

Chryso. ex ca. 24. in Mat. homel. 77.

Imagines Spirituum.

Angeli in specie ignis apparentes. Ezech. 1. & 10. Matth. 28.

Ezech. 1. substantias, splendor ignis, & de igne fulgor egrediens, & carbones
 Naum 2. ignis ardentis, & quasi aspectus lampadarum. Similiter animalia ad
 similitudinem fulguris coruscantis, & uiri ignem uelut ex se corusca-
 tionis instar emittentes, & flumina ingenti fragore ignis feruorem
 Dan. 7. emittentia apparent. Sed & thronus Dei igneus uisus est Danieli, &
 rotæ eius ignis accensus. Quin & Seraphin ignis ipse proprietatem
 & officium incendendi assignat, quod & ipsa nominis appellatio si-
 gnificat. Deinde humana forma describuntur angeli. Nam & si-
 militudinem hominis, corpus, & singula etiam membra humana eis
 tribuunt Prophetæ, ut caput, faciem, oculos, aures, odoratum, lin-
 guam & uocem, capillos, manus, tactum, humeros, cor, pectus, dor-
 sa, lumbos, pedes. Sic in Apocalypsi angelus amictus nube de cœ-
 lo descendit, & Iris in capite, & facies eius ut sol, & pedes eius tan-
 quam columna ignis. Sic tres uiri apparentes Abraam in conuale
 Maibræ, oculos contra Sodomam direxisse dicuntur. Immo saepe
 Ezech. 10. Angeli corpore oculis pleno apparuisse dicuntur, ut apud Ezechie-
 lem: Omne corpus, colla & manus, & pennæ, plena oculis. Sic An-
 geli diuerentes apud Abraam & Loth, appositos sibi panes, car-
 nes, butyrum, & lac, & azyma comederunt. Sic Angelus tetigit ner-
 uum fœmoris iacob, & statim emarcuit, unde factus est claudus. Sic
 psalm. 10. angeli palpebræ, & humeri dei appellantur. Sic Angelus in Apo-
 calypsi clamare uoce magna dicitur: quemadmodum cum leo rugit.
 Voces & cantus An-
 gelorum. Sic Angeli habentes citharas dei, cantant canticum Moysi serui dei,
 & canticum agni, dicentes: Magna & mirabilia sunt opera tua Do-
 mine Deus omnipotens, &c. Et angeli nato Christo laudauerunt
 Deum dicentes: Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus
 bonæ uoluntatis. Iam & uestitu uarijsq; operimentis, & instru-
 uarijs uesti-
 bus appa-
 rentes. fuit indutus lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis
 suis. Et in Apocalypsi Ioanni apparuit angelus uestitu Sacerdotali,
 nempe Podere, & præinctus ad mammillas zona aurea. Simili-
 ter septem angeli uestiti lapide mundo & candido, & præincti circa
 pectora zonis aureis. Sic duo Angeli post Resurrectionem domini,
 Tunica Ta-
 laris, arcta
 & strictis
 manicis
 corpori ad-
 hærens. secus mulieres stantes, in ueste fulgenti apparuerunt. Marcus iuue-
 nem illis in monumento apparuisse tradit, sedentem in dexteris, coo-
 pertum stola candida. Sed & pedibus nudi & discalciati appa-
 rent, quod ex eo colligitur, quod Abraam attulit angelis aquam ut
 lauarent pedes. Hæc etiam ad instrumenta Angelorum pertinent.
 Apoc. 15. Angelus domini extendit summitatem uirgæ, quam tenebat in ma-
 nu, & tetigit carnes, & panes azymos, quos Gedeon ei obtulerat. Et
 illud: Apparuit præcedens Machabæi, & qui cum eo erant, eques,
 in ueste candida, armis hastam auream uibrans. Item illud: Vir cuius
 erat species, quasi species æris, & funiculus lineus in manu eius, & ca-
 lamus

lamus mensuræ in manu eius: siquidem hæc instrumenta erant, quibus
 angelus ædificia in latum, longum, altum, & profundum, dime-
 tiebatur. Sic iacob uisi sunt angeli, quasi castra Dei. Ad idem pertinet
 Gen. 32. net illud Ezechielis: Ecce sex uiri ueniebant de uia portæ superio-
 ris, & uniuscuiusq; uas interitus in manu eius. Præterea bestia-
 rum quoq; formam induunt cœlestes spiritus, in qua sæpe Prophe-
 tis apparuerunt, Vt apud Ezechielem: Similitudo (inquit) uultus
 eorum, facies hominis: & facies leonis à dextris ipsorum quatuor: fa-
 cies autem bouis, à sinistris ipsorum quatuor: & facies aquilæ desu-
 per ipsorum, &c. Et apud eundem: Quatuor autem facies habebat
 unum: facies una, facies Cherub: & facies secunda, facies hominis:
 & in tertio facies leonis: & in quarto facies aquilæ. Et in Apocalypsi
 Apoc. 8. si: Aquila per medium uolans cœlum. Sic & Zachariæ Prophetæ
 Zach. 6. Angeli uisi sunt, in forma equorum perambulantium terram. Sed
 & alas & pennas, angelorum imaginibus addi scriptura testatur, ut
 apud Ezechielem: Et quatuor facies uni: et quatuor pennæ uni. Item,
 Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus, & facies
 & pennas per quatuor partes habebant, iunctæq; erant pennæ eo-
 rum: alterius ad alterum. Item, Et facies eorum, & pennæ eorum ex-
 tentæ desuper: duæ pennæ singulorum iungebantur, & duæ tege-
 bant corpora eorum. Item unum quodq; uelabat duabus alis cor-
 pus suum, & alterum similiter uelabatur. Et audiebam sonum ala-
 rum, quasi sonum multarum aquarum, quasi sonum sublimis Dei.
 Cumq; ambularent, quasi sonus erat multitudinis, ut sonus castro-
 rum. Cumq; starent, demittebantur pennæ eorum. Nam cum fieret
 uox super firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant &
 sub mittebant alas suas, Et iterum: Et sonitus alarum Cherubin au-
 diebatur usq; ad atrium exterius, quasi uox Dei omnipotentis lo-
 quentis. Item: Et apparuit in Cherubin similitudo manus hominis,
 subtus pennas eorum. Item: Et cum eleuarent Cherubin alas suas, ut
 exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsæ iuxta erant,
 &c. Sic & Esaias ait: Seraphin stabant super illud. Sex alæ uni, & sex
 Esaiæ 6. alæ alteri. Duabus uelabant faciem eius, & duabus uelabant pe-
 des eius, & duabus uolabant. Præterea æris, & lapidum precio-
 forum formam assumunt angelicæ substantiæ, ut apud Ezechielem
 de angelo loquentem: Scintillæ quasi aspectus æris candentis. Item
 specie lapis-
 dum precio-
 forum. de medio eius quasi species Electri, aspectus Crystalli horribilis. Item
 Ezech. 12. aspectus lapidis Saphiri. Item aspectus rotarum quasi lapidis Chry-
 soliti. Item illud in Apocalypsi: Qui sedebat similis erat aspectui laspi-
 dis & Sardinis, & Iris erat in circuitu sedis, similis uisioni Smaragdi.
 Apoc. 4. Angeli in
 specie uen-
 torū & nubi-
 hium. talibus ostendisse legimus. Vt apud Ezechielem: Et uidi, & ecce uen-
 tus turbinis ueniebat ab Aquilone: & nubes magna, & ignis in uol-
 uens.

Et iterum: Species ignis splendentis in circuitu uelut in nube,
 in die pluuia aspectus splendoris per Gyrum. Atq; hæc quidem sin-
 gula, singulas angelorum figuras demonstrant, quarum multas una
 illa Danielis uisio complectitur: Vir, inquit, unus uestitus lineis, &
 renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius chrysolitus, & facies
 eius uelut species fulguris, & oculi ut lampas ardens, & brachia eius,
 & quæ deorsum sunt usq; ad pedes, quasi species æris candentis, &
 uox sermonis eius, quasi uox multitudinis. Nempe hæc una uisio si-
 mul humanam figuram, membra hominis, uocem, uestitum, ignem,
 æs & metallum complectitur. Iam igitur quales olim hominibus
 uisæ sunt imagines cœlestium spirituum: tales & hæcenus, sancta
 mater Ecclesia, ad eruditionem simplicium, non quidem temerè, &
 nouo, aut ab hominibus nuper ficto, sed uetustissimo, & à simplice
 illa ac multiformi sapientia Dei, per Spiritum sanctum tradito exem-
 plo, depingere consueuit. Quod infinita per ambitum totius orbis
 Christiani, imaginum Sanctorum angelorū exempla demonstrant.
 Quibus nimirum Angeli in forma humana, ut quæ inter omnes ho-
 mini magis perceptibilis est, iuuenes aspectu fulgenti, uestitu candi-
 do induti, discalciati, zonis circa pectus & lumbos præcincti, lapidi-
 bus preciosis ornati, & duabus alis pennati & suffulti: nubibus cir-
 cumdati, instrumenta dei: uel iræ, ut gladium: uel misericordiæ, ut
 crucem, & alia passionis Dominicæ insignia, in manibus gestantes,
 hominum conspectui exhibentur.

*De mystica significatione imaginum cœlestium sub-
 stantiarum. Cap. VII.*

Nam uero non temerè, neq; sine latentium mysteriorum
 significatione, cœlestes illi & inuisibiles spiritus, terrenas
 & sensibiles imagines assumunt. Ideoq; non alienum ab in-
 stituto nostro fuerit, si quæ de his rebus sancti patres pro-
 diderunt, ea quàm fieri potest breuissimè, in hunc etiam librum refe-
 ramus. Ac principio quidem nihil hic attinet inuestigare, quo-
 modo corporales illæ species, quibus spiritus cœlestes humanis se-
 aspectibus ostendunt, formentur. Quod & beatus Augustinus, ex-
 cellissimi ingenij Doctor, uires intentionis suæ excedere fatetur, qui
 nō audet diffinire, utrum angeli manente spiritali sui corporis qua-
 litate, (sentire enim uidetur sanctus pater, hic & in plerisque alijs locis
 angelos tenuia quædam corpora habere, ad agendum, non ad pa-
 tiendum apta, quæ nisi assumpta crassiore aliqua materia, uideri à

*Lib. 3. de Tri-
 nitate cap. 1.*

*vide magist.
 senten. distin.
 8. secundi.*

Qualia cor- mortalibus non possint) per hanc occultius operantes, assumant ex-
 pora sibi inferioribus elementis, quod sibi coaptatū, quasi aliquam uestem mu-
 assumāt an- tent, & uertant in quaslibet species corporales, etiam ipsas ueras: si
 geli, nos sci- cut aqua uera, in uerum uinum conuersa est à domino: an ipsa pro-
 re nō pos- sumus.
 sumus.

pria corpora sua transforment, in quod uoluerint, accommodata
 ad id quod agant. Nihil de his et similibus rebus inuestigandis solici-
 ti simus, quæ nec fiducia rationis enucleare, nec perfecta mente com-
 prehendere possumus. Satis est unum illud scire, ipsam sensibilem cre-
 aturam, ad nutum conditoris seruire, in id quod Deo placet pro tem-
 pore uerti, et per sensibiles corporum species, id quod est insensibile,
 humanis sensibus repræsentari, etiam si nos, quomodo id fiat, minis-
 me intelligamus. Sic in libro Sapientia scriptum est. Creatura enim
 tibi factori deseruiens extenditur in tormentum aduersus iniustos, tiam omnes
 & leuior fit ad benefaciendū ijs, qui in te confidunt. Propter hoc, et
 tunc omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebant, ad
 uoluntatem horum qui te desiderabant, ut scirent filij tui quos dilexi
 sti Domine &c. Peruenit enim Sapientia uoluntatis Dei per creatu-
 ram spiritali, usq; ad effectus uisibiles atq; sensibiles creaturæ cor-
 poralis. Vbi enim non operatur, quod uult Dei omnipotentis sapi-
 entia: quæ pertendit a fine usq; ad finem fortiter, & disponit omnia
 suauiter. Ad quomodo hæc fiant, non puto hominis esse sapien-
 tis sollicitè inuestigare. Sunt enim cogitationes mortalium, in his re-
 bus abditis, timida (ut ait Sapiens) & incertæ prouidentia nostræ.
 Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam: & deprimit ter-
 rena inhabitatio sensum multa cogitantem. Et difficile æstimamus
 quæ in terra sunt: & quæ in prospectu sunt inuenimus cum labore.
 Quæ in cælis sunt autem, quis inuestigabit? Illud certum est, non
 quidem humana id dictante Sapientia, sed suggerente per sanctas scri-
 pturas, illo de altissimis nobis misso spiritu, Deum patribus, non in-
 substantia sua, sed per creaturas ad significandum id quod uoluit, fuis-
 se demonstratum: easq; creaturas, Deo ita concedente, per angelos
 fuisse ad nunciandam mortalibus, exequendamq; omnipotentis Dei
 uoluntatem, præparatas & accommodatas. Sic enim scriptum est in
 epistola ad Hebræ: Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: Se
 de à dextris meis, quousq; ponā inimicos tuos scabellum pedū tuo-
 rum? Nonne oēs, sunt administratorij spiritus: in ministeriū missi pro-
 pter eos, qui hæreditatem capiunt salutis? Quibus quidē uerbis aper-
 tissimè significatur, omnia hæc, per quæ Deus olim patribus uolun-
 tatē suam manifestauit, siue sint imagines, siue uoces: non solū per an-
 gelos esse facta, sed etiā propter nos, id est, propter populū Dei, cui
 promittitur hæreditas uitæ æternæ. Ac proinde quoties dominum
 legimus patribus apparuisse, non per se, sed per Angelos suos, tan-
 quam administratorios spiritus, assumpta ad ministerium suum perfi-
 ciendum accommodata forma, apparuit. Vnde cum dicitur: Dixit
 dominus ad Moysen, non hoc significatur, Dominum ipsum loquu-
 tum, sed Angeli, tanquam organi cuiusdam, ministerio usum fuisse.
 Quemadmodum cum uerba ludicis præco pronunciat, non scribitur
 tur in

*Sapientie 16
 iudith. 16*

*Dei sapien-
 tia omnes
 obediunt
 Creaturæ
 ad operā-
 dum quod
 Deus uult.*

*Sapient. 16
 Sapient. 8*

*Non oportet
 curiosè
 scrutari
 quomodo
 hæc fiant.*

*Quomodo
 Deus
 patribus
 apparuit et lo-
 cutus est.*

Hebræor. 1

*Verba dei
 per Ange-
 los & per
 Prophetas*

E tur in

tur in actis: Ille præco dixit, sed Iudex. Sic etiam loquente Propheta sancto, & si dicamus, Propheta dixit: tamen nihil aliud quam dominum dixisse uolumus. Et si dicamus, dominus dixit: Prophetam non subtrahimus, sed quis per eum dixerit admonemus. Nam id uisitatissimum in scriptura est, ut in figura corporea interdum Deus, interdum Angelus Dei hominibus apparuisse dicatur: cum tamen totum hoc, quod sub ea forma agitur, per angelum tanquam ministrum agatur.

Exod. 3 Sic dicitur Moyse: Ego sum Deus Abraam, & Deus Isaac, & Deus Iacob, ubi dominum loquentem audimus: & tamen paulo ante præ-

4 Ita habent
72 Interpre.
Nostra autem
translatio sic
habet. Apparuit
iq; ei Domi-
nus in flamma
ignis.

Genesis 22

Vide August.
lib. 3. c. 11. De
Trinitate.

Virtus cor-
poraliū spe-
cieriū, quas
assumunt
Angeli.

Exempla
duo de an-
gelorū ap-
paritione
valida.

Daniel. 8
Daniel. 10

mittitur: + Visus est ei Angelus Domini. Sic Dominus ad Abraam: Accipe, inquit, filium tuum dilectum, quem diligis Isaac, & uade in terram excelsam, et offer eum ibi holocaustum super unum montem quem tibi dixerō. Certè hic Deus, non Angelus commemoratus est. Paulo autem post, ita habet scriptura: Extendens autem Abraam manum suam, sumpsit gladium, uolens occidere filium suum, & uocauit eum Angelus Domini de caelo, & dixit ei, Abraam Abraam, & dixit, ecce ego: Et dixit, ne inijcias manum super puerum tuum, neque facias ei quicquam. Hic dominum quidem primo loquentem audimus: uerum ut intelligatur, totum hoc opus fuisse Angelo à Deo mandatū, mox Angelum, uelut totius operis ministrum, exprimit scriptura. Neque enim dici potest, Deum iussisse ut Isaac occideretur, & Angelum prohibuisse: siquidem utrunque Dei opus fuit, sed per Angelum administratum. Quod & scriptura subsequenter uerbis indicat, Dominum iterum loquentem inducens: sic enim habet. Nunc enim cognoui, quia times Deum tu, et non peperisti filio tuo dilecto propter me. Quid est enim, quod dicit propter me: nisi propter eum qui occidit iusserat, qui non utique est angelus, qui occidit prohibuerat, sed Deus, qui per Angelum totum hoc tentationis opus peregerat. Siue igitur corporales ille species, ab Angelis in usum ministerij sui de creatura corporea assumuntur, siue ipsum corpus suum, cui non subduntur sed subditum gerunt (ut Augustinus sentire uidetur,) in species quas uolunt, accommodatas atque aptas actionibus suis mutant atque conuertunt: Diuinam certe uirtutem habent, et diuinorum mysteriorum plenam significationem. Primum enim admiranda & stupenda sit, quæ his formis inest, uirtus oportet: Quas mortalium aspectus uix sustinere potest. Quod Daniel Propheta testatur, qui ad uisionem Gabrielis Angeli, sibi in forma uiri apparentis, ita obstupuit, ut pauens in faciem suam corruerit, & cum ad eum loqueretur, collapsus est in terram. Similiter ad uisionem Angeli sibi apparentis in specie uiri uestiti lineis, & renes accincti auro obrizo, cuius corpus quasi Chrysolitus, et facies eius uelut species fulguris, & oculi eius ut lampas ardens, & brachia eius & quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species aeris cadentis & c. Ad hanc, inquam, uisionem ita exterritus est Propheta, ut non

reman-

remanerit in eo fortitudo, & species eius immutata fuerit, & emaruerit, nec quicquam uirium habuerit. Resumptis enim aliquantulum uiribus sic ad Angelum, in ea quam dixi specie apparentem, loquitur: Domine mi, inquit, in uisione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit uirium, sed et halitus meus intercluditur & c. Magna profecto, & potentissima uirtus, cælestis illius Imaginis, cuius præsentiam Daniel ferre nequit: Propheta uidelicet, quem uenerati sunt Leonum oculi beluarum ferocissimarum, & qui plus quam humana natura pateretur humana, efficere potuit: Quanto minus, qui tam longe ab illius iustissimi hominis uirtute absunt: Sic et populus, cum uidisset uoces, & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem usque adeo timuerunt, ac pauore concussi sunt, ut procul stantes dicerent Moyse: Loquere tu nobis & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur. Descendit ergo, sicut scriptum est, Deus in Sina in igne, sed plebem longe stantem territans. Sed cur non ita etiam territi sunt Apostoli, uidentes dispersitas linguas tanquam ignem, formam uidelicet super singulos sedentis spiritus sancti? Quia iam aduenerat tempus gratiæ, quo Deus legem digito suo, non in lapide, sed in corde scripsit: non in monte terruit, sed in domum intrauit. Factus est subdito sonitus quasi ferretur status uehemens, sed nullus expauit. Auditus sonus, uisus & ignis, quia in monte & utrumque erat, & ignis, & sonitus: sed illic fumus, hic ignis serenus, Visæ sunt enim, inquit illa scriptura, linguæ diuinae uelut ignis. Nunquid de longinquo territis: absit, Nam insedit super unumquemque eorum, & cœperunt linguis loqui, sicut spiritus dabat eis pronuciare. Audimus igitur loquentem, sed intelligimus spiritum, non in lapide, sed in corde scribentem. Deinde nulla angelorum forma est, in qua mortalium aspectibus demonstratur, quæ non diuinum aliquod mysterium designet. Ac primum quidem per ignem, diuina uirtus significatur, ad cuius imitationem angelici spiritus pro uerbis tendunt, eaque quæ à Deo mandantur, potenter et efficaciter exequuntur. Sic ignem legimus apparuisse in Rubo, legimus etiã ignem missum desuper, & impleuisse quod præceptum est. Sic & generaliter ministros Dei ignem flagrantem, scriptura appellat, ut in Psalmo. Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos ignem flagrantem: id est, ea quæ præcepta sunt, feruenti spiritu implentes. Sic enim spiritu feruens ignis ardens est omnis minister Dei, Sic nos existimet homo, inquit Apostolus, ut ministros Christi et dispensatores ministeriorum Dei, Hic ministerium audis. Sed et ardere eum audis, cum dicit, Os nostrum patet ad uos, o Corinthij, cor nostrum dilatatum est. Ardebat & flagrabat charitate, & ibat in eos ut incenderet. Hunc ignem se missurum dominus in terram dicebat, cum ait, Ignem ueni mittere in terram. Quomodo gladius, sic ignem: Gladius diuidit affectum,

E ij ignis

Humana
fragilitas
uirtutē ima-
ginū caele-
stium ferre
nō potest.
Danielis 14
Exodi 20

Cur non
sunt territi
Apost. uis-
dentes lin-
guas dis-
persitas in
specie ig-
nis?

Hieremie 31
Asterum 2
Exodi 20

Per ignem di-
uina uirtus
designatur
Augustinus de
mirabilibus sit-
ere scripturæ
cap. 16
Augustin. in
Psalmum 103
Ministri
Dei igni
Charitatis
ardent.

1. Corin. 4
+ mysteriorū.
2. Corin. 6
Lucæ 12
Qualē ignem
missit
Christus in
terram.
Matth. 10

ignis absumit. Hic est ignis ille qui operatus est in Apostolis, cum loquerentur linguis ignitis. Hic ignis uisus est Moyfi in Rubo, & non exurebatur. Hic ignis Heliam in specie currus abripuit. Ab hoc igne Angeli & administratorij spiritus flamma appellatur. Atque hoc sane diuino igne non solum flagrant ministri Dei, uerbo Dei urentes scenum nostrum, id est carnalia desideria nostra: sed etiam qui uerbo Dei, quod audiunt, incenduntur; nam & ipsum ignis est, iuxta illud Psalmi, Ignitum eloquium tuum nimis. De hoc igne dixit dominus apud Prophetam, Ecce proficiscar in Hierusalē, & exufflabo in uos ignem iræ meæ, ut tabescatis à plumbo & ferro, & reliquis materijs libus. Plumbum siquidem et ferrum peccata sunt, quæ igne diuino liquefcunt, & superno incendio inolefcunt. Vnde & ignis consumens dicitur Deus, quia peccata in homine, & quicquid in anima est corrumpibilitatis aut fragilitatis consumit, & quia secretos mentium diuine ardore cognitionis inflammat affectus, uaporem fidei & deuotionis adolet, atq; cupiditatem uirtutis accendit, ut in nobis cor nostrum ardeat, cum legimus diuinarum seriem scripturarum, si forte aliquid, quo aperiantur Prophetice lectiones, occulta intellectu assumamus spirituali. Hoc igne calefactus Hieremias dicit, Et erat ignis & flammigerans in ossibus meis. Hoc sermonum caelestium igne uaporati Cleophas & ille alius, qui simul cum domino ab Hierusalem, usq; ad caestellum confecerant iter, Dicebant: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis scripturas.

De Mysterijs humanæ formæ & singulorum membrorum hominis, in Angelorum Imaginibus. Cap. VIII.

August. cōtra Maximi. Arrianorum Episc. libro 3, cap. 25

Porro ad alteram iam uenio formam caelestium spirituum. Ea est humana figura secundum omnia membra sua: in qua ideo describuntur caelestes spiritus, quia homo inter creaturas Dei est præstantissimus, ut qui ad imaginem Dei creatus est, et paulo minor ab Angelis factus, si corpus spectemus, et peccatum originale, propter quod corpus corruptibile aggrauat animam. Si uero animam contemplemur, quatenus mente Rationali & intellectuali prædita est, & nullo peccato deprauata (qualem Christus assumpsit) Deus solus maior est homine, Christo cui utiq; iniuria facta non est, ubi scriptum est: Maior est Deus corde nostro. Itaque filius Dei susceptum hominem leuaturus ad patrem, quando dicebat: Si diligeretis me, gauderetis utiq; quia uado ad patrem, quia pater maior me est: non carni suæ solum, sed etiam menti, quam gerebat humanam, Deum patrem utiq; præferbat, quæ tota sine dubio agnoscitur serui, quando tota seruit creatura Domino suo creatori. Et licet secundum interiorem hominem, ubi est ratio & intellectus, homo factus sit ad similitudinem Dei, tamen & ipsa figura corporis humani,

Sapient. 9
1. Ioannis. 3
Ioannis 14
Pater maior me est.

mani, aliquid etiam præfert diuinitatis. Omnium enim animalium corpora, siue quæ in aquis, siue quæ in terra uiuunt, siue quæ in aëre uolitant: inclinata sunt ad terram, & non sunt erecta sicut hominis corpus. Quo nimirum significatur, etiam animum nostrum in superna, id est in æterna spiritualia, erectum esse debere, Ita attestante etiã corporis forma, homo intelligitur factus ad imaginem & similitudinem Dei. Vnde non mirum si Deus se per Angelos uel Angeli se ipsos humanis conspectibus per humanam corporis imaginem repræsentant. Accedit, quod & Angeli cum hominibus magnam etiã in natura cognationem habent, non quod similem illis gerant figuram corporis. Nam Angeli aut corpus non habent, aut si habent, (ut quibusdam uidetur) tenue est, & humanis sensibus imperceptibile quod habent: sed quia ratione cum illis & intellectu participant. Itaq; in his quæ agit homo secundum rationem & spiritum, similis est Angelis: in his uero quæ agit secundum carnem, pecoribus magis comparatur quam Angelis. Vita siquidem pecorum terrenis uoluptatibus æstuat, sola terrena requirit, in hæc prona atq; proiecta est: Vita Angelorum sola caelestis. Proinde si uitam Angelorum duxerit homo, non solum similis erit Angelis, sed etiã eorum in caelesti patria conciuis, & ut ipsi semper uident faciem patris qui in caelis est, ut inquit Christus: Ita & nos uisuri sumus. Quanquam nondum ita uidemus, Dicente Apostolo: Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Et simile præmium cum angelis habebimus, quæ erit uisio Dei. De qua Ioannes: Cum apparuerit, inquit, similes ei erimus, quoniam uidebimus eum sicuti est. Sed & propter similitudinem, quam Angeli & homines inter se habent: Et qua etiã Deus se conformant, dii in sanctis scripturis appellantur. Iuxta illud: Deus deorum dominus loquutus est. Item, Cōfitemini Deo deorum. Item, Rex magnus super omnes deos: quippe in his locis dii homines accipiuntur. Et fortasse eandem etiam appellationem habent Angeli, sed expressius tamen homines quàm Angeli, quibus nos æquales futururos in resurrectione promittitur. Idque ea ratione, ne propter eorum excellentiam, aliquem eorum nobis constituere Deum, infidelis auideret infirmitas, quod in homine facile est euitare. Et euidentius dii debuerunt homines dii in populo Dei, ut certi ac fideles scirent esse eum Deum suum, qui dictus est Deus deorum: quia et si appellentur dii Angeli, ac beati qui in caelis sunt: non tamen dicti sunt dii deorum, id est dii hominum, constitutorum in populo Dei, quem per Angelos uel homines alloquitur, quibus dictum est: Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes. Propter quod & Apostolus ait: Et si sunt qui dicantur dii, siue in celo siue in terra, sicut sunt dii multi, & domini multi: nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso: & unus Dominus Iesus Christus, per quæ omnia, & nos per ipsum.

August. de Genesi cōtra Manicheos lib. 1, capite 17.

Cur in humana imagine Deus & Angeli repræsentantur.

August. in Euangelio Ioannis tractat. 18

Matthe. 18

1. Corin. 13

1. Ioan. 3

Deus deorum Dominus.

Psalm 49. & 94. Augusti. de ciuitate Dei libro 9, cap. 23.

Angeli et homines possunt dici dii, sed non dii deorum.

Psalm. 81

1. Corin. 8

E iij Deim

Homines dicuntur Angeli. **Deinde Angelorum appellationē sortiuntur homines: Sic Apōstolus de se dicit, Sicut Angelum Dei suscepistis me. Et de Ioanne Baptistā dicitur: Ecce mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui pręparabit uiam tuam ante te. Cum igitur Imago similis esse debeat ei cuius est imago, siue natura, siue arte, siue impositione: rectē Angeli in humana forma hominum aspectibus sese repręsentant: tum propter excellentiam humanę creaturę: tum propter eam quam homines cum cęlestibus spiritibus similitudinem habent, atq; cognationem, Ita & in eadem forma eorum Imagines depinguntur. Ac propter hanc quoq; cognationem humanę & Angelicę naturę, summa illa et simplicissima sapiētia, paria etiam ministeria, Angelis et hominibus demandauit: sicut ex eo per spiritū sit, quod omnia ferē mysteria, quę per membra humana in imaginibus Angelorum designantur, eadem etiam hominibus cum Angelis communia esse dinoscuntur, ut iam in explicatione mysteriorum, quę per membra humana designantur, demonstrabitur. In qua re non ignoro quam arduum sit, quod aggredior opus, in quo tantopere obitupuerunt, summa etiam et diuino lumine illustrata ingenia. Sic enim Origenes explicaturus mysteria illa uisionis Propheticę et formarum Angelicarum, pręfatur: De Deo (inquit) etiā uere dicere periculum est: neq; enim ea tantum periculosa sunt, quę falsa de eo dicuntur, sed etiā quę uera sunt, & non opportunē proferuntur: dicenti periculum generant. Et Beatus Hieronymus referens ea, quę de uisione cęlestis Hierusalem, in Apocalypsi leguntur: Et eorum mysteria expositorus, ad eundem ferē modum pręfatur. Quod (inquit) legentes exclamamus: O altitudo Sapientię & scientię Dei, quam inscrutabilia iudicia eius. Quis enim cognouit sensum domini: aut quis consiliarius eius? Et iterum, Quis sapiens & intelliget hęc, intelligens & cognoscat ea? Quanto magis mihi inuili seruo Dei, & prophano homini, cui ad hęc Sancta sanctorū introire, minime datum est: Ita & mihi tentaturo, aut sententiam potius sanctissimorum patrum relaturo, idem pręfari licebit, aut illud potius dicere, Quis enim homo scire poterit consiliū Dei? & insuper orare: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Confisus de eo quod Daniel Propheta dicit: Ipse reuelat profunda & abscondita, & nouit in tenebris constituta, & lux cum eo est. Hęc ex humili corde pręfatus rem ipsam aggredior.**

Primum igitur quemadmodum in capite hominis uelut in arce positi sunt oculi, quia mens illic locata est, iuxta illud Salomonis: Oculi sapientis in capite eius: Ut per eos non solum seipsum retro respiciat, & quod ante pedes est uidere: sed etiam cęli ipsius secreta profundō obruitu sapientię spectare possit. Sic uisu in sanctis Angelis clarissimam aciem significari dicimus, qua diuinis hauriendis luminibus inhiant: simplicemq; præterea illam & liquidam, nihilq; oblatantem

Galat. 4
Malach. 3
Matth. 11
Augustinus in Psal. 49
Cognatio Angelicę & humanę naturę.

Homelia 1. in Ezechie.

Hieron. lib. 15. comment in Esaiam.

Romano. 11

Sapient. 9
Psalmo. 118
Daniel. 2

Quid oculi significat
Ambro. lib. de Noe & Archa capit. 1
Ecclesi. 2

stantem, sed motus celeritate constantem, puramq; & patulam, suscipiendis absq; perturbatione ulla diuinę claritatis fulgoribus, qualitate. Atq; etiā scientię lumen designant oculi, quod & ipsum fulget in cęlestibus spiritibus. Et rectē etiam in Prophetas, Apōstolos & Euangelistas conuenit, qui lumen Ecclesię præstant: de quibus dicitur. Pulchriores oculi eius uino, quia præcepta eorum austeritatem uini prisę legis superant. Palpebra loco tutelę oculis data præteritio est, & operimentum, & quasi domicilium quoddam & conseruaculum. Vnde in figura Angelica palpebra statum illum significat, quo diuinę speculationis sensus atq; intelligentię cautissimē seruantur. Aures obedientiam significant, ut cum dicitur: meis uerbis aures adhibe tuas, animi obedientia, & facultas requiritur. Quem admodum & dominus dicit: Quicumq; habet aures audiendi audiat. Item Sermo sapiens in aurem obtemperantem. Sic & in imagine Angelorum, aures uim illā diuinā mandata percipiendi, eademq; exequendi facultas significatur. Sunt enim Angeli nuncij & legati Dei, in hoc a Deo missi, ut mandata Dei hominibus nuncient, & exequantur.

Tactus sapientiam designat, quę attingit animam amatorem suum quasi complexa, Ama, inquit, illam ut te comprehendat. Et rursum Ecclesiastes: Tempus complectendi, et tempus fugiendi complexus. Corpora namq; complexu contaminantur, anima uero per sapientię complexum tota per totam ad seipsam unitate, sanctitate & puritate completur. At in Angelis prima omnium creata est sapientia, quę perfectā habent rerum cognitionem. Primum quidem in ipso uerbo, in quo sunt omnium etiam quę temporaliter facta sunt, æternarum rationes, tanquam in eo per quod facta sunt omnia. Ac deinde in ipsa etiam creatura, quam sic nouerunt, tanquam infra despicientes, eamque referentes ad illius laudem, in cuius incommutabili ueritate rationes, secundum quas facta est, principaliter uidēt. Priorem illam cognitionem, quę sit in uerbo, sancti patres diem: posteriorem uero, quę sit in creatura, uesperam interpretantur. Ac tanto etiam Angelica sapientia superior est humana, quia mens humana prius hęc quę facta sunt, per sensus corporis experitur, eorumq; notitiam pro infirmitatis humanę modulo capit: et deinde quærīt eorum causas si quo modo possit ad eas peruenire, principaliter atq; incommutabiliter manentes in uerbo Dei, ac sic inuisibilia eius per ea quę facta sunt intellecta cōspicere. Quod quanta tarditate ac difficultate agat, & quanta temporis mora, propter corpus corruptibile, quod aggrauat animam, etiā quę feruentissimo studio rapitur, ut instanter ac per seueratē hoc agat, quis ignorat? Mens uero Angelica, pura charitate inhærens uerbo Dei, posteaquam illo ordine creata est, ut præcederet cętera, prius ea uidit in uerbo Dei faciendā quā facta sunt: ac sic prius in eius fiebant cognitione, cum Deus dicebat ut fierent, quam

E iij in sua

August. de beatitudinibus Patriar. Iacob.

Genesis 4
Quid palpebrę.

Basilii in Hexameron.

Quid aures.

Basilii Magni in principium Prouer.

Ecclesi. 3

August. de Genesi ad literam lib. 4. cap. 24.

Angelorum sapientia in duplici cognitione.

August. de Genesi ad literam lib. 4. cap. 32.

Romano. 11 Sapient. 9

Quomodo Angeli res creatas cognoscunt in uerbo Dei.

Dionysius Areopagita de celesti Hierar. cap. 15
Cur angeli ut iuuenes apparent.
Tobie 5.
Marc. 16
Hebræo. 5

Quis secū dū animā iuuenis dicitur.
Basilii in principii uerbiorum.
Mat. h. 11
Psalmo 148
Iob. 2
Quid dē res significat.
August. in ena ratiōe in Psal. 3.

Doctores Ecclesie ut dētes sunt & gemi nos pariūt.
Malach. 2
Actor. 10
Cantico. 4

Matth. 5

in sua propria natura: quæ itidem facta in eis ipsis etiam cognouit, minore utiq; notitia, & illa quam uesperam appellamus. Ac propter hanc sapientiam, rectè etiam Angelicæ imagini tactus humanus, quo sapientiam designari diximus, attribuitur. Quidam tactu in Angelica figura constantiam exprimi putant, qua quid utile, quid noxium sit, peritè discernunt. Apparuerunt in forma iuuenis Angeli, sicut & pinguntur, nimirum hac significatione. Quia homo et Deo et Angelis secundum interiorem hominem spiritu feruentem, maximè assimilatur, ut supra dictum est. At interior ille homo, id est, qui uirtutibus iam adoleuit, non lacte indigens ut pueri, sed qui cibum solidum ac fortiozem, in præceptis diuinis retinere ualet, per iuuenilem maxime repræsentatur ætatem. Siquidem iuuenis est secundum animam, qui ex omni uirtutis parte, ad perfectum profecit, spiritu feruens, ac circa pietatis præcepta, omniumq; bonorum promptitudinem uigilans: Qui in Euangelio & uiolentus appellatur, & regnum celorum rapere ualens. Hunc item ad laudandum Deum aptum Sanctus suscipit spiritus. Dicitur enim: Iuuenes & uirgines laudent nomen domini, Et apud Iohellem promissiones habent iuuenes, quod sunt uisio nes uisuri. Alij per iuuenilem ætatem in Angelis uitalis uirtutis constantiam, sempiternè uigentis, significari arbitrantur. Dentium duplex usus est, alter, quo cibus diuiditur, quo in substantiam corporis aliti conuertatur: alter, quo dilacerantur, qui nobis aduersari uidentur. Prioris usus significationem habent dentes in imaginibus Angelorum, quippe qui diuisionem indultæ sibi perficientes alimoniam, alē tisque perfectiones exprimunt. Quælibet enim substantia spiritualis prouida uirtute diuidit, atq; multiplicat, dum inferiorem quoq; pro captu suo promouet, atq; ad altiora sustollit. Sic & Ecclesie Doctores, quorum doctrinæ ipsa etiam uita respondet, (quos & ipsos Angelos uocat Propheta) dentes appellantur. De quibus dentibus dictum est Petro, ut manducaret macinata animalia, id est, occidendo in gentibus quod erant, & transmutando in id, quod ipse esset. Et de his dentibus Ecclesie dicitur: Sicut grex detonsarum ascendens de lauacro, quæ omnes geminos pariunt, & sterilis non est in illis. Hi nimirum sunt, qui rectè præcipiunt, & quemadmodum præcipiunt, ita uiuunt: Qui faciunt quod dictum est: Luceant opera uestra coram hominibus, ut benedicant patrem uestrum, qui in cælis est. Horum enim autoritate commoti, Deo per illos loquenti & operanti homines credunt, & separati à sæculo, cui conformati erant, in Ecclesie mēbra trāseunt. Et ideo rectè isti, per quos hæc fiunt, dentes dicuntur, detonsis ouibus similes, qui iam terrenarum curarum onera deposuerunt, & ascendentes de lauacro, de sordium sæculi ablutione, per sacramentum Baptismatis omnes geminos pariunt. Operantur enim duo præcepta, de quibus dictum est: In his duobus præceptis tota lex

lex pendet, & prophetæ. Diligentes Deum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente: Et proximum tanquam seipsum, in quibus sterilis non est, quoniã tales fructus reddunt Deo. Ad eundem usum dentium refertur, quod in Genesi legitur: Pulchriores sunt oculi eius uino, & dentes eius lacte candidiores. Quod ad literam quidē de patriarcha Iuda, spiritualiter de Christo, generaliter autem de dentibus iustarum animarum accipitur. Hi sunt qui informē ac durum accipientes cibum, uel frigidum plerumq; uel supra modum calentem, nunc comminuunt, nunc fouent, nunc temperant: prout qualitas fuerit alimentorum. Dura comminuunt, ne asperitas literæ in ueteri testamento, & secularis intellectus rigor, nisi fuerit spirituali dente solutus, uitalia ipsa, interclusis ciborum salutarium meatibus, ut gulam quandam animæ, incuriosa edacitate suffocet. Par est igitur ut diuidatur primum, et si solida uideatur esca quæ sumitur, distinguatur: atq; emollita, sine noxa aliqua animæ, in omnia eius membra naturali diuisione transfundatur: ut uitalem succum omne eius corpus epuletur, nihil cadauerosum, nihil mortuum ore sumatur, ne dicatur: Sepulchrum est patens guttur eorum: sed uiuum hauriatur uerbum, ut in mentis uisceribus possit operari. Hi dentes super lac candidiores, quia dentes iustorum sunt. Iam ea etiam ratione dentes dicuntur doctores Ecclesie, quia ab erroribus homines, & eos quasi comedendo in Christi corpus transmittunt. Candidiores autem effecti, sunt doctores Ecclesie, lacte ueteris legis. Alterum usum dentium cum beatus dicitur in morden do per maledictis, qui maledictis lacerant: Quales sunt dentes peccatorum, de quibus dicitur: Dentes peccatorum contriuisi, id est, in irritum, ledicta. et quasi in puluerem redeigisti, uerba peccatorum, dilacerantium maledictis filium Dei. De quibus dicit Apostolus: Si autem morderis in uicem, uidete ne consumamini ab inuicem. Et hi dentes Demonum magis q; sanctorum Angelorum imaginibus cōueniunt. Sed et organa uocis sunt dentes, linguæq; tutelam præstant: Quod & ipsum reſtè in imagines Angelorum conuenit, ut quibus loquela etiam à scripturis tribuitur, quæ ore utiq; & lingua, & ad hoc accommodato instrumento dentibus perficitur. Humeri, brachia, manus, opera significant, quia per hæc membra, uelut instrumenta quædam, opera hominum conficiuntur, iuxta illud Apostoli. Qui furabatur, iam nō furetur: magis autem laboret operando manibus suis quod bonum est, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti. Sic qui non laborant, complicare manus dicuntur, iuxta illud Sapientis: Stultus complicat manus suas, & comedit carnes suas, dicens, Melior est pugillus cum requie, quam plena utraq; manus cum dolore & afflictione animi. Item: Abscondit piger manus sub ascella, nec ad os suum applicat eas. Sic & fructus quos ex laboribus capimus, labores manuum appellantur: ut in Prouerbis, Date ei de fructu manuum suarum, & lau

Matth. 22
Ambrosius in Psalms 118 Ser mone. 16
Genes. 49
Mysticus sensus de usu dentium
August. de benedictionibus Iacob Patriar. Psalms 5
Gene. 49
Malus usus dentium in morden do per maledicta.
Psalms 3
Galat. 5
Manus opera signifi cant
Ephesi. 4
Complicare ma care ma nus.
Ecclesi. 4
Prouerb. 26
Labores manuum māducare.
Prouerb. 31

Psal. 127 **dent eam in portis opera eius. Et in Psalmo: Labores manuum tuarum quia manducabis, beatus es & bene tibi erit.** Hinc igitur ducta metaphora, recte per manus opera in scriptura designatur. Sic quod apud Prophetam dicit: Manus uestre sanguine plenae sunt, Idem est quod opera uestra plena sunt crudelitate. Sic traditio Seniorum, ut lauant manus suas panem manducaturi: propter quam Pharisei discipulos calumniabant, non id significabat, ut qui manus lauisset puras ac sanctas: qui non lauisset, impurashaberet: sed per manus opera significant, ut manus lauare intelligatur, qui actiones suas purgant. Sic & in eo quod in Psal. dicit: Eleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. Per manus opera significantur. Non enim si quis eleuauerit, uel extenderit manus ad caelum (ut habitus orantium esse solet) continuo sacrificium offert deo: Sed is manus eleuat, qui actus suos eleuat a terra, & cuius conuersatio, adhuc in terra ambulantis, est in caelis. Excelsi ergo actus sublimes, quos uidentes homines magnificant patrem caelestem, eleuatio manuum dicitur, & sacrificium uespertinum. Et ad eundem sensum interpretatur quod dicitur: Moyse eleuante manus, uincebat Israel: demittente uero, & deiciente deorsum, uincebat Amalech. Id est, donec famulus Dei eleuat actus suos ad Deum, uincit gens Dei: cum autem deiecerit & demiserit manus, id est actus suos, uincit Amalech, inimicus Dei. Eandem significationem habent humerus et brachium, iuxta illud Iob: Humerus meus a iunctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus conteratur. Id est, si quae dixi operari renui, ipsum, quod mihi datum est ad operandum, corporis membrum perdam: ut uidelicet cadat a corpore, quod exercere nolui ad utilitatem. Sed & potestatem & potentiam significant brachium & manus, ut apud Hieremiam, Maledictus homo, qui spem habet in homine, & firmat carnem brachij sui, & a Domino discedit cor eius, Vbi brachium pro potentia posuit operandi. In nomine autem carnis intelligenda est humana fragilitas, ac per hoc firmat carnem brachij sui, qui potentiam fragilem atque inualidam, id est humanam, sibi sufficere ad bene operandum putat, nec adiutorium sperat a Domino: propter hoc enim subiecit: & a domino discedit cor eius. Item in Psalmo: Contere brachium peccatoris, et maligni, Illius scilicet, de quo dicitur: Omnium inimicorum suorum dominabitur. Brachium enim eius dixit potentiam eius: cui contraria est Christi potentia. De qua dicitur: Exurge domine Deus, & exaltetur manus tua: Vbi manum potentiam accipimus. In quo sensu & illud accipiendum est, quod dicitur Iob: abolus tentaturus Iob, ait Deo: Mitte manum, & tange omnia quae habet. Item illud in Prouerb: Mors & uita in manibus linguae. Vbi Christus manus linguae, potestatem linguae accipimus: ut sit sensus. Ex ore tuo brachium & iustificaberis, & ex ore tuo condemnaberis. Sic & filius Dei, brachium & manus Dei appellatur. Vt in Psalmo: Omnia sanauit ei dextera eius,

Lauare manus.

Orig. in Mat. capit. 15

Eleuare manus

Orig. in lib. re gnorum Ho. melis unica.

Psal. 140

Philipp. 3

Matth. 5

Exodi. 17

Quid brachium significat.

Iob cap. 31

Hiere. 17 Augustinus in lib. de gratia et li. Arbi. c. 4

Psal. 9

Ibidem.

Ibidem.

Iob. 1

Prouerb. 18

Matth. 12

Christus manus dei dicitur.

Psal. 27

ra eius, & quod brachium sanctum domini? Dominus noster Iesus Christus, Audi Psalmm: Dextera domini fecit uirtutem, Dextera Domini exaltauit me. Audi Esaiam: Quis credidit auditui nostro, et brachium domini cui reuelatum est? Sed quare manus & brachium? Quia in filio relucet potentia patris & principium, per quem facta sunt omnia. Humeros igitur, brachia & manus, recte facendi & operandi facultatem, & strenuam atque potentissimam uim in diuinis spiritibus interpretatur: Cordi in homine uim uitalem tribuit, quae ad temperandum feruorem cordis, aerem hauriendo atque reddendo: uitam & salutem toti corpori tribuit. Aere namque puro sanguinem purificatum, per totum corpus impellit, per uenas pulsati les, quae arteriae uocantur: Ex quarum motu temperantiam atque distemperantiam cordis Physiologi cognoscunt. Itaque & in forma caelestium spirituum, signum esse dicimus, diuinam speciem praeseferentis uitae, quae uitalem uim summi boni instar, in inferiora disseminat. Pectus ideo humano corpori datum est, ut sub crate pectoris, molliora uiscera custodirentur, quae alioqui foueri non possent: & in testinorum sinu, duris haud dubie ossibus laederentur. Sic & in imaginibus caelestium substantiarum, pectora uim illam custodiendi uitae, quae est a subiecti cordis uiuifica distributione, significant. Pes est pars corporis, omne corpus sine ulla oneris iniuria sustinens, & in res agendas efficiendasque circumferens. Itaque pedibus stamus, ambulamus, currimus. Et quia scriptura per corporalia, spiritualia docet, & inuisibilia per uisibilia demonstrat: sub pedis nomine statio, atque motus mentis nostrae incessusque significatur. Stant pedibus, qui in mandatis Dei perseverant, qui in fide non ficta, & spe firma, & charitate sincera seruiunt Deo, & honorant Ecclesiam eius. De quibus dicitur: Qui stas in domo domini, in atrijs domus Dei nostri. Et Paulus Apostolus. Salutat uos Epaphras, qui ex uobis est, seruus Christi Iesu, semper certans pro uobis in orationibus, ut stetis perfecti & pleni, in omni uoluntate Dei. Quid est ut stetis, nisi perseueretis: Vnde dictum est de diabolo, Ille homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit. Maxime autem in pedes erecti stare debent Apostoli, Prophetae, praedicatores, & ministri uerbi Dei, iuxta illud Prophetae: Et uidi, inquit, & cecidi in faciem meam, & audiui uocem loquentis. Et dixit ad me: Fili hominis, sta super pedes tuos, et loquar tibi, Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, & statuit me super pedes meos. Hic iacenti dicitur, ut surgat: stanti autem praecipitur, ut ad praedicandum proficisci debeat. Adhuc enim nobis in infirmitatis confusione iacentibus, praebere non debet autoritas praedicationis: Sed cum iam bono opere surgimus, cum iam recti stare coeperimus, dignum est ut ad lucrandos alios in praedicatione mitti debeamus. Stans ergo Propheta, uisionem spiritalem uidit, & cecidit: Caudens

Psal. 117 Esai. 33

Cor quid significat. August. lib. de spiritu, et anima cap. 22.

Quid pectoris. Ambro. lib. 6 Hexameron.

Quid pes. Hilarius in narratione in Psal. 120

Stare pedibus. 1. Timot. 4

Psal. 133 Colof. 4

Stare est perseuera. re. Ioann. 8

Ezechi. 2

Greg. in expositione super Ezechi. lib. 2 Homelia. 1

dens uero, iam monitionis uerbum suscepit, ut surgeret: Surgens autem, præceptum audiuit, ut prædicaret. Vnde rectè quoque per Psalmistam dicitur: Eduxit me de lacu miseræ, & de luto fæcis, & statuit super petram pedes meos, et direxit gressus meos: et immisit in os meum canticum nouum, hymnum à Deo nostro. Ambulant, qui in melius proficiunt, nõ ad ea quæ retro sunt respiciunt, sed extenti, ea quæ futura sunt cogitant, & ad palmam supernæ uocationis Dei in Christo Iesu contendunt, non quod acceperint iam, aut iam perfecti sint, sed ut sequantur si quomodo compræhendant, Cuius rei nobis exemplum proponit Paulus: Fratres, inquit, ego me non arbitror cõpræhendisse, unum autem, quæ quidem retro sunt obliuiscens, ad ea uero quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ uocationis Dei in Christo Iesu. Quicumque ergo perfecti sumus hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc uobis reuelabit Deus. Veruntamen ad quod peruenimus, ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula. Imitatores mei estote fratres, et obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram. Apostoli imitatores erimus, si quemadmodum ipse, ita & nos ambulantes, non arbitrabimur nos compræhendisse, neque perfectos esse: nec in ea respiciamus, ne ibi maneamus, ubi respexerimus: nec nos aliquid esse putemus, cum nihil simus: aut scire nos aliquid putemus, cum nondum sciamus, quomodo oporteat scire. Sed præteritorum oblitum in quod peruenimus, non in eo remaneamus, sed in eo ambulemus, discutientes nos, sine dolo, sine adulatione, sine palpatione, ac nobis ipsis displicentes, ne id quod sumus permaneamus, sed semper ambulemus, & in melius proficiamus. Currunt, qui mandata Dei custodiunt, ut in Psalmo: Viam mandatorum tuorum cucurri. Currunt, qui ad brauium æternæ fœlicitatis persequendum se extendunt. Omnes qui dem currunt, qui in stadio currunt, sed unus tantum brauium accipit. Omnes unam uiam currimus, donec ad metam properemus. Sed beatus ille, qui in uia peccatorum non stetit. Sic igitur currendum nobis est, ut comprehendamus, Omnes enim qui in Agone contendunt, ab omnibus se abstinere, & illi quidem ut coronam corruptibilem accipiant, nos autem incorruptam. Currunt & ministri Dei & Euangelij, ut rectè consumment cursum suum, & ministerium suum: quales fuerunt Apostoli, & hodie sunt prædicatores & ministri uerbi. Sic nos existimet homo, inquit Paulus, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Idem, Scripsi in breui, prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in ministerio Christi, quod alijs generationibus non est agnitus filijs hominum, sicuti nunc est reuelatum sanctis Apostolis eius, & Prophetis, in spiritu esse gentes cohortes, & concorporales, & participes promissionis in Christo Iesu, per Euangelium, cuius factus sum ego minister, secundum donum

Psalm. 39.
Ambulare est in melius proficere.
Philipp. 3.
August. de uerbis Apostoli. Sermon 15.
Imitari Apostoli quid est.
1. Corin. 8.
Quid significat currere.
Psalm. 118.
1. Corin. 9.
Actor. 20.
1. Cor. 4.
Currere in ministerio Christi & Ecclesia.
Ephes. 3.

donum gratiæ Dei, quæ data est mihi, secundum operationem uirtutis eius. Sed audi quale sit id ministerium, & quo cursu adimplendum. Sed in omnibus, inquit idem Apostolus, exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustijs, in plagis, in carceribus, in seditionibus, in uigilijs, in ieiunijs, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta, in uerbo ueritatis, in uirtute Dei, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriam et ignobilitatem, per infamiam & bonam famam: ut seductores, & ueraces: sicuti qui ignoti, & cogniti: Quasi morientes, & ecce uiuimus: ut castigati, et nõ mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tanquam nihil habentes, et omnia possidentes. Ad hunc igitur modum affecti ministri Dei et Euangelij, uerè dicere possunt, cursum ministerij sui rectè se consummasse et impleuisse. Quod in primis exoptat idem Apostolus Paulus, qui nihil etiã periculorum se uitaturum eo nomine promittit. Sic enim ait ad maiores natu Ecclesiæ Ephesinæ: Et nunc ecce ego alligatus spiritu, uado in Hierusalem, quæ in ea uentura sunt mihi, ignorans, nisi quod Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi proicetur, dicens: Quoniam uincula & tribulationes Hierosolymis me manent. Sed nihil eorum uereor, nec facio animam meam preciosiorem quàm me, dummodo ego consummam cursum meum, & ministerium uerbi, quod accepi à domino Iesu, testificari Euangelium gratiæ Dei. Deinde etiam ipsum cursum se consummasse testatur, Sic enim scribit ad Timotheum certam certauit, cursum consummaui, fidem seruauit: In reliqua reposita est mihi corona iustitiæ, quæ reddet mihi dñs in illa die iustus Iudex. Ac de illis dicitur apud Prophetam: Quam pulchri super montes pedes annunciantis & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem &c. Atque hæc sanè, quæ de mystica significatione pedum diximus, ut his ipsis cursus, ad persequendum præmium illius supernæ uocationis Dei in Christo Iesu, & ad implendum à Deo commissa ministeria significetur: rectè etiam ad cælestes spiritus adaptantur, & ob id imaginibus eorum, pedes affinguntur. Nam & de ipsis dictum est: Nonne omnes sunt administratores Spiritus, in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis? Sed & genua mysticam significationem habent: siquidem genua præ cæteris mitigatur domini offensa, ira mulcetur, gratia prouocatur, & Deo honor exhibetur. Vnde ueniam pro peccatis à Deo exoraturi, genua curuamus, non corporis tantum, sed etiam cordis. Nihil enim prodest, si genua corporis mei ad orationem ueniens flectam Deo, & genua cordis flectam diabolo. Et hæc non ad hominem tantum, sed etiam ad Angelos pertinent. Nam & ipsos genua flectere scriptura significat. Hoc enim patris summi erga filium donum est: ut in nomine

2. Cor. 6.
Exemplum Pauli in cõsummando cursum sui ministerij.
Actor. 20.
Cursum consummare.
2. Timo. 4.
Esaiæ 52.
Hebræi.
Quid genua significant.
Ambro. lib. 6 Hexameron.
Orig. in Iudic. c. 2. Hom. 2.

F Iesu

Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum: et omnis lingua confiteatur, quoniam dominus Iesus est in gloria patris.

Quid pennae & alae Angelorum sunt.

De incomprehensibili Dei natura Hom. 3

Dionysius de caelesti Hierarchia cap. 15

Charitas igneas habet alas.

Ambrosius in lib. de Isaac et anima.

Matth. 23

Psal. 11

Genes. 5

Hebr. 11

4. Reg. 2

Exodi 13

Esai. 6

Matth. 3

Psal. 25

Iam & Sanctorum spirituum pennatos pedes scriptura effinxit, & alas illis addidit, quod & ipsum sacramenti significationem habet. Quippe Angelorum pennae, naturae eorum euidentiam referunt. Gabriel quippe uolitans representatur, non quod Deus pennatos Angelos condiderit, sed ut eum ex supremo domicilio, & caelesti collegio, ad terram & genus deuenisse humanum intelligas, ut inquit Chrysostomus. Deinde alis Angelorum signatur celeritas, alta conscendens, & caelestis uitae cursus, iter in anteriora semper ac celsiora consternens, & quod ad superiora feratur, mortalibus atque infimis omnibus exceptus (ut Dionysius Areopagita docet.) Sed enim alarum leuitas, id in sanctis Angelis indicat, quod terreni corporis sarcina liberi, toti absque ulla admixtione uel pondere ad celsa ferantur. Maxime uero cum alae Angelicae sint in igne: in qua specie maxime apparere Angelos supra monstrauimus. Nam & ignis, ut natura sua sursum eleuatur, ita & ignea figura id quod representat, sursum ferri significat. Sic & charitas, quia uolitat per pectora & corda sanctorum, & exurit quicquid materiale & terrenum est, & a terrenis illis ad caelestia euahit: alas habere dicitur, et eadem igneas, iuxta illud: Quoties uolui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos. Maxime si diuinarum scripturarum quoque cognitione fuerint inflammatae: nam & ipsae sunt alae ignis in flamma, quia eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. His alis euolauit Enoch, raptus in caelum: His alis euolauit Helias, curru igneo, & equis igneis: ad superna translatus: His alis Dominus Deus per columnam ignis deducebat patrum plebem: Has alas habuit unus de Seraphin, quando sumpsit carbones ignis de altari, & tetigit os Prophetarum, & iniquitates eius abstulit, et peccata purgauit: Harum alarum igne purgati sunt filii Leui, & baptizabantur populi nationum, sicut testificat Ioannes dicens de Domino Iesu: Ipse uos baptizabit in spiritu & igne. Ita uri renes suos uolebat & cor suum Dauid, quia alas igneas charitatis sciebat non esse metuendas.

Quid nuditas, & uestitus imaginis Angelicae significet.

Caput IX.

Quid significat nuditas in angelis.

2. Cor. 11

NUDI & discalceati describuntur Angeli, quia liberi & absoluti, & expediti, atque exterioris omnis adiectionis laboribus tendunt. Nuditas enim sanctitatem, simplicitatem, et castitatem significat: Quemadmodum Adam & Eua nudi, incolae in paradiso fuerunt, id est, simplices & casti. Nam & Apostolus ita dicit: Aptauit uos uni uiro, uirginem castam exhibere Christo: timeo autem, ne sic

cut serpens Eua fecellit uersutia sua, ita corrumpantur mentes uestrae, a simplicitate & castitate, quae est in Christo. Sane nuditas, de qua loquitur, ea est, quam Adam & Eua habuerunt ante peccatum: priusquam enim peccauerunt, honestatis erant colore uestiti, nec ipsa nuditate confundebantur. Neque enim erat motus in corpore, cui uerecundia deberetur: nihil putabant uelandum, quia nihil senserant reuerendum. Post peccatum autem quicquid est pudendum in membris illorum inobedientia (de qua erubuerunt, qui post peccatum folijs ficulneis eadem membra texerunt) soli peccato inobedientiae imputatur: cuius haec poena consequuta est, ut homo inobediens Deo, sua quoque sibi inobedientia membra sentiret: de quibus erubescens, quod non ad arbitrium uoluntatis eius, sed ad libidinis incentiuum uelut arbitrio proprio mouerentur, quae pudenda indicant, operienda curauit. Si quidem hac inobedientia carnis suae tanquam teste poenae inobedientiae confusi, consuerunt folia fici, & fecerunt sibi campestraria, id est succinctoria genitalium. Sunt autem campestraria ex coedicta, quod iuuenes qui exercebantur in campo, pudenda operiebant. Unde qui ita succincti sunt, olim campestrati appellabantur. Atque ex hac inobedientia apud omnes gentes, quoniam ab illa stirpe procreatae sunt, consequutum est, ut omnes ita pudenda uelent: ut illas partes nec in balneis nudas habeant: sed cum earum tegumentis lauent. Quemadmodum per opacas Indiae solitudines, ipsi etiam Gymnosophistae, qui nudi philosophabantur, tamen genitalibus tegumenta adhibebant. Ac proinde, ut simplex illa nuditas ante peccatum, nec Deo, nec hominibus displicebat, quando corpus obediebat animae, sicut ipsa obediebat domino. Ita post peccatum, sicut homo inobediens fuit Deo, ita rationi inobedientia sunt membra: quae nescio qua infirmitate efficere non potest, ut se nolente non moueantur membra, & se uolente moueantur. Quae propter hoc in quouis casto, merito appellantur pudenda, quae aduersus dominam mentem, quasi suae sint potestatis, sicut libitum est, excitantur. Idque solum iuris in his habent fraena uirtutis, ut ad immundas & illicitas corruptiones ea peruenire non sinant. Ideoque omnibus modis explodenda est Adamanorum insania, qui sub specie innocentiae: sed re ipsa libidinis magis excendae causa, in latibulis & speluncis nudi conueniebant. Quorum errorem optime confutat Epiphanius. Proinde nuditatem illam, quam simplicitatem & castitatem significare diximus, eam accipimus, quam primi nostri parentes ante praeruaricationem habuerunt, quae ipsa obedientiae & innocentiae colore erat uestita. Et eam puritatem ipsa etiam Angelorum nuditas significat. Nam & sancti Angeli in splendidissimo habitu constituti, non quod tunicis operiuntur & pallijs: sed cum in illis sit natiuitatis suae nuda substantia, uestiti uidentur esse quod sancti sunt. Nam hoc modo, & Adam custodiens honestatis

Nuditas Adae et Euae in Paradiso.

August. de Genesi. ad literam lib. 11. cap. 1.

Idem de peccato orig. contra Pelagium, et Celestium lib. 2. cap. 23.

Quid campestraria.

August. lib. 14. de ciuitate Dei cap. 17

Ante peccatum non displicuit nuditas.

Vnde dicitur pudenda

August. de peccatorum meritis et remissione, contra Pelagianos, lib. 2. capit. 22. Epip. li. 2. To. 1. contra Haer. 52

Angelorum nuditas.

Ambro. Sermon 10. Quis maior est in regno caelorum

F ij Angeli

Ministri Angelicę dignitatem, erat quidem nudus mundanis uestibus, sed im-
 mortalitatis erat splendore uestitus. Quin & peculiare est mi-
 modo dif- nistris Dei, ut discalceati mittantur: Quemadmodum Esaiam missum
 calceati sūt legimus, Vade, inquit dominus, & solue sacco de lumbis tuis, et cal-
 Esaię 20 ceamenta tolle de pedibus tuis, & fecit sic, uadens nudus & discalcea-
 Exodi 3 tus. Et ad Moysen dicit Dominus: Ne appropies huc, solue calcea-
 Mentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Sic
 Matth. 10 & Christus mittens discipulos suos, Nolite, inquit, possidere aurum
 & argentum, neq; pecuniam in zonis uestris: non peram in uia, neq;
 duas tunicas, neq; calceamenta, neq; uirgam &c. Quibus nimirum si-
 Ambro. in Lu gnificatur, eos qui in ministerium Dei mittuntur, solutos esse debe-
 cam lib. 2. c. 3 re prauis affectibus, ut animi eorum egressus, & mentis, corporei ne-
 xus uinculis absoluti, iter spirituale gradientur, non ut calceamenta
 Error nudı corporalıa non portent. Itaq; ridiculus est error eorum, qui nu-
 pedum. dis pedibus putabant semper ambulandum, eo quod Dominus dix-
 Iosue 5 erit ad Moysen, atq; etiam ad Iosue: Solue calcamentum de pedibus
 Augustinus de tuis. Et quod Propheeta Esaias nudis pedibus iussus fuerit ambulare.
 hercibus 68 Nam etsi legamus uiros sanctos ab usu calceorum abstinuisse, quod
 Epiphanius li de Iacobo Apostolo tradit Epiphanius, et procul dubio idem etiam
 bro 2. To. 1. he ceteri Apostoli p̄ceptum Christi sequentes, seruarunt: tamen inde
 ref. 52. Idem li. 3. To. 2. Hec. 28 error nudipedum hæresis est, quia non propter corporis afflictionē
 Quomo sic ambulat, sed quia testimonia scripturę sic intelligunt. Quan-
 do peccaz- quam & ijdem ministri Euangelij calceati esse debent: De quibus A-
 tores sunt postolus ait: Calceati pedes in preparationem Euangelij pacis. Et
 iti et calce- hoc calceamentum est, non ministrorum, sed Christi. Habet enim
 ati. Christus & pedes, & calceamentum: pedes Christi intelligere possu-
 Ephef. 6 mus Christianos, in quibus ambulat, p̄cipue Apostolos, ceterosq;
 que p̄dicatores, per quos discurrit. Calceamenta autem, quibus
 operit pedes, possumus intelligere firmitates, quibus omnes operit
 p̄dicatores: quę quidem quam fortia sint, illud declarat quod Do-
 Hiero. 1 minus ad Hieremiam ait: Ecce posui te hodierna die sicut ciuitatem
 Ioann. Chryso firmam, & murum æreum. Rursus simplex illa multi formisq; sapien-
 in Mat. hom. 3 tia, Angelos etiam nudos operit, nam & uestitu fulgido & sacerdos
 Quid uesti- tali eos induit, & stola p̄cinctos describit. Ac primum quidem ue-
 tus in An- stis sacerdotalis uim illam adducendi ad diuina & sacratiora specta-
 gelis signi- ficat. cula, totiusq; uitę consecrationem insinuat. Est enim sacerdos a san-
 Scerdos a- ctificando dictus, quia nos sanctificat: quod ministerium etiam in an-
 sanctifican- gelos conuenit. Nam & ipsi nobis adhibentur, ab ortu natiuitatis no-
 do dictus. strę, & ad custodiendos nos usq; ad finem dantur. Vnde quidam
 August. in lib. sanctus ait (ut refert Augustinus) magna est dignitas animarum, ut
 meditationum quęque habeat abortu natiuitatis ad custodiam sui Angelum de-
 capit. 12 legatum, Deinde et Ecclesiam designat hæc uestis: ipsa siquidem ue-
 Hieronymus. stis est, de qua dicit Apostolus, ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiã,
 in Matth. c. 18 legatum, Deinde et Ecclesiam designat hæc uestis: ipsa siquidem ue-
 August. in stis est, de qua dicit Apostolus, ut exhiberet sibi gloriosam Ecclesiã,
 Psal. 133 non
 Ephef. 5

non habentem maculam neq; rugam. Quam utiq; Angeli & sacer-
 dotes ministerio suo mundant, ut nõ habeat maculam: extendunt,
 ur non habeat rugam. Christus fullo principaliter mundat, & extē-
 dit: Vbi autem, nisi in ligno? Ad quem modum quotidie etiam a ful-
 lonibus tunicas quodammodo crucifigi uidemus, ut rugam non ha-
 beant. Zona, qua Angeli circa lumbos p̄cincti hominibus ap-
 parent, primum opus ministerij significare uidetur. Ideo enim homi-
 nes Zona p̄cinguntur, ut ad operandum sint aptiores, ne uestis si-
 nibus p̄pediantur. Verum quod sanctum & honestum id opus, &
 ab omnibus illecebris alienum esse intelligatur, lumbos p̄cincti de-
 scribuntur: Lumbos enim accingere, est libidinem coercere, iuxta il-
 lud Christi: Sint lumbi uestri p̄cincti & lucernę ardentes in mani-
 bus uestris. Quod omnium maxime ministris Euangelij dictum
 est, Deinde lucernas ardentes in manibus gestare iubetur, quo nimi-
 rum p̄cipitur, ut primum libidinem restringant, & tum alijs se bo-
 norum operum exempla commonstrent. Sed & succincti debent
 esse lumbos mentis, qui in ministerium Dei fuerint missi, ut primus
 ille Ecclesię Pastor Petrus admonet: Propter quod, inquit, succincti
 lumbos mentis uestre, sobrii perfecte sperate in eam, quę uobis of-
 fertur, gratiam. Quo innuit, luxuriam non solum a corpore, sed etiã
 a mente & cogitatione esse restringendam. Atque id sanè est,
 quod Angeli non solum lumbos, sed etiam pectus cincti esse formã-
 tur: In qua forma Angelus Ioannem, in Apocalypsi alloquutus est,
 nempe Zona aurea super mammillas cinctus. Quia enim testamenti
 noui mundicia, etiam cordis luxuriam frenat: Angelus qui in eo ap-
 paruit, in pectore cinctus uenit. Quem benè Zona aurea stringit,
 quia quisquis supernę patrię ciuis est, non iam timore supplicij, sed
 amore Charitatis immunndiciam deserit.

Fullones
Ecclesię
qui sunt.

Quid Zo-
na signifi-
cat.

Quid est
Lumbos
p̄cingere
re.
Luca 12

Gregorius in
moralibus lib.
8. cap. 8
Idem 31. c. 2
2. Petri. 1

Angelus
Zona au-
rea cinctus
Apoca. 1

Quid designet uirga, & alia Quędam instrumenta, quę diuinę
scripturę imaginibus Angelorum tribuunt.
Caput X.

IRGA in imaginibus cęlestium substantiarum, p̄feren-
 de potestatis insigne demonstrat: iuxta illud Psalmi: Sedes
 tua Deus in seculum seculi, uirga directionis, uirga regni
 tui. Virgam directionis, uirgam instructiuam accipit sacer-
 P saltes: quia scilicet erudiens, non obliqua sed recta facit iudicia. De
 qua & illud accipiendum est: Si dereliquerint filij eius legem meam,
 et in iudicijs meis non ambulauerint, uisitabo in uirga iniquitates eo-
 rum. Hac igitur uirga, non in omnes, sed in peccatores tantũ utitur.
 Est & uirga consolationis, de qua dicitur: Virga tua, & baculus tu-
 us, ipsa me cõsolata sunt. Est & uirga contritionis, quę ferrea in P sal
 Psal. 44
 Basilius Mag-
 nus in Psa. 44
 Psal. 88
 Multiplex
 uirga in
 scripturis.
 Psal. 22

mo appellatur: Reges eos in uirga ferrea, & tanquam uas figuli con-
fringes eos. Hac uirga boni reguntur & mali. De bonis ait Petrus:
Tempus est ut iudicium incipiat à domo domini, & si initium à no-
bis: qualis finis erit eis, qui non credunt dei Euangelio? Et si iustus uix
saluus erit, peccator & impij ubi parebunt? Mali hac uirga non so-
lum reguntur: sed etiã comminuuntur, ut qua tanquam uas figuli
confringuntur: Sed ita tamen conteruntur, ut caro tantum, et quod
in eis terreum est et lutecum, confringatur, spiritus autem seruetur. Si
cut legimus: Tu quidem percuties eum uirga, animam autem eius à
morte liberabis. Hac uirga utens Apostolus, hominem qui uxo-
rem patris sui habuerat, Sathanæ tradidit, in interitum carnis, ut spi-
ritus eius saluus esset, in Die domini nostri Iesu Christi. Sic dominus
in animam Sancti Iob potestatem non dedit, sed in carnem eius per-
misit licentiam. Recte igitur et uirgam ferunt Angeli, tanquam
Regis & Ducis insigne, ut recta domini iudicia perficiant. Nam &
ipsi corporalibus his iudicandis atque administrandis præsumunt, qui
& secundum potestatem sibi à domino mandatam, & dirigunt ho-
mines, & consolantur: Ac de his, qui Dei mandata præuaricantur,
uindictam sumunt. Primum enim tanquam procuratores & actio-
res, quibus creditæ sunt dispensandæ & regendæ animæ nostræ, nos
erudiunt. Sicut & in quodam loco Angelus poenitentiae describitur,
qui nos suscipit castigandos, ut alicubi refert Origenes. Sed
& singuli suos Angelos habent, qui ab erroribus eos conuertunt ad
Deum, qui ascendunt & descendunt ad Deum, perquirunt & curio-
se agunt, quid in unoquoque nostrum inueniant quod offerant Deo.
Vident & perscrutantur, uniuscuiusque nostrum mentem, si habeat,
aliquid tale, si tam sanctum aliquid cogitet, quod mereatur Deo of-
ferri. Sic unusquisque est in cura & portione sui Angeli. Sunt etiam
tiam qui dicant, ab initio sæculi huius, cum dispergeret Deus filios
Adam, fines gentium, secundum numerum Angelorum Dei constitu-
tos, & pro meritis unicuique genti Angelorum statutum fuisse prin-
cipatum, secundum id quod dicit Moyses, Cum diuideret excelsus gē-
tes, & distingueret fines gentium, secundum numerum Angelorum
Dei posuit eas. Sic angeli pro nobis contra dæmones etiam pugnant,
Nam & militia est angelorum non ob aliud constituta, quam ut pro
nobis contra aduersarios nostros dæmones, pugnent. Sic Iacob locum
quendam uocauit castra domini, quoniam militiam illic aspexit angelo-
rum; & ubicunque sunt Deum timentes, circa eos sunt castra angelo-
rum. Immittet enim Angelus domini in circuitu timentium eum: Si-
cut fuisse et circa Helisum liber refert regnorum. Angeli igitur sunt,
qui liberant nos à ruina, & dæmonio meridiano: quorum auxilio
adiuti, non timebimus à timore nocturno, à sagitta uolante per diem,
à negotio perambulante in tenebris; Sed et ab iniustis hominum per-
sequu-

quitionib. nos liberant, quemadmodum Apostolos, & alios Sanctos
Dei homines, à carcere & uinculis Tyrannorum, Angelorum ope li-
beratos esse legimus. Deinde uirga consolationis utuntur Angeli.
Sic sanè Angelus Tobiam consolatur cæcum, & dolentem quod in
tenebris sederet, & lumē cæli non uideret: Forti (inquit) animo esto,
in proximo est, ut à Deo cureris. Sic Angelus Gabriel uirginē Ma-
riam consolatus est, cum enim salutata ab eo, turbata esset in sermone
eius, cogitans qualis hæc esset salutatio: Ne timeas, inquit, Maria, in-
uenisti enim gratiam apud Deum. Sic & pastores nato Christo con-
solatus est Angelus, quibus, propter claritatem, quæ eos, noctis uigi-
lias custodientes super gregem suum, circumfulserat, exterritis dixit,
Nolite timere: Ecce enim Euangelizo uobis gaudium magnū, quod
erit omni populo: quia natus est uobis hodie saluator. Postremò in
uirga quoque ferrea, malos castigat Angeli. Vnde & Propheta, uindictam
à Deo contra persecutores suos exposcens, illud quoque orat,
ut Angelus domini persequatur eos. Sic Angelus crudelis mittitur
contra malū qui quærit uirgia, ut inquit Sapiens, Et magna certè po-
tentia est, qua Angelus domini in regem Assyriorum uisus est: Egres-
sus est, inquit, Angelus domini, et percussit in castris Assyriorum centū
octoginta quinque millia, & surrexerunt manē, & ecce omnes cadaue-
ra mortuorum. Pari seueritate uiros Sodomorum, domum Loth cir-
cumdantes perculerunt Angeli: siquidem omnes, à minimo usque ad
maximum, cæcitate percusserunt, ita quod ostium, quod antea uiden-
tes effringere uolebant, iam cæci inuenire non possent. Atque hoc mo-
do non solum uirum sanctum, cum generis suis et filiabus suis periculo,
eriperunt, et iniuriam persecutorum ab ipsis propulsarunt: Sed et
tiam uindictam de ipsis sumpserunt. Atque ita sanè Angeli, tanquam mi-
nistri Dei, in uirga etiam ferrea nos regunt: bonos quidem, ut obedi-
entes conseruentur; malos uero, ut conuertantur, ut fiant uel fors
domini: ut offerantur domino, uel fors capri emissarij, ut mittantur in
eremum: iuxta figuram cælestis mysterij, legis expiationis in Leuiti-
co, quæ iubebat duos Hircos offerri: super quos fors mittebatur, una
domino, altera capro emissario: ut cuius fors exiret domino, is offerretur
pro peccato. Cuius autem in caprum emissarium, is coram domino statue-
ret uiuus, ut preces super eo funderentur, et in solitudinē mitteretur.
Qui autem hircos oblatos accipiebat, Paratus appellabatur. Singulos igitur
fors una manet à duabus: aut enim bene agētes, fors domini sumus: aut
male agentes, fors nos ducet: in eremum et solitudinē. Eremus est locus
desertus, desertus uirtutibus, desertus Deo, desertus iustitia, desertus
Christo, desertus omni bono. Qui adducunt, parati sunt, id est angeli,
semper ad adducendū: ministri enim Dei sunt ad hoc ipsum, destinati quod
impleant sortē, quā nobis ipsi parauerimus. Si enim bene uixerimus, aut malam
si frugerimus esurienti panem nostrum ex animo, & nudum uestierimus, per actus
nostros
F iij rectum

rectum iudicium iudicauerimus, iniquo aduersum iniquitatem suam restiterimus: nec posuerimus consilium nostrum cum his, qui laqueos innocentibus parant: sortem nostram facimus dominum. Si uero libidini seruiamus, uoluptatis amatores magis sumus quam Dei. Si seculum diligamus, & maliciam non oderimus, sortem nostram facimus eremum, ut abducamur in eremum, per manum ministri Dei, qui in hoc ipsum a Deo ordinatus est, & ob id paratus uocatur. Id est Sanctos Angelos, qui in hoc parati sunt, ut uoluntatem Dei exequantur, nullius personam erubescens, nec diuitis, nec potentis, nec regis, nec sacerdotis, Atque ad exercendam huius uirgæ seueritatem, alia quoque instrumenta Angelis adhibentur, ut gladius, romphea, hasta, & similia, ut in Genesi: Eiecitque Adam, & collocauit ante paradisum uoluptatis Cherubin, & flammeum gladium atque uersatilem, ad custodiendam uiam ligni uitæ. Et in Apocalypsi: Hæc dicit qui habet rompheam, ex utraque parte acutam. Scio ubi habitas, ubi est sedes Sathanæ. Et in libro Machabæorum: Apparuit præcedens eos eques in ueste candida, armis aureis hastam uibrans. Et rursus in Apocalypsi: Et uenit ad me unus de septem Angelis, habentibus phialas plenas septem plagis nouissimis. Et tenim gladius, framea, romphea, arcus, et similia, seueritatis diuinæ exercitium significant, ut in Psalm: Nisi conuertimini gladium suum uibrabit, arcum suum tetendit, & parauit illum. Et Iob: Cum apprehenderit eum gladius sustinere non poterit, neque hasta neque thorax, Et iterum, Quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit uibrantem hastam. At interim Angelos ipsos, qui in istis uis mundi laboribus, hæc & alia multa sustinent ministeria (ut in Apocalypsi Ioannis legimus) dubium non est ingemiscere, cum adhibentur poenarum & excidiorum ministri, qui habentes uitam beatam, mallent utique eam in illo superiore tranquillitatis suæ statu curare, quam nostrorum peccatorum poenis ultricibus interpolari: Et enim qui gaudent unius peccatoris redemptione, utique tantorum peccatorum ærumnis ingemiscunt. Atque hæc est uirga, quæ non solum Angelis, sed etiam cæteris Dei & Euangelij ministris data est. Huius autoritate fretus Apostolus dicit. Veniam autem ad uos cito (si dominus uoluerit) & cognoscam, non sermonem eorum qui inflati sunt, sed uirtutem: non enim in sermone est regnum Dei, sed in uirtute. Quid uultis, in uirga ueniam ad uos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis? De utraque hic loquitur Apostolus, directiua, & ferrea. Quamquam eam quæ ferrea est, non eam quæ in mansuetudine consistit, uirgam appellat: non quod directiua uirga non sit, sed quia uirgæ & potestatis usum, plerumque ex seueritate & uindicta, magis quam ex mansuetudine æstimamus. Immo nec uirga est, quæ est sine charitate. Sed aliud est charitas seueritatis, aliud charitas mansuetudinis: una quidem charitas sed diuersa in diuersis operatur. Ferrea charitate

tem seueritatis habet, Directiua charitate mansuetudinis. Vtraque uis sunt Apostoli, & ministri Christi. An non seuerè hoc? Omnino, inquit, audit inter uos fornicatio: et talis fornicatio qualis nec in Gentibus, Ita ut uxorē patris quis habeat. Et uos inflati estis: & non potius iuctū habuistis, ut tolleretur de medio uestro, qui hoc opus fecit. Sed habet hæc seueritas & uindicta charitate, quæ ita sit, ut ad salutem magis quam ad interitum proficiat. Quod ex eo facile intelligitur, quod sequitur: Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, iam iudicauit, quasi præsens, eum qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Iesu Christi, congregatis uobis & meo spiritu, cum uirtute Domini nostri Iesu Christi, tradere huiusmodi hominē Sathanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini. Neque enim hic aliud agit Apostolus, nisi ut per interitum carnis saluti spiritali consulat. Nisi enim membra nostra mortificauerimus super terram, salui fieri non possumus. Ipso eodem Apostolo dicente: Si enim secundum carnem uixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, uiuetis. Nec fraternam charitatem ab eo separauit, quem hoc modo in interitum carnis Sathanæ tradidit, & a fraterna congregatione separari præcepit. Quod ad Thessalonicenses scribens apertius declarat: Si quis, inquit, non obedit uerbo nostro per Epistolam, hunc notate, & non commiscimini cum illo, ut erubescat, & non inimicum cum æstimetis, sed corripite ut fratrem.

Quid nubes significant, in quibus cælestes Spiritus hominibus apparere describuntur Cap. XI.

Nubis quoque speciem diuina scriptura sanctis spiritibus assignat. Primum, quia supremam illam lucem diuinæ ueritatis, quam modestè reuerenterque ipsi suscipiunt, in sequentibus, maxime uero mortales homines, pro suo cuiusque captu, secundæ deriuatione transfundunt. Nam ut cælestis splendor, ad aspectum humanum nisi per interfulas nubes aëris peruenire non potest, quia nubes prætexunt cuncta desuper, ut inquit Iob: Vnde in cælum attolentes oculos nostros, non cælum, sed nubes intuemur: Ita & mens nostra, lucem supernam diuinæ ueritatis capere non potest, nisi ad eam ipsam per nubes, id est, Angelos, Prophetas, Apostolos, & prædicatores uerbi Dei penetret. Quia enim carnales homines sumus, cum supernam lucem intueri nitimur, quasi in cælum oculos leuamus, & uelut in cælo aciem intendimus. Sed quia transire intellectus noster ad diuina non sinitur, nisi ea, uel Angelis annunciantibus, uel doctoribus prædicatoribus, uel Sanctorum hominum exemplis prælucentibus, manifestentur. Deinde quia illis, & fecunditas, & uis item animandi, & agendi, & perficiendi adsit: Iuxta intelligibilis imbris fecunditas

1. Cor 5
Exemplū
uirgæ fer-
reæ in Cha-
ritate.

Colo. 3

Roma 8

2. Thess 3

Quid nubes
in Ang-
gelis signi-
ficant.

Gregor. in Iob
li. 27. c. 6

Iob. ca. 38

Nubes my-
stice sunt
Angeli &
Doctores
uerbi Dei.

cunditatem, quæ subiectum gremium, ad uitalem partum pinguibus euocet pluuijs, nā hæc rectissime nube signant, ut inquit Dionysius. Quæ optimè sanè in sanctos angelos conueniunt. Nā præter quod diuina eloquia in uniuersum, cælestes spiritus, et quicquid de diuinitate aliquid participat, per nubis umbraculū describunt. Cuiusmodi sunt quæ de Deo leguntur: Ecce gloria Domini apparuit in nube. Item, Apparuit Domini in columna nubis. Item, Eleuata est nubes de tabernaculo fœderis. Item, Operuit nubes tabernaculum, & apparuit gloria domini. Item, de Christo transfigurato in monte: Resplenduit facies eius sicut sol, uestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Et post pauca, Adhuc eo loquente ecce nubes obumbravit eos, et uox facta est in nube. Et illud de eodem, Vidētibus illis eleuatus est, et nubes suscepit eum, ab oculis eorum. Item, Et tunc uidebunt filiū hominis, uenientem in nubibus cœli, cum uirtute multa & maiestate. Et si qua sunt similia, quæ non sine profunda multorum diuinorum mysteriorum significatione, de Deo in sanctis scripturis dicta sunt. Angeli nū Nubes certè, in quibus Angeli hominibus apparuisse commemorat scriptura, & ipsæ sacramenta, ad ipsa Angelorum ministeria pertinentia designant. Primum enim, Angeli nunciij Dei sunt, unde & nomē habent. Siquidem Angeli dicti sunt, quia Dei sententias hominibus & γγέλει hoc est nunciant. Etenim quæ ad nos deferunt, uerba & mandata Dei sunt. Quemadmodum Maria Magdalene stans ad monumentum foris, & plorans, iisdem uerbis à duobus Angelis in monumento sedentibus, & à Christo ipso iuxta astante, interrogata fuit: Nempe ab utrisq; dicitur. Quid ploras mulier? Non alia nimirum ratione, quam ut intelligamus, uerba Angelorum mandata fuisse Domini, ut inquit Ambrosius. At uerba & mandata Dei plurima sunt, quibus animæ reuirescunt. Voces autē Angelorū, scripturæ item Prophetarum & Apostolorum, quibus diuina uerba & mandata nobis innotescunt, nubes sunt: ex quibus pluuiā ipsa in animas ipsas descendit. Vnde & Angeli & Prophetæ, & prædicatores uerbi Dei, nubes in scriptura appellantur, de quibus dicitur: Misericordia tua & ueritas tua usq; ad nubes. Item, Qui sunt isti, qui ut nubes uolant. Hij sunt enim qui scripturas nobis aperunt, & uerbum uoluntatemq; Dei super nos pluunt. Nam quis posset nosse cælestem misericordiā & ueritatem, nisi annunciatet Deus hominibus, mittendo ueritatē suam usq; ad nubes, qui sunt Angeli, Prophetæ, Apostoli, & uerbi Dei prædicatores. Vnde & quando minatur Deus per prædicatores, quō tonat per nubes: Quando miracula facit per prædicatores Deus, coruscatur per nubes: terret per nubes, & irrigat per pluuiam. Angeli igitur, Prophetæ, Apostoli, & prædicatores uerbi ueritatis, nubes Dei sunt, enunciantes nobis misericordiam & ueritatem Dei. Prophetæ quidem & Apostoli, per scripturas sanctas, ex reuelatione Spiritus sancti

De cælesti. Hic rar. cap. 15
Diuina in nube nobis apparēt

Exod. 16

Deut. 31

Numero. 10

Numero. 16

Matth. 17

Actor. 1

Luc. 21

Matth. 24

Ambro. li. 3 de uirginibus.

August. de Genesi cōtra Manich. li. 2. c. 4

Cur scriptura Prophetarū & Apostolorū dicuntur nubes.

Psal. 35

Esai. 65

Augustinus in Psal. 35.

Quō tonat et coruscatur Deus per nubes mystice.

Aug. li. 13. cōfessi. cap. 15

sancti Ecclesiæ traditas, quæ transeuntibus etiam prædicatoribus ex hac uita in aliam, ipsa nihilominus usq; ad finem sæculi permanebūt. Nam & cælum & terra transibunt, Sermones autem Dei non transibunt, quia uerbum domini manet in æternum. Angeli uerò qui & ipsi uerbo Dei docti sunt, non quidem legendo scripturas, (neq; enim opus habent, legendo cognoscere uerbum Dei) uident enim faciem Dei semper, & ibi legunt sine literis, quæ sit æterna uoluntas Dei: legunt, eligunt, & diligunt. Semper legunt, & nunquam præterit quod legunt. Siue igitur Angeli, siue Prophetæ & Apostoli, siue prædicatores sint, qui uoluntates Dei nobis annunciant, certè nubes Dei sunt: quos si audiamus, tum pluuiā cælesti uerbi Dei animæ nostræ irrigantur, atq; fœcundantur. Sin uero uerba eorum respuamus, non imber fœcunditatis in nos descendet, ut fructus bonos producamus: sed arefcet si quid in nobis est uiride, & in spinas cōuertetur. Etenim qui uerbum Dei non recipiunt, uinea illa sunt, de qua Propheta dicit: Expectaui ut faceret uuam, fecit autem spinas. Quam increpans iratus Deus, Mandabo, inquit, nubibus meis ne pluant super eam, quod & factum est. Missi sunt enim prædicatores Apostoli, qui prædicantes uerbum Dei ludæis, spinas inuenerunt non uuam, Illi enim non solum non receperunt eos, sed etiam mala pro bonis reddiderunt. Idcirco Paulus Apostolus implens illud quod dictum est, Mandabo nubibus meis ne pluant super eam: non erubuit ad eos dicere: Ad uos missi eramus, sed quia respuistis uerbum Dei, ecce conuertimur ad gentes. Sed & alia pœna manet eos, qui prædicantes uerbum Dei, aut scripturas sanctas malè intelligunt, Nempe quam Deus per Prophetam minatur: Pluet, inquit, Deus super peccatores. Sicut, exempli gratia, quod scriptum est, Et erunt duo in carne una, si ad libidinem quisquā interpretetur, laqueum pluit super peccatores. Sin autem intelligas, sicut ille qui ait. Ego autem dico, in Christo & Ecclesia: imbrem pluit super fertilem terram. Item Dominus minus dicit, nō quod intrat in os uestrum, uos coinquinat, sed quod exit ab ore. Audit hoc peccator, at gulā parat uoracitati: Audit hoc & iustus, & à ciborum discernendorum superstitione (qualem quidam hæretici fecerunt) munitur. Eadem igitur scripturarum nube, peccatori pluuiā laqueorum, iusto pluuiā ubertatis infusa est.

Quid aurum, argentum, æs & lapides preciosi, in formis cælestium substantiarum designent.

Caput XII.

Vrum, argentum, æs, Electrum, & lapides preciosi, in figuris cælestium spirituum multas & uarias significationes habent: non solum ad Angelos ipsos, sed etiam ad ipsorum Angelorum ministerium pertinentes. Ac primum quidem

Luc. 21

Esai. 40

Quō legunt Angeli sine literis.

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Esai. 5

Grego. in Iob libro 18. c. 106

Homines iusti sunt uiru m, sed no obrizu Sapient. 9

1. Iohan. 1

Iacob. 3

Psalm. 14. 2

Aurum sapientie in Angelis.

Prover. 8 Exodi 25 Origenes, in Canticum canticorum Homelia 2 August. li. 4 de Gene. ad li. capit. 24

Quid argentum significat in Angelis.

Quid Electrum.

Quid aes significat in Angelis.

dem, quod auro obrizo insigniuntur Angeli, ipsos plane Angelos significat, qui recte & aurum uocantur, & obrizum: Aurum, quia fulgent claritate iustitiae: Obrizum quia nullum habuerunt unquam contagium culpae. Homines uero iusti, quam diu in hac carne mortaliter uiuunt, aurum quidem esse possunt, obrizum omnino non possunt, quia corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimat terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Nam quamuis in hac uita, ex magnae iustitiae claritate refulgeant: nequaquam tamen ad purum peccatorum sordibus carent, Ioanne Apostolo attestante, qui dixit, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nosmetipsos seducimus, et ueritas in nobis non est. Et idem affirmante Iacobo qui dicit: In multis enim offendimus omnes. Propheta etiam praedicante, qui ait: Ne intres in iudicium cum seruo tuo, quoniam non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuens. Aurum ergo obrizum illi nuncupatur, qui ea, in qua conditi sunt, innocentia perdurantes, & fulgent claritate iustitiae, & nec uel minimis maculantur sordibus culpae.

Sed & sapientiam in Angelo significat aurum. Sicut scriptum est. Accipite prudentiam sicut argentum, & sapientiam sicut aurum pro batum. Unde & candelabrum in tabernaculo testimonij aureum, & solidum poni iubebatur: quod quidem formam tenet naturalis legis, in qua lex scientiae habetur. Est autem prima omnium in Angelis creata sapientia, qua & in uerbo Dei, & in ipsa creatura uniuersam cognouerunt creaturam, ut supra ex Augustino demonstrauimus. Propter quod & Cherubin aurea dicuntur, quia plenitudo scientiae interpretantur. Haec autem omnia, omnium maxime ad ministerium Angeli pertinet, ut uoluntatem Dei, quam in uerbo sapientissimè cognoscit, hominibus nunciare possit.

Argentum in Angelo eloquium Dei significat, ut in Psalmo: Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum, quod & ipsum ad officium & ministerium Angelorum spectat: quibus incumbit, ut uoluntates Dei hominibus annuncient. Atque utraq; haec, argentum uidelicet & aurum, & eorum speciem Electrum complectitur: de quo in Ezechiele dicitur. Et uidi, & ecce similitudo, quasi aspectus ignis, ab aspectu lumborum eius & deorsum ignis, & a lumbis eius & sursum, quasi aspectus splendoris, & uisio Electri, ut quod utriusque speciem complectitur. Ideoque ex qua parte auri color ostenditur, splendorem inuiolabilem sapientiae in Angelis designat, quia neque consumi neque imminui potest, neque ulla ratione maculari. Quia uero argentum lucet, nitidus ille & ignitus diuini eloquij splendor, quo Angeli, hominum corda & accendunt & illuminant, significatur.

Ari, uel ignis uel auri proprietatem ascribi oportere Dionysius existimat. Origenes alibi aes fortitudinem & constantiam interpretatur, quae & ipsa omnium maxime conuenit Angelo, ut Dei legato, quem utique in exequenda uoluntate

uoluntate Dei fortem & constantem esse oportet. Nec a ministerio Angeli alienum esse uidetur, ut aes in imagine ipsius uocem esse interpretemur. Aliud est enim sermo, qui ratione subnixus est, qui eloquij appellatione uenit, illius quod per argentum designatur: aliud uox. Itaque uox non quidem uentosa illa aeris fractio, sed ea qua uarijs linguis aliquid enunciat, per aes significatur. Quae & ipsa ad officium eius, qui in ministerium Dei missus est, pertinere dignoscitur. Quam gratiam & in Apostolos, in die Pentecostes, Spiritus sanctus contulit. Si quidem iam mittendi per orbem uniuersum, ad praedicandum Euangelium omni creaturae, hoc donum acceperunt, ut uarijs linguis loquerentur magnalia Dei. Ideoque et inter gratias, quae inter ministros Dei a spiritu sancto distribuuntur, sermo sapientiae, sermo scientiae, genera linguarum, & interpretatio sermonum numerantur. Lapidem preciosos duodecim enumerat scriptura, in Exodo, deinde in Ezechiele, & tertio in Apocalypsi. In Exodo, in pectore Pontificis per quatuor ordines ἐν τῶν λογιῶν in rationali Pontificis describuntur, & in humeris eius duo lapides Onichini, in quibus duodecim Patriarcharum scripta sunt nomina, quos uerus Pontifex (de quo scriptum est, Tu es sacerdos in aeternum, secundum ordinem Melchisedech) portat in pectore, portat in humeris. Fuerunt autem intexti hijs lapides per quatuor ordines, ita ut in singulis uersiculis, terni lapides collocarentur. In primo ordine Sardius, Topazius, Smaragdus: In secundo Carbunculus, Sapphirus, Iaspis: In tertio Lyncurius, Achates, Amethystus: In quarto Chrysolitus, Onichinus, Berillus: In Ezechiele hijs lapides in corona Principis ponuntur, sed alio tum ordine numero, in translatione quae est secundum Hebraicam ueritatem. Alio a Septuaginta interpretibus describuntur. Nam prima translatio ad hunc modum habet: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientiae, & perfectus decore, in delicijs paradisi Dei fuisti: omnis lapis preciosus operimentum tuum, Sardius, Topazius, & Iaspis, Chrysolitus, Onix, & Berillus, Sapphirus, Carbunculus, & Smaragdus. Septuaginta autem sic habent: Omni lapide bono circumdatus es, Sardio, & Topazio, & Smaragdo, & Carbunculo, & Sapphiro, & Iaspide, et Argento et Auro, et Lyncurio, & Achate, & Amethysto & Chrysolito, & Berillo, & Onichino. In Apocalypsi Ioannis, ubi de uitis lapidibus Hierusalem extructa memoratur, paululum in extremis partibus ordine commutato, sed iidem tamen in fundamentis eius ponuntur lapides. Ita ut portae illius Crystalli lumine scribantur aedificatae. Aedificanda igitur caelestis Hierusalem in terris, quae in Apocalypsi uocatur sponsa & uxor agni: habens lumen simile lapidibus preciosis, sicut Iaspidis, & Crystalli: & murum magnum, & portas duodecim, inscriptas nominibus tribuum Israel, quarum tres erant ab Oriente, & tres ab Aquilone, & tres ab Austro, & tres ab Occidente.

Orig. in ca. 24 Exodi. Hom. 13

Donum linguarum. Actorum. 2

1. Cor. 12

12. Lapidem preciosi in scripturis. Hieron. li. 9. commentariorum in Ezechiel. Exodi 28 Ezechiel. 28 Apoc. 21 Psalm. 109

Ordo 12. lapidum in Rationali. Exodi 28 Alius ordo 12. lapidum in Ezechiel. 28

Ezechiel. 28

Apoc. 21 Ordo 12. lapidum in Apocalyp.

get indagacione, & eorum que de his extant scriptorum lectione: Cuiusmodi sunt, quæ de lapidibus apud ueteres ad C. Tiberium Nerone, Priuignum Augusti, scripsit Euax Rex Arabum, cuius meminerunt Plinius & Albertus. Cuius etiam librum de lapidibus in carmina redegit Marbodæus Gallus, Cænomanensis, ut ipse in exordio libelli sui, de gemmarum lapidumque preciosorum, formis, naturis, atque uiribus fatetur his uersibus.

*Euax Rex Arabum fertur scripsisse Neroni,
Qui post Augustum regnauit in orbe secundus,
Quæ species lapidum, quæ nomina quæue colores,
Quæue sit his regio, uel quanta potentia cuique
Hoc opus excerpens dignum componere duxi,
Aptum gestanti, forma breuiore, libellum.*

Plinius. Eiusdem argumenti est totus liber Tricesimus septimus, naturalis historię Plinij secundi, qui & ipse plerumque ex uetustioribus scriptoribus excerpit, quorum multos etiam nominatim citat, ut Archelaum, Callistratum, Theophrastum, Bochum, Ilmeniam, Nicanorem, Suidinam, Sotacum, Satyrum, Iubam, Appionem cognomento Plistonice, Horum, Zoroastrem, Metrodorum, & alios quosdam, quorum hodie nihil aliud extat, quam nuda nomina. Sed & Epiphanius Episcopus, eadem de re proprium uolumen scripsit, cui titulum dedit περί λίθων quod Diuinus Hieronymus se accepisse à Sancto Episcopo testatur. Inter recentiores doctissimè de eadem re scripsit Albertus Magnus Germanus, diligentissimus & acutissimus arcanorum naturæ scrutator, qui & ipse autores habuit, ex quorum scriptis multa etiam in lapidarium suum conegit. Ut sunt Hermes, Aaron, Euates, Aristoteles, Constantinus, Euax, Iosephus, Auicenna, Beda, & quidam alij. His addo, Galenum, Dioscoridem, Solinum, Isidorum, Erasimum Stellam, Serapionem, Syluaticum, Bartholomæum Anglicum, Vincentium, qui & ipsi, de naturis formis & uirtutibus gemmarum & lapidum preciosorum, scripserunt. Hos igitur libros, & si qui sunt alij eiusdem generis, legent, qui lapidum naturas cognoscere satagunt: quibus cognitis, tum facile ad diuinarum scripturarum eruenda mysteria penetrabunt. Neque uero in presentiarum omnium & singulorum lapidum naturas mysteriaque scrutabimur, quorum similitudinibus, uel in ædificio illo cælestis Hierusalem, uel in rationali Pontificis, uel in corona Principis utitur scriptura. Nam id & proprium uolumen desideraret, et ab instituto nostro longius nos abduceret. Sed aliquorum tantum, & eorum, quibus imagines Angelorum inscribuntur, mysteria, quatenus diuina gratia nos adiuuabit, explicabimus. Quamquam & ad Angelos quoque pertinent sacramenta lapidum, qui in fundamentis illius cælestis Hierusalem ponuntur, & quicunque

Plin. lib. 25 c. 2
Albertus li. de mineral. trac. 3
Marbodæus.

Albertus Magnus.

Mysteria lapidum in scripturis.

Hierusalē cælestis quæ magna est.

cunque ad Apostolos & Prophetas referuntur, Angelis quoque communia esse noscuntur. Siquidem omnes fideles, non solum qui modo sunt, sed etiam qui ante nos fuerunt, & qui post nos futuri sunt, et qui nascuntur usque in finem sæculi: congregati in unum, sed Deo numerati, de quibus dicit Apostolus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Omnis, inquam, numerus fidelium Sanctorum, ex hominibus commutandorum, ut fiant æquales Angelis Dei, adiunctis etiam ipsis angelis, qui modo non peregrinantur, sed expectant nos, quando à peregrinatione redeamus: omnes simul unam domum Dei faciunt, & unam ciuitatem, cui dicitur in Psalm: Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei. In his igitur lapidibus, quos sancta scriptura imaginibus Angelorum applicat, numerantur Sapphirus, Crystallus, Hyacinthus Carbunculus, Sardinus, Smaragdus, Chrysolithus. Sapphirus colore perspicuus, & flauus, sicut cælum serenum, reddit hominem castum, & interiorem ardorem refrigerat, sudorem stringit, dolorem curat frontis & linguæ, pacem conciliat, pium & deuotum erga Deum efficit, & ut Marbodæus ait.

*Quem natura potens tanto ditauit honore,
Ut facer, & merito gemmarum gemma uocetur.*

Quoniam igitur Sapphirus cæli habet similitudinem, & super nos aëris: qui talis est, ut illud Aristophanium cum Socrate dicere possit (ut inquit Hieronymus) ἀεροφατὴ ἢ ἡ περὶ φρονῶ τοῦ ἡλίου, Quod nos in Latinum Sermonem uertere possumus, Scando aërem solemque despicio, Siue cum Paulo Apostolo, conuersatio nostra in cælis est. Ezechielis quoque scriptura commemorat, quod locus, in quo Thronus Dei sit Sapphiri habeat similitudinem, & gloria domini in hoc colore consistat, qui portat imaginem supercælestis: Non immerito per hunc lapidem primum naturam Angelicam designatur, quia & Angelorum conuersatio in cælis est, ut qui semper Deum uidet. Ideoque quod in Exodo dicitur, Ascenderuntque Moyses et Aaron, Nadab et Abiu, & septuaginta de senioribus Israel, & uiderunt Deum Israel: sub pedibus eius, quasi opus lapidis Sapphirini, et quasi cælum cum serenū est. Item in Ezechiele, Et uidi, & ecce in firmamento quod erat super caput Cherubin quasi lapis Sapphirus. Hæc inquam, & si qua sunt similia, Angelos designant, continuè Deum laudantes, iugi illi ministerio seruientes, iuxta illud quod in Apocalypsi dicitur. Et uidi & audiui uocem Angelorum multorum, in circuitu Throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum millia millium dicentium, uoce magna, Dignus est Agnus qui occisus est, accipere uirtutem, & diuinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem. Deinde castitatem quoque significat Sapphirus, quia hominem castum reddit, quæ quidem uirtus, non solum ad Angelos, sed etiam ad homines; maxime uero ad dei ministros, refertur.

G iij Neque

August. de Ciuitate Dei li. 10 c. 7. et in Psalm. 126.

2. Tim. 2

Psalm. 86

Natura Sapphiri.

Sapphirus Angelis tribuitur propter cæli colorem. Philipp. 3 Ezech. 1, 10

Matth. 18

Exodo. 24

Ezechi. 10

Apocal. 8

Sapphirus castos significat.

Neque est aliqua alia uirtus, per quam homo Angelis magis comparatur, ut inquit Gregorius Nazianzenus, in Monodia in Basiliū Magnum. Quod & uerba Christi innuunt dicentis, In resurrectione enim, neque nubent, neque uxores ducent, sed sunt sicut Angeli Dei in cælo. Sicut enim omnes actus carnales opera sunt animalium, Castitas præcipue tamen actus libidinis: Sic & omnes quidem uirtutes spirituales, res sunt Angelicæ, præcipue tamen castitas: Per hanc enim solam singulariter homines Angelis assimilantur, & uincitur natura uirtutibus. Et quando hoc agimus, quod animalia habent nobiscum commune, animalia esse nos profiteamur: Sed quando id agimus, quod est extra naturam carnalem, naturam carnis egredimur, & Angelis coæquamur. Naturam autem carnis egredimur, quando ab usu libidinis separamur: quod fit per castitatem & continentiam, per quam in conditionem Angelicam transitur. Porro non Angelis tantum, sed etiam incorruptibilis Deo, nos quam simillimos facit hæc uirtus, ut inquit Basilius. Vnde & faciliorem, & expeditiorem aditum ad cælum facit: Propter quod & à coniugio abstinentes, & castitatem seruantes, castrare se propter regnum cælorum, à Domino prædicantur, quod homini ad cælorum regna tendenti, omnium maximè uiam præparet castitas ipsa. Vnde & uirginitas cælum, nuptiæ terram replere dicuntur, non quod nuptiæ à cælo excludant, sed quia uirginitas facilius ad cælum perducit, quam nuptiæ: Ut Augustinus ob id non uereatur dicere, meliorem esse castitatem cælibum, quam castitatem nuptiarum. Quæ enim innupta est, cogitat sollicitè quæ Domini sunt, quomodo placeat Domino. Quæ autem nupsit, quæ sunt sæculi sollicitè curat, quomodo placeat uiro. Ideoq; uirgo sollicitè curat quæ domini sunt: ut sit sancta corpore & spiritu. Omnium autem maximè hæc uirtus in Ecclesiæ ministro exigitur, ut & ipse caste uiuat, & ad eandem uirtutem alios quoque instiget, Sic ad Timotheum scribens Paulus, inter cætera eum admonuit, ut se castum quoque custodiat, sicut & ipse caste uixit: & seipsum castitatis quoque exemplum alijs imitandum proposuit. Volo, inquit, omnes esse sicut me. Et iterum, Imitatores mei estote fratres, & obseruate eos, qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram: nostra autem conuersatio in cælis est. Sic de aliorum castitate sollicitus ad Corinthios scribit, Despondi (inquit) uos uni uiro, uirginem castam exhibere CHRISTO: Timeo autem, ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua, ita corruptantur sensus uestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo Iesu. Proinde qui Paulum audiunt, & ipsi us imitatores sunt, id est, casti & continentes, & ipsi cum eodem dicere possunt, Conuersatio nostra in cælis est. Et quia ad superna hoc modo tendentes, per cælestem conuersationem cælo se dignos & similes

Ioann. Chryso-
sto. in Matth.
Homelia 42
Matth. 22
Lucæ 20

Castitas
homines
Angelis si-
miles facit

Laus casti-
tatis.
In libro de uir-
ginitate.

Matth. 19

c. nuptiarum 32. q.
c. q. sunt 33.
quest. 5
August. de bo-
no coniugali
cap. 22

1. Cor. 7

Castitas mi-
nistrorum
Ecclesiæ.

1. Timo. 5

1. Cor. 7

Philipp. 3

2. Cor. 11

Casti sap-
phiro assi-
milantur.
Philipp. 3

similes reddunt, non solum Sapphiro æquiparantur, sed ipso etiam Sapphiro pulchriores in scriptura nominantur. Crystal-
lus lapis aliquando fit ui frigoris, ut dicit Aristoteles, nam uehemen-
tissimis Alpium frigoribus, & inaccessis soli speluncis concrefcere
aque dicuntur in Crystallum: & tactu quidem lapidem, uisu aquam
esse. Quemadmodum & alios etiam lapides, partim ex aqua, partim
ex humo, alios etiam ex sola aqua fieri, multis & iisdem insi-
gnibus naturæ exemplis docet Augustinus, Aliquando etiam in ter-
ra generatur Crystallus, quod sepe se expertum esse in Germania Al-
bertus testatur. Est autem & ipse lapis pellucens, & peculiari qua-
dam purissimæq; præditus perspicuitate, qui si suo in genere fuerit in-
uentus exactus, neq; putredine ulla consumptus, neq; perruptus ul-
la ex parte: cum aëre sane contendit, eique fere perspicuitate similis
esse uidetur, ut scribit Basilius Magnus. Hic frigidus, oculo solis
oppositus ignem eijcit, Sitim restringit sub lingua positus.
Hic lapis in Angelis significat purissimam substantiam, quia nul-
las maculas, nullum uelamentum habent, ideoque nihil impediunt
tur, quin gloriæ Dei faciè iugiter contemplantur. Sed & qui cor-
pora illis tribuunt, eadem aërea esse dicunt, & ita tenuia & transpa-
rentia, quæ uideri non possint, ut uel propter illam perspicuitatem
Crystallo purissimo æquiparentur. Iam & homines in adifi-
cio cælestis illius ciuitatis: maximè uero qui in foribus Ecclesiæ sunt,
& qui huius fabricæ fundamenta statuunt, per Crystallum figu-
rantur, quia nulla debent esse sordè maculati, sed fidei esse purissime,
ut dicere cum Propheta possint: A mandatis tuis intellexi, Et illud
audire, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.
Quod si uirtutem huius lapidis spectemus, soli oppositus ignem ex
se eijcit: Et quid est hoc aliud, nisi minister Dei, qui se ad solem illum
Christum conuertit, & lumine fidei alios illustrat: & ignem charita-
tis in se radijs solis accensum, in alios quoq; profundit. Sol quippe
Christus est, ille uidelicet qui super omnes oritur, qui sol iustitiæ
& intelligentiæ dicitur. Et ut sol in mundo, alijs stellis lumen suum
communicat: ita ipse stellis Ecclesiæ suæ, qui sunt Prophetæ, Apostoli,
& alij Sancti: quibus scriptura sancta testimonium dedit, quia placue-
runt DEO: ignem & feruorem fidei & charitatis suæ infudit.
Sicut enim sol & luna illuminant corpora nostra: ita & CHRIS-
TUS & Ecclesia illuminantur mentes nostræ. Ignis dupli-
cem habet uirtutem, unam qua illuminat, alteram qua accendit. Illu-
minat, quando ministri Dei uerbo DEI illuminantur: sicut confiten-
tur illi qui dicunt, Nonne cor nostrum ardens erat intra nos, cum
adaperiret nobis scripturas. A se rursus eijciunt, quando uerbi DEI
prædicatione, alios etiam illuminant. Qui enim ad iustitiam eruz-
diunt multos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Nam
G iij ut stella

Thren. 4
Hierony. lib. 19
commentario-
rum in Esaiam
Albertus. lib.
tract. 2. ca. 3.
de mineralib.

De mirabi-
litate scri-
pturæ.
lib. 1. c. 24.
Natura cry-
stalli.

In opere Hex-
ameron Ho. 3

Cur Ange-
lis tribuitur
Crystallus.

Ministri ec-
clesiæ Cry-
stallo simi-
les.

Psal. 118
Matth. 5

Sapient. 5

Orig. in cap. 1
Gene. Home. 1

Duplex
uirtus ignis.

Lucæ. 24.

Daniel. 12

ut stella à stella differt in claritate: ita etiam Sanctorum unusquisque se
 cundum magnitudinem suam, lumen suum fundit in nos. Incendit,
 quando fides nobis infunditur, sed ea que per dilectionem opera-
 tur: quippe que simul & illuminat nos, & ad amorem Dei & proximi
 nos inflamat. Sed tum demum ille à nobis eijcitur, si Crystallus
 noster oculo solis obijciatur. Est enim sol oculus mundi. Nam qui
 uel cæci mentibus sunt, ab hoc igne minimè illuminantur. Nam
 sicut sol & luna corporalibus oculis, cæcos quamuis illustrent, illi ta-
 men lumen recipere non possunt: ita & Christus lumen præstat men-
 tibus nostris: Sed ita demum nos illuminat, si nequaquam cæcitas
 mentis impediatur. Similiter qui se à sole abscondunt, quo minus radij
 solares in eos incidant, hi se ipsos hoc beneficio solis defraudant, ut
 nec ignem à sole concipiant, nec à se rursus in alios eijciant, nec ideo
 minus sol super utrosque: & mentis oculis captos, et fenestras clauden-
 tes ortus esse dicitur. Quemadmodum si quis clausis fenestris radios
 solis excludat, non ideo sol non ortus est omnibus, quia calore eius
 se ipse fraudauit, sed quod solis est, prærogatiuam suam seruat: Quod
 imprudentis est, communis à se gratiam lucis excludit. Et hæc myste-
 ria Crystallo propria sunt, propter puritatem suam, & illam ignis eij-
 ciendi uirtutem. Nam sunt & alij lapides, qui & ipsi ex aqua in la-
 pideam duriciem indurescunt, quorum aliqua genera commemorat
 Augustinus. Quales sunt Glebe, quas non de terræ ipsius humo, sed
 de fœni primitus incremento, in summis arboribus uel scopulis esse
 ait. In quibus lapillos per pluuiarum infusionem, & ipsius fœni in hu-
 mum motionem, genitos esse affirmat. Similiter nonnullas terras ar-
 gillosas, transfuentium aquarum assueto cursu perfusas, in duriciem
 lapidum conuersas, uidisse se testatur, in quibus etiam duriores uelut
 antiquioris ætatis lapides: quos ipsa humus prius in se habuerat, in-
 certos esse animaduertit. Sed & illud obseruasse se scribit, in lapidi-
 bus quibusdam, quos mare in terras proiecit, ex ipsa tantum marini
 humoris qualitate, & eorum extrema corporum indurata cute esse
 concretas. Sic & plurima marina reptilia esse scribit, testudinibus cor-
 taneis inductos, in quibus duricies maior, quam plurimorum lapi-
 dum uideatur: quos omnes partim ex aqua et humo, partim ex aqua
 tantum, genitos esse existimat. Et hij quidem lapides, & qui sunt
 his similes, tametsi ex aqua nascantur, tamè quia neque perspicuitatem,
 neque uirtutem Crystalli habent, idcirco nec mysticam Crystalli signi-
 ficationem habere possunt. Immo in eo potius numero lapidum sunt,
 de quibus dicitur: In lapidis similitudinem aquæ durantur. Per quos
 homines designantur, qui malitiam Diaboli imitati, mollia uiscera
 charitatis amiserunt, ut inquit Gregorius. Quanquam & alius esse
 possit eiusdem scripturæ sensus, ut ipse pulchrè explicat. De Cry-
 stallo & Sapphiro, & eorum significatione, in uisione Ezechielis, ita
 scribit

Ambro. 4. Hex
 amer. in prin.
 Christus af-
 similatur
 Crystallo.

Ambrosius in
 Psal. 118 ser. 8

Aug. de mira-
 bilib. sacre scri-
 pturæ l. 1. c. 24

Lapides
 quosdam ex
 humo nas-
 ci, & quos-
 dam ex mari

Iob 38

Greg. li. 29. in
 Iob c. 22. et seq.

scribit Hieronymus: Sicut autem, inquit, purissima quæque atque lucen-
 tia in cælestibus demonstrantur, quæ nostrum oculatum corpus illu-
 minant: sic in Sapphiro, id est, in Throno Dei, & super firmamen-
 tum (quod cælum accipimus) abscondita atque secreta, & incompræ-
 hensibilia Dei sacramenta monstrantur. Qui posuit tenebras latibus
 lum suum, & in nube uidetur, & in caligine, Vnde in Exodo scribitur:
 Et sub pedibus Dei erat quasi opus lapidis Sapphiri. Vnde
 et sponsa pulchritudinem sponsi describit, in Cantico: Venter eius est
 burneus, distinctus Sapphiris. Hyacinthum quoque scriptura tribuit
 Angelis, iuxta illud in Apocalypsi, Et audiui numerum eorum: Vidi
 equos in uisione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas,
 & Hyacinthinas, & sulphureas. Quod de quatuor Angelis dictum
 est, solutis ab Angelo sexto, qui alligati erant in Euphrate. Idem unde
 cimus est in fundamento, fabricæ ciuitatis cælestis. Erat in primitijs
 Hyacinthus, quas populus Domino offerebat: Sic enim habet scri-
 ptura Exodi. Hæc sunt autem quæ accipere debetis, aurum & Argē-
 tum, & æs, Hyacinthum & purpuram &c. Hyacinthorum tria sunt
 genera, ut ex Dioscoride colligimus. Vnum est rubei coloris, quod
 melius est alijs coloribus, & quando superadditur carbonibus uel
 prunis, magis rubescit. Aliud est genus crocei coloris, quod obscura-
 tur in igne, & dicuntur isti Citrini. Tertium autem cærulei coloris est,
 quod Æthiopia mittit, & ignem non fert, qui dicuntur Veneti. Hiero-
 nymus scribit, Philonem Iudæum Hyacinthon in uestibus Pontifi-
 cis aëri comparare: quod & Origenes probat. Ideoque per Hyacin-
 thum, superiora atque cælestia significantur: quod mysterium maximè
 in sanctos Angelos, & eos qui animalem uitam relinquentes, ad cæ-
 lestia eriguntur, conuenit. Sic nec mysterio caret, quod carboni-
 bus impositus Hyacinthus, magis rubescit, siquidem eos homines in
 Ecclesia Dei designat, qui lucem quidem aliquam cælestem habentes,
 adhuc tamen nonnihil nigrescunt. Etenim carbonibus impositi ma-
 gis rubescunt, id est, maiore luce fidei, bonorumque operum illuminan-
 tur. Sunt autem carbonibus quibus imponuntur, de quibus scriptura
 dicit: Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi, ad linguam dolosam.
 Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatorijs, id est, Verba
 Dei cor transigentia, & uetustatem perimètia, amoremque gignentia:
 et exempla hominum qui mortui erant, & ex mortuis reuixerunt: et
 nigri erant, & fulgentes effecti sunt. Verba Dei sagittæ sunt, carbo-
 nes exempla hominum qui mortui erant, & reuixerunt. Hi enim cum
 nigri essent, fulgentes facti sunt. Et hoc est auxilium, quod homo ad
 uersum linguam subdolum petit: Nempe ut uerbum Dei & exem-
 pla hominum qui nigri erant, sed fulgentes effecti sunt, qui carbonibus
 dicti, id est, nigri: carbonibus enim tenebræ sunt, quod & color indi-
 cat: Sed cum ad eos accesserit flamma charitatis, & accensi fuerint, au-
 diunt

Hiero. li. 1. c. 24
 ment. in Ezech.

Psal. 17

Exodi. 24

Cantic. 5

Hyacinthi

mysteria in

scripturis,

Apocal. 9

Exodi. 25

scri-

ptura

Hyacinthi

tria sunt ge-

nera.

Hierony. in 16

cap. Ezechielis

Orige. in c. 25,

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Exodi Hom. 13

Ephes. 5 diunt ab Apostolo: Fuistis em̄ aliquando tenebræ, nunc autē lux in Domino. Sanè illos intuentes non solum custodimur, quo minus lingua dolosa nobis noceat, & à uia ueritatis nos abducatur: Sed etiam accendimur, magisq; quā antea incallescimus, & quæ in nobis lux est augetur. Attendentes carbones istos, qui erat heri ebriosus, hodie sobrius est: qui erat heri adulter, hodie castus est: qui erat heri raptor, hodie largitor. Actalis quidem carbo fuit Apostolus Paulus, qui cū esset Ecclesiæ deuastator, de cælo accensus, ex uastatore & persecutore factus est instaurator & defensor. Perijt in eo tota nigredo, nec ipse tantum spiritu quo accensus fuit flagrauit, sed exemplo suo et doctrina alios etiam accendit: qui super hoc carbone positi, uel ipsi etiam facti sunt carbones, id est, ex mortuis uiuentes, ex nigris lucentes, uel si prius quoq; nonnihil luxerunt, magis iam rubescere cœperunt,

Bonus carbo S. Paul.

Acto. 9

Apo. 22

Luce 17

Smaragdus

Alber. li. 2. tra. 2. ca. 17 de mineralibus.

Eras. in epist. Hiero. ad Fabiolam.

Solinus. c. 2. 4.

Plinius. c. 8. li. 37. nat. histo.

Et hii sunt de quibus dicitur: Qui iustus est iustificetur adhuc: & Sanctus sanctificetur adhuc. Et qui dicere possunt, Domine adauge nobis fidem. Smaragdus est lapis preciosior multis alijs, ut inquit Albertus, Color eius uiridissimus, & translucens, qui aerem etiam uicinum sua uiriditate intingere uidetur. Est autem à lucido uirore dictus, *μαρβω* siquidem Græce ualeat luceo, additur *σ.* uelut in *σμιρδε*, pro *μαρβω*, futurum *μαρβω*, inde deriuatiuū uerbum *μαρβωσω*, & *σμάρασσα* *σω*, hinc uerbale *σμάραγδος*, & additione *σ* *σμάραγδος*. Ita Erasmus Smaragadum Græca etymologia à *σμάραγος* deducit. Smaragdi optimi in Scythia generant, ut scribunt Plinius & Solinus. Nihil his iucundius, nihil utilius uident oculi, in primis uirent ultra irrigua gramina, ultra amnicas herbas, deinde obrutus fatigatos, coloris rescium lenitate. Nam uisus, quos alterius gemmæ fulgur retuderit, Smaragdi recreat. Vtilis uisui ant, & exacuunt. Habent & multas alias uirtutes, quas Marbodæus Smaragdo eis tribuit his carminibus.

*Commodus iste lapis scrutantibus abdita fertur,
Cum præscire uolunt, aut diuinare futura.
Augēt opes idem sese reuerenter habentes.
Omnibus in causis dans persuasoria uerba,
Tanquam facundi uis sit sermonis in illo. &c.*

Smaragdus

Galat. 5
Matth. 7
Luce 10
Eccle. 2

Hic lapis uirentem in cordibus hominum fidem significat, illam uirentē si uidelicet quæ per dilectionem operatur. Est enim arbor illa Euangelica bona, quæ bonos fructus producit, uirens uidelicet, non arida: quæ primum oculos credentis reficit, non quidem corporis, sed cordis, id est, intellectum fidelem & simplicem, quo Deum cognoscimus & uideamus, & uidentem beati sumus. Iuxta illud: Vestri autem beati oculi qui uident, Et alibi: Oculi sapientis in capite eius. Et tãto magis, quia & lucidus est hic lapis, ideoq; oculos nostros reficiendo, etiam mundat. Vnde & corde mundo intuendus est Deus; Scriptum quippe est in

est in Euangelio: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Deinde uicinum aerem intingit, quia qui ueram & uirentem fidē habet, opera charitatis erga proximum exercet. Est enim natura eorum quæ uirent, ut uirtutes suas latius diffundant, & uelut propagando in alios transfundant, ut in herbis & arboribus uirentibus uidemus. Quomodo & arbor illa nostra, quam uirentem fidem esse dicimus, nunquam est ociosa, ut quæ semper uiret, ut quæ & ramos habet uirides & folia uiridia, id est, sermonem doctrinæ uerum, ex solidis Ecclesiæ & sanctorum patrum sententijs pullulantem. Nam hæc folia & rami intelliguntur, iuxta illud, Si radix sancta, & rami, Item, Et folium eius non defluet, ideoq; & poma, id est, fructus bonos, nō marcidos sed uirides producit. Sunt enim poma sanctorum in uirtutibus fructus, ut in Cantico: Et manducet fructum pomorum suorum, quibus aerem uicinum, id est, proximum intingit: id est, proximos eorum etiam participes facit. Quod maxime Smaragdi illi, qui sunt unum de duodecim fundamentis Ecclesiæ, id est, Apostoli, Prophetæ, alijq; uerbi Dei ministri faciunt, qui & per se uirides & lucidi sunt, & uirorem etiam doctrinæ suæ, in alios diffundunt: memores eius quod Christus eis præcipit. Vos inquit estis lux mundi, non potest ciuitas abscondi, supra montem posita, neq; accedunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt: sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrem uestrum qui in cælis est.

Matth. 5
Opera charitatis ibi sunt, ubi fides uiret. Natura uirentium.

Roma. 12
Psalm. 117

Cantic. 5

Smaragdi spirituales Apostoli & Prophetæ, alijq; doctores sunt *Matth. 5*

I.

Postremo Smaragdino uirore fulgentes, facile etiam cæteras huius gemmæ uirtutes referent. Nam & abdita scrutantur, id est, reconditos scripturæ sensus, fide opitulante, et spiritu sancto inspirante, eruent, iuxta illud, quod de diuina Sapientia dicitur, Et denudabit absconsa sua illi, & thesaurizabit super illum scientiam, & intellectum iustitiæ. Nisi enim crediderimus, non intelligemus, ut inquit scriptura: Qui autem credit, intelliget. Quod Timotheo promittit Paulus: Intellige, inquit, quæ dico, dabit enim tibi Dominus in omnibus intellectum. Sed & futura prædicunt, qui in fundamento cælestis Hierusalem positi, hac gemma ornati, id est, in uera fide Christi stabiliti fuerint. Quales fuerunt Moyses, Dauid, & alij Prophetæ ueteris testamenti. Similiter Apostoli domini in nouo testamento, de quibus Christus dixit: Oportebat impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moyse, & Prophetis, & Psalmis de me. Et Apostolus Paulus, Paulus, inquit, seruus Christi, uocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid, secundum carnem, &c. Similiter uerba persuasoria administrabit hic lapis, nam qui eum in fundamento ciuitatis illius cælestis posuit, simul etiam uirentem illi largitus est, id est, gratiam Spiritus sancti, per quam qui ipse sum

Cæteras uirtutes Smaragdi, scrutari abdita. *Ecclesi. 4*
Esai. 7
2. Timo. 2

II.

Prædicere re futura.

Luce. 24
Roma. 1

III.

Persuadere.

sum gerit, quod opus fuerit, loqui possit. Ac talem quidem gratiam ab Architecto illo accepit Hieremias Propheta, ipso id testante: Et misit, inquit, Dominus manum suam, & tetigit os meum, & dixit ad me, Ecce dedi uerba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, ut euellas & destruas, ut disperdas & dissipes, ut ædifices & plantes. Similem uirtutem acceperunt Apostoli, quam et longe ante promisit eis Dominus: Cum tradent uos, inquit, nolite cogitare, quomodo aut quid loquamini, dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri, qui loquitur in uobis. Ac per talem uirtutem, in die Pentecostes cœperunt uarijs linguis loqui, prout Spiritus sanctus dabat eis loqui illis. Deniq; & opes largitur hic lapis, nam qui credunt in Christum, et relinquētes domum uel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros, propter nomen suum, ipsum sequuntur, centuplum accipient, & uitam æternam possidebunt. Chrysolitus uiriditatem habet tenuem & lucidam, auro colore translucens, & ob id, oppositus oculo solis, micat sicut stella aurea, ut inquit Albertus, unde et nomen ab auro accepit. χρυσός si quidem aurum est, λίθος lapis. Spirituality confortat: propter quod et tritus Astmaticis datur. Sed & auro inclusus, terrores & phantasmatum fugat, stultitiam repellit, & sapientiam confert. Viriditas, & fulgor aureus huius lapidis, sapientiam significat: In cælestibus quidem spiritibus, eam quam uerbum intuentes accipiunt: In Apostolis autē & Prophetis, eam quam ex scripturis sanctis & contemplatione uerbi Dei accipiunt. Ea est, quæ de sursum descendit à patre luminū, quæ est donum Spiritus sancti: quæ neque naturæ beneficio, neq; humana ratiocinatione aut studio acquiritur, sed ab illo illustrante datur, de quo scriptum est: Omnis sapientia à Deo. Vnde si quis indiget sapientia, postulet à deo, & dabitur ei, quemadmodum diuus Iacobus admonet. Hanc inquam sapientiam, tam in cælestibus spiritibus, quæ Apostolis & Prophetis, illius cælestis ciuitatis fundamentis, significat aureus fulgur Chrysoliti. Aurum siquidem in scriptura, primū interiorem scripturarum intellectum significat, ut in Psalmo, Et posteriora dorsi eius in specie auri. Item, sapientiam, quia sapientia auro, diuitijs, & quibuslibet thesauris comparatur, & sæpe illis etiam præfertur. Vt Salomon: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis, Et iterum, Posside sapientiam, quia auro melior est. Et iterum, Et si diuitiæ appetuntur in uita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia: Sed & splendorem supernæ ciuitatis significat, quam Ioannes se uidisse testatur: Ipsa uero ciuitas aurum mundum, tanquam uitrum perlucidum. Hæc sapientia spiritualia hominis confortat, nam & uitam tribuit possessori suo, & uitam inspirat: nec uires tantum dat, sed & melior est quam uires, ut inquit Sapiens. Quin & contrita, morbos etiam

Hiere. 1
Matth. 10
Act. 2
II II.
Opes au
gere.
Matth. 19
Chrysolit
Plinius lib. 37
c. 9. nat. hist.
Alber. li. 2. tra
ct. 2. cap. 3. de
mineralibus.
Spiritu
les uirtutes
Chrysoliti.
Iacob. 3
Ecclesi. 1
Iacob. 1
Quid aurū
significat.
Psal. 67
Proverb. 3
Sapien. 8
Apocal. 21
Ecclesi. 4

bos etiam abigit, iuxta illud, Per Sapientiam sanati sunt, quicumq; placuerunt tibi domine à principio. Adhæc terrores & phantasmatum fugat, id est, à tentationibus diaboli & mundi liberat, Qui enim intuetur illam (inquit Sapiens) permanebit confidens, & in tentatione ambulat cum eo, et firmabit illū, et iter duet directum ad illum, et lætificabit illum &c. Sardinus lapis (de quo in Apocalypsi) coloris est rubei. Hic animum ad gaudium accendit, ut scribit Albertus, Hic propter rubrum & sanguineum colorem martyres in Ecclesia significat. Sicut & quicquid purpureum colorem habet, Martyrij speciem præfert, propter similitudinem cruoris, ut in Exodo: Omnis qui percipit corde adferet initia Domino, aurum, argentum, gramen tum, Hyacinthum, purpuram et c. Gaudium accendit, quia Martyres excusso timore propter Christum, tormenta etiam læti & cum omni gaudio suscipiunt. Quod de Andrea Apostolo narrat historia, Is enim uidens à longè crucem sibi paratā: O bona crux, inquit, diu desiderata, & iam concupiscenti animo præparata, securus & gaudens uenio ad te. Et iam pendens in cruce, cum plebs eum de cruce deponere uellet, ipse ad Dominum conuersus: Ne me, inquit, permittas Domine descendere uiuum, sed tempus est, ut commendes terræ corpus meum. Tam diu enim iam portauī, tam diu super commedatum uigilaui, & laboraui, quod uellem iam ab ipsa obedientia liberari, & isto grauissimo indumēto expoliari. Recordor quantum in portando onerosum, in fouendo infirmum, in coercendo lentum, in domando superbum, laboraui. Scis domine, quoties à puritate contemplationis me retrahere conabatur: quoties à dulcissimo quietis tuæ somno me excitare contendebat: quantum & quoties dolorem ingerebat. Qui igitur tam diu, pater benignissime pugnando restiti, & tua ope superauī & uici, à te pio & iusto remuneratore posco, ne mihi ultra commendes, sed depositum reddo. Commenda alij, quem illud ultra nō impediāt, & resurrecturū seruet & reddat: Vt & ipse quoq; sui laboris mercedem recipiat: terræ me commenda, ut uigilare me amplius non oporteat, et liberè ad te fontem indeficientis gaudij tendere, anxiantem me iam non retrahat, nec impediāt. Carbunculus qui Græcè κάρβυλος dicitur, Plinius & alij Latini autores Pyropum nominant, ut qui ignes non sentiat.

Ecclesi. 4
Sardinus
Apocal. 4
Alber. li. 2. tra
ct. 2. c. 17. de
mineralibus.
Sardinus
Martyres
significat.
Exod. 35
Historia
de S. An
drea.
Augusti. de uer
ra, et falsa pœ
nitentia, cap. 8
Querela
contra cor
poris impe
dimenta.
Carbuncu
lus ceu Py
ropus.
Plinius lib. 37
cap. 7

Lucretius.

Namq; alijs fit, uti claro sit rubra Pyropo.

Et Ouidius.

Clara micante auro flammæq; imitante Pyropo.

Et Manlius.

Fœmineum rubro uultu suffusa Pyropo.

Lucet hic lapis in tenebris sicut carbo. Venenum aëreum & uapores

H pores

lib. 2 tract. 2. c. 6.
3. de minerali.
Esaie. 6

Quid signi-
ficat mysti-
ce carbun-
culus.

Ephes. 6

Matth. 4

Iaspis.
Albertus lib. 2
tract. 2. c. 8. de
mineralibus.
Plinius. lib. 37.
cap. 8. c. 9

Hieron. lib. 15.
Commentario
rum in Esaia
Iaspidis
multa ge-
nera.

Epilogus
de gemmis

Ornatus
gemmarū
Hierusalē
ciuitatis ce-
lestis.

Apoc. 21
Qualis est
spōsus Ec-
clesiæ.
Cantic. 5

porosum fugat, ut ait Albertus. Hic est lapis quem unus Seraphia
tulit forcipe compræhensum, ad Esaie labia purganda. Qui nascitur
iuxta Geneleos sinem in terra Heuilar, ubi est aurum optimum, lapis
que Carbunculus, & Prasinus. Significat autem ignitum sermonem
doctrinæ, qui fugato errore tenebrarum, luce sua illuminat corda cre-
dentium. Aperiens mysteria ueri illius, & tenebras totius mundi illu-
minantis Carbunculi; de cuius luce dicitur. Erat lux uera, quæ illumi-
nat omnem hominem, uenientem in hunc mundum. Venenum aere-
um fugat, id est, Demones & spiritus illos malignos, et serpentes uer-
neficos, potestates aeris huius. Quomodo Christus Diabolum uer-
bo Dei fugauit, Vade, inquit, Sathana, scriptum est enim, Deum tuū
adorabis, & illi soli seruias. Quippe hoc dicto, reliquit eum Diabo-
lus, & accesserunt Angeli, & ministrarunt ei. Iaspis lapis est multo-
rum colorum, ut scribit Albertus: uiridis tamen & Smaragdo simi-
lis optimus est, ut Isidoro uidetur. Bius sunt species decem & septem.
De quibus multa apud Plinium, qui eam quæ purpuræ quicquam
habet, optimam esse dicit. Porro tot uirtutes habet Iaspis, quot uenu-
las & colores, inquit Dioscorides. De generibus Iaspidis ita scribit
Hierony. Iaspidium, inquit, multa sunt genera: alius est enim Smarag-
di habens similitudinem, qui reperitur in fontibus Thermoontis
fluminis, quo omnia phantasmata fugari autumant. Alius uiridior
mari, & tinctus quasi floribus, hunc in Phrygiæ monte Ida, & in pro-
fundissimis specubus eius nasci referunt. Alium uerò iuxta Iberos,
Hircanosq; & mare Caspium reperiri, et præcipuè iuxta lacum Neu-
stum. Est & alius Iaspis, niui & spumæ marinorum fluctuum similis,
& clementer quasi mixto cruore rutilans. Ita intelligi potest in uarijs
speciebus & uirtutibus huius lapidis, uniuersas prope gratias spiritua-
les representari, et quæ per alios singulatim designantur, ea, si non uni-
uersa, certè multa, per hunc lapidem communiter significari. Hæc de
mysterijs gemmarum, quibus cælestes spiritus insignitos esse scriptura
ra commemorat, breuibus perstringere uoluimus: quæ & ipsa ad fa-
bricam illam cælestis Hierusalē relata, eandem propè significationē
habent. Nec est locus hic aliorum lapidum, eiusdem ædificij sacramē-
ta explicare. Satis est hæc utcunq; indicasse, ex quibus facile, qui altis-
sus, ad eruenda scripturarum arcana descenderit, reliqua quoq; quæ
ad ornatum illius fabricæ pertinent, inuestigabit. Quæ simul omnia
in unum, plane nobis ostendent, sanctam illam ciuitatem Hierusalē
descendentem de cælo, qualem Ioannes uidit, à Deo habentem clari-
tatem Dei, & portas eius et fundamenta, et plateam. In primis autem
caput eius, fundamentum uidelicet fundamentorum, gemmis & mar-
garitis, alijsq; rebus pulcherrimè distinctum, ut cum sponsa dicere
possimus. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex milli-
bus, Caput eius Aurum optimum, comæ eius sicuti elatæ palmarum,
nigræ

nigræ quasi coruus. Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarū,
quæ lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluentia plenissima. Genæ eius
sicut areolæ aromatum consistæ à pigmentarijs. Labia eius lilia distil-
lantia myrrham primam, Manus illius tornatiles aureæ, plenæ Hya-
cintis. Venter eius eburneus, distinctus Sapphiris. Crura illius co-
lumnæ Marmoreæ, quæ fundata sunt super bases aureas. Species
eius ut Libani, electus ut Cedri, Guttur illius suauissimū, & totus de-
siderabilis: talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, filiæ Hieru-
salem. Et rursus cum sponso dicamus ad sponsam: Tota pulchra es
amica mea, & macula non est in te. Fauus destillans labia tua, mel &
lac sub lingua tua. Odor unguentorum tuorum super omnia aroma-
ta. Iam enim hyems transijt, imber abiit, & recessit, flores apparuerūt
in terra nostra, uineq; florentes odorem dederunt. Et uox turturis au-
dita est in terra nostra, Surge prope amica mea, ueni de Libano, ue-
ni coronaberis.

De Imaginibus Inferni Caput XIII.

Atis, ut opinor, ea, quæ ad rationem Imaginum cælesti-
um substantiarum pertinent, à nobis explicata sunt: super
est iam, ut de formis Inferorum & eorum, qui in Inferno
perpetuis doloribus cruciantur, damnatorum spirituum
dicamus. Ac primum quidem dubitatum esse scio, sint ne corporei
an incorporei, Infernus & qui in hoc detinentur ad perpetuas pœ-
nas damnati spiritus & animæ. Augustinus de Inferis & anima-
bus, ad hunc modū scribit. Est ergo prorsus Inferorū substantia, sed
eam spiritualem arbitror esse, non corporalem. Vnde autem sub ter-
ris esse dicantur Inferi, si corporalia loca non sunt, aut unde Inferi ap-
pellentur, si sub terris non sunt, merito quaeritur. Animam uerò non
esse corpoream, non me putare sed planè scire audeo profiteri: tamen
habere posse similitudinem corporis, & corporalium omnino mem-
brorum quisquis negat, potest negare animam. Quæ in somnis ui-
det, uel se ambulare, uel sedere, uel hac atq; illac egressu, aut etiam uo-
latu, ferri ac referri, quod sine quadam similitudine corporis non fit.
Proinde si hanc similitudinem etiam apud Inferos gerit, non corpora-
lem sed corpori similem, ita etiam in locis uidetur esse non corpora-
libus sed corporalium similibus. Idq; diuinitis illius exemplo, quem E-
uangelicæ literæ narrant mortuū, & sepultum in Inferno, & in tor-
mentis existentem. Et illud, quod Iacob dicit ad filios suos. Deduce-
tis senectutem meam cum tristitia ad Inferos. Etenim uidetur hoc ma-
gis timuisse, ne nimia tristitia sic perturbaretur, ut non ad requiem be-
atorum iret, sed ad Inferos peccatorū. Neq; enim paruum est animæ
malum tristitia, cum etiam Apostolus cuidam tam sollicitè timuerit,
ne maiore tristitia absorberetur. Demum post multa ita subiun-
git &

Canti. 2. c. 4

Dubitatio
de substan-
tia Infero-
rum.

August. de Ge-
nesi ad literam
lib. 12. cap. 33

Animam
nō esse cor-
poreā, sed
corporis si-
militudinē
habere.

Luc. 16

Gene. 44

2. Cor. 2

August. ubi sit
pra. c. 34

H ij git &

git & concludit: Quæ si ita sunt, ideo sub terris dicuntur Inferi, uel creduntur, quia congruenter in spiritu per illas corporalium rerum similitudines sic demonstrantur, ut quoniam defunctorum animæ, Inferis dignæ, carnis amore peccauerunt: hoc eis per illas corporalium rerum similitudines exhibeatur, quod ipsi carni mortuæ solet, ut sub terram recondatur. Denique Inferi, eo quod infra sint, Latine appellatur Inferi. Sicut autem secundum corpus, si ponderis sui ordinem teneant, inferiora sunt omnia grauiora: ita secundum spiritum inferiora sunt omnia tristiora: Vnde & in Græca lingua origo nominis, quo appellantur Inferi, ex eo quod nihil suauitatis habeant, resonare perhibetur. Idem Augustinus alibi Infernum inferiorem, hunc caliginosum aerem esse dicit. Nam de Diabolo & Angelis eius, et eorum poena loquens. Hinc Petrus (inquit) ostendit adhuc eis ultimi iudicii poenam deberi, de qua Dominus dicit: Ite in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius: quamuis iam poenaliter hunc Infernum, hoc est, inferiorem caliginosum aerem, tanquam carcerem acceperint. Qui tamen aer quandoque et cælum dicitur, non illud, in quo sunt sydera, sed hoc inferius, cuius caligine nubila conglobantur, & ubi aues uolitant: nam & cælum nubilum dicitur, & uolatilia cæli appellantur. Secundum hoc Apostolus Paulus eosdem iniquos Angelos (contra quos, nobis inuidios, pie uiuendo pugnamus) spiritalia nequitia in cælestibus nominauit. Quod ne de superioribus illis cælis intelligatur, aperte alibi dicit, Secundum principem potestatis aeris huius, qui nunc operatur in filios diffidentia. Rursus uero corporeum esse, & sub terris existere Infernum, & scripturis & autoritate Patrum probari posse, uidetur. Primum enim clara sunt uerba, quæ Deus de sempiterno supplicio damnatorum per suum Prophetam dixit: Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non extinguetur. Similiter uerba Christi dicentis: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Et rursus: Bonum est, inquit, tibi debilem introire in uitam, quam duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem, ubi uermis eorum non moritur, & ignis eorum non extinguitur. Similiter de pede, Bonum est tibi, inquit, claudum intrare in uitam, quam duos pedes habentem mitti in gehennam ignis, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Non aliter ait et de oculo, Bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quam duos oculos habentem mitti in gehennam ignis, ubi uermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Quos scripturæ locos de igne corporeo Inferni interpretantur sancti Patres, et huiusmodi igne cruciari non solum damnatos homines in corpore & anima: sed etiam Dæmones ipsos, in hunc caliginosum carcerem detrusos. Nam corpus dicunt in illo supplicio non solum igne uri, sed etiam uerme rodi, Nam & in ueteribus scripturis legitur. Vindicta carnis

August. de natura boni aduersus Manicheos. cap. 33
2. Petri. 2
Matth. 25

Quale cælum est aer

Psal. 49
Matth. 13

Ephes. 6

Ephes. 2

Quod infernus sit corporeus.

Esaiæ ultimo.

Matth. 25

Matth. 9

Damnatos cruciari non solum ab igne sed etiam à uerme. August. lib. 21. de Ciuitate Dei. cap. 9
Eccles. 7

carnis impij ignis et uermis, quia scilicet non dicitur breuibus uerbis, uin dicta impij, sed additur, carnis impij: quia utrunque & ignis & uermis poena erit carnis. Sunt tamen qui ignem corpori tribuant, uermem animæ, hoc proprie, illud tropicè: ut proprie corpus in igne cruciari dicatur, quod uerè uratur, non tamen consumatur. Nam & corpus in uisione esse potest sine consumptione, & in dolore sine morte, per miraculum omnipotentissimi creatoris. Sic & animalia quædam etiam naturaliter uiuunt in igne, sed sine dolore, immo quæ extra ignem uiuere non possunt, ut de Salamandra, & quibusdam uermibus in aquarum calidarum scaturigine repertis, quarum feruorè nemo impune contrectare possit, & quibusdam alijs elegantissime probat Augustinus. Tropicè uero anima roditur, quæ uerme mortis roris conficitur, iuxta illud: Sicut tineæ uestimentum, & uermis lignum: sic mortis exercuciat cor uiri. Quam poenam & Ethnici nouerunt, de qua ira Iuuenalis:

Exemplo quodcumque malo committitur, ipsi
Displicet Auctori, prima est hæc ultio, quod se
Iudice nemo nocens absoluitur. Et post.

cur tamen hos tu.

Euasisse putes quos diri conscia facti
Mens habet attonitos, & surdo uerbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum.
Poena autem uehemens & multo seuior illis
Quas & Cædicus grauis inuenit & Rhadamanthus
Nocte dieque suum gestare in pectore testem.

Verum siue proprie, siue tropicè translato à corporalibus ad incorporalia uocabulo, animam à uerme rodi dicamus: Illud satis constat, corpora humana in igne corporeo Inferni uiuere & uri, & nunquam morte dissolui. Sed & spiritus maligni in hoc igne corporeo cruciantur. Est enim idem ignis & hominum & dæmonum supplicio attributus, Christo dicente: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Siue enim dæmones corpora habere dicamus, & ea quidam aerea, ut docti quidam putant, iam uri possunt in igne, nam & aer uritur, quod feruefactus aer in balneis facile demonstrat: Siue incorporeos esse dicamus dæmones, nihilominus corporalis ignis poena affligi possunt, quia spiritus illi corporeis ignibus cruciandi adhærent: Non quidem ut ignes ipsi, quibus adhærent, eorum iunctura inspirentur, & ex ignibus animalia fiant, quæ consent spiritui & corpore: sed miris & ineffabilibus modis, ignibus adhærendo, accipientes ex ignibus poenam, non dantes ignibus uitam. Est igitur gehenna illa corporeus ignis, quo corpora damnatorum & hominum & dæmonum: hominum quidem H iij solis

August. de Ciuitate Dei lib. 21. cap. 1. & 4

Vermis conscientia rodit animam. Prouer. 25

Iuuenalis Satyræ 3

August. de Ciuitate Dei ca. 10. li. 21

Dæmones igne cruciari. Matth. 25

Quid gestas

solida, dæmonum uerò aerea: Aut tantum hominum corpora cum spiritibus, dæmones autem spiritus sine corporibus, sed adhaerentes tamen corporeis ignibus, poenam ab ipsis sumendo, non uitam im-
 partiendo, cruciantur. Proinde non uideo quid obftet, cur Infernum uere corporeum esse dicere possimus. Vnde & sub terra ad spiritum, ut quemadmodum caro mortua terræ mandari solet, ita & qui amore carnis peccauerunt, Infernali tristitia absorbeantur: sed etiam corporaliter, quia ignis ille, qui Diabolo & Angelis eius paratus est, sub terris est, unde & Infernus dicitur. Ac sunt qui per Tenarus. Cerberus. Strabo li. 8. Geographia. Origenes in Matth. tract. 25. Matth. 23. Gehenna loci nomē. Iosue cap. 15. et cap. 19. Hierem. 7. Infernus in medio seu corde terræ. Ephes. 4. Hieron. in Ioan. nam c. 2. Matth. 27. Psalm. 105. Psalm. 54.

non Infernum corporeum esse dicere possimus. Vnde & sub terra ad spiritum, ut quemadmodum caro mortua terræ mandari solet, ita & qui amore carnis peccauerunt, Infernali tristitia absorbeantur: sed etiam corporaliter, quia ignis ille, qui Diabolo & Angelis eius paratus est, sub terris est, unde & Infernus dicitur. Ac sunt qui per Tenarus. Cerberus. Strabo li. 8. Geographia. Origenes in Matth. tract. 25. Matth. 23. Gehenna loci nomē. Iosue cap. 15. et cap. 19. Hierem. 7. Infernus in medio seu corde terræ. Ephes. 4. Hieron. in Ioan. nam c. 2. Matth. 27. Psalm. 105. Psalm. 54.

Tenarus. Cerberus. Strabo li. 8. Geographia. Origenes in Matth. tract. 25. Matth. 23. Gehenna loci nomē. Iosue cap. 15. et cap. 19. Hierem. 7. Infernus in medio seu corde terræ. Ephes. 4. Hieron. in Ioan. nam c. 2. Matth. 27. Psalm. 105. Psalm. 54.

Terminus promontoriū Laconia, iter ad Inferos patere dicant, unde & hinc Cerberum canem extractū ab Hercule: Quæ res fabule loco cum dedit, quam de hoc cane Poetæ confinxerunt, ut Strabo scribit. Eodem fortasse pertinent, quæ de gehenna scribit Origenes, illud explicans, quod apud Matthæum Saluator dicit: Væ uobis Scribæ & Pharisei, Hypocrite, qui circumitis mare & aridam, ut faciatis unum profelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ, duplo quam uos estis. Vbi post multa, quæ de poenis gehennæ scribit, tandem ita subiungit Origenes. Quæ sit autem, inquit, hæc gehenna, & in quo loco scripturarum prius est nominata, qui potest, requirat, maximè in diuisione hæreditatis Iesu filij Naue, ubi interdum quidem appellatur uallis filiorum Ennō, interdum autem uallis Ennō, quæ est in gehenna (gehenna enim uallis est.) Et obiter uet, Queni am sicut HIERVSALLEM fors est tribus Beniamin, et aliæ quædam ciuitates electæ uel uici: sic et gehenna. Consequens est autem ei, qui cognoscit quæ sit Hierusalem in diuisione ueræ hæreditatis filiorum Israel, ut intelligat sermonem de gehenna. Qui autem diligenter legit Iesum Naue, uideat, & qui uici referunt illic, uicinare ualli ei quæ dicitur gehenna. Obscurè quidem hæc, ac fortassis etiam non omnino certè Origenes, quod ipsius quoque uerba insequentia monere uidentur, ad hunc modum. Hæc, inquit, prolixius & manifestius tradere, per atramentum & calamum & chartam, uisum mihi est non esse cautum. Vtinam & hæc ipsa, quæ dicimus, non uideamur temere & periculose dixisse. Clarius de hac re scribit Hierony. qui illud Apostoli ad Ephe. explicans: Christus descendit in Inferiora terræ. Inferiora inquit terræ, Infernus accipitur, ad quæ Dominus Saluatorque non ster descendit, ut Sanctorum animas, quæ ibi tenebantur incluse, secum ad cælos uictor abduceret: Vnde & post Resurrectionem eius plurima corpora iustorum in sancta ciuitate uisa sunt. Quod autem Infernus in inferiore parte terræ sit, & Psalmista testatur, dicēs: Aperta est terra, & deuorauit Dathan, & aperuit super congregationem Abiron. Alio quoque loco legimus, Veniat mors super eos, & descendat in Infernum uiuentes. Idem, per cor maris significatur Infernus, pro quo in

quo in Euangelio legimus: Sicut Ionas fuit in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ, tribus diebus et tribus noctibus. Quod autem cor animalis in medio est: ita et Infernus in medio terræ esse perhibetur. Sed mittamus iam de loco Inferni curiosius disputare, qui tamen corporeus sit, tamen a nemine mortalium uisus est: nec quisquam qui in Infernum descendit, rursus ascendit, ut cuiusmodi sit locus ille tormentorum, mortalibus enarrare potuerit: Christo excepto, cuius anima triginta sex horis in Inferno fuit, ut eos solueret a tormentis, sicut scriptum est: Quæ Deus suscitauit ex mortuis, solutis doloribus Inferorum. Quæ sæpe auditu est, et a sanctis etiam patribus narratur, aliquos a corporis sensibus fuisse raptos, & iacente sine sensu corpore, nondum tamè penitus mortuo, mortuis similes iacuisse, & infernales poenas uidisse, sicut multi ex illa subductione uiuis redditi narrauerunt. Iam uerò etsi mortalium nemo sit, qui corporeo aliquo sensu Infernum perceperit, aut quæ sit illius forma demonstraerit, aut demonstrare possit: tamen nihilominus & Infernus imaginè habet, qua humanis sensibus repræsentari potest. Ea est, quæ ei diuinæ literæ tribuunt. Iob Infernū describit, ut sit terra tenebrosa et operta mortis caligine: terra miseriæ & tenebrarū, ubi umbra mortis, et nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitans. Propheta Ezechiel lacum appellat, Portauerūt, inquit, confusionē suam cum his, qui descenderunt in lacū. Alius Propheta os immanissimum tribuit Inferno: Propterea, inquit, dilatauit Infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino. Et ad hanc formam Ecclesia depingere solet Infernum, nempe immanissimæ beluæ os, in immensum dilatatum, & in eo ubique erumpentem caliginosum ignem, et flammam ita obscuras excutientem, ut tenebras & umbram magis quàm lucem in his intueri liceat. Ac huiusmodi quidam formas, Inferno tribuunt diuina eloquia, quibus et ipsis tormentorum et suppliciorum Inferni qualitates designantur. Ac primū quidem Infernus non immerito terra dicitur, quia quicumque ab ea capti fuerint, stabiliter tenentur, scriptum est enim, Generatio preterit, et generatio aduenit, terra uerò in æternū stat. Recte igitur Inferni claustra tenebrosa terra uocant, quia quos puniendos accipiunt, nequaquam poena transitoria, uel phantastica imaginatione cruciant, sed ultionē solida perpetuæ damnationis seruāt. Sic et lacus dicitur Infernus, quia hos, quos semel coeperit, semper fluctuantes et trepidos tormentis circumfluentibus absorbet. Terra miseriæ et tenebrarum appellatur, quia hæc quoque terra, in qua nascimur, miseriæ est, sed tenebrarum non est: quia multa hic corruptionis nostræ mala patimur, sed tamen in ea adhuc per conuersionis gratiam ad lucem redimus, ueritate suadente. Ambulate dum lucem habetis ne uos tenebræ comprehendant. Illa uero simul miseriæ et tenebrarum terra est, quia quicumque ad toleranda eius mala descenderit, nequaquam ad lucem redit, umbra mortis dicitur. Deinde in inferno ignis est quod

Matth. 12
 Non oportet curiosius de loco Inferni disputare.
 August. in dialogo 65. quæstionum. quæst. 22.
 Act. 13.
 August. de Genesi ad litteram lib. 12. c. 32.
 Imagō Inferni in scripturis positā.
 Iob 10
 Ezech. 32
 Esaiæ 5
 Pictura Inferni ore dilatato.
 Gregor in Iob lib. 9. cap. 45.
 Ezech. 1
 Terra miseriæ et tenebrarum Infernus.
 Ioann. 12
 Ignis Inferni non lucet ad cet

ad reprobos dicit ueritas: Ite maledicti in ignem æternum. Sed & in Inferno tenebrę sunt, eodem domino dicente: Ligate ei manus & pedes, & mittite eum in tenebras exteriores. Mirum sanę ut ubi ignis est, ibi sint tenebrę: cum tamen igni proprium sit, ut ex se lucem habeat & cremet, hic uero ignis uisionem habet, lumē non habet. Sed ideo, quia in hoc igne cruciantur, lucem non habent: quia æterno igne succensi, ab æterno lumine tenebrantur. Quod & illud Psalmi designat: Super eos cecidit ignis, & non uiderunt solem. Ignis enim super impios cadit, sed sol igne cadente non cernitur. Quia illos, quos gehenne flamma deuorat, a uisione ueri luminis cæcat, ut & foris eos dolor combustionis cruciet, & intus pœna cæcitatē obscuret: quatenus qui auctori suo corpore & corde deliquerunt, simul corde & corpore puniant: et utrobique pœnas sentiant, qui dum hic uiuerēt, prauis suis delectationibus & utroque seruiabant. Vnde bene per Prophetam dicitur: Descendunt in Infernum cum armis suis. Arma quippe peccantium sunt membra corporis, quibus peruersa desideria que accipiunt exequuntur. Vnde recte Paulus: Neque exhibeatis membra uestra iniquitatis peccato. Cum armis ergo ad Infernum descendere, est cum ipsis quoque membris, quibus desideria uoluptatis expleuerunt, æterni iudicij tormenta tolerare: ut tunc eos undique dolor absorbeat, qui nunc delectationibus subditi, undique contra iustitiam iudicantis pugnant. In Inferno nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Tolerabilia sunt tormēta huius uitę, ad tormēta Inferni colata. Hic dolor timorem nō habet, quia nequaquam mentem metus cruciat, cum pati iam cœperit quod metuebat: Infernum uero & umbra mortis obscurat, et sempiternus horror inhabitat. Quia eius ignibus traditi & in supplicijs dolorem sentiunt, & in doloris angustia, pulsante se semper pauore feriuntur: ut & quod timent tolerant, & rursum quod tolerant sine cessatione pertimescant. De his etenim scriptum est. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Hic flamma, quę succendit illuminat: illic ignis, qui cruciat, obscurat. Horrendo igitur modo erit tunc reprobis, dolor cum formidine, flamma cum obscuritate. Sed & supplicia Inferni in se demersos ultra uires cruciant: quod & ipsum horrendum est. Nam & in eis uitę subsidium extinguentes seruant, ut sic uitam terminus puniat, quatenus semper sine termino cruciatus uiuat: quia & ad finem per tormenta properat, & sine fine deficiens durat. Fit ergo miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia & mors uiuit, & finis semper incipit, & deficere defectus nescit. Quia igitur & mors perimit & extinguit, dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat, flamma comburit, sed nequaquam tenebras diluit: quantum per notitiam præsentis uitę colligitur, supplicia ordinem nō habet, quę non suam per omnia qualitatem tenet: quamuis illic

illic ignis & ad consolationem non luceat, & tamen ut magis torqueat, ad aliquid luceat. Postremo animam & os habere dicitur Infernus, eaque sine termino dilatata: non quod animal sit iuxta errorem quorundam, sed quod uerbis humanę consuetudinis rerum insensibilem exprimamus affectum, Quod insatiabilis sit, & nunquam mortuorum multitudine compleatur. Et hac similitudine peccatores apud Sapientem aduersus innocentes dicunt: Abscondamus tendiculas contra insontem, frustra deglutiamus eum, sicut Infernus uiuentē, & integrū quasi descendentē in lacum. Cui non est dissimile, quod idem Sapiens dicit: Tria sunt insatiabilia, & quartum quod nunquam dicit, sufficit: Infernus, & os uulvę, & terra quę non satiatur aqua: Ignis uero nunquam dicit, sufficit.

De Imaginibus Diaboli & Angelorum eius
Caput XIII.

Atis de figura Inferni a me dictum esse puto, sed quoniam in Inferno maligni spiritus detinentur, non alienum fuerit de ipsorum etiam imaginibus, pauca aliqua ex diuinis scripturis & sanctis Patribus in hunc librum conferre: Ut sic integra constet totius Inferni: & quę in eo detinentur, Imaginum ratio. Sunt autem Maligni spiritus, diabolus et Angeli eius, qui in Inferno perpetuis ignibus cruciantur, dicente domino: Discedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius. Diabolus est Angelus, per superbiam separatus a Deo, qui in ueritate non stetit: & doctor mendacij & pater mendacij, quia in ipso primum inuentum est mendacium, & ipse est mendacium, sicut ipsa ueritas ait: Quia ipse est caput et finis mendacij. Iste est aduersarius effectus generis humani, inuentor mortis, superbie institutor, radix malitię, scelerum caput, Princeps omnium uitiorum, persuasor etiam turpium uoluptatum. Hic insatiabilis homicida hominē, ex limo terre ad imaginem Dei factum, prudentia ornatum, temperantia compositum, charitate circumdatum, immortalitate uestitum: a tantis ac talibus bonis expoliavit, insuper & peremit. Expoliavit nos pudicitiam, & accinxit impudicitiam: expoliavit nos temperantiam, & fecit intemperatos: expoliavit nos charitatem, & uestiuit malitiam: expoliavit immortalitatem, & propinauit mortem. Quos & uarijs modis ad mortem continuo rapere conatur, semper nobis contrarius, semper aduersarius, semper calumniator: Vnde & nomen accepit, non quidem a natura, sed actu suo: Siquidem *δίαβολος* Gręcę, Latine criminator, calumniator, delator dicitur. Quemadmodum *δίαβολος* delatura, quod nomen alibi in diabolum torquet Tertullianus. Hebraicę *Sathan*, id est, aduersarius ut in Zacharia: Strabat Sathan, .i. aduersarius a dextris eius, ut aduersaretur ei. Necq; uero semper Sathan diabolum significat, sicut nec

Hierony. lib. 2
commentariorum
in Esaiam

Infernus in
satiabilis.
Proverb. 1

Proverb. 30

Matth. 25

August. in lib.
de salutaribus
documentis. c. 20
Quid est
diabolus,
Iohann. 8

Hoffis huius
mani generis
perniciosis
osissimus.

August. in quę
uete. testa. q. 2

Tertull. li. 2. et
3. aduers. Mar
tionem.

Zach. 3
Sathan aliter
ter diabolus
aliter Pe
trus dicitur.

nec omnis aduersarius uel contrarius diabolus est. Nam & Petrus à Christo Sathan uocatur. Vade, inquit, retro me (uel post me) Sathana, scandalum mihi es, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ sunt hominū: Ergo Sathanas & aduersarius appellari debes. Nec ex suggestione diaboli Petrus hæc dixit, sed fuit error Apostoli, de pietate ueniens, nō incentiuum diaboli. Diabolo dicit: Vade retro. Petrus audit: Vado retro me, uel post me, hoc ē, sequere sententiā meā, quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominū. Sed & Belial appellat. i. apostata, præuaricator & absq; iugo, quod de collo suo dei abiecerit seruitutē. Vnde et Apostolus. Quæ cōmunicatio Christi ad Belial? Sic ubicunq; in ueteri lege filij pestilentie scribuntur: ubi in Hæbraicis uoluminibus Belial, hoc est, diabolus, pro pestilentia nominatur, ut inquit Hieronymus. Sed & alijs quibusdam nominibus appellatur diabolus: cui & uarias figuras & imagines sacra eloquia tribuunt. Nam & Behemoth uocatur, Leuiathan, Draco, Leo, Beelzebub, Auis, Aquila, Miluus, Coluber tortuosus, Vectes siue claudēs, Tigris, Formica, Aspīs, Regulus. Behemoth belua interpretatur, quia quadrupes ostenditur, dum sicut bos foenū comedere perhibetur. Leuiathan uero, quia hamo capitur, ut in Iob: Adduces autem Draconem in hamo, circumdabis capistrum naribus eius. Et in Psalmis: Hoc mare magnum & spatiosum, ibi reptilīa, quorum non est nimerus, animalia parua cum magnis, Draco iste quem formasti ad illudendum ei. Auis, quia per subtilis naturæ leuitatem sursum tollitur, ut in Iob: Nunquid illudes ei sicut auis? Dicitur autem iumentum Draco & Auis, relatione facta ad se et ad nos: Ad se iumentum, quia enim hoc ignorat, quod contra se agit bruto sensu: Belua est. Quia malitiose nobis nocere appetit: Draco est. Quia uero de naturæ suæ subtilitate superbè extollitur, Auis est. Ad nos. Quia in hoc quod iniquè agit contra nos, ad utilitatem nostram diuina uirtute possidetur, iumentum est: nam & diaboli malicia nobis ad salutem prodest: non quod diabolus prodesse uelit, sed quod maliciam eius etiam repugnantis conuertit nobis Dominus ad salutem. Quemadmodum huius malicia, Iob sancti uiri fecit esse uirtutem & patientiā clariorem: huius malicia iustitiam eius exercuit, ut certaret et uinceret, & uictoriam corona sequeretur. Nemo enim nisi qui legitimè certauerit, coronatur, Quia uero latenter mordet, serpens est. Quia non nunquam per indomitam superbiam se, etiam lucis Angelum simulat, auis est. Humanū etenim genus quamuis inexplicabili iniquitatis arte lacestat, tribus tamē uitijs ualdè tentat, ut uidelicet alios sibi per luxuriam, alios per maliciam, alios per superbiam subdat. Quatenus ergo ad stultitiæ luxuriam excitat, iumentum est: quatenus uerò ad nocendi maliciam inflammat, draco est: In ijs autem quos in fastu superbiæ quasi alta sapientes eleuat, auis est: In illis uerò, quos pariter

in luxu

in luxuria, malicia et superbia polluit, iumentum, draco simul & auis Leo et dra existit. Leo dicitur, quia aperte sauit, sicut Apostolus ait: Sobrii estote & uigilate, quoniam aduersarius uester diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Draco, quia insidiatur occultè, iuxta illud: Draco iste, quem formasti ad illudendum ei. Propter astutiam enim dicitur, Serpens erat callidior cunctis animantibus terræ, quæ fecerat Dominus. Vtrancq; igitur uim & potestatem habet diabolus: Quando Martyres occidiebantur, Leo erat sauiens. Quando hæretici insidiantur, Draco est surrepens. Ac de Leone & Dracone dicitur in Psalmo: Super aspidē et Basiliscū ambulabis, conculcabis Leonem & Draconem. Rursum de Dracone dicitur in Apocalypsi: Et factum est prælium magnum in cælo, Michael et Angeli eius præliabantur cum Dracone, & Draco pugnat & Angeli eius, & non ualuerunt, neq; locus inuentus est eorum in cælo, & proiectus est Draco ille magnus, Serpens antiquus, qui uocatur Diabolus & Sathanas, qui seducit uniuersum orbem: & proiectus est in terram, & Angeli eius cum illo missi sunt, & audiui uocem magnam in cælo dicentem: Nunc facta est salus & uirtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi eius, quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectū dei nostri, Item in Psalmis: Fregisti caput Draconis. Sæpe etiam scriptura diabolus, Aquilam uocat, nidum suum supra altum cæli ponētem, ut in Abdia Propheta: Si exaltratus fueris ut Aquila, inde detraham te, dicit dominus. Item, Oculus qui irridet patrem, & despicit leuocem matris, effodietur a coruis, & deuorent eum pulli Aquilæ. Miluo diabolus comparat Augustinus: Sic sunt, inquit, Diabolus & Angeli eius quasi Milui, nos pulli qui sub uelamine alarum Dei, sub quibus nisi protegamur, Milui nos rapiunt. Habemus enim perpetuos inimicos Diabolus & Angelos eius, sed non timendum nobis, si sub alis Dei sumus. Nam qui ad Hierusalem dixit: Hierusalem Hierusalem, quoties uolui congregare filios tuos, tanquam gallina pullos suos sub alas suas, & non uoluiti. Item quoq; nos uult congregare pullos suos, tantum nos studeamus ut sub umbram alarum suarum confugiamus. Muscas appellat scriptura diabolos: unde & Beelzebub interpretatū dicitur Princeps muscarum, de quibus scriptum est: Muscæ morientes, exterminant oleum. Coluber tortuosus, & Serpens Vectes, à Propheta dicitur: In die illa, inquit, uisitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi & forti super Leuiathan, serpentem Vectem, & super Leuiathan serpentem tortuosum. Tortuosus, quia in rectitudine ueritatis non stetit, nec quicquam recti in se habet: ita ut non facile deprehendat diuinitatis gyri & circuitus uix eius. Vectes siue Claudens, quia multos suo carcere claudit, & propriæ potestati subiecit. Idem Tigris uocatur,

Iob. 4
Greg. in Iob l.
5, cap. 17

In comment. in
Iob in cap. 4

Grego. in ex-
positione in
Iob lib. 5. c. 17
Mirmicale
on.

Diabolus
cur leo &
formica di-
citur.

Latibulum
diaboli pe-
tur huma-
num est.

Grego. in ex-
positione Iob
lib. 26. c. 18

Iob 26

Ioann. 12

Esaias 11
Quod est
foramen
Aspidis &
Regulica-
uerna?

Cantico. 4

uocatur, ut in Iob: Tigris perijt, eo quod non haberet pradam: & ca-
tuli leonum dissipati sunt. Sicut enim Sathan propter saeuitiam leo
dicitur, ita propter multiformis astutiae uarietate non incongrue Ti-
gris uocatur. Modo enim se, sicut est perditus, humanis sensibus obijcit:
modo quasi Angelum lucis ostendit: modo stultorum mentibus bla-
diendo persuadet, modo ad culpam terrendo pertrahit: modo suade-
re uitia aperte nititur: modo suis in suggestionibus sub uirtutis specie
palliatur. Hec itaque belua, quae tanta uarietate respersa, iure Tigris
uocatur. In alia aeditione pro Tigri Myrmix & leo legitur, ut in-
quit Hieronymus, quem nos uerius diabolus dixerimus: qui quan-
do pradam agit de sanctis, tanquam de maioribus rebus, ut leo ha-
bendus est, quando uero minima quaerit auferre, Formica dicendus
est. Et quia sicut formica grana de area, ita ille cogitationes bonas au-
fert de cordibus hominum: Gregorius in translatione Septuaginta
mirmicaleon legit, quod paruum animal esse interpretatur, formicis
aduersum: quod se sub puluere abscondit, & fornicas frumenta ge-
stantes interficit, & interfectas consumit: Et dicitur Latine Mirmica
leon formicarum leo, uel certe expressius formica pariter & leo.

Recte autem formica & leo dicitur, formicis enim leo est, uolatili-
bus formica: quia nimirum diabolus sicut contra consentientes fortis
est, ita contra resistentes debilis. Si enim assensus eius suggestioni-
bus praebetur, quasi leo tolerari nequaquam potest: si autem resistitur,
quasi formica atteritur. Haec bestia, quocumque tandem nomine uoce
diaboli pe-
tur, latibulum suum habet, in quo se recondit, de qua dicitur: Ingredi-
tur bestia latibulum suum, & in antro suo morabitur. Diuus Hiero-
nymus singularem feram appellatam esse dicit. Quia praecedit siue su-
perat malicia eius maliciam, omnium operantium iniquitatem: Latibulum
suum est peccatum humanum, quando ex permissione Dei pos-
testatem accipit dominandi hominibus: & in antrum, quod suum se-
cit, sibi constituit habitationem. Has cauernas, id est, corda hominum,
olim potenter possedit haec bestia: Sed obstetricante manu domini,
eductus est coluber tortuosus, ut legitur in Iob, Id est, dum nobis di-
uina gratia medetur, is qui nos tenuerat, antiquus a nobis hostis eijci-
tur: sicut incarnata ueritas dicit. Nunc princeps huius mundi eijcietur
foras. Unde iam nunc sanctos omnes non tenendo possidet, sed tenen-
do persequitur, eiectus uidelicet obstetricante manu Domini.

Eandem significationem habet, quod Propheta dicit. Delectabi-
tur Infans ab ubere super foramine aspidis, et in cauerna Regulis quae ab
lactatus fuerit, manum suam mittet: non nocebunt & non occident,
in uniuerso monte sancto meo. Siquidem aspidem et Regulum, diabo-
lum accipimus occulte saeuientem, & aperte ferientem. Foramen uer-
ro aspidis & cauernam Regulis, corda iniquorum intelligimus, quae
alibi etiam cubilia leonum uocantur: In quae dominus manum im-
mittens,

mittens, exinde aspidem & Regulum, id est, diabolus captiuum
trahit, ut in monte sancto eius, id est, Ecclesia electis fidelibus nocere
non possit. Iam uero et humanam speciem Diabolo et Angelis eius,
tribuit scriptura. Nam Iatro, uenator, Rex fortis, & princeps mundi
appellatur diabolus. Ac latrones quidem dicuntur, quia captiuos
nos ducunt, sicut in Psalmo dicitur: Quoniam illic interrogauerunt
nos uerba canticorum, et qui abduxerunt nos, hymnum &c. Capti-
uatores nostri, sunt Diabolus & Angeli eius, qui captiuos nos duxe-
runt, ligatos uarijs tentationibus rerum temporalium & suggestioni-
bus illicitarum uoluptatum. Sed et latrones sunt, uulnerantes illum uia-
torem qui descendit ab Hierusalem in Hiericho, quem sauciatum
femiuiuum reliquerunt, id est, qui plagas peccatorum nobis inflixe-
runt. Venatores dicuntur, quia laqueis suis nos irretiunt, de quibus
in Psalmo: Sperabo in domino, quoniam ipse liberabit me de laqueo
uenantium, & a uerbo aspero. Augustinus legit, De muscipula uena-
tium, & uerbo aspero: sicut & alibi pro laqueo legit, muscipula, ut in
Psalmo: Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, ipse le-
git: Educes me de muscipula ista, quam occultauerunt mihi. Siue
autem muscipula legatur siue laqueus, nihil refert, nam utrunque in-
strumentum est uenantium: & rete illud, in quod homines a uia do-
mini declinantes incidunt. Et frequenter in scriptura laqueus dicitur,
ut in Psalmo: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Item Apo-
stolus: Ut liberemini a laqueo diaboli. Alibi rete & sagma dicitur,
ut in illo Propheta: Super hoc laetabitur & exultabit, propter
ea immolabit sagmae suae, & sacrificabit reti suo. Sunt autem laquei
us, muscipula, rete, sagmae, uaria genera uitiorum, ut ira, detractio: mul-
tiplices item doli & fallaciae diaboli, quibus homines a diabolo capi-
untur & complicantur. Porro habet & instrumenta Diabolus, qui-
bus in hos laqueos impellit homines: inter quae praecipuum est illud,
quod in Psalmo commemoratur: Verbum asperum. Ac primum
quidem diabolus laqueos, muscipulas & retia tendit, non in uia sed
circa uiam: unde non in uia capiuntur homines, quia in uia non sunt
laquei. Quippe uia Christus est, in qua non ponitur laqueus: sed a uia
aberrantes capiuntur, quia ibi est muscipula, ibi sunt laquei hinc atque
inde positi, inter quos homines ambulant. Qui ergo in uia ambulat,
in laqueos non cadunt: qui autem uel ad dextram uel ad sinistram de-
clinant, iam inter laqueos ambulant uenantium, & in laqueos com-
pelluntur uerbo aspero. Sed quid est uerbum asperum? sicut retia ple-
runque ad caput sepi tenduntur auibus, & iactis lapidibus in eas, capi-
untur, non quidem a lapidibus tacte, sed per lapides fugate, ut ad in-
anem sonum iactus lapidis territae, in rete incidant: ita homines in sul-
tatorum uerbis inanibus territi, in laqueos uenantium cadunt. Velu-
ti si timentes detractioes haereticorum, non dicant palam ueritatem
I uerbo

Ioann. 10

Iob. 42

Ioann. 12

Augustinus in

Psalmo m 139.

Cur dicitur

Diabo-

li Latrones

Luce 10

Cur Vena-

tores.

Psalmo 90

Psalmo 30

Psalmo 123

Venantiu

Instrumenta

Laqueus

Psalmo 123

Roman. 16

Habacuc 2

Hierony. li. 2

comment. in

Habacuc et in

Psalmo 9

Augustinus in

Psalmo 90

Laquei sunt,

non in uia,

sed circa uia-

am.

Ioann. 14

In laqueos

uenantium

quomodo

compellimur

uerbo aspe-

ro.

Verba aspera etiam inter Christianos.

Diabolus cur rex fortis dicitur.

Esaie 19
Hierony lib. 7 commenta. in *Esaia*.

Matth. 12
Princeps huius mundi.

Ioannis 12
Hierony lib. 2 commenta. in *Habacuc*.

Diaboli dicitur etiam Aethiopes.

Habacuc 3
Hieronymus ubi supra.

Psalmus 73
Mulier. *Ecclesi. 7*

Hæretici organa diaboli.

Psalm. 107
Moab & lebes seu olla diaboli interpretatur.

Hierony. in Psalm. 107
Hieremi. 1
Ezechi. 24

1. Tim. 1

uerbo aspero territi, in laqueum uenantium cadunt. Sic Christianus inter Paganos, territus eorum blasphemis, quod minus confiteatur Christi fidem, uerbo aspero compulsus in laqueum uenantium incidit. Sic inter Christianos, diligentiores & meliores ab ipsis Christianis multa audiunt, quibus territi à recta uia aberrant, & in laqueos uenantium incidunt. Cuiusmodi sunt, quæ sobrii Christiani ab ebrijs audiunt: casti à fornicarijs, & in uniuersum pii ab impijs. Tu magnus, tu iustus, tu es Helias, tu es Petrus, tu è cælo uenisti, & quocumque se uertent hinc atque inde, uerba aspera audiunt: quæ si timent, à uia Christi Dei recedentes, in laqueos, muscipulas, retia & lagenas uenantium incidunt. Rex fortis appellatur diabolus, de quo in *Esaia*: Rex fortis dominabitur eorum, Quem & Christus fortem appellat, inquiens: Quomodo potest quisque intrare in domum fortis, & uasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem? Similiter princeps mundi appellatur diabolus. Nunc iudicium est mundi (inquit Dominus) nunc princeps huius mundi eijcitur foras. Vnde & sceptrum sua habet, tanquam Rex & princeps, id est, regna, quæ sunt diuersa peccata, auaritia, luxuria, iracundia, detractio, furta, periuria. Sed et Aethiopes appellantur diaboli, ut declarat Hieronymus super illud, quod scribitur in Propheta: Pro iniquitate uidi tentoria Aethiopiae. Aethiopes, inquit, tetri et amantes tenebras, & ab omni luce alieni: Qui Draconis carne uelcuntur, de quo scriptum est: Dediti eum escam populis Aethiopiae: daemones intelliguntur. Idem Hieronymus autor est, scripturam tropicè mulierem diabolum significare, propter effœminatam uires. Quale est illud: Inueni amariorem morte mulierem, quæ laqueus uenatorum est, & lagena cor eius. Nec incongruè mihi, mulier instrumentum diaboli uocari posse, uidetur, ut qui malleus & lagena appellatur. Sicut & Hæretici, qui & ipsi sunt homines, organa diaboli à sanctis Patribus nominant: nisi & ipsa instrumenta diabolum etiam ipsum repræsentare dicamus. Quod & ipsum non alienum est à modo loquendi scripturæ. Cuiusmodi est quod scriptura dicit, Moab lebes spei meæ, Quo loco ut Moab, ita lebes diabolus interpretatur, ut inquit Hieronymus: lebes siquidè olla est, de qua in Hieremia dicitur: Quid uides tu Hieremia: ollam succensam inquit. In ollam illam mittuntur carnes, ut in Ezechiele: Et mitte, inquit, carnes in ollam, ut molles fiant, ut scilicet dura conuertantur ad Deum: ut ex corde lapideo fiat carneum, Et sequitur: Succendam hanc ollam, & excoquam carnes & ossa, usquedum amittant omnem humorem & illuuiem, et discant, quia ego Dominus. Hic ollam propheta diabolum intelligit, cuius castigatione duri homines fiunt molliores, iuxta illud: Quos tradidi Sathanæ, ut discant non blasphemare. Est enim diabolus quaestionarius. Itaque in ollam mittuntur carnes, id est, traduntur Sathanæ, qui non recte ambulat ad Deum, ut cruciati ab eo, conuertantur ad Deum.

uertantur ad Deum. Sic & Incus dicitur diabolus. Nam cor diaboli durum est, & inflexibile, hebetudine quoque lapidis & rigore. Constringitur autem siue stat sicut incus, quæ non producit. Incus nanque cæditur, sed non producit: superiecta edomat, immobilis autem ipsa consistit: Talis diabolus est. Fidelium enim increpationibus tunditur, Prophetarum dictis cæditur, Martyrum uictoria eliditur: sed manens rigidus, durus, indomitus, æternis addictus est poenis. De quo dicitur. Et stringitur quasi malleatoris incus, id est, Inferni uinculis coarctatus, æternis supplicijs continua percussione tunditur. Et cum incus ad hoc deputata sit, ut in ea alia uasa formetur, ipse semper percussus, nunquam tamen in uas aliud transformatur: Ita in illa incude nos quidem tundimur, sed superni artificis manu percussus, in uasa dominice domus transimus. Ipse uero quasi incus stringitur, id est, in Inferno positus sub ictu sententiæ non uagatur. Malleus quoque appellatur, ut in Propheta: Contritus est malleus uniuersæ terræ. Malleum uniuersæ terræ, diabolum uoluit intelligi Propheta, per quem dominus uasa sua in usum ministerij formada percussit, per quæ ductiles illæ tubæ producuntur, de quibus Psalmus: Psallite domino Deo nostro in tubis ductilibus. Tuba ductilis erat Iob, qui in potestatem diaboli ita datus est à Domino, ut filijs suis & uniuersa substantia sua orbaretur, Denique caro etiam eius affligeretur. Primum enim repente percussus tantis damnis & orbitate filiorum, tunc illa tantæ tribulationis factus tuba ductilis, laudem Dei sonuit: Deum minus, inquit, dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Deinde percussa est & caro eius, ut putrescere & uermibus scatere cœperit, blasphemias etiam interim uxore eius suggerente: sic igitur à diabolo percussus, à capite usque ad pedes graui uulnere, & putrescens uermibus & in stercore sedens, tot percussionebus factus tuba ductilis, iterum sonuit, Loquere es, inquit ad uxorem, tanquam una ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepimus de manu domini, mala non sustinebimus? Isto etiam malleo Apostolus tundeatur, ut fieret tuba ductilis, personam laudem Domini. In magnitudine, inquit, reuelationum ne extollar, datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Sathanæ, qui me colaphizet. Ecce tunditur: Sed audiamus quid sonet. Propter quod, inquit, iter Dominum rogavi, ut auferret eum à me, et dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea, nam uirtus in infirmitate perficitur. Ecce tuba non fit nisi tundatur, quippe in infirmitate uirtus perficitur. Sed audiamus rursum quid iam factus tuba ductilis sonet: Quando infirmor, inquit, potens sum. Origenes malleum hunc Zabulum appellat, & qui ministrant ei, hos uocat malleatores. Ergo ut Zabulus, inquit, qui omnium tentationum operator est, malleus dicitur: ita qui ministrat, Zabulus dicitur. Iij leum

Incus quoque dicitur diabolus.

Iob. 41
Grego. in exa
post. Iob. lib.
14. cap. 3

Hierem. 50
Diabolus
Malleus
quoque dicitur.

Psalm. 97
Augus. in enarr
ratione. Psalm. 97
Quo Iob fuit tuba ductilis.

Iob. 2
Paulus quoque ductilis tuba fuit.

2. Cor. 12

Origenes in
Esaia. Hom.
Diabolus
Zabulus dicitur.

leum diabolum esse, & malleatorem eum per quem te zabalus insequitur: Velut in prodicione saluatoris malleus zabalus, malleator ludas fuit. Et multi erant malleatores in tempore illo, quo Dominus passus est, clamantes: Tolle de terra talem, crucifige eum, crucifige eum. Postremo mors et Infernus, dicitur diabolus, de quo Propheta, De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: Ero mors tua o mors, morsus ero tuus Inferne. Porro Angeli Diaboli demones sunt, de quibus Apostolus: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates huius mundi, rectores harum tenebrarum, aduersus spiritualia nequitiae in caelestibus. Hij sunt transgressores Angeli, in inam illam caliginem, tanquam in sui generis carcerem, ab illius sublimis aetherae puritatis habitatione detrusi: quos alibi Hieronymus non inepte Diaboli satellites & discipulos appellat, quia eorum Rex est, & princeps Diabolus. Trismegistus hunc Daemonarchem uocat, ut inquit Lactantius. Qui tamen corporei sunt, tamen quae habent corpora, ea ita subtilia sunt, ut nullo humano sensu percipi possint, nempe aerea, ut Apuleius testatur, qui demonum corpora media esse dicit, inter terrenam & aetherae naturam, multo minus concreta, quam nubes, & longe subtiliora ex purissimo aeris liquido & sereno elemento coalita, nihil terrenae soliditatis habentia, Idcirco nunc oculis humanis conspicua. Quam sententiam & Augustinus approbare uidetur, qui ob id demones aerea animalia, & eadem uilissima appellat. Quanquam sunt qui incorporeos esse dicunt demones, quod Origenes ita accipit: non quod corpora non habeant, sed quia circumscriptio demoniaci corporis, non est similis huic nostro crassiori, uel uisibili corpori. Est enim naturaliter subtile, et uelut aura tenue, nec uisibile, nec palpabile. In consuetudine autem hominum, omne quod uisibile & palpabile non fuerit incorporeum nominatur, uelut si quis aerem istum quo fruimur, incorporeum dicat, quando quidem non est tale corpus ut comprehendi & teneri possit, urgentibus resistere. Solent tamen nonnunquam crassiora etiam sibi corpora accommodare demones, in quibus ita hominibus apparent, ut non solum uideri, sed etiam tangi possint. Et hos recte uel terreos uel aqueos, iuxta materiam corporum uel aquaeam uel terream, appellari posse crediderim. Quod uerissima scriptura probat, affirmat Augustinus. Qui & a multis expertum, uel ab expertis, de quorum fide dubitandum non sit, auditum esse dicit. Syluanos & Faunos, quos uulgo Incubos uocant, improbos saepe extitisse mulieribus, & earum appetisse ac peregisse concubitum: Et quosdam demones, quos Dufios Galli nuncupant, hanc assidue immunditiam & tentare & efficere. Nec sane mirum, haec per demones illos terreos effici, ut qui & aluntur attracto in spongiae modum humore, & membra genitalia habent, sed non qualia homines, ex quibus & excrementum

Ioann. 19
Ioseph. ca. 13
Hierony. li. 3.
comen. in Ioseph.
Hierony. li. 7
comen. in Ioseph.
Ephes. 6

Angeli transgressores, satellites diaboli.
Hierony. li. 1.
comen. in Mat.
Iob. 41
Lactan. li. 2. diuinam institutionem cap. 15
An demones sint corporei.

Lib. 1. ca. 7. contra Academicos.
August. li. 2. c. 9. de ordine.
Qualia sunt demonum corpora.

Crassiora ab eis assumpta corpora.
Pfellus in lib. de demonibus.
caput. 1.
August. de ciuitate dei. lib. 15. cap. 23
Quales sunt Incubi.

crementum manat, Vt Pfellus ex Marco quodam daemonicarum rerum perito refert. Proinde non immundi illi ac terrei demones, sed qui corpora habent aerea, spiritualia nequitiae in caelestibus ab Apostolo appellantur: non quod caelestes sint, uel super caelestes spiritus, habitantes ibi ubi solem et lunam & stellas Deus ordinauit, sed quia Inferioris aeris caliginem inhabitant. Nam & aer iste caelum dicitur, ubi uenti & nubes, & procellae & turbines sunt: quemadmodum & aues caeli & uolatilia caeli dicimus. Spiritualia autem uocantur, quia & mali Angeli in scripturis spiritus appellantur. Ideo autem rectores harum tenebrarum eos uocat Apostolus, quoniam peccatores homines tenebras appellat, quibus isti dominantur. Ideo in alio loco dicit: Fuisistis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino, quia ex peccatoribus iustificati erant. Porro ideo dominantur hominibus, quia eos uarijs erroribus irretitos, ac fallacibus deceptos, in potestate suam redigunt: Hij enim spiritus contaminati ac perditii, per omnem terram uagantur, & solatium perditionis suae, perdendis hominibus operantur. Itaque omnia insidijs, fraudibus, erroribus conimplent, qui quoniam sunt spiritus tenues et incomprehensibiles, insinuant se corporibus hominum, & occulte in uisceribus operati, ualitudinem uitiunt, morbos citant, somnijs animos terrent, mentes furoribus quatunt: ut hoc modo dominantes hominibus, his malis eos cogant, ad eorum auxilia decurrere. Sed quorsum haec tam multa de uarijs formis nominibusque diaboli & angelorum eius? Nempe ut de his ipsis ex sanctis scripturis edocti, recte eorum Imagines exprimere possimus. Nam qui in corporibus uisibilibus hominibus apparent, eorum etiam imagines ad similitudinem eorundem corporum formandae sunt: Qui autem corpora habent inuisibilia, in ipsis formis depingendi sunt, quas sacra nobis eloquia describunt. Ideoque minime reprehendendum est (quod in sancta Ecclesia haecenus obseruatum esse scimus) ut in Inferno diabolus tanquam rex, in forma bestiae palo alligatus & cathenis constrictus: Angeli autem eius in forma uariarum beluarum, tam quadrupedum quam reptilium, & uolatilium: saepe etiam in forma hominum tam marium quam foeminarum, nunc albo nunc atro colore, nunc uenusta nunc turpissima & horribili specie effingantur. Nam duplici ratione Imagines Spirituum tam bonorum quam malorum in Ecclesia depinguntur, uel quia sic a scriptura sancta describuntur, uel quia sic hominibus aliquando in terris apparuerunt. At scriptura, diabolum & Angelos eius in forma leonis, Draconis, Aspidis, Basilisci, Aquile, Vulturis, Regis, Principis, Aethiopsis, mulieris multisque alijs id genus figuris, cognoscendos demonstrat: ut supra multis sanctarum scripturarum testimonijs probatum est. Sic et hominibus aliquando per easdem: uel alias eiusdem generis imagines corporales, uel proprias uel assumptas apparuerunt. Ac pri-

Pfellus in lib. de demonibus. c. 2
Quae sunt Spiritualia nequitiae in caelestibus.
Ephes. 6
August. de agone Christiano. cap. 3
Rectores harum tenebrarum qui sunt.
Ephes. 6
Lactan. li. 2. diuinam institutionem cap. 15

Diabolus
I iij mum

ad Euam in forma serpentis. *Genesl. 3. Lib. 2. de Geneft contra Machicos. ca. 14.* mum quidem omnium diabolus in forma serpentis, immo uero serpenti admixtus, mulieri in Paradiso apparuit, quam & dolis & astutis suis adortus tentauit, ut mandatum Dei transgredereur, Immo per eam uirum quoque miserè decepit. Augustinus alibi hunc diaboli accessum non corporaliter sed spiritualiter factum esse, interpretatur: subdubitans non nihil, an diabolus in paradiso fuerit, uisus auteritate Apostoli dicentis: Secundum Principem potestatis aeris huius, spiritus qui nunc operatur in filijs diffidentiae. Quod ita intelligendum putat, ut spiritualiter tantum non uisibiliter eos accedat, in quibus operatur: suggerens uidelicet per cogitationes quae quid potest, Cuius suggestionibus resistunt, qui uerè cum eodem Apostolo dicunt: Non ignoramus astutias eius. Et ad eundem modum Iudam accessit, quando ei persuasit, ut Dominum traderet, de quo dictum est: Intrauit in cor eius, non quidem uisibiliter, sed per suggestionem. Alio tamen loco idem Augustinus scribit, natura Serpentem fuisse qui cum muliere loquutus est, & per serpentem diabolum tanquam per organum mulierem seduxisse: qui serpens fuit de quo dictum est, quod esset sapietior ceteris bestijs, quas fecerat Dominus Deus super terram. Quod utiq; de diabolo intelligi non potest, unde nec ipse talis serpens fuit, de quo Apostolus dicit inter cetera. An ignoratis altitudinem Sathanæ? Sed nec diabolo conuenit quod huic Serpenti dictum est, Supra pectus & uentrem tuum respes, & terram edes omnibus diebus uitae tuae: quia diabolus neq; corporeus est neq; mortalis. Et si autem serpenti praeter ceteris animantibus prudentia tribuatur, non tamen hominibus fuit prudentior. Ideoq; neq; consilium hominem decipiendi, capere potuit. Vnde dubium non est, quin diabolus fuerit qui mulierem per serpentem circumuenit. Admiscens enim se serpenti egit per illum quasi per organum, ut nec mulier occulti diaboli intelligeret dolum, sciens prudentem esse serpentem. Idem querit, in qua lingua serpens loquutus sit ad mulierem: ac per sibilum quidem diabolus loquutus fuisse per serpentem, & articulado quidem sono respondisse: et cum sibilum a muliere fuisse intellectum. Si enim hodie non desunt qui latratus canum intelligant, & luporum ululatum, & barritum elephantorum, & cantum gallorum: quare non magis rudis illa mulier scire potuit & intelligere sibilum serpentum? Cum multos sciamus auium uoces discernere. Nam & constat diabolus eius lingua uti, cuius corpus intrauerit, nec aliter falleret mulierem, ac per hoc serpentis ore loquutus est per serpentem. Ambrosi. diabolus in paradiso fuisse ex eo probat, quod Ezechiel Propheta docet, qui dicit super Principem Tyri. In uoluptate, inquit, Paradisi factus est. Principem Tyri autem in figura accipimus Diabolum. Iulianus Apostata scripturam, quae serpentem cum Eua loquutam fuisse, commemorat, non absimilem dicit esse facta

Ephef. 2. 2. Cor. 2. Luca. 22. Ioh. 13. In quest. uete. tes. d. q. 31. in dialo. 65. q. quest. 43. et in libro de ciuit. Dei cap. 11. Apocal. 2. Genesl. 3. In lib. de para. cap. 2. Ezech. 28. Cyrillus cont. Iulianum. libro. 3.

se fabulis, quas Graeci sinxerunt: qua calumniam retundens Cyrillus, Ethnicorum etiam exemplis & scriptis probat. Saepe diabolus per creaturas tam animatas quam inanimatas fuisse hominibus loquutum: ac inter cetera illud ex Porphirio affert, illo uidelicet, qui fuit Iuliani socius, & calumniarum in nos pater, qui Causum flumen narrat Pythagoram alloquutum esse, ac omnibus audientibus dixisse. Salue Pythagora. Sic Philostratus in uita Apollonij commemorat: in terra Thebanorum Apollonium ad Gymnosophistas uenisse, artis uidelicet magicæ peritos, & illic arborem incantatam, sicut iussa erat a Magis, alloquutam esse sapientem Apollonium, & uocem eius fuisse articulatam & muliebrem. Sic in Rodos in uita Iouis, taurum humani sermonis non fuisse expertem, idem Ethnicorum scriptis probat. Sed & Lilius Romæ non semel boues humanum sermonem protulisse, multique alij alia quoque eiusdem generis portenta, commemorant. At quis tam delirus est, ut flumini, aut arbori, aut boui humanum sermonem tribuat? Dæmonia fuerunt, quae per flumen & arbores, misera illa mancipia sua, Pythagoram & Apollonium Magos salutarerunt, aliosque homines per boues, statuas, ac alia eiusdem generis organa deceperunt. Ac proinde dubitandum non est, diabolus etiam in Paradiso per serpentem, Euam & alloquutum esse & decepisse, eoque magis per serpentem, quia callidior erat cunctis animantibus terræ, quae fecerat Dominus Deus. Vnde & propter astutiam eius conueniens organum erat, ut de illo & in illo ageret dolum. Ideoque & hodie familiaritatem quandam, cum serpentibus habent dæmones: propter quam serpentes carnibus hominum magis quam ullum aliud genus animantium mouentur, quod & Poeta in Pharmaceutria testatur hoc carmine.

Frigidus in pratis cantando rumpitur Anguis.

Quod & ipsum non paruum testimonium est, naturam humanam ab initio, serpentis seductam esse colloquio, Quandoquidem & ad huc gaudent dæmones, hanc sibi potestatem dari, ut ad incantationem hominum serpentes moueant, ut quolibet modo fallant, quos possunt. Hoc autem permittunt ad primi facti memoriam commendandam, quod sit eis quaedam cum hoc genere familiaritas. Iam & apud Ethnicos saepe in formam serpentis homines decipit Diabolus. Ac talis quidem fuit Serpens ille Epidaurius, qui Aesculapio Romam a templo suo nauiganti comes adhæsit. Porro illud etiam hoc loco addendum mihi uideretur, organa illa per quae diabolus loquitur, non percipere uerba, quae per ea pronunciantur, Vnde nec flumen, nec arbor, uerba, quibus dæmon Pythagoram & Apollo- nium salutauit, intellexerunt. Ita nec serpens, per quem diabolus in Paradiso

Genesl. 3. Familiaritas quaedam inter dæmones & serpentes. Verg. Aegl. 8. August. de ciuitate, dei lib. 10. cap. 16. Augu. de Genesl ad literam lib. 11. c. 28. Serpens non intellexit uerba, quae per eum dixit ad Euam Diabolus.

diso mulieri loquutus est, uerborum sonos, qui ex illo fiebant ad mulierem, intellexit. Neque enim conuersa est anima eius in naturam rationalem, quando quidem nec ipsi homines, quorum rationalis natura est, cum daemone in eis loquitur, ea passione cui exorcista requiritur, sciunt quid loquantur. Quanto minus serpens intelligere potuit uerborum sonos, quos per eum & ex eo diabolus illo modo fecit: qui hominem loquentem intelligere non potuisset, si eum a diabolica passione immunis audiisset. Itaque quod uulgo serpentes putantur audire & intelligere uerba incantatorum, ut eis incantantibus prosiliant plerumque de latebris, quicquid, id est, ipsa etiam diabolica uis operatur.

Multae sunt formae daemonum, in quibus saepe daemones sanctis etiam hominibus apparuisse leguntur, quae & ipsae recte ad effingendas daemonum imagines accommodabuntur, quas non est necesse hic recensere. Neque enim id agimus, ut omnes daemonum figuras enumeremus, maxime in quibus hominibus haecenus apparuerunt, et ad huc apparere possunt: id enim captum meum excedit. Sed ut formas aliquas, et eas maxime, quas scripturae sanctae describunt, afferamus: ut ad earum similitudinem imagines daemonum recte depingere possimus.

De ratione Imaginum defunctorum hominum, tam beatorum, quam damnatorum. Caput XV.

Matth. 25

Enio ad imagines hominum, tam eorum qui benedicti regnum Dei possidebunt, quod eis a constitutione mundi paratum est: quam eorum, quos maledictos Dominus iubet ire in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & Angelis eius. Quarum duplex est ratio, Una per quam formae & similitudines, quas sanctae scripturae mortuis hominibus tribuunt, depinguntur, Altera per quam figurae, in quibus defunctorum animae post mortem hominibus apparent, exprimuntur. In primo igitur genere scripturae sanctae duo considerant, animam & corpus, quorum etsi diuersa est natura: quippe corpus terrenum est, uisibile & palpabile, anima autem Spiritus inuisibilis, & nullo humano sensu perceptibilis: tamen inter haec tanta cognatio est, & a Deo eis insita societas, ut etiam per mortem separata, tamen coniungi appetant: Et ut in hac mortalitate unita hominem constituunt, ita in alia uita denuo in unum coalita, uel aeterna beatitudine fruuntur, uel perpetuis ignibus cruciantur.

Saepe pro toto homine accipitur et corpus et anima.

Sapient. 1
Ambro. in c. 9
epist. ad Rom.
Ezechi. 18

Ac propter hanc coniunctionem et suauem consortium, saepe etiam ab his partibus totius hominis appellatio deducitur, ut nunc corpus, nunc anima, non solum has partes hominis separatim: sed etiam totum hominem in sanctis scripturis designent. Sic in libro Sapientiae dicitur: In maleuolam animam non introibit spiritus sapientiae, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Vbi corpus totum hominem significat, mortuum peccati causa. Et in Propheta, Anima quae pecca-

peccauerit ipsa morietur. Vbi anima pro toto homine ponitur. Et item alius Propheta, Videbit omnis caro salutare Dei, ubi per carnem totus homo designatur. Quemadmodum igitur a parte & totum denominatione facta, anima totum hominem significat: Sic eadem ratione imago, ad similitudinem totius hominis corporei & uisibilis expressa, hominem quidem totum, secundum lineamenta sua proprie, uel naturali uel artificiali similitudine: animam uero ex impositione, ea uidelicet, quae sacrae litterae eam describunt, repraesentat: et ita quidem repraesentat, ut quae admodum habitus totius imaginis humanae, totum hominem, et quae in ea finguntur membra, statura, aetas, bona malaue uoletudo, deformitas: itidem hominis membra, staturam, aetatem, formam uel elegantiam uel turpitudinem designant. Ita & eadem ipsa imago animam ipsam (ut ita dicam) totam, & quae scriptura habitum eius, & membra fingit, aliasque qualitates, non secus atque si corporea esset, & homini corporeo & uiuenti similis, demonstrat. Non quidem proprie (neque enim corporalia membra habet anima, ut quae est spiritus & inuisibilis) sed tropice, & qualia sanctae scripturae haec ipsa describunt. Quem admodum de capite & oculis animae, in Ecclesiaste dicitur, Sapientis oculi in capite eius. Et in Euangelio: Vides festucam in oculo fratris tui. Et de auribus: Qui habet aures audiendi audiat. Habet & os anima, de quo in Psalmo, Os meum aperui, & duxi spiritum. Et illud: Dilata os tuum, & implebo illud. Et Apostolus Paulus: Os nostrum patet ad uos o Corinthi, Cor nostrum dilatatum est. Et in Canticis, Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, et super mel & fauorem ori meo. In Prophetis quoque de manibus dicitur: Sermo Domini qui factus est in manu Prophetae Hieremiae, siue alterius cuiuslibet. Et de pede illud, Pes tuus non offendit. Et iterum: Mei autem paulo minus moti sunt pedes. Ita & ueter animae designatur, ubi dicitur: Domine a timore tuo in utero concepimus. Et guttur, cum dicitur: Sepulchrum patens est & guttur eorum. Et lingua in illo: Praecipita domine & diuide linguas eorum. Sic dentes animae significantur per illud: Dentes peccatorum contriuiisti. Et brachium, per illud: Contre brachium peccatoris et malleum ligni. Ad aetatis differentias pertinet quod Apostolus scribit: Scripsi uobis, inquit, pueri, quam cognouistis patrem: Scripsi uobis, patres, quam cognouistis eum qui ab initio est: Scripsi uobis iuuenes, quoniam fortes estis, & per uerbum Dei, quod manet in caelo, uicistis malignum. Si quidem pueros hic Apostolus uel adulescentes uel iuuenes, uel etiam patres: secundum animam, non secundum corporis appellat aetatem.

Esai. 48
Imago quoque corporis totum hominem repraesentat.

Imago animae corporis.

Orig. in prologo in Cant. & in Exod. c. 21. Home. 10.

Ecclesi. 2

Matth. 7

Apocal. 2

Os animae.

Psalm. 118.

Psalm. 80.

2. Cor. 6.

Psalm. 118.

Exempla

scripturae

de alijs membris corporis, quae tribuuntur animae.

Proverb. 3

Psalm. 72

Esai. 26

Psalm. 13

Psalm. 54

Psalm. 3

Psalm. 9

Imagines

secundum

hominis

aetates.

1. Ioann. 2

Animabus

tribuuntur

corporealia in scripturis tropice.

1. Cor. 3

cut 1. Cor. 3

Sed & Paulus ad eundem sensum in quodam loco: Non potui uobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: tanquam paruulus in Christo, Lac uobis potum dedi, non escam. Vbi in Christo paruuli, secundum animam, non secundum carnis nominantur aetate. Idem in alio loco, Cum essem paruulus, loquebar sicut paruulus, sicut

cut 1. Cor. 3

Cibus & potus anima. **Cibus & potus anima.** cut paruulus sapiebam, sicut paruulus cogitabam: Cum autem factus sum uir, destruxi quæ erant paruuli. Similiter autem & animæ cibus est panis ille uiuus, qui de cælo descendit, sed & potus est ex illa aqua, quam promittit Dominus dicens: Quicumq; biberit ex hac aqua, quæ ego do ei, nõ sitiet in æternum. Habet & sanitatem anima et languores, ut in Psalmis: Sana me domine, quoniã conturbata sunt ossa mea, Et iterum, Ego dixi Domine, miserere mei, sana animã meam, quia peccaui tibi. Item, Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu uitam tuam. Sunt autem multi languores animæ, ut auaricia, superbia, ira, iactantia, formido, inconstantia, pusillanimitas: et horum similes. Qui medicorum cura sanantur. Sed quorum medicorum? Inter oranes, Archiatros est saluator, de se ipso dicens. Quia non opus habet qui sani sunt medico. Hic est medicus, qui curat omnem languorem & infirmitatem. Sunt & Prophetæ & Apostoli medici, & omnes qui post Apostolos in Ecclesia positi sunt, quibus curandorum morborum animæ cura commissa est. Pulchritudo autem animæ, do et deformitates anima. per illud designatur quod dicitur: Faciamus hominem, ad imaginem et similitudinem nostram. Rursus etiam deformis est anima, cuius nõ est decës membrorum colorumq; proportio. Sic gibbosam, claudã, cæcam, maculis aspersam, multisq; alijs deformitatibus deturpatam animã, sacra eloquia describunt. Atq; id sanè, quod ad Moysen dicitur in Leuitico: Loquere ad Aaron. Homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offerat panes Deo suo, nec accedat ad ministerium eius. Et repente sequitur, Si cæcus fuerit, si claudus, si uel paruo uel grãdi, uel torto naso, si fracto pede, si mancus, si lippus, si gibbosus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in corpore, uel ponderosus. Siquidem hæ deformitates, & si propriè corporis sint, tamen uerè ad animam referuntur. Cæcus quippè est, qui supernæ lumen contemplationis ignorat, qui præsentis uitæ tenebris pressus, dum uenturam lucem nequaquam diligendo conspicit, quo gressum operis porrigat nescit. Hinc etenim Prophetante Anna dicitur: Pedes sanctorum suorum seruabit, & impij in tenebris conticescent. Claudus uerò est, qui quidem quo pergere debeat aspicit, sed per infirmitatem mentis uitæ uiam perfectè non ualet tenere, quam uidet: quia ad uirtutis statum, dum fluxa consuetudine non erigitur, quo desiderium innititur, illuc gressus operis efficaciter non sequuntur. Hinc etenim Paulus dicit: Remissas manus & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus uestris, ut non claudicans erret, magis autem sanetur. Paruo autem naso est, qui ad tenendã mensuram discretionis idoneus nõ est. Naso quippe odores foetoresq; discernimus. Rectè ergo per nasum discretio exprimitur, per quam uirtutes eligitur, delicta reprobamus: Vnde & in

& in laude Spõsẽ dicitur. Nasus tuus sicut turris, quæ est in Libano. Quia nimirum sancta Ecclesia, quæ ex causis singulis tentamenta prodeant, per discretionem conspicit: & uentura uitiorum bella, ex alto depræhedit. Sed sunt nonnulli, qui dum se æstimari hebetes nolunt, sæpe se in quibusdã inquisitionibus plus q̃ necesse est exercetes, ex nimia subtilitate fallunt. Vnde hoc quoq; subditur, uel grãdi, uel torto naso. Nasus etenim grãdis & tortus est, discretionis subtilitas immoderata: quæ dum plus q̃ decet excreuerit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. Fracto autem pede uel manu est, qui uia Dei pergere omnino non ualet, atq; à bonis actibus funditus exors uacat: quatenus hoc non ut claudus saltem cū infirmitate teneat, sed ab his omnimodo alienus existat. Gibbus uerò est, quem terrenæ sollicitudinis pondus deprimit, ne unquam ad superna respiciat, sed solis his quæ infimis calcantur intendat: Quod & si aliquando aliqd de bono patriæ cælestis audierit, ad hoc nimirum, peruerse consuetudinibus pondere grauatus, cordis faciem non attollit, quia cogitationis statum erigere non ualet, quem terrenæ usus sollicitudinis curuum tenet. Ex horum quippe specie Psalmista dicit: Incuruatus sum, & humiliatus sum usq; quaq;. Quorum culpam quoq; per semetipsam ueritas reprobans ait: Semen autem quod in spinis cecidit, hii sunt qui audierunt uerbum, & à sollicitudinibus & diuitijs, & uoluptatibus uitæ, euntes suffocantur, et non referunt fructum. Lippus uerò est, cuius quidem ingenium ad cognitionem ueritatis emicat, sed tamen hoc carnalia opera obscurant. In lippis quippe oculis, pupillæ sanæ sunt, sed humore defluente infirmantes, palpebræ grossescunt. Quarum, quia infusione crebra oculus atteritur, etiam acies pupillæ uitiat. Et sunt nonnulli, quorum sensum carnalis uitæ operatio fauorat, qui uidere recta subtiliter per ingenium poterat, sed usu prauorum actuum caligant. Lippus itaq; est, cuius sensum natura exacuit, sed conuersationis prauitas confundit. Cui bene per Angelum dicitur: Collyrio inunge oculos tuos, ut uideas. Collyrio quippe oculos inungimus, ut uideamus, cum ad cognoscendã ueri luminis claritatẽ, intellectus nostri aciem, medicamine bonæ operationis adiuuamus. Albuginem uerò habet in oculo, qui ueritatis lucem, uidere non finitur, quia arrogãtia sapientiæ, sensum iustitiæ cæcat. Pupilla namq; oculi nigra uidet, albuginẽ tolerans nihil uidet: quia uidelicet sensus humanæ cogitationis, si stultũ se peccatoremq; intelligit, cõtemplationẽ intimæ claritatis apprehendit: Si autẽ candorem sibi iustitiæ seu sapientiæ tribuit, à luce se supernæ contemplationis excludit: & eo claritatem ueri luminis nequaquã penetrat, quo se apud se per arrogantiam exaltat. Sicut de quibusdam dicitur: Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Iugem uerò habet scabiem, cui carnis petulantia sine cessatione dominatur. In scabiẽ etenim feruor uiscerum ad curam tra-

Cantic. 7

Fracto pede uel manu qui est

Gibbus.

Psalm. 118

Luce 8

Lippus.

Apoct. 3

Albugo in oculis.

Roma. 1 Iugis scabies.

tem tra

tem trahitur: per quam rectè luxuria designatur. Quia si cordis tentatio usq; ad operationem prosilit, nimirum feruor intimus usq; ad cutis scabiem prorumpit, & foris iam corpus sauciat, quia dum in cogitatione uoluptas nō reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere, cum dicebat. Tentatio uos non apprehendat, nisi humana. Ac si aperte diceret, Huius manus quidem est, in corde tentationem perpeti: Dæmoniacum uero est, tentationis certamine & in operatione superari. Impetiginem quoq; habet in corpore, si quis auaritia uastatur in mente: quæ si in paruis non compescitur, nimirum sine mensura dilatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, & absq; occupati tædio excrecens, membrorum decorem foedat. Quia & auaritia capti animum, dum quasi delectat, exulcerat. Vnde adipiscenda quæq; cogitationi obijcit, & ad inimicitias accendit, & dolorē in uulnere non facit, quia æstuanti animo ex culpa abundantiam promittit. Sed decorem membrorum perditur, quia aliarum quoq; uirtutum per hanc pulchritudo deprauatur, & quasi totum corpus exasperat, quia per uniuersa uitia animā supplantat. Paulo attestante qui ait: Radix omnium malorum est cupiditas. Ponderosus uero est, qui turpitudinem non exercet opere, sed tamen ab hac, cogitatione continua, sine moderatione grauat in mente. Qui nequaquā quidem usq; ad opus nepharium rapitur, sed eius animus uoluptate luxuriæ, sine ullo repugnationis stimulo delectatur. Vitium quippe est ponderis, cum humor uiscerum ad uirilia labitur, quæ profecto cum molestia dederis intumescunt. Ponderosus ergo est, qui totis cogitationibus ad lasciuiam defluens, pondus turpitudinis gestat in corde: Et quamuis praua non exerceat opere, ab his tamen non euellitur mente: nec ad usum boni operis in aperto ualet assurgere, quia grauat hunc in additis pondus turpe. Atq; hæc sanè sunt primi generis figuræ, quas scilicet sanctæ scripturæ animabus defunctorum hominum tribuunt, siue eorum qui in Christo defuncti sunt, siue qui in Infernum detrusi, perpetuis supplicijs cruciantur. Iam ad alterum genus imaginum descendo, earum uidelicet, in quibus defunctorum animæ hominibus in terris apparent, siue dormientibus, siue uigilantibus. Nam utroq; modo fiunt huiusmodi apparitiones: Quarum & ipsarum eadem fere ratio est, quippe quæ & ipsæ similitudinem habent humanæ formæ. Cuius rei multa à sanctis patribus & memorabilia exempla referuntur. Augustinus puerum quendam, in acerrimis doloribus genitalium, ab omnibus sensibus abreptum, primum duos homines uidisse narrat: Alterū prouectioris ætatis, alterum puerum, narrantes, quæ illi audissent, & uidissent. Deinde chorum piorum psallentium & letantium, in luce mirabili: & impiorum in tenebris diuersas & atrocissimas poenas, Sene illo & puero ducentibus, & ostendenti bus,

2. Cor. 10

Impetigo.

1. Tim. 6

Pondero.

Imagines defunctorum in quibus apparent.

August. de Genesi ad litteram lib. 12. cap. 17

bus, felicitatem aliorū, aliorumq; infelicitatis interitum insinuantibus. Idem narrat Gennadium quendam, sibi notissimum & charissimum medicum, hominem religiosum, atq; erga pauperum curā impigram misericordiam, in somnis uidisse conspicuum iuuenē, et ab eo ad sequendum se inuitatum, dumq; eum sequutus fuisset, uenisse ad quandā ciuitatē, & in ea audiuisse à dextera parte sonos suauissimæ cantilenæ, ultra solitam notamq; suauitatem. Ac tunc intento, quid nam esset, iuuenem illum dixisse, Hymnos esse beatorum atq; sanctorum. Sed ne uana putet fuisse ea & phantastica uisio, ex eo cognoscitur, quod illam porro uisionem subsequutum est. Dubitauerat aliquando medicus ille, cum adhuc esset adolescens, & in elemosynis feruentissimus, utrum esset ulla uita post mortem. Huius igitur mentem & opera misericordiæ ne Deus desereret, simul atq; scrupulum illum ex animo ipsius eximeret: per iuuenem illum, sibi in somnis apparētem, edocuit, post hanc uitam, aliam esse uitam beatam & sempiternam. Nā & alia nocte idē iuuenis eidē rursus apparuit, atq; ab illo utrum cognosceretur interrogauit. Respondit iste, qd eum bene planeq; cognosceret. Tūc ille quæsiuit, ubi se nosset, nec memoriæ defuit, quod iste identidem responderet: totumq; uisum illum, hymnosq; Sanctorum, ad quos audiendos eo duce uenerat, qua recentissimos recordabatur facilitate narrauit. Hic iuuenis percontatus est, utrū num id quod narrauerat, in somnis uidisset, an uigilās. Respondit, In somnis. At ille, bene inq; recolis, uerū est, in somnis ista uidisti, sed & nūc ista in somnis te uidere scias. Hic cū audisset ista, ita esse credidit, atq; id responsione firmauit. Tunc qd hominē docebat, adiecit, & ait, Vbi est modo corpus tuum? Ille respondit, in cubiculo meo: Scis ne, inquit ille, in eodē corpusculo nūc alligatos esse & clausos & ociosos oculos tuos, nihilq; illis oculis te uidere? Respondit, Scio. Tunc ille, Qui sunt ergo, inquit, isti oculi, quibus me uides? Ad hoc iste non inueniēs qd responderet, obticuit: cui hæsitanti ille, quod his interrogationibus docere moliebatur, aperuit, et cōtinuo: Sicut, inquit, illi oculi carnis tuę utiq; in dormiente atq; in lectulo iacēte, nūc uacant nec aliquid operantur, & tamē sunt isti quibus me intueris, & ista uteris uisione: Ita cū defunctus fueris, nihil agētibus oculis carnis tuę, uita tibi inerit qua uiuas, sensusq; quo sentias: Caue iam deinceps ne dubites, uitam manere post mortē. Ita homo fidelis ablatā sibi dixit huius rei dubitationem. Sed & Apostoli, martyres, uirgines, alijsq; Sancti Dei homines, sæpe in forma humana hominibus, & apparuisse, & loquutos fuisse: quosdam etiam animas, e corporibus morientium, uidētibus hominibus euolasse legimus. Cuius rei multa in Dialogis Gregorij exempla commemorantur. Et nota est historia, quæ refert Atilam Hunnorum Regē, Italiam ingredi, & uastare uolentē, & ad Mincium amnē statiuā habentē, cū diuinissimus Leo Romanus Pontifex, cū diuinissimus Leo Romanus Pontifex,

August. epist. 100. quæ est ad Emodi. Visio in somnis.

Informatio de alia uita post mortem.

Oculi in somnis uacant et nihil uident.

Greg. li. 4. dialogorum. Vide Platinā in Leone 1. Duo senes apparuerunt Atilæ regi Hunnorum. calami.

K

calamitatem Reipublicæ Christianæ misertus, obuiam illi factus, ac grauiſſima oratione ita eum exterruiſſet, ut non multa uerba facere potuerit. Inter alia id quoque palam fuiſſe confeſſum, Non ſe à Pontifice deterritum, ſed uidiſſe duos ſenes demiffa barba, ac uenerando horribiliq; uultu, ſupra illius uiri caput, diſtictis enſibus aſtitiffe: & niſi legato ſuo paruiffet, præſentem infeſtis gladijs mortem commiſſos fuiſſe. Iam & quædam eiufdem generis ex Ethnicis ſcripto-ribus afferre poſſem, quorum aliqua Plinius Iunior in epiſtola qua-
Plinius l. 7 epiſtolarum. dam recenſet, conſtanterq; affirmat, ſe huiuſmodi exemplis adduci, ut credat huiuſmodi phantaſmata, non uanas eſſe, & ex metu noſtro ortas imagines: ſed propriam habere figuram. Sed malo ad confir- mandam huiuſmodi apparitionum rationem, noſtratium exemplis uti, quàm aliena inculcare: quanq; & ipſa nonnihil momenti habent, ad ludificationes dæmonum cognoscendas. Ceterum illud apud Sanctos Patres in quæſtione eſſe ſcio, Sint ne imagines: quæ homi- nibus ſiue dormientibus, ſiue uigilantibus apparent: Similitudines tan- tum rerum, an ſimul etiam ſub illis, res ipſæ quas repræſentant, tectæ contineantur. Ac ſunt ſanè qui dicant, poſt mortem animas peſſimas, in dæmones mutari. Quod Auguſtinus, Tertullianum ſenſiſſe ſcribit, *Auguſt. de her. reb. her. 86* Que ſententia non multum ab opinione Platonis diſſentit: Qui (eo- dem Auguſtino teſte) putauit, animas hominum dæmones eſſe, et ex- *Auguſt. de ci- uita. dei lib. 9. cap. 11* mita. ſi meriti boni ſint: Lemures ſeu laruas, ſi mali, & ita laruas dixit eſſe noxios dæmones ex hominibus factos. Quod dogma ſi uerum eſſet, minimè dubium foret, imagines animarum que poſt mortem hominibus apparent, non nudas & inanes ſimilitudines animarum eſſe, ſed ſub his etiam ex animabus factos dæmones con- tineri. Verum falſa eſt, & impia, & pernicioſa hæc opinio. Primùm quia per naturam fieri non poteſt, ut anima in dæmonem conuertatur. Nam ſi poſſibile eſſet, animam hominis in ſubſtantiam dæmonis tranſire, multo facilius poſſet in corpus ſuum redire: Et ſi de corpo- ribus eſt impoſſibile, ut unquam hominis corpus in aſini corpus tranſmutetur, Quanto minus inuiſibilem animam, in ſubſtantiam dæmonis transformare poſſibile erit: Deinde uiam aperit hæc opinio hominibus, perditiffimos infeſtandi mores: nam qui iſta opinantur, credentes poſt mortem animas ſuas in dæmones conuerti, & ad nocendum hominibus deſtinari: Procul dubio tanto peiores erunt, hæc ſperantes, quanto nocendi cupidiores. Poſtremò multorum ſententia eſt, animas à corpore ſeparatas, in his regionibus minimè uagari, ſiue beatas, ſiue damnatas. Iuſtorum enim animæ in manu Dei ſunt, Quod & è multis ſcripturæ locis comprobari poteſt. Nam & Stephanus ait: *Sapient. 5 Acto. 7 Philip. 1 Gene. 25* *Auguſt. de ci- uita. pro mortuis gerenda. c. 13* Suſcipe ſpiritum meum. Et Paulus diſſolui & eſſe cum Chriſto deſiderabat. De Patriarcha quoq; ſcriptura dicit: Et appoſitus eſt ad Patres ſuos, mortuus eſt in ſenectute bona. Sed nec animæ mortuorum

mortuorum rebus uiuentium intereſſe poſſunt. Pater meus et mater mea, inquit ſcriptura, dereliquerunt me, Dominus autem aſſumpſit *Pſalm. 26* me. Si ergo dereliquerunt nos patres noſtri, quomodo noſtris curis interſunt: Nam ibi ſunt ſpiritus defunctorum, ubi non uident quæcunq; aguntur aut eueniunt, in iſta uita hominibus. Quod & Deus *4. Reg. 22* priſſimo Regi Iofæ promiſit, qd eſſet ante moriturus, ne uideret mala, quæ uentura illi loco & populo minabatur. Ad quem ita dicit, Pro eo qd audiuiſti uerba uoluminis, & perterritum eſt cor tuum, & humiliatus es coram Domino, auditis ſermonibus contra locum iſtum, & habitatores eius, quod uidelicet fierent in ſtuporem, & in maledictum: & ſcidiſti ueſtimenta tua, et fleuiſti coram me, & ego audiui te, ait Dominus: Idcirco colligam te ad patres tuos, & colligeris ad ſepulchrum tuum in pace, ut non uideant oculi tui omnia mala, quæ *Ioan. Chryſ. Homelia. 29 Matth. 5 Auguſt. de ci- uita. pro mortuis gerenda. c. 14 Luca 16* introducturus ſum ſuper locum iſtū. Quod uerò nec peccatorum animæ hic commemorari poſſint, diuitem audiamus quid dicat, & perpendamus, quod petit, et nō impetrat: Rogat Abraam patrē, ut mittat Lazarū, ad quinque fratres ſuos nondum mortuos, et agat cum eis, ne ueniāt & ipſi ad eundē tormentorū locum: At Abraam Lazarum non miſit, ſed reſpondit potius, Habent Moÿſen et Prophetas, audiant illos. Quod ſi poſſent animæ hominū hic conuerſari, ueniſſet ipſe ut cupiebat, & ſuos de tormētis Inferni feciſſet certiores. Iam igitur (ut ad imagines mortuorum reuertamur) certum quidem eſt, eas hominibus apparere, & uigilantibus & dormientibus, & quædā etiam uiuentes admonere. Sicut de quibuſdam mortuis refert *Auguſt. de ci- uita. pro mortuis gerenda. c. 10* Auguſtinus, qui uiuentibus apparuerunt, & ubi eorum corpora iacerēt inhumata, neſcētibus indicauerunt: locisq; mōſtratis, ut ſibi ſepultura, quæ deſuerat, præberetur, admonerūt. Ac tale quiddam eſt, quod Plinius de Idolo quodā narrat, ſpeciē ſenis, macie & ſqualorē cōfecti, *Plinius lib. 8. Epiſtolarum. Hiſtoria de quodā ſpectro.* promiſſa barba, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerentis, quod domum quandam Athenis nocturno tēpore, miris ſtrepitibus ferri & uinculorū complebat: ac quadā nocte Philoſopho, qui iā primum in domum migrauerat, apparuit, ac locum quendā in domo demōſtrat, eumq; herbis & folijs, uelut ſigno quodam notat, nimirum ſignificans, deſoſſum ibi aliquid eſſe. Itaq; Philoſophus poſtero die magiſtratū monet, ut locum illum effodi iubeat. Inueniuntur igitur oſſa inſerta cathenis, & implicata, quæ corpora, æuo terræq; putrefacta, nuda & exefa, reliquerat uinculis, collecta publicè ſepeliuntur, quibus ita conditis, ſpectrum illud nunquam poſtea in domo apparuit. Quoniam autem communis lex eſt, *Spectra animarum eſſe ſimilitudines potius apparentes, q̄ ipſas animas.* per quam defunctorum animæ poſt mortem, ad certum quendam locum deducuntur, unde redire ſponte ſua non poſſunt: Verius eſſe puto, ſecundum illam legem, figuras illas mortuorum uiuentibus apparentes, ſiue uigilantibus, ſiue dormientibus, ſimilitudines magis eſſe

se animarū, quam sub ipsis animarum ipsarum substantias latere. Illas
 que apparitiones Angelicis operationibus fieri, si bonę sunt: uel dæ-
 monum illusionibus, si malę. Sic Angelicam operationem esse cre-
 diderim, per quā mortui uiuentibus apparentes, de sepeliēdis corpo-
 ribus eos admonent, si id utiliter fiat, siue ad uiuorum qualecunq;
 solatium, ad quos pertinent illi mortui, quorum apparent imagines:
 siue ut his admonitionibus generi humano sepulturę commendetur
 humanitas: quę licet defunctis non opitulerur, culpanda tamen irre-
 ligiositate negligitur. Sin autem huiusmodi uisis homines in erro-
 res inducuntur, quos talia perpeti iustum est, ueluti si cui uel dormi-
 enti appareat, alicuius non sepulti mortui imago: qualem Æneam ui-
 disse apud Inferos Poetica falsitate narrat: et loquatur, qualia fertur
 illi loquutus fuisse Palinurus, et ibi corpus inueniat, ubi iacere inhu-
 matum, imagine monstrāte, cum somniaret audiuit: Si inquam talis,
 siue uigilans, siue dormiens, admonitus, & rogatus ut sepeliret inuen-
 tum, ea ratione sepeliat, quia credat ideo mortuos sepeliri ut eorū a-
 nimę ad loca transeant, unde in sepulcorum animas inferna lege, uel
 uigilans, uel somnians existimauit prohiberi, diabolica proculdubio
 est hęc non Angelica operatio. Tales etiam sunt imagines, quę in se-
 pulchris uersantur, quę dæmonum magis q̄ Angelorum operatio-
 nibus fiunt, immo sub quibus dæmonum etiā substantiæ latent,
 quia uidelicet perniciosam opinionem hominibus ingerere conan-
 tur, quod hominum, qui obierunt, animę dæmones fiant. Cæterum
 non negauerim, ex dispensatione diuina, mitti quoq; ad uiuos ali-
 quos ex mortuis: sicut ē conuerso Paulum ex uiuis in paradysum ra-
 ptum esse, diuina scriptura testatur. Quod exemplo Samuelis Pro-
 phetę defuncti, Sauli futura p̄dicentis, probatur. Quāq; sunt qui
 illud quoq; exemplum dæmoniacis operationibus ascribant, dicen-
 tes, Imaginem illam non ipsum Prophetam mortuum fuisse, ut qui
 non potuerit magicis artibus euocari, sed aliquem spiritum, tam ma-
 gis operibus congruentem, illius similitudinem figurasse. Quod tamē
 probabile non est, cum & liber Ecclesiasticus: quem Iesus filius Si-
 rach scripsisse traditur (aliq; propter similitudinem eloquij Salamonis
 ascribunt) in laude patrum inter cætera illud quoq; contineat, quod
 Samuel mortuus prophetauerit. Illud certe dubium non est, Moy-
 sen fuisse mortuum, qui cum Helia, (qui mortuus non est) uiuenti-
 bus Apostolis in monte apparuisse legitur, non quidem secundum
 legem communem mortuorum, sed ex speciali dispensatione diuina.
 Sicut & omnes illę operationes Angelicę, per dispensationem pro-
 uidentię Dei, bene utentis & bonis & malis, fiunt, secundum inscru-
 tabilem altitudinem iudiciorum suorum: siue instruantur hinc men-
 tes mortalium, siue fallantur: siue consolentur, siue terreantur, sicut
 unicuique uel prębenda est misericordia, uel irroganda uindicta.
 Hęc

August. de ci-
 ra pro mortu-
 is gerēda. c. 10
 Bonę ap-
 parationes
 de sepultu-
 ris.

Malę ap-
 paritiones
 de eisdem
 virg. lib. 6

Ioan. Chryf.
 Hom. 29. in G.
 8. Matth.

Ex specia-
 li Dei dispē-
 satione mit-
 tuntur ali-
 quando ad
 mortui ad
 uiuos.

2. Cor. 12
 1. Reg. 28

Samuel ap-
 paruit Saul
 Regi.

August. de ci-
 ra pro mortu-
 is gerēda. cap. 15

Ecclesi. 46

Matth. 17
 Moyfes &
 Helias ap-
 paruerunt

Apostolis.
 August. de ci-
 ra pro mortu-
 is gerēda. cap. 13

Hęc de duplici illo genere formarum, in quibus defuncti homines,
 & a sanctis scripturis describuntur, et hominibus uiuentibus in terris
 apparent, idcirco afferre uolui: ut ex his intelligamus, ad quem mo-
 dum mortuorum imagines depingendę, & uiuorum conspectui de-
 monstrandę sint. Nempe ut humana specie fingantur: Beati quidem
 pulchra & honesta, sine macula & uitio, candidi ubiq; et amabiles;
 uultu honesto, læto & hilari. Dammati uero, forma turpi, cæci, clau-
 di, gibbosi, manci, lippi, scabiosi, ignibus infernalibus iniecti, ac a dæ-
 monibus uincti: tursionibus, uerberibus, alijsq; id genus tormentis
 obnoxij, & in summis doloribus constituti, manus complicantes, &
 ora instar eiulantium diducentes. Tum pręter hęc, si qua sunt alia
 his similia, quę speciem bonam & gaudium representant beatorum:
 Quę ueró formę turpitudinem, & uarios dolores, & luctus expri-
 munt, ea damnatorum imaginibus conueniet adhiberi.

De Imaginibus Sanctorum Dei hominum.

Caput XVI.

Actenus ea, quę ad rationem Imaginum inuisibilium sub-
 stantiarum, tam cęlestium quam infernarum, pertinere ui-
 dētur, quāta potuimus breuitate perstrinximus. Vnum
 adhuc superest, ut de imaginibus sanctorum Dei hominū
 dicamus, eorum uidelicet, qui aliquando in terris conuersati, iam ue-
 ro beati & immortales, pro nobis mortalibus hominibus, iugiter a-
 pud Deum intercedūt: Id est, sanctorum Apostolorum, Prophetarū,
 Martyrum, Virginum, Cōfessorum, & quorumcunq; aliorū:
 quorum nos, tanq; amicorum Dei, memorias solennes celebramus.
 Quorum & ipsorum animę, ut aliorum quoq; defunctorum homi-
 num, & si corporibus sint exutę, nec ad ipsorum consortium antea
 rediturę, q̄ carne in aduētū Domini resuscitata, corruptibile hoc in-
 corruptionem, & mortale hoc induat immortalitatem. Tamē quia
 & in ipsis locum habet, ut a parte totum significante locutione, ani-
 ma totum hominem significet, & ipsi etiam in specie humana sæpe
 hominibus apparuerunt, non inconuenienter & ipsi in forma huma-
 na depinguntur, ea uidelicet, quā mortales in terris gesserunt, & quā
 in Christo defunctorum beatis animabus sanctę scripturę tribuunt,
 id est, pulchra & decora, ac diuino quodam lumine illustrata, ut per
 eam nō solum corporum figurę, sed etiam uirtutes, actionesq; eorū
 nobis repręsententur. Quemadmodum si Christi Domini & salua-
 toris nostri imago pingēda sit (ab ipso enim rectē exordium sumitur,
 ut qui est Sanctus sanctorum, & caput, & principium omnium) in-
 fans quidem, ita effigietur, ut pannis inuolutus sit. Puer, in medio
 doctorum sedens, audiēs illos, & interrogās eos, ut librum in mani-
 bus habeat. Item legens prophetiam Esaię Prophetę, ita pingetur,
 K iij ut res

Quomo-
 do mortu-
 orum ima-
 gines de-
 pingendę
 sunt.

Animę se-
 paratę pro
 toto homi-
 ne accipi-
 untur.

1. Cor. 15

Quō de-
 pingi des-
 bent imagi-
 nes sancto-
 rum.

Diversę
 effigies
 Christi.

Luce 2

Luce 4

ut reuoluat librum, legat, & lectum ministro restituat. Cæcum illu-
 minās, ut in terram se inclinet, & ex spūto lutum faciat, & cæci o-
 los illinat. Scribas & Phariseos reprehendens, adulteram mulierem
 accusantes, cum ipsi non essent sine peccato: ut similiter deorsum se
 inclinet, & digito in terram scribat. Cum muliere Samaritana lo-
 quens, ut supra fontem sedeat. Hierosolymam intraturus, ut asino
 uestimentis discipulorum instrato insideat: turbis uestimenta sua in
 uia posternentibus, & cum ramis palmarum obuiam ei euntibus,
 Erjciens ementes & uidentes, & numularios ex templo, ut flagel-
 lum de funiculis factum in manibus teneat, & mensas sub-
 uertat. Discumbens cum discipulis in cœna, ut panem illis & calicem
 porrigat. Discipulorum pedes lauans, ut lintheo præcinctus sit: O-
 rans in mōte oliueti, ut in faciem suam procidat. Salutatus ueluti Rex
 à militibus præsidis, ut purpura indutus, coronam spineam in capite
 gerat. Moriens in cruce, ut expansis manibus, manus pedesq; clauis
 cruci affixus, caput inclinet. In sepulchrum illatus, ut in syndone
 munda illigetur. Post Resurrectionem, apparens Mariæ Magdale-
 næ, ut hortulani speciem habeat. Ascendens in cælum, ut eleuatus à
 nube suscipiatur. Sic intemeratæ eius iuxta carnem matris, san-
 ctæ deiparæ uirginis Mariæ, si pingēda sit imago, Salutata quidem
 ab Angelo, ita formabitur, ut illius salutationem, & nuncium à Deo
 patre allatum, turbata, & uelut admirabunda auscultet. Enixa puerū
 Iesum, ut pannis ipsum inuoluat, & in præsepio inclinet. Crucifixum
 filium ac morientem iam uidens, ut iuxta crucem fiet, cum Maria Cle-
 ophe, & Maria Magdalene, & discipulo Ioanne, Compuncta dolo-
 ribus, ob passionem & mortem filij, ut gladium animam suam per-
 transeuntem sustineat. Nec refert, quod ad rationem imaginis
 pertinet, siue spiritus is fuerit, siue persecutionis gladius, quod à san-
 ctis patribus dubitatum esse scio. Nam Augustinus Ambrosium dix-
 xisse refert, nec historiam nec literam docere, Mariam gladio uitam si-
 niuisse. Verum nihil, inquam, refert, siue materialis, siue spiritalis, fu-
 erit is gladius: nam imago gladij utrunq; significat. Eadem quoque
 mater Domini assumpta in cælum, rectè ita pingetur, ut à superbene-
 dicta Trinitate, tanquam Regina cælorum coronetur. Apostoli ima-
 gines habēt communes, & proprias. Communes, ueluti est, quæ eos
 cum Dño in una mēsa discumbentes, & Pascha manducantes repræ-
 sentat. Sic communis est imago, quæ missos eos à dño ad annuncian-
 dū Euangelium, cum potestate curandi infirmos, mortuos suscitādi,
 leprosos mūdandi, dæmones erjciēdi demonstrat: quæ ita formanda
 erit, ut bini proficiantur, una tm̄ tunica induti, nō peram, nō panē,
 aliaq; sustentationi uitæ necessaria ferētes. Nec refert siue calceati pin-
 gantur, siue discalceati: siue uirgam ferētes, siue non ferentes. Vtrum
 enim horum pingatur, non erit reprehendendum, sicut et utruq; dix-
 it Chris-

it Christus, & si utrunq; non unus Euangelista cōmemoret. Siquidē
 Matthæus & Lucas referunt, dixisse dominum discipulis, ut nec cal-
 ceamenta nec uirgam ferrent. Marcus uero, præcepisse eum narrat dis-
 cipulis, ne quid tollerent in uia, nisi uirgam tantum, sed calceatos san-
 dalijs. Nec contraria hæc esse putandum est: Nā etsi contrarijs uer-
 bis enuncientur, tamē propter diuersam eorundē significationē, non
 potest intelligi illis inesse contrarietatem. Vltatū est enim hoc in scri-
 pturis sanctis, ut eadē uerba, quæ diuersam habēt significationem, di-
 uersis locis posita, diuerso modo intelligantur. Sicut sub alia signifi-
 catione intelligitur, tentatio, de qua dictū est: Deus neminē tentat: Et
 sub alia, de qua dictū est. Tentat uos Dominus Deus uester. Illa em̄
 seductionis est, hæc probationis. Sic iudiciū aliter accipitur, de quo
 dictum est, Qui benefecerūt, in resurrectionē uirg: qui male fecerunt,
 in resurrectionē iudicij. Et aliter, de quo dictū est: Iudica me Deus, &
 discerne causam meam, de gente non sancta. Illud enim iudicium dā-
 nationis est, hoc discretionis. Immo & aliquando in contextu uni-
 us orationis idem uerbum, diuersam significationē habet, quā & scri-
 ptura protinus exprimit, ut in illo: Nolite pueri effici sensibus, sed
 sapientē esse in uobis: in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiēs. Sic & uer-
 bū Virga, apud Euangelistas, etsi sit idē, et contrario modo enuncia-
 tū: tamē non contraria, sed diuersam habet significationē. Vtrunq; er-
 go dictū est à domino discipulis, & ut nec uirgā ferrēt, et ut nō nisi uir-
 gā ferrent, sed diuersa significatione. Cum enim secundum Matthæū
 diceret eis: Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniā in
 zonis uestris, nō perā in uia, neq; duas tunicas, neq; calceamēta, neq;
 uirgam: per uirgā intelligit minimū aliqd, admonens uidelicet eos: ut
 securi nō possiderent, neq; portarēt huic uitæ necessaria, nec magna
 nec minima, et nec uirgā quidē, ostēdens, à fidelibus suis om̄ia deberi
 ministris suis. Quod aut apud Marcū dicit, Et præcepit eis, ne quid
 tollerēt in uia, nisi uirgā tm̄, non peram, nō panē, neq; in zona es etē.
 per uirgā intelligit potestātē accipiēdi à fidelibus tēporalia, nimirū si-
 gnificās, Apostolos de uitæ necessarijs nō debere esse sollicitos. Ideoq;
 præcipit, ut neq; panē, neq; in zona es tollerēt, sed uirgam tm̄, i. pote-
 statē, per quā hæc tanq; ministri à fidelibus acciperent. Itaq; qd apud
 Matthæū, Lucā, & Marcū separatim enunciat, id coniunctim tantū
 ualeat, ac si dixisset dominus, Nihil necessariorū uobiscum feratis, nec
 uirgam, nisi uirgā tantum. Vt illud quod dictum est, nec uirgam, in-
 telligatur, nec minimas quidem res. Quod uero adiunctum est, nisi
 uirgam tm̄, intelligatur, quia per potestātē à Dño acceptam, quæ uir-
 gæ nomine significata est, etiam quæ non portantur non deerunt.
 Vnde quod in Matthæo subiungitur, Dignus est enim operarius ci-
 bo suo: idem significat, quod apud Marcum, nisi uirgam tantum.

K iij Vtrunq;

August. de con-
 sensu Euange-
 listarum lib. 2
 capit. 30
 Math. 10
 Lucæ 9
 Marc. 6
 In scripturis
 diuersus
 sensus tollit
 contrari-
 etatem uer-
 borum.
 Duplex tē-
 ratio.
 Iacob. 1
 Deut. 13
 Duplex iu-
 dicium.
 Iohann. 5
 Psalm. 42
 Diuersa si-
 gnificatio
 unius uoca-
 buli.
 1. Cor. 14
 1. Cor. 3
 Duplex sē-
 sus uerbo-
 rum Chris-
 ti de uirga
 Math. 10

Quō non
 discrepant
 hæc duo,
 Nec uirgā,
 & nisi uir-
 gam tantū.

Potestas accipiendi uicessaria, Apostolis traditam. Et ut Dominus apud Matthæum prohibet, ne aurum, argentum, pecuniam, peram, duas tunicas secum de ferat, quia dignus sit operarius cibo suo: Ita apud Marcum præcipit, ne hæc ipsa secum deferant, quia uirgam eis permittit. Nō igitur hæc possidere & ferre noluit, quia non sint necessaria sustentationi huius uitæ: Sed quia sic eos mittebat, ut eis hæc deberi demonstraret ab illis ipsis, quibus Euangelium credentibus annuntiarent, tanquam stipendia militantibus, tanquam fructum uineæ plantatoribus, tanquæ lac gregis pastoribus. Quod Apostolus Paulus aperte ostendit his uerbis. Quis militat stipendijs suis unquæ? quis plantat uineam: & de fructu eius non edit: quis pascit gregem: & de lacte gregis non percipit: De his enim loquitur, quæ necessaria sunt prædicatoribus Euangelij. Vnde paulo post dicit: Si nos uobis spiritu alia seminamus, magnum est, si uestra carnalia metamus: Si alij potestatis uestræ participes sunt, nonne magis nos: Sed non sumus usi hac potestate.

Victus ministri illis, quibus annuntiat Euangelium: Nam & ipse Apostolus uictum de laboribus manuum suarum transigebat, ne cui grauis esset: sed potestatem dedisse, in qua scirent sibi ista deberi. Hæc ergo Dominus loquens discipulis, id egit, quod Apostolus paulo post apertius ita explicat: Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt edunt: qui altario deseruiunt, cum altario participant: Sic & Dominus ordinauit ips, qui Euangelium annuntiat, de Euangelio uiuere:

Ego autem nullo horum usus sum. Et ad eundem modum, cum Matthæus dicit, calceamenta ab Apostolis in uia non esse portanda, amentis & sandalijs Marcus uero sandalijs eos calceari: uerba quidem contraria sonare uidentur, uerum non contrariam, sed diuersam habet significationem. Etenim eo quod Matthæus dicit, calceamenta non esse portanda: nō ipsa calceamenta, sed cura calceamentorum, quasi defutura sint nisi cogitentur, prohibetur. At quod Marcus calceari dicit eos sandalijs, mysticam significationem habet, ut pes neque tectus sit neque nudus ad terram, id est, nec occultetur Euangelium, nec terrenis commodis innitatur. Similiter communis est imago discipulorum, quæ uidentur eos Dominum in cælum ascendere, & in cælum intueri, repræsentat: & alia, quæ Spiritum sanctum accipientes, & super singulos linguas tanquæ ignis apparere, significat. Et item alia, quæ discipulos duodecim, quinque panes et duos pisces, inter quinque millia uirorum: et quæ cum illis fuerunt mulieres & paruulos, distribuentes demonstrat.

Propriae Imagines Apostolorum sunt, quæ non omnes sed aliquos, uel singulos designant: cuiusmodi est, Petri, Iacobi, & Ioannis, quæ eos in horto Domino orante dormientes: Et alia, quæ eos dem

Potestas accipiendi uicessaria
cipiendi uicessaria
ta necessaria
ria a fidelibus.

1. Cor. 9

Victus ministri
nistrorum
Ecclesiæ.

Concordia
tia de calceamentis
& sandalijs
Apostolorum.

Matth. 10
Marc. 6

Act. 1. et 2
Ioann. 6

Imagines Apostolorum
rū propriae
Ioann. 18

dem in morte uidentes Moysen & Heliam cum Domino loquentes, repræsentat. Singulorum imagines sunt, ueluti qua Petrus effigiatur rete laxare, & capta tanta multitudine piscium, ut et rete rumpatur, ut & duæ nauiculæ piscibus implerentur: ad genua Iesu procidere. Itæ, quæ idem depingitur educere gladium, & amputare auriculam dexteram serui Principis sacerdotum. Atque ad hunc modum, alia quoque sanctorum, ueteris & noui testamenti historiae pingendæ erunt. Vt in ueteri testamento Noe, & filiorum eius patriam uerecundiam contegentium: Abrahæ Isaac filium offerre uolentis, sed ab Angelo, quo minus iam obedire mandato Dei paratus, manum in filium extenderet, prohibiti. Et Ioseph a fratribus primum in cisternam ueterem proiecti: dein de Ismaelitis, & ab his rursus Putiphari Eunucho, magistro militum Pharaonis, in Ægypto uenditi, Et postremo, propter eia domina sua intentatam calumniam, in carcerem proiecti: ac demum non tam Regis beneficio quam gratia sibi semper assistentis Dei ab eodem liberati. Et eodem modo in nouo testamento, non solum Euangelicæ historiae, & parabole: sed etiam Sanctorum Martyrum, Virginum, & Confessorum, aduersus diabolum, carnem & mundum, pro Christo inita certamina, & obtentæ uictoriæ depingentur. Sed & specialia quædam signa imaginibus Sanctorum adhibentur, ut his ueluti notis quibusdam, facilius quæ imago, quem Sanctorum representet, dignosci possit. Sic Petro claues & caluiciem in capite: quam (Hieronymo referente) Clemens ei in periculis eius tribuit. Paulo gladium, Ioanni baptistæ agnum, manibus eius gestatum, & digito demonstratum, Stephano lapides, Laurentio craticulam, Andree crucem, Bartholomeo cultrum, Iacobo fratri Domini fullonis uectem (eo enim illisus cerebro perijt) Katharinæ rotam, aliisque sanctis alia etiam signa, proprias eorum uirtutes, actionesque significantia, appingimus.

Quibus recte cicatrices etiam uulnere connumeramus, quæ unusquisque martyrum, etiam in resurrectione mortuorum, in immortalit corpore gestabit. Et si enim nulla in resurgentibus deformitas, sed dignitas tantum erit. (Vnde nec martyres sine membris erunt, quæ forte amputata, & ablata eis fuerunt, de quibus dictum est, Capillus capitis uestri non peribit) tamen hoc decebit in illo nouo sæculo, ut indicia gloriosorum uulnere, in illa immortalit carne cernantur. Itaque ubi membra, ut præciderentur, percussa uel secta sunt, ibi cicatrices: sed tamen in idem membris redditis, non perditis apparebunt: nec uitia, sed uirtutis indicia appellanda erunt. Sicut et Christus, cum suorum uulnere cicatricibus resurrexit, ut et signa passionis sue ostendens dubitantibus, exhiberet in illa carne cicatrices uulnere, ut eorum uulnus incredulitatis sanaret. Iam & peculiarit quædam insignia singulis Sanctorum ordinibus diuinæ scripturæ tribuunt, quæ & ipsa Sanctorum imaginibus adiungimus. Itaque Martyres palmas, tanquæ

Matth. 17
Imagines Petri
Lucæ 5
Matth. 36

Picturæ historiarum ueteris & noui testamenti.
te. & no. testamen.
Genes. 9
Genes. 22
Genes. 37 et 39

Imagines sanctorum no. testa.

Insignia uulnere
niusculi
Sanctorum propria.
Hieron. lib. 1. c. 26
ment. in epist.
Paul. ad Gal.
Eusebius lib. 2
cap. 1 et 23
Cicatrices Martyrum remanebunt
August. de ciuitate Dei lib. 22. c. 20
Matth. 10

Palmae in manibus Martyrum

Apocal. 7. tanq̄ uictoriae signa in manibus gestare pingimus, quia de Martyribus scriptum est: Stabant ante thronum, et palmae in manibus eorum. Stant enim modo ante thronum Dei coronati, qui quondam ante thronum iudicum terrenorum iacebant poenis astricti: Stant in conspectu agni, nulla ratione illic a contemplanda eius gloria separandi, à cuius hic amore nec per supplicia poterant separari. Stolis fulgent stolae albæ, & palmas in manibus habent, quia præmia in operibus habent, per diuersa supplicia. dū corpora, quæ pro domino ignibus ustulari: ac bestijs dilacerari, flagris absumi, per precipitia dissolui, unguis abradi, omnimodo poenarum genere, passi sunt dissipari, per resurrectionem glorificata recipiunt. Et clamabant, inquit, uoce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno. Magna uoce salutē Deo decantata. decantant, qui magna gratiarū actione recolunt, nō sua se uirtute, sed ipso auxiliante tribulationū impugnantū superasse certamina. Dicit iterum, eorum & præteritos agones & coronas describens perpetuas: Hi sunt, qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Stolas quippe martyres in sanguine agni lauerunt, dum membra sua, quæ oculis insipientium uisa sunt, poenarum squalore foedari. Sic potius fuso pro Christo sanguine, ab omnibus mundauere contagijs. Insuper & beata immortalitatis luce digna reddidere, quod est etiā lotas habuisse stolas in sanguine agni. Ideo sunt, inquit, ante thronum Dei, & seruiunt die templo dei ac nocte in templo eius. Non est laboriosa, sed amabilis & optanda die ac nocte seruitus, in Dei laudibus perpetuo assistere. Dies quippe et nox non uicissitudinem temporis proprie, sed perpetuitatē tropice significat. Nox enim non erit illic, sed dies una melior in atrijs Christi super milia, in qua non plorat Rachel filios suos, sed absterget Deus omnem lachrymam, ab oculis eorum, datq̄ uocem lætitiæ, & salutis æternæ, in tabernaculis iustorum. Virginum imaginibus coronam ex floribus confertam imponimus, quia & uirginitatis est florem carperetur, & ex eo fauam & mel componere, de quo dicitur. Fauus distillans ex floribus labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua, & odor uestimentorum tuorum sicut odor thuris, siue (ut quidam legunt) Lybani. Quem loquitur cum Ambrosius de uirginitate interpretatur. Odor, inquit, Lybani, integritatem uirginis florem castitatis exhalat, fauam itaq̄ mellis uirginis opera componunt: digna enim uirginitas, quæ apibus comparatur, sic laboriosa, sic pudica, sic continēs. Est enim integritas corporis uirginalis & partus, omnibus apibus communis, quoniam neq̄ ullo concubitu miscetur, nec libidine resoluuntur, nec partus quatuoruntur doloribus, & subito maximum filiorum examen emittunt, & folijs & herbis ore suo prolem legentes. Sic & pudor uirginis est intemerata natura, Partus uirginis foetus labiorum, expers amaritudinis, fertilis suauitatis florem carpit, ex flore mel componit, Flos est ille qui

qui dixit: Ego flos campi, & lilium cōuallium, tanq̄ lilium in medio spinarum. Flos hic amat generari in hortis, in quibus eum Susanna Cant. 2. Daniel. 13. dum deambulare inuenit, mori prius, quàm uiolari parata. Qui sint autem horti, ipse demonstrat dicens: Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus, & cetera: Hinc ille murali septus Cant. 2. Hortus conclusus. spiritu pudor clauditur, ne pateat ad rapinam. Itaq̄ sicut hortus furibus inaccessus, uitem redolet, fragrat oleam, rosam renidet, ut in uite religio, in olea pax, in rosa pudor sacratæ uirginitatis, inoleseat. Cyprianus uirginitatem ipsam, florem appellat. Nunc, inquit, ad uirgines nobis sermo est, quarum quo sublimior gloria, maior & cura est. Flos est ille Ecclesiastici germinis, decus atq̄ ornamentum gratiæ spiritualis. Læta indoles, laudis & honoris opus integrum & incorruptum, Dei imago, respondens ad sanctimoniam domini, illustrior portio gregis Christi, gaudet per ipsas, atq̄ in illis largiter floret Ecclesie matris gloriosa fecunditas, & cetera: Habent & Doctores, Prædicatores, & Confessores, sua insignia, quæ illis à sanctis patribus, ex diuinis scripturis tribuuntur. Quorum multa Gregorius in Ezechiellem commemorat. Ego omnium maximè splendorem & lucem illis conuenire arbitror, ac propterea non ineptè, stellæ uel radij luminis eorum imaginibus appinguntur. Iuxta illud Prophetæ, Qui docti fuerint fulgebunt, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Illud sanctis Martyribus, uirginibus, & Doctoribus commune est, ut propter singularia certamina, singularem etiam coronam, & præmium in celestibus accipiant. Quod & ipsum inter insignia ea, quibus eorum uirtutes repræsentantur, numeratur. Ac primum quidem maximum certamen est, quod sancti Martyres pro fide Christi sustinuerunt, qui inter manus tortorum, membra diuellentium, & artus laniantium: tum inter asperos etiam persequentium fremitus, opprobria, & minas: Quin in ipsis etiam tormentis, quando ignes, cruces, ferrum uel bestias passi sunt, non solum torquentium sæuitiam non horruerunt: sed magis etiam animati, persecutoribus & inimicis Christi, ueluti immortæ cautes, undique circumspumantibus undis, & ferientibus fluctibus, restiterunt: nec doloribus subigi, nec poenis frangi sustinuerunt. Sic & maximum certamen est uirginum, uidelicet illa aduersus carnem colluctatio, nam & ipsæ carnem suam, uarijs subiiciunt tormentis, quam & cum uitijs et concupiscentijs crucifigunt. Similiter & Doctorum, qui non solum diabolo, & uarijs ipsius machinis & tormentis, uide licet Pseudoprophetis, Pseudoapostolis, et hæreticis nō cedunt, sed etiam per doctrinam & prædicationem, eos à se & ab alijs abigunt: Virtute gladij illius bicipitis, quod est uerbum Dei, cōfodiunt, ac potenter prosternunt. Ac proinde strenui illi & inuicti pugiles,

Cant. 2.
Daniel. 13.Cant. 2.
Hortus conclusus.Cyprianus ad
Demetrianū in
tractatu. 2. de
habitu uirginisInsignia
Doctōri.
Greg. lib. 2. Ho
milia. 21. & 22

Daniel. 12

Quanta
Martyrum
CertaminaCertamen
VirginumGalat. 6.
Certamen
Doctōri.al. ancipitis
Corona,
& miz

& milites Christi, non solum coronam illam immortalitatis acceperunt, quæ communiter debetur omnibus his qui legitime certarunt,

Jacob. 1 Quam Iacobus Apostolus, uitæ coronam appellat: Beatus, inquit, uir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronam uitæ, quam repromisit Deus his qui diligunt illum. Et in Apocalypsi, Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam uitæ. Petrus autem coronam gloriæ, nam de pastoribus & doctoribus lo-

1. Petri 5 quens ait: Cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. Sed etiam singulare quoddam præmium, alijs qui & ipsi coronam hanc uitæ accipiunt, minimè commune, quæ recentiores Aureolam uocant, quæ propter opus supererogationis gloriosius illis Christi Athletis, in testimonium singularis uictoriæ datur: Quæ quidem est præmium eorum, qui legitime certantes, nullis tormentis aut tentationibus uicti, iustam et gloriosam uictoriam, de diabolo, mundo & carne retulerunt. De quibus Sapiens. Et si, inquit, coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est. In paucis uexati, in multis bene disponentur: quoniam Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Iustum est enim, ut

Cyprianus de laude martyrij Sapien. 3 ad gloriæ cumulum, accedant ornamenta uirtutum. De illis siquidē dictū est. Fulgebūt tanquā scintillæ in arundinetis discurrentes, ludicæ bunt nationes, et dominabuntur populis. Et de uirginibus quoque specialiter in Apocalypsi dictum est. Et cantabant quasi canticū nouum, ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: uirgines enim sunt. Hi sequuntur agnum quocumque ierit.

ibidem. Quod non de masculis tantum dictum est. Neque enim masculis tantum continentia gradum repromittit Dominus, & foeminas præterit: sed quoniam foemina uiri portio est, & ex eo sumpta & formata est, in scripturis ferè omnibus ad Protoplastum Deus loquitur, quæ sunt duo in carne una, & in masculo simul significatur et foemina.

Cypri. contra Demetrianum tract. 2 de habitu uirginum. Ac proinde rectè etiam capita imaginum Sanctorum martyrum, uirginū, pastorum atque doctorum, illa quam dixi Aureola, id est, coronula, tanquā singularis uictoriæ signo exornabimus. Est & illud omnibus sanctis commune, ut lumina dicantur, & si enim de Ioanne alibi dicatur: Ille erat lucerna ardens & lucens, tamen alijs etiam dicit Christus. Vos estis lumen mundi: sed ita tamen sunt ipsi lumina, ut non ipsi per se luceant, sed accensi per eum, qui est uera lux, quæ illi luminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. In cuius

Aureola comparatione etiam de Ioanne dicitur. Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Ideoque & de imaginibus Sanctorum radij in eorum lumen additur, & radij quidam ignei è capitibus eorum, in modum

Cur fanctis tribuuntur radij in eorum lumen additur, & radij quidam ignei è capitibus eorum, in modum

dum circuli, undiquaque emicantes. Postremo multa etiam sunt insignia Apostolis, Prophetis, Euangelistis, & Doctoribus, cum Angelis communia: Cuiusmodi sunt, ignis, aurum, argentum, lapides preciosi, & id genus quædam alia: quorum significationem mysticam, satis supra, ubi de imaginibus Angelorum tractauimus, a nobis explicatam esse putamus. Vnum tantum hoc addo, quod ad imagines Euangelistarum pertinet, ipsos etiam in forma animalium depingi: aut saltem eorum figuris humanis, animalium imagines, uelut signa quædam, differentia causa, adhibere posse. Idque non temerè, & sine diuinarum scripturarum, & sanctorum patrum autoritate. Sic enim scribitur in Ezechiele. Et in medio, similitudo quatuor animalium: similitudo autem uultus eorum, facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor: facies autem bouis à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor. Et in Apocalypsi. Et in circuitu sedis quatuor animalia, plena oculis, ante & retro. Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile uitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ uolanti. Atque per hæc quatuor animalia, Euangelistas significari, concors est patrum sententia. Quam in eo diuersi sunt, qui Euangelistæ, per quæ animalia designentur. Augustinus eos reprehendens qui hominem Matthæo, aquilam Marco, bouem Lucæ, leonem Ioanni tribuunt: Ipse Matthæum in leone, hominem in Marco, uitulū in Luca, aquilam in Ioanne intelligit. Non de principijs librorum, sed de tota intentione Euangelistarum coniecturam capiens.

Quia scilicet, per leonem stirps Regia Christi significatur, ut in Apocalypsi, Vicit leo de tribu Iuda. Hanc autem Matthæus explicat, in quo Magi narrantur uenisse ad Regem quærendum, & adorandum, qui eis per stellam natus apparuit. In Luca uero, de uictima sacerdotis agitur: Ibi enim à sacerdote Zacharia incipit sermo narrantis: Id autem per uitulū significatur. Marcus uero, qui neque stirpem Regiam, neque sacerdotalem uel cognitionem uel consecrationem narrare uoluit: & tamen in eis uersatus ostenditur, quæ homo Christus operatus est, tantum hominis figura, in illis quatuor animalibus designatus uidetur. Hæc autem tria animalia, siue leo, siue homo, siue uitulus, in terra gradiuntur, unde isti tres Euangelistæ, in his maxime occupati sunt, quæ Christus in carne operatus, et quæ præcepta mortalis uitæ exercendæ carnem portantibus tradidit. At uero Ioannes, super nubila infirmitatis humanæ, uelut Aquila uolat, & lucem incommutabilis ueritatis, acutissimis atque firmissimis oculis cordis intuetur. Hæc Augustinus. Hieronymus uero & Gregorius, quatuor animalium significationem ita exprimunt. Ut per hominem Matthæus, per leonem Marcus, per uitulū Lucas, per aquilam Ioannes significet: exordia Euangeliorum spectantes. Nam

Insignia quædam Angelis & sanctis communia.

Imagines Euangelistarum.

Ezech. 1

Apocal. 4

Diuersitas inter Doctores de 4 animalibus Euangelistarum

De consensu Euangelistarum libro 1. cap. 5. Matth. ut leo: Lucas, ut bos: Marcus, ut uictima Augusti.

Apocal. 9

Hieronym. & Greg. dissident ab Aug. circa imaginem Matthæi, & Marc.

L quia

quia ab humana generatione coepit Matthæus, merito per hominem
 Matthæus: Quia per clamorem in deserto coepit Marcus, rectè desig-
 gnatur per Leonem Marcus: Quia à sacrificio exorsus est Lucas, be-
 nè per uitulum Lucas: Quia uero à diuinitate uerbi coepit Ioannes,
 dignè per aquilam significatur Ioannes. Qui dicit, In principio erat
 uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbum. Deniq̃
 què in ipsam diuinitatis substantiam intendit, quasi more aquilæ ocu-
 los in solem defixit. Et hanc sententiam merito amplectimur, ut quam
 omnes scimus ab Ecclesia communi consensu receptam esse & appro-
 batam. Hæc qualiacunq̃ de ratione imaginum prolixius aliquan-
 to tractare placuit, ut ex his intelligamus, quibus modis, Dei, & An-
 gelorum, tum sanctorum Dei hominū imagines: quatenus ad ritum
 earum in Ecclesia custodiendum pertinet, depingi debeant. Scio em̃
 non solum id peccari, quod imagines à plerisq̃ in totum condemnā-
 tur, sed etiam quod non ritè, & ea qua oportet forma depinguntur.
 Grauius quidem illud, quia ex impio errore hæreticorum descendit:
 hoc uero leuius, sed non excusandum tamè: quia uel per ignorantia,
 uel per liberam pictorum potestatem committitur, iuxta illud Poëtis

Epilogus de ratione imaginum

Duplex error circa imagines.

Horatius in arte Poëtica.

pictoribus atq̃ Poëtis

Quodlibet audendi, semper fuit æqua potestas.

Utrumq̃ enim, & qui fabulosa fingunt & scribunt, & qui lasciuia
 ac fabulosa pingunt, plurimum semper ueræ religioni offecerunt,
 Immo ridicula quædam introduxerunt, quæ ne ipsi quidem Ethni-
 ci, & ueræ religionis expertes, ferre potuerunt. In quo genere Græ-
 corum maximè stultitia reprehenditur, ut scribit Iosephus. Hî enim
 potestatem Poëtis dederunt, ut quos uellent, Deos introducerent,
 Rhetoribus uero ut de Republica scribentes, de peregrinis etiam dijs
 decreta proferrent. Sed & pictores, & plastæ, maximè in eo genere,
 eam potestatem habuerunt, ut unusquisq̃ formam, quam uellet, secun-
 dum modum opinionis suæ exponeret. Alius quidem ex luto quod
 uellet fingens: alius uero pingens. Proinde apud eos priores quidem
 dij florentes honoribus senuerunt, Alij uero noui clam introducti,
 religione potiūtur. Et templorū, alia quidè desolata, alia uero nuper
 secundum eorum uoluntatem ædificabantur. Quam stultitiam & de-
 mentiam spernens, simul & confurans Plato, Poetas è Republica sua
 expulit: nimirum impium esse existimās, eos in Republica esse, qui ue-
 ram de Deo opinionem, fabulis & figmentis suis destruerent.

Platonis sententia contra Poetas.

De sacris ludis & spectaculis Ecclesiæ, Cap. XVII.

AM & ludi speciem quandam imaginum habent, ut qui-
 bus & ipsis, res quæ in his aguntur, non minus q̃ oratio-
 ne, & pictura repræsentantur. Sunt autem ludi spectacula
 quædam rerum quæ gestæ sunt, uel geri potuerunt: quæ
 populo

populo, alicuius commodi uoluptatisue causa, exhibentur. In ludis tria
 spectantur, persona, locus, actio. Persona est, per quam ludus
 ipse peragitur, quæ ætate, uestitu, & morum imitatione, eum, cuius
 personam sustinet, referre debet. Locus est, spacium, in quo & præ-
 mia certaminum proponunt, copia spectandi populo sedesq̃ tribu-
 unt, & ludi ipsi celebrantur. Quæ ueteres Amphitheatrū appellarunt,
 si circularis fuisset: Theatrum, si semicircularis. Est enim Amphithea-
 trum, locus spectaculorū gratia, forma rotunda. Theatrum autem,
 hemicicli specie constructus: & dicitur *ἡμικύκλιον* quod est uideo,
 Latine dici spectaculum potest. Erat autem Theatrum ita dispositum,
 ut à fronte inter duo cornua scena esset, dicta *ἡ σκηνή* quod
 tabernaculum significat, ut inquit Syponstinus: & erat locus, in
 quo agebant histriones, Tragici & Comici. Est autem scena (ut La-
 beo diffinit) quæ ludorū faciendorum causa, quolibet loco, ubi quis
 consistat, moueaturq̃, spectaculum sui præbiturus, posita sit, in pub-
 lico, priuatoque, uel in uico: quo tamen loco passim homines specta-
 culi causa admittantur. Erat & Orchestra, locus Senatorum inter cu-
 neos & scenam: in qua pulpitu quinq̃ pedibus altum, quod Græci
 Thymelen dicebant & Logeum, in quo & chorus Tragœdiarū salt-
 tabat: Comœdiarum item, cum habebant comœdiæ chorus. Erat
 & locus saltantium Orchestra, ab *ὄρχησθαι* quod est salto, dicta, quasi
 saltatorium. Erat & locus ante scenam porrectus, ubi pulpitu
 excitatum erat, quo actores fabularum prodirent, ita ut scena altior
 esset pulpito, pulpitu autem altius Orchestra: Et ob id legibus etiā
 ciuilibus Theatri proscenium appellatur. Actio oratione, & gestu,
 motuq̃ corporis perficitur: quibus ita facta demonstrantur, ut mo-
 res, sermo, & uultus omnes, eius qui per personā agentem repræsen-
 tatur, exprimantur: ut his qui uident et audiunt, tum geri illa fieriq̃ ui-
 deantur. Ad quam rem, arte certè opus est, qua persona, & oratio-
 nem et gestus, motusq̃ corporis ad actionem ipsam, rectè accommo-
 dare possit. Orationem docent Rhetores & Phonasci, qui sunt uo-
 cis moderandæ magistri, Gestus & motus corporis Scenici doctores
 res, et in primis Palestrici: hî enim docent, ut recta sint brachia, ne in-
 doctæ rusticæque manus, ne status indecorus, ne qua in proferendis pe-
 dibus inscitia, ne caput oculiq̃ ab alia corporis parte dissideant. Bre-
 uiter decentiam illam docent, qua status, motus, flexusq̃ corporis, ac
 omnes omnino habitus, uenustatem quandam leporemq̃ præsefer-
 rant. Quanc̃q̃ & Palestrici, siue Palestritæ fuerunt, qui artem Athle-
 ticam docuerunt. Sunt autem Athletæ Palestritæ, id est, luctatores:
 Dromei, id est, cursores: Pictæ, id est, pugiles: Discobuli, id est, qui pi-
 lam in sublime iaculantur: Halcici, qui saltus pernicitate contendunt.
 De quibus Plautus: Ante solem, inquit, orientem, nisi in palestram
 ueneras Gymnasiij, profecto haud mediocres pœnas pēderes. Ibi cur-
 su, lu-

In ludo tria sunt, Persona, locus, actio.

Amphitheatrum. Theatrum

Scena.

l. 2. G. alt prætor. ff. de his qui no. infra.

Orchestra.

Proscenium.

l. si qua c. de spectaculis, et scenicis, et leonibus, lib. 11. Actio in quibus consistit.

Phonasci.

Phalistrici.

Diuersæ artes exercitiorum in ludis.

L ij su, lu

su, luctando, hasta, disco, pugillatu, saliendo sese exercebant, magis quam scorto. Qui autem manibus pedibusq; & omni ope innixi pugnant, quicq; adeo ad certandū uocati, proiectis antea brachijs consistunt, caputq; & os suum manibus oppositis, quasi uallum præmununt, membraq; omnia priusq; pugna mota est, aut ad uitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata, hij Pancratiaistæ appellantur, à *Gellius, lib. 12*

Pentathli. Pancratio, id est, huiusmodi certamine, dicti. Pentathli autem erant, qui quinque generibus certabant, id est, lucta, pugillatu, cursu, saltu, & pancratio: & Latine Quinquertiones uocantur. Pentathlon enim Latine Quinquertium est. Sic dictum, quia quinque certamina complectitur: Inter quæ saltatio non infimū locum habet, qua omnium maximè histriones usi sunt. Quippe in his inuenti sunt, qui taciti saltantes, cum oratoribus ausi sint contendere: Vtrum ipsi sæpius eandem sententiam uarijs gestibus efficerent, an illi per eloquentiæ copiam, diuerso sermone pronunciarent, Vt de Cicerone & Roscio refert Macrobius. Sunt igitur duo genera Palestricorum. Vnum eorum, quibus præceptoribus, motus gestusq; corporis formantur: ut ad actiones etiam scenicas accommodari possint. Alterū uero eorum, qui nudi in palestra, lucta, cursu, pugillatu, & saltu, certant. Ac utrorumq; certamina Agones appellantur: illorum Scenici, horum autem Gymnici. Quibus & ludices quidam præerant: Musici quidē, id est, scenici Critæ, Gymnicis autem Brabeutæ, qui designatores ab Vlpiano dicuntur. Alibi Agon, pro loco certaminis accipitur: & Agonista, Pugil: & Agonotheta, princeps certaminis, & qui præmia certaminum distribuit. Quod nomē apud Archadium lreconsultum corruptè legitur, Anotheta, & apud Modestinū Agoneta. Qui igitur arte palestrica primi generis pollent, id est, qui gestus, motusq; corporis ad quaslibet actiones, pro conditione personæ quam sustinent, recte componere norunt: hij scenici, id est, qui Agonas scenicos exercent, dicuntur. In quibus sunt Comædi, Tragædi, id est, fabularum actores, Mimi, Pantomimi, Archimimi, Ethologi, Ethopœi: Omnes uno nomine hypocritæ, latine uerò histriones, ludionesq; uocati. Sunt enim hypocritæ simulatores, tanq; pronuntiatores personarum alienarum, in theatricis fabulis. Non enim qui agit partes Agamēnonis in Tragœdia, siue alicuius alterius, ad historiam uel fabulam quæ agitur, pertinentis, uerè ipse est, sed simulat eum, & hypocrita dicitur. Ad quem modum et in Ecclesia et in omni uita humana, quisquis se uult uideri quod non est, hypocrita est. Simulat enim iustum & non exhibet, quia totum fructum in laude hominum ponit, quam possunt etiam simulantes percipere, dum fallunt eos, quibus uidentur boni: ab eisq; laudantur. Mimi imitatores sunt: Pantomimi, omnium personarum imitatores effectoresq; que: Archimimi, Principes histrionum: Ethologi, morum sunt effectores.

lib. 3. Saturnaliorum. Palestricorum duo genera.

Agones duplices, scenici & gymnici. d. l. Athletas ff. de his qui no. in sa. l. si. G. iudican di ff. de mu. et ho. l. septici. a. ff. de pollici. Scenici diuersorum sunt generum.

August. de sermone domini in monte lib. 2.

ctores, affectuūq; cuiuscunq; personæ, qui et ijdē Ethopœi dicuntur, Vnde & Ethopœia apud Quintilianum dicitur, id est, morum alienorum imitatio. Sicut & pictores quidā, statuarij, Ethici dicti sunt, qui non solum Iconicas imagines effingunt, id est, omnibus lineamentis, ad exemplar expressas, sed etiam Ethicas, id est, sensibus expressis propemodum spirantes. Porro ludorum duo sunt genera, quidam enim honesti sunt, quidam turpes. Honesti ludi sunt, qui uel ad imitationem melioris uitæ, uel honestæ uoluptatis gratia exhibentur. Velut quos Romani Principes olim Consulibus, in ingressu Consulatus, dignitatis suæ decorandæ causâ, coram populo, ad animi uoluptatem celebrare concesserunt. Quales fuerunt ludi Circenses, in quibus bestiarum spectacula, & equorum pugilumq; certamina exhibebantur: Primum quidem à Romulo instituti Romæ, & ideo Circenses dicti, quod primum ensibus circundarētur, ut inquit Seruius. Postea Tarquinius Prisco Rege, locus his ludis designatus est, qui postmodū Circus maximus est dictus, ut scribit Liuius. Hij ludi deinde annui mansere, & Magni, ac Romani, & Circenses uariè appellati sunt. Qui in his ludis currus, & equorum cursus moderabantur, Agitatores appellabantur. Adeo autem apud ueteres probatum fuit hoc genus certaminis, ut qui equos, ad hoc destinatos abstulisset, unius libræ auri pœna multaretur. Eiusdem generis sunt, certamina Naualia, cursus hominum, pugillatus. Quales ferè Poeta ab Aenea institutos describit, dum de Nauali certamine inquit.

Ludi honesti.

In aut. de consulibus. G. quâ iucunq; coll. 4. Ludi Circenses.

lib. 1. ab urbe condita. l. Athletas. in prin. ff. de his qui no. in sa. l. si qua. C. de spe. & scen. lib. 11. l. quisquis eodem tit. Verg. Aeneid. lib. 5.

Munera principio ante oculos circoq; locantur.

In medio sacri tripodes, uiridesq; coronæ,

Et palmæ precium uictoribus, armaq; & ostro

Perfusæ uestes, argenti auriq; talenta.

Et tuba commissos medio canit aggere ludos.

Prima pares animis incunt certaminaremus.

Et de cursu,

Hoc pius Aeneas misso certamine, tendit.

Gramineum in campum, quem collibus undiq; curuis

Cingebant siluæ, mediâq; in ualle Theatri

Circus erat, quo se multis cum millibus heros

Consensu medium tulit, extructoq; re sedit,

Hic qui forte uelint rapido contendere cursu

Inuitat precijs animos, & præmia ponit.

Sunt & duo saltationis honestæ genera, ut scribit Plato. Vnum quidem bellicum, quod Pyrrhichen: Alterum pacatum, quod Emmelotam appellant. Vnde Pyrrhichiarj, qui à Græcis Pyrrhichistæ dicuntur, saltatores sunt armati: In quem ludum, si qui ob scelus alio quod damnabantur, serui pœnæ efficiebantur, ut legibus constitutū

Lib. 3 de legi.

L iij est.

l. aut damnium
q. quicumq; in
ludi ff. de poe-
nis.
 Ludi turpes.
 Libelli fa-
 mosi sediti-
 forū no-
 stri tempo-
 ris.
l. qua actione.
q. si quis. ff.
ad leg. Aquil.
l. athletas. ff.
de his qui no-
nt. infra.
 Monomachia
d. si quis coll.
inst. de haeret.
que ab intest.
de se. q. per co-
trariū. De pa-
ce tenenda &
eius uiolatori-
bus. q. si quis ho-
minem. et q. si
quis alium. et
ibi. Bald. Io.
de pla. in l. 1.
C. de gladiato-
rib. lib. 11.
Aenei. lib. 5.
litent si obste-
trix l. nam lu-
dus. ff. ad leg.
Aquil.
l. 3. ff. de lib. et
posthu. l. 3. ff.
de his qui not.
infra.
 Ludi Pro-
 hibiti
l. unica C. de
gladiatoribus
lib. 11
1. Reg. 17
23. q. 5. c. si non
licet.
gl. in d. c. Mo-
nomachiam de
confe. dist. 2. q.
sed et. si non.
 est. Atq; ita ludus, qui per se honestus est, poena fit ei, q̄ in ipsum inu-
 tus damnat. Ludi turpes & inhonesti sunt, quibus spectacula rerum
 turpium & inhonestarū exhibētur. Quales olim fuerunt Comœdie,
 uetus & media: in quibus homines nominatim taxabātur. Cuius gene-
 ris pleraq; seditioforum huius temporis extant scripta, in quibus Ro-
 manus Pōtifex, Cēsar, et quidā Episcopi, et Principes, crudeliter pro-
 sciunduntur. Qui utinam tandē, propter tam inhonestos ludos, id pre-
 mij ferant, Quod Alcibiades olim, in Eupolidem quēdam Poetam,
 contulisse dicitur: qui cum acrius in Baptis fabula illum corripuisset,
 mergi in mare ab Alcibiade iussus est, illud subinde Alcibiade in mer-
 sum Poetam ingerente: Tu me, inquit, in scena saepe merxisti Eupoli,
 Ego te in mari. Digna sane poena, quae in Eupolides nostri tempo-
 ris, id est, Conuitiatores illos, & libellorum famosorum autores: in
 quibus nominatim nihil non calumniarum, in quoslibet bonos &
 Catholicos uiros, congerūt: inferatur. Pugillatus olim, inter hone-
 stos ludos numerabatur: de quo ita scribit Vlpianus Iureconsultus.
 Si quis in colluctatione, uel in Pancratio, uel pugiles, dum inter se
 exercentur, alius alium occiderit, cessat Aquilia: quia gloriae causa &
 uirtutis, non iniuriæ gratia uidetur damnū datum. Idem de Athletis
 in hunc modum scribit: Athletas autem (Sabinus & Calsius respon-
 derunt) omnino artem ludicam non facere, uirtutis enim gratia hoc
 facere, & generaliter ita omnes opinantur. Sed & Monomachia
 olim iure Ciuili non solum permittebatur, sed etiam in crimine lesæ
 maiestatis, & alijs quibusdā casibus, etiā necessaria erat: Vnicū uides
 licet remediū, quo in suspicionem huius criminis uocati, purgare se te-
 nebant. Sic & Poeta Pugillatū Daretis & Entelli, qui cestibus age-
 batur, inter honestos ludos, quos Aeneā uirtutis gratia instituisse sin-
 git, commemorat. Hodie uero omnes ludi tanq̄ turpes & inhone-
 sti prohibentur, qui cum periculo uitæ, uel actorū uel spectatorū agū-
 tur. Cuiusmodi sunt, spectacula cruenta gladiatorū: sicut et gladiato-
 res ipsi, in turpibus & infamibus personis numerātur. Ac tales sunt
 ludi, quibus milites olim ex condicōe cōuenire et ad ostentationē uiriū
 suarum temere congregari solebant, quę Torneamenta uocabātur. Nā
 si quis in his ludis mortuus fuisset, Ecclesiastica sepultura priuabatur,
 et eadem ratione Monomachia, quā Duellū uocant, reprobatur, quā
 tumcūq; gloriae & uirtutis gratia suscepta. Et si enim quosdā sanctos
 uiros hoc genus certaminis inisse legamus, Sicut de sancto Dauid et
 Golia, sacra tradit historia: nusq̄ tamen, ut pro lege teneatur, diuina
 sanxit autoritas. At præter eos, quos uel lex iusta generaliter, uel ipse
 fons iustitiæ specialiter iubet occidi: quisquis hominē uel seipsum, uel
 quemlibet occiderit, homicidij criminis reus est. Ideoq; qui hæc et hu-
 iusmodi sectantur, Deum solum tentare uidētur, et ob id grauissimē
 etiam peccare dicuntur. Propter quod et Ecclesiastica eis sacramenta
 denegan

denegantur. Sic et qui cū bestijs dentatis et noxijs depugnant, tanq̄
 turpem ludum exercentes, infames fiunt. Quanc̄ & is ludus olim
 honestus erat, maximē si uirtutis ostendendæ causa fieret: aut cum fe-
 ra depugnatum esset, quæ Regioni noceret: nisi ut hoc modo cum
 bestijs depugnarent, in arenam fuissent condemnati, aut eo nomi-
 ne mercedem aliquam recepissent. Verum hoc loco uenationem be-
 stiarum excipimus, quam inter ludos turpes minimē computamus: si
 quidem unicuiq; permittum est, leones, apros, urfos, aliasq; noxias
 feras uenari, & interficere, nisi dominus loci prohibeat. Iam & hi-
 strionum spectacula inter turpes ludos habentur, maximē quæ im-
 pudicis corporum motibus & gestibus, & obscœnis saltationi-
 bus peraguntur. Quod ferē solebant histriones, qui ad Tibicinis can-
 tum taciti saltabant, & fabulas obscœnas saltatione impudica age-
 bant, Græcis Cordax uocatur, quam & Apollonius apud Philo-
 stratum reprehendit. Vnde & histriones infames esse declarantur,
 & à communione sacrorum mysteriorum arcendi. Sicut & omnes,
 qui propter præmium artis ludicę, pronuncian diue causa in scenam
 prodeūt, famosi sunt, et ob id ab omnibus dignitatibus arcendi. In ea
 dē conditione sunt Themelici, hi sunt Citharœdi, Cithariste, Lyristę,
 Tibicines, Citharœdi, qui et fidicines dicuntur, Citharæ accinunt:
 Citharistæ Citharam pulsant, non etiā accinunt. Hi non in scena, sed
 in Orchestra actiones suas peragebant, ut scribit Vitruuius: Hos igitur
 oēs, tanto studio auerlati sunt olim Romani, ut non solū non ho-
 norarent eos, sed ipsam etiā artē ludicrā, scenāq; totā in probro duce-
 rēt: Et id genus hōim, quod huiusmodi ludis exerceret, notatione cen-
 soria tribu moueret. Sed nec donare eis quicq; licet: Est em̄ uitium im-
 mane, nō uirtus (ut August. inquit) donare res suas histrionibus: &
 qui eis donant, id agunt, ut peccator laudeē in desiderijs animæ suę, et
 qui iniqua gerit benedicatur. Quanc̄ scio et histriones quosdā, in ma-
 ximo precio & honore apud Romanos fuisse, qui & arte sua histrio-
 nica, maximas sibi diuitias compararunt. Quod de Roscio & Aesopio
 tradunt historiæ, quibus familiarissimē usus est Cicero: ut quorū
 rum res rationesq; etiā sua solertia tutatus est. Quorum ille tanta
 fuit gratia & gloria, ut mercedem diurnam de publico, mille dena-
 rios sine gregalibus, solus acceperit: hic uero ex pari arte ducenties se-
 sterium filio reliquerit, ut scribit Macrobius, Quin & Roscium
 tradit Cicero, tandem populo Romano seruuisse quidē, sed propter
 magnificentiam liberalitatis, quæstum & mercedem publicam respu-
 isse. Si quidē sestertiū sexagies quæstus facere noluit, singulis uidelicet
 annis sexcenta sestertia: quę summa facit nostro ære, quindecim aure-
 orum millia, & decies multiplicata, facit centum quinquaginta mil-
 lia coronatorum, ut BVDÆVS computat. Aesopi uero magnifi-
 centiam, seu luxum potius immoderatum & portentosum, indicat
 L iij eius

Pugnare
 cum bestijs
l. si. C. de ferijs
l. i. q. deniq;
ff. de posula.
 Venatio fe-
 rarum.
l. i. C. de uena-
ferarum l. b. u.
et ibi de pla-
 Histrionū
 Turpes lu-
 di.
lib. 4. de uita
Apollonij.
4. q. u. c. 1. c. p
dilectione de
consec. dist. 2
et l. 2. q. ait
pretor ff. de
his qui not. in-
fa. l. 2. C. de di-
gnitatib. lib. 12
 Themelici
lib. 5. Archite.
August. de ciu-
itate Dei. lib.
2. cap. 13
l. 2. q. ait pra-
tor ff. de his q
not. infra.
c. donare. 86
dist. 11.
 Augustinus, in
 Psalm. 102
 Roscius et
 Aesopus,
 Histriones
 diuites &
 ho norati
 Romæ fue-
 runt.
 Budæus lib. 2.
 de assē et par-
 tibus eius.
 Aesopi pa-
 tina.

eius patina, quæ sexcentis sestertijs taxata fuit, ut scribit Plinius, in qua posuit aues canto aliquo, aut humano sermone uocales, nummis sex singulas coemptas, nulla alia inductus suauitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæstus quidem suos reueritus illos opimos & uoce meritos. Budæus pro nummis millibus legendū esse conijcit, nā centenariā patinā Aesopi fuisse intelligit, i. centenis aibus structā millibus senis coemptis, ut in summa sexcēta fierent sestertia. quæ summa, secundum computationem Budæi, ualet quindecim aureorum Coronatorū millia. Ad idē genus turpes et lasciuas choreas & tripudia referimus (qualis fuit saltatio filiæ Herodiadis) nam & ipsæ omnib. modis Christianis interdicitæ sunt, ut docēt sancti patres. Vbi saltus lasciuus, ibi diabolus certe adest, inquit Ioannes Chrysostomus. Non enim ad tripudia hæc nobis præbuit Deus, sed ut modo destē incedamus: non ut impudēter Camelorum more saliamus (nec enim solum fœminæ, uerum etiā Cameli turpiter saliant) sed ut in Angelorum choris consistamus. Quod si corpus deforme sit, impudenter saliendo: quanto magis animam fœdari credendum est? His tripudijs diabolus saltat: his à dæmonum ministris homines decipiuntur.

Rursus ludorum alij sunt sacri, alij prophanis: ac de prophanis factis quidem multa paulo ante à nobis dicta sunt, quæ tametsi ad mores magis quæ ad Cæremonias pertinere uidentur: tamen quia horum quædam cum sacris etiam communia habent, non alienum esse ab instituto nostro arbitratus sum, ut de sacris ludis dicturus, prius, quæ ad rationem ludorum etiam prophanorum pertinent, explicarem. Sacros ludos ipsa quoque gentilitas celebravit: Cuiusmodi fuerunt sacra certamina, quorū Quatuor genera enumerat Demosthenes, Nemæa, Pythia, Isthmia, Olympia. Quæ qui obieant omnia & uicerant, periodo uictores appellabantur, autore Festo. Quibus et maximi honores non solum in ipsis conuentibus, sed etiam cum domo reuerterentur habebantur, ut ex Isocratis Panegyrico refert Victoruius.

Quod & sæpe ab alijs etiam autoribus traditur, ut ex annotationibus Budæi, quas in Pandectas iuris fecit. Hæc & multa alia ad publica spectacula pertinentia collegimus, quæ & in hunc librum nostrum transtulimus. Sed & scenici ludi, gentilibus sacri, & diuinis rebus adnumerati fuerunt, Quotcunque dæmonibus instigantibus in honore ipsorum, tanquam Deorum suorum, instituerunt & celebrarunt. Cuiusmodi sunt fabule in ipsorum laudem, multa tum rerum turpitudine, tum uerborum obscenitate compositæ: in quibus adulteria & stupra ipsorum, multaque alia facinora, quæ etiam nunquam perpetrarunt, in ipsos conficta enarrantur. Ac talium quidem ludorum celebrationes, facta erant deorum, uel ob natales eorum, uel templorum

nonorum dedicationes constituta: quorū alij Saturno, alij Libero, ut scenici: alij Neptuno, ut Circenses, attributi erant. Paulatim uero

Valerius Maximus lib. 9. c. 1

Pli. Li. 35. c. 11

Lasciuæ Choreæ. Marci 6

Homel. 49 in Machæum.

Quatuor ludi sacri apud Ethnicos.

Turpes fabulæ in festis deorum.

Ludi turpes et cruenti.

deinde & cæteris dijs idem honor tribui cœpit, singulicque ludi nominibus eorum consecrabantur, ut ex libris spectaculorum Sisinnij Capitonis, refert Lactantius Firmianus. Sed & cruentos quosdam ludos, humano uidelicet fuso sanguine, dijs suis faciebant, cædibus & tristibus supplicationibus eos propiciantes. Verum quomodo sacri huiusmodi ludi dicendi sunt, quos constat nihil aliud esse, quam turpitudinum & obscenitatum spectacula? Sunt igitur ludi uere sacri, qui ad honorem et cultum ueri Dei, et sanctorum Dei hominum, instituti sunt: in quibus non fabule, non supra uirginum, non amores meretricum, non parricidia, aliaque scelera deorum recitantur: sed spectacula diuinarum historiarum ueteris et noui testamenti exhibentur. Cuiusmodi sunt in ueteri testamento, historia Ioseph, Susannæ, Iudith & Holofernis, Hester Amman & Mardochei, iudicium Salomonis inter duas mulieres: In Nouo testamento, historia Natiuitatis, Passionis, Resurrectionis, & Ascensionis Dominicæ, & quedam Euangelicæ parabole, ut filij prodigi, Lazari et diuitis, & si quæ sunt similes: quæ in formam comœdiarum redactæ, & uel rhythmis, uel carminibus compositæ, per certas personas, conueniente ad hoc uestitu instructas: ita uoce & gestibus, motuque corporis aguntur, ut qui eas spectant, non solum scripturas ipsas sanctas audire: sed etiam res ipsas, quemadmodum gestæ sunt, coram se uidere arbitrentur. Atque in his sanè ludis personæ sunt, non histriones, ludiones, & ioculatores, non impudicæ fœminæ, obscenos adulterorum & meretricum mores, aliosque eiusdem generis turpes & inhonestos affectus, uestitu, uultu, gestu, motuque corporis exprimentes: Sed quæ eorum, quorū personas sustinet, siue bonorum, siue malorum: ita mores tam honestos quam turpes imitantur, omnemque actionem uultu & corporis gestibus ita temperant, ut his ipsis spectatores fideles minimè offendantur, sed ad imitationem eorum quæ sanctè gesta sunt: eorum uero quæ turpiter acta sunt detestationem, commoueantur. Sæpe etiam Actionibus sanè eorum ludorum imagines adhibentur, quæ uicem personarum sustinet, nam & ipsæ admouendos ad pietatem affectus, plurimum ualent. Quo genere spectaculorum, & gentiles in rebus prophanis usi sunt. Qui quo rem quam exhibebat, significantius populo representaret, quasdam imagines, uel ex cera uel ex ligno, aliaue materia confictas, ostentabant eaque quæ uerbis pronuntiabant, simul etiam in ipsa imagine demonstrabant. Quæadmodum interfecto Cæsare, quidam ex amicis eius, crudelitatem interfectorum populo ostensurus, ex lecto Cæsaris, quod in foro positus erat, imaginem eius ex cera fabricatam protulit, quæ tres & uiginti plagas uultui, & uniuerso corpori ferino ritu impressas, atque patentes, representabat. Quo nimirum spectaculo, maiorem in populo dolorem & iram concitauit, quam ulla uel oratione uel actione potuisset. Quod & res ipsa ostendit, Quippe eo uiso, populus

lib. 6. cap. 20
diuinarum inst.
August. de ciuita. dei lib. 2. cap. 11

Ludi uere sacri qui sunt.

Historiæ Ludis ac commodæ

Quales personæ debent esse in Ludis uere sacris & Christianis

Imagines Ludis adhibite

Appianus in lib. 2. de Ciuitibus bellis

dolor

dolorem ulterius ferre non potens, multa crudelia in percussores ipsos machinatus est. Sic imagines ludis sacrīs adhibitæ, ipsæ quoque sæpe pios fidelium affectus, magis quam oratio ipsa, commouet. Et ad hunc sane modum adhibitis imaginibus, quarundam Euangelicarum historiarum spectacula, certis anni temporibus, populo Christiano

Exempla in Ecclesijs exhiberi solent. Quale est, quod in die Dominica palmarum, pueri, inducta imagine saluatoris a sino insidētis, laudem Dominorum in Ecclesijs. no cantant, ramos arborum proijciunt, & uestimēta sua in uiam prosternunt. Quod item in Sabbato Pasche, post medium noctis, presbyter imaginem crucifixi ex sepulchro recipiens, templum circuit, & portas eiusdem clausas pulsat, dicens: Attollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ, Ac inter rogante eo qui in portis excubat: Quis est iste Rex gloriæ: presbyter rursus respondet, Dominus fortis & potens in prælio, Dominus uirtutum ipse est Rex gloriæ. Similiter quod in die Resurrectionis Dominicæ, mane post matutinas preces, Angeli in candidis uestibus in sepulchro sedentes, aduenientes mulieres, ac plorantes interrogant, dicentes. Quem quæritis mulieres in hoc tumulo, plorantes: Non est hic quem quæritis: sed cito euntes nunciate discipulis eius. Venite, & uidete locum, ubi positus erat Dominus. Et quod eodem die Imago Domini, uexillum uictoriæ gestantis, in publica processione circumfertur, & in altari populo spectanda locatur.

In die ascensionis Domini. die Ascensionis Domini, populo spectante, in medio templi imago domini sursum ducitur, & in cœlum assumi ostenditur. Interim circa imaginem ipsam Domini, imagunculis alatis Angelorum, candelas ardentis in manibus gestantibus, sursum & deorsum uolitantibus, ac Sacerdote aliquo cantante: Ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum. Et clero succinente, Deum meum, et Deum uestrum: Subsequente Hymno, Festū nunc celebre, et Responsorio, Ite in orbē, et c.

In die Pentecostes. Et quod in die Pentecostes imago Columbe in medio templi superne demittitur, et mox cum ea ignis et aqua decidit cum sonitu aliquo, qualis bombardarum esse solet, Sacerdote canente: Accipite Spiritū sanctum, quorum remisistis peccata, & c. Et clero succinente, Apparuerunt Apostolis dispersitæ lingue, & c. Quibus nimirum, alijsque id genus spectaculis: ijsce præsertim, quæ passionem Domini representant: nihil aliud agitur, quæ ut historiæ sacræ ijs, qui ob ignorantiam litterarum eas legere non possunt, exhibitis etiam spectaculis, demon-

strantur. Iam igitur uidendum est, qui ludi Christianis permittendi, & qui sint interdiciendi. Ac sunt qui nullum ludum prophanū Christianis concedendum esse putent: Spectacula, inquit, quæ maxima

irritamenta uitiorum sunt, & ad corrumpendos animos potissimum ualent, tollenda sunt nobis, quia non modo ad beatam uitam nihil conferunt, sed etiam nocent plurimum. Comice fabulæ de stupris uirginum

ginum loquuntur, aut moribus meretricum. Et quo magis sunt eloquentes, qui flagitia illa finxerunt: eo magis sententiarum elegantia persuadent: & facilius inhaerent audientium memoria uersus numerosi & ornati, Ita Tragicæ historiæ subiiciunt oculis parricidia, & incesta Regum malorum: & Cothurnata scelera demonstrant. Hijs strionum quoque impudentissimi motus, quid aliud nisi libidines docent, & instigant: quorum eneruata corpora, & in muliebrem incessum habitumque mollita, impudicas foeminas inhonestis gestibus mætiuntur. Quid de Mimis loquendum, corruptelarum præferentibus disciplinam: qui docent adulteria dum fingunt, & simulatis erudiunt ad uera. Quid iuuenes aut uirgines faciant, cum & fieri sine pudore, & spectare libenter ab omnibus cernunt: admonentur utique quid facere possint, & inflammantur libidine, quæ aspectu maxime concitatur, ac se quisque pro sexu in illis imaginibus præfiguratur, probantque illa dum rident, & adhaerentibus uitijs corruptiores ad cubi- cula reuertuntur: nec pueri modo, quos præmaturis uitijs imbui non oportet: sed etiam senes quos peccare non decet, in talem uitiorum semitam dilabuntur. Circensium quoque ludorum ratio, quid aliud habet, nisi leuitatem, uanitatem, insaniam: tanto namque impetu concitatur animi in furorem, quanto illic impetu curritur: ut iam plus spectaculi exhibeant qui spectandi gratia ueniunt, cum exclamare & efferrari, & exilire cœperint. Vitanda ergo spectacula omnia, non solum ne quid peccatoribus uitiorum insideat, quæ sedata & pacifica esse debent: sed ne citius nos uoluptatis consuetudo delinuat, & a Deo atque bonis operibus auertat. Nobis uero differentia in ludis seruanda esse uidetur, ut honesti quidem permittantur Christianis: turpes uero & inhonesti interdiciantur. Nec enim per se malus est ludus, sed usus eius uel laudandus, si bonus & honestus sit: uel reprehendendus, si turpis & inhonestus. Itaque minimè mihi repudiandi uidentur ludi quos tanquam honestos omnis antiquitas approbauit, tum Christiani quoque Principes celebrari latis etiam legibus permiserunt, qui publicis etiam sumptibus eos instruendos & instaurandos esse existimauerunt. Vnde & annuæ pecuniæ ad ludos ciuitatis, in ultimis etiam uoluntatibus relinqui possunt, & relictæ in eum tantum usum conuertebent. Quæ legata adeo honesta sunt, ut ad honorem ornatumque ciuitatis pertinere dicantur, sicut alibi Paulus Iurisconsultus declarat. Ciuitatibus, inquit, legari potest etiam, quod ad honorem ornatumque ciuitatis pertinet: Ad ornatum puta, quod ad instruendum forum, theatrum, stadium, legatum fuerit: Ad honorem puta, quod ad munus ædendum, uenationem, uel ludos scenicos, ludos Circenses relictum fuerit. & c. Omnium uero maxime sacri ludi in Ecclesia retinendi sunt, ut quibus ad pietatem Christiani non minus quam sacrarum scripturarum lectione erudiuntur. Turpes uero & inhonesti ludi

Ludi scandalosi histriionum.

Ludi Circenses uitiosi sunt.

Ludi sacri ad ornatum & honorem Ciuitatis deus seruiunt. l. i. c. de expe. ludorum lib. 12 l. animam. ff. de annu leg. l. ciuitatibus ff. de leg. 1.

Legata ad turpes ludos, in alium usum conuertendi debent.

l. legatum, ff. de usu, et usu fructu, leg. l. legatum, ff. de admini. rerum ad ciuit. pert.

Ne prophani ludi in locis sacris agantur.

c. decet, de immunita. Eccle. lib. 6.

Psal. 92. et. 75.

Val. lib. 1. c. 1.

l. si qua c. de spec. et scen. lib. 11.

l. si c. de ferijs

sti ludi minime permittendi sunt, sed omnibus modis abijciendi, ut si quid in eum usum relictum fuerit, in alium & eundem honestum usum conuerti debeat. Veluti si testator ciuitati legatum reliquerit, ut ex redditibus quotannis in ea ciuitate, memoria eius conseruanda gratia, spectaculum celebretur, quod illis celebrare non licet. Iniquum quidem est, hanc quantitatē, quoniā in spectaculum defunctus destinauerit, lucro hæredum cedere. Igitur adhibitis hæredibus, & primoribus ciuitatis dispiciendum est, in quam rem conuerti debeat fidei commissum, ut memoria testatoris alio & licito genere celebretur. Est autem inter sacros & prophanos ludos, ea differentia seruanda, quia sacri ludi in locis etiam sacris et festis diebus celebrari possunt: Prophani autem, etsi honesti sint, tamen nūquam in locis sacris, nec diebus in honorem Dei & Sanctorum eius consecratis, peragi possunt. Primum enim domum Domini decet sanctitudo, ut cuius in pace factus est locus, eius cultus sit cum debita ueneratione pacificus. Nam ubi sacra sunt peragenda, ibi quarumcunq; prophana rerum usum, procul remotum esse oportet. Quod & Ethnici, falsos etiam deos colentes, custodiendum esse putauerunt, ne in templis Deorum ludi aliqui peragerentur. Quemadmodum Valerius Maximus tradit, creditum esse Varronem Consulem apud Cannas cum Carthaginensibus tam infeliciter dimicasse, ob iram Iunonis, quod cum ludos Circenses Ædilis faceret, in Iouis Optimi Maximi templo eximia facie puerum histrionem ad excubias tenendas posuisset. Sed & Imperator Theodosius publica lege fanciuit, ne in publicis portibus, uel in his ciuitatum locis, in quibus Principum imagines consecrari pictura solent, aliqua spectacula exhibeantur: aut Pantomimi, agitantes, histriones, aliaq; inhonestæ personæ introducantur. Quāto magis repellendi erunt à sacris locis, nec permittendum, ut in his aliqui prophani ludi exercentur: Sic & de festis diebus Leo & Antemius constituerunt, ut in his nihil sibi uendicet scena Theatralis, aut Circense certamen, aut ferarum lachrymosa spectacula: etiam si in Principis ortum aut natalem celebranda solennitas inciderit, Quod differri eum ludum, non in festo die celebrari oporteat.

De origine sacrarum Imaginum Cap. XVIII.

Origo Imaginum.

Exod. 25

Altera pars, quam in Imaginibus sacris considerandam esse diximus, est origo: de qua nunc dicemus. Est igitur Imaginum ritus, nec nouus, nec humano ingenio adinuentus, sed ex diuina & Apostolica institutione introductus: ex scripturis Veteris & Noui Testamenti, Apostolicis traditionibus, sanctorumq; Patrum & Conciliorum, & multorum seculorum consuetudine & usu approbatus. Dominus Deus cum præcepisset Moysi, ut faceret propitiatorium de auro mundissimum, illud etiam subiunxit,

Duos quoq; Cherubim aureos & productiles facies, ex utraque parte oraculi, Cherub unus sit in latere uno, et alter in altero. Vtrūq; latus propitiatorij tegant, expandentes alas & operientes oraculū respiciantq; se mutuo uersis uultibus in propitiatorij, quo operienda est Archa: in qua pones testamentū, quod dabo tibi. Inde præcipiā tibi et loquar ad te (supra propitiatorium scilicet, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super Archā testimoni) cuncta quæ mandabo per te filijs Israel. Atq; horū Cherubim Paulus quoq; meminit, in epistola ad Hebræos. Post uelamentū autem, inquit, secundum tabernaculū, quod dicitur Sancta sanctorum: aureum habens thuribulum, & Archam testamenti circumtectam ex omni parte auro: in qua Urna aurea habens manna, & uirga Aaron quæ fronderat, & tabule testamenti: super quæ erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium. &c. Ex quibus sane locis intelligimus, Moysi à Domino præceptū esse, ut imagines duorum Cherubim in propitiatorium faceret: Quas & Beseleel artifex, iussu Moysi ad eum modum fecit.

Preterea, cum populus serpentum morsus pateretur, Moyses pro populo orat ad Dominum, cui dominus ait, Fac serpentem, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eū, uiuet. Fecit ergo Moyses serpentem Æneum, & posuit eum pro signo, quem percussi aspicientes sanabantur. Sed & in templo Salomonis imagines fuerunt, de quo ita legimus in libro Regnorum. Et fecit in oraculo duos Cherubim, de lignis oliuarum, decem cubitorum altitudinis, quinque cubitorum ala Cherub una, & quinque cubitorum ala Cherub altera, id est, decem cubitos habentes, a summitate alæ unius, usq; ad alæ alterius summitatem: decem quoq; cubitorum erat Cherub secundus: in mensura pari: & opus unum erat in duobus Cherubim, id est, altitudinē habebat unus Cherub decem cubitorum, & similiter Cherub secundus, posuitq; Cherubim in medio templi interiori. Extendebant autem alas suas Cherubim, & tangebant ala una parietem, & ala Cherubim secunda, tangebant parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi se inuicem contingebant: Texit quoq; Cherubim auro, & omnes parietes templi per circuitum sculpsit uarijs cælaturis & torno, & fecit in eis Cherubim & palmas, & picturas uarias, quasi prominentes de pariete et egredientes. Iosephus scribit, nullum dicere uel conijcere posse, qualia hæc duo Cherubim fuerint. Idem alibi de Cherubim loquens, quæ erant posita super tegmen Archæ, Super tegmen uero, inquit, erantfigurationes duæ, quas Hebræi Cherubim appellant. Sunt enim animalia uolantem habentia figuram, quæ à nullo hominum est inspecta. Hæc dixit Moyses in Dei se conspexisse sede figurata. Hæc ego de figura Cherubim intelligo, ut nemo uiderit Archetypum quem repræsentet: sed certum tamen est, eam duas facies habuisse, & inter has unam humanam, ut Ezechiel

Duo cherubim.

Hebr. 9

Exodi. 37

Serpens Æneus Numc. 21

Imagines in templo Salomonis 3. Reg. 6 2. Paralip. 3

lib. 8. c. 3. antiq. iudaicarū. lib. 3. antiq. iudaicarū. c. 8

Qualis fuit figura Cherubim.

M Prophe

Exech. 4. Propheta indicat, Terra autem (inquit) usq; ad fenestras, & fenestrag clausa super ostia, & usque ad domum interiorem: & forinsecus, & per omnem parietem, in circuitu intrinsecus & forinsecus ad mensuram. Et fabrefacta Cherubim & palmæ, & palma inter Cherub & Cherub, duasq; facies habebat Cherub, faciem hominis iuxta palmam ex hac parte, & faciem leonis ex alia parte expressam, &c.

Et hanc quidem figurâ Cherubim Propheta exprimit, Quæ quidem non ipsam naturam Cherubim repræsentat, quæ est ignis et spiritus: Sed ideo corporali signo ostenditur, ut secretius aliquid significet, ut Athanasius docet, qui illud Psalmi exponens, Qui sedes super Cherubim appareas: talem de his tradit sententiam, Etenim Cherubim illorum exemplaria, ignota iuxta naturam omnibus hominibus existentia, spiritus & ignis existunt, & ab omni corporea figurazione & natura aliena: ea quæ de ipsis à Propheta corporaliter dicuntur, symbolicum & altius ductum sensum habent: aliter enim intelligere, iuxta sacram & corporeis non decentem rationem, oportet. Cherubim igitur imago qualiscunq; tandem sit, Angelos repræsentat, & Angelicæ dignitatis uocabulum est, ut in Genesi, Eiecitq; Adam, & collocauit ante Paradisum uoluptatis Cherubim: & flammeum gladium atq; uersatilem, ad custodiendam uiam ligni uitæ. Ideoq; sacri doctores aptè in figuris Cherubim, quæ erant in oraculo, sacra Angelica ministeria: quæ conditori suo in cælis semper assistunt, intelligunt.

Antiquus Sed & uetustissimus est usus imaginum noui Testamenti. Nam *usum in nouo* quibus temporibus Christi fideles oratoria et templa construxerunt, *testament.* partim Christi nomine, partim sanctorum Martyrum causa (id autè ab ipsorum Apostolorum prædicatione fieri coepit) ipsidem etiam temporibus historia humanæ dispensationis, Christi & sanctorum martyrum gesta in domibus orationum, & templis: alia quidem in tabellis, alia in uestibus & uasis sacris, alia in parietibus, templorum depicta fuerunt, ut sancti patres & historiarum narrationes tradunt. Athanasius

Athanasius de Passio-
nis Imagi-
ne Christi.
Ioan. 3. us scribit Nicodemum illum, qui ad Iesum nocte uenit, proprijs manibus imaginem Christi composuisse, & morientem Gamalieli tradidisse: Gamaliel autem, qui Doctoris gentium Pauli *διδασκαλος* fuit, cum diem sibi cerneret adesse extremum, Iacobo eam reliquisse: & Iacobum, Simoni & Zachæo. Quæ quidem imago per successores tempo-

Vide infr. c. 20 porum in Hierosolymis perdurauit: à Hierosolymis deinde in Syriam translata: Tandem in ciuitatem Berythum, in finibus Tyri & Sidonis sitam, translata. Cumq; à Iudeis contumeliose tractata, ac in latus eius lancea fixa fuisset, stupèdo miraculo sanguinis & aquæ riuuli ex ea emanare coeperunt. Quod ex sancto patre ideo referre hoc loco placuit, ut intelligamus etiam Christo adhuc in carne uiuente, ipsius imaginem fuisse à fidei eius discipulo pictam & cultam. Quin & Christus faciem suam lintheo impressam Veronicæ dedit. Præterea ueteres in more habuerunt, ut historias ueteris & noui Testamenti in parietibus templo

Picturæ in
parietibus
templorū.

templorum pingere, ut ex epistola Beati patris Nili colligitur. Is ad Olimpiadorum Proconsulem scribens. Noui, inquit, & ueteris Testamenti hystorij, hinc inde parietes templi repleri doctissimi pictoris opera uelim, quo scilicet hij, qui literas non norunt, neq; sacram scripturam legere queunt, contemplationem picturæ in memoriâ reducant, qui nã germane uero illi Deo per fortia facta seruiuerunt, atq; in certamen excitentur gloriosorum & laudatorum facinorum, per quæ cum cælo terram commutarunt. &c. Idem Adriani Pontificis Legati, in septima Synodo confirmantes, tale etiam aliquid olim Ioannem Papam fecisse dicunt. Nam & ipse, cum templum Romæ saluatoris extrueret, in utroq; pariete templi, historiam ueteris & noui testamenti inscripsit. Hinc quidem Adam exeuntem Paradisum: Illinc uero Iatronem Paradisum ingredientem. Canon sanctæ & uniuersalis sextæ Synodi de imagine S. Ioannis præcursoris, Agnum digito demonstrantis, sic habet. In quibus sanctorum imaginum picturis Agnus, digito præcursoris indicatus, expressus est, qui in formam acceptæ gratiæ, uerum nobis per legem Agnum, Christum Deum nostrum ostendit. Veteres igitur, typos & obumbrata ueritatis Symbola, præfigurationesq; Ecclesiæ traditas, amplectentes, gratiã in primis curantes, & ueritatem tanq; legis plenitudinem acceptamus. Quo igitur perfectius etiam in colorum uarietate omnium oculis subiciatur character ille, quo secundum hominem Agnus Christus Deus noster, qui abstulit peccata mundi, effigiatus est. Post hac in imaginibus pro ueteri agno erigi declaramus: per hoc enim humilitatis altitudinem uerbi Dei considerantes, & ad memoriã in carne passionis illius et salutaris mortis dispensationis, ueluti manuducti, quæ mundo illinc contigit liberatio, cognoscimus. Basilius, quem Adrianus Papa in epistola Synodica ad Constantinum & Irenen citat, fidei suæ confessionem proferens: inter alios articulos uenerationem quoq; imaginum numerat. Sic enim in epistola, qua in Iulianum Apostatam inuehitur, scribit. Quemadmodum à Deo Christianam & inculpabilem nostram fidem ueluti hereditario iure accepimus. Sic confiteor ei, in eo maneo. Credo autem in unum Deum patrem omnipotentem, Deum patrem, Deum filium, Deum spiritum sanctum, et unum Deum, & hæc tria adoro & glorifico, confiteor etiam filij incarnatæ *ἡνωμένης* Deinde sanctam Mariam, quæ secundum carnem illum peperit, hæc Deiparam uocans. Suscipio etiam sanctos Apostolos, Prophetas, et Martyres: qui pro me apud Deum supplicant: quo per illorum meditationem propicius mihi sit Deus noster benignissimus, & remissionem peccatorum mihi gratis largiatur. Quam ob causam & historias imaginum illorum honoro, & palam adoro: hoc enim nobis traditum à sanctis Apostolis, non est prohibendum, sed in omnibus Ecclesijs nostris eorum historias erigimus. Sed quid de tam uetusto imaginum

Act. 4. Septima
ma Synodi.

Acto. 4.

Imago præ
cursoris q̄
Agnum d̄gi
to demon-
strat.

Confessio
fidei Basilij
Magni.

M ij num

num in Ecclesia usu dubitamus? Cum & filius Dei ab æterno fuerit imago patris: & homo ab initio mundi creatus fuerit ad imaginem & similitudinem Dei: & Deus significaturus uoluntates suas hominibus, ipse non solum se, sed etiam Angelos suos, per imagines demonstrauerit? Sane imaginum consuetudo sine ulla controuersia in Ecclesia semper obseruata fuit, donec diabolus, omnis pietatis inimicus & destructor, per quendam Iudæum Iconomachiam instituit. Historiam ita narrat Ioannes Monachus, Vicarius Orientis Episcoporum in septima Synodo. Cum diem, inquit, extremum impiorum Arabum Tyrannus, quem Sulimam nominabant, clausisset, subsecutus illum est Vmarus, qui postea quam regnum adisset Anascaphon Malsamam, hostem sanè atrocem, per gratiam Domini nostri Iesu Christi seruatoris, eiusque Deiparæ matris, cum magna exercitus sui clade & ignominia, à terra ista expulit, in Syriamque fugauit: Neque de redeundo spem illi ullam reliquit. Vmaro autem fato defuncto, Ezidus quispiam, homo leuis & inconstans, regnum accipit. Per ea tempora in Tyberide dux quispiam erat Hebræorum impiorum, cui nomen Sarantepechys, officina diabolorum (quibus uitia re animas lusus est & iocus) homo præstigiator & ueneficus, & Ecclesie Dei hostis implacabilis. Hic animaduersa Ezidi Regis leuitate, hominem aggreditur, polliceturque Hebræorum ingenita malicia se Regi quædam prædicturum, & uatem acturum in maximè necessarijs rebus se offert. Ea re cum esset insinuatus Tyranno, Volo, inquit, O Princeps, modo me audias, rationem quandam indicare tibi, qua poteris facillimè & uitam commodam degere, & triginta annos regnum æquabili in potestate conseruare. Stultus autem Tyrannus, spe & desiderio longioris uitæ, animi leuitate elatus (erat enim homo uoluptatibus deditus & præditus) respondit: Quæcunque me iusseris facere, modo possim, agam: teque, si modo consecutus fuero quod prædixisti, beneficijs infinitis afficiam. Ueneficus autem Hebræus, Confestim, inquit, sine ulla dilatione iube per uniuersum regnum epistolam, quæ pascim circumferatur, scribi et mitti: qua omnem imaginem & picturam, siue ea in tabulis siue in opere Musæico: in parietibus, siue in uasis sacris, aut indumentis & altaribus sit, & quæcunque in Christianorum Ecclesijs reperitur, delere, expungi, auferri, & ex toto subuerti mandes: Neque illas solum, uerum omnes planè similitudines, & earum etiam, quæ in foro ornatus & honestatis gratia collocantur. Nulla igitur ratione alia, quam ut odium & furorem aduersum Christianos exerceret, præstigiator id tentauit. Tyrannus autem nefandus, præstigiatori leuitate sua auscultans, missis nuncijs, omnes sanctas imagines et similitudines per uniuersam prouinciã abstulit. Hoc itaque modo primum Ecclesie ornamenta, procurante Hebræo uenefico, ablata sunt. Christiani autem cum id suis manibus facere detractarunt,

Historia Iconomachie scripta per Ioannem Monachum.

Ezidus rex à Iudæo quodam contra Imagines instigatus.

Mandatū tyranni contra imagines.

detractarunt, missi sunt Hebræi & Arabes, homines in Deum impij qui imaginibus exultis, Ecclesiarum quosdam calce, quosdam alijs coloribus dealbarunt & incrustarunt. Hæc autem cum peruenissent ad aures Pseudoepiscopi Nicolæ, & qui eiusdem erant cum illo opinionis, impios Hebræos & Arabes imitati, Ecclesias Dei, ueluti crucem Christi uerecundantes, reddiderunt. Nicephorus autem narrat, Temporibus Zenonis Imperatoris Xenaiam quendam Persam, Seruum & simulatum Christianum, quia non baptizatum, docuisse: usum imaginum in Ecclesia esse abolendum, & ob id etiam apud successorem Zenonis Anastasium, gratiam commeruisse. Eusebius, imaginum usum à consuetudine gentilium descendisse, putat. Nam de statua Iesu & mulieris Hemorrhoiis, scribens sic ait. Et nihil mirum, si hi qui ex gentilibus crediderant, pro beneficijs quæ à saluatore fuerant consequuti, huiusmodi uelut munus uidebantur offerre: cum uideamus & nunc Apostolorum Petri & Pauli, & ipsius saluatoris imagines designari, tabulasque depingi, sed & antiquas ipsorum imagines à quibusdam conseruatas nos uidimus. Quod mihi uidetur (inquit) ex gentili consuetudine indifferenter obseruatum, quod ita soleant honorare, quos honore dignos duxerint. Insignia etenim ueterum reseruari ad posterorum memoriam: illorum honoris, horum uero amoris, indicium est. Idem uidetur Paulo Ritio Israelitæ, qui non solum imaginum usum, à consuetudine gentilium introductum esse affirmat: sed conducere etiam arbitratur, ut si commodè fieri posset, Ecclesie edicto tollerentur. Post multa enim, quibus differit multis, quam difficile sit longuam turbæ consuetudinem radicitus euellere, tandem ad hunc modum concludit. Verum hoc unum consulte tamè censerè audeo, modo Orthodoxa iam Christi fide ad plenitudinem redacta, non iniuria immo condecens & laudabile factum esset (nisi longæ uæ forte consuetudinis luxus retinetur) templa oratoriaue, à Sanctorum sculptilibus exuta construere. Id siquidem hyperbolicos & ethereos sanctorum spiritus, hominum mentes extollere, non corporeas manufactas imagines, quare & de scandali periculo infirmos eriperet: insuper obtrectantium Iudæorum latratibus silentium imponeret, ac plures eorum, quos præ ceteris imaginum cultus repellit, ad piam Christi religionem amplectendam perduceret. Ego uero, & si gentilium consuetudo fuerit, eorum quos amarunt memoriã imaginibus & statuis celebrare: tamen aliam rationem imaginum in Ecclesia receptarum fuisse puto, quam gentilium consuetudines: Nimirum ut his ipsis rudiores docerentur, & dispensationis Christi in carne arcanum, Sanctorumque exempla firmiter in memoria retinerent, et ex sensibilibus istis ad maiorem deuotionem, imitationemque eorum, quæ pie per Sanctos gesta sunt, accederentur atque inuitarentur. Nec uideo cur tantopere, ad tollendam occasionem idolatriæ, imaginum

Nicephori narratio.

Euseb. li. 7. c. 14.

Quale consilium Pauli Ritij contra imagines.

li. de Mosæico sanctionis editis.

Catholica sententia de ratione imaginum et earum usu. Non sunt abolendæ imagines, tanquam sint occasiones idolatriæ.

M ij ginum

ginum abrogatio utilis sit. Satis enim Christiani instructi sunt, non inesse diuinam aliquam uirtutem imaginibus, & sanctos ipsos, quos in imaginibus ueneramur, omnium maxime in hoc laborasse, ut omnis idolorum cultus tolleretur, & sancta & superbenedicta Trinitas, unus Deus Latrā adoraretur. Quod si igitur horum imagines ob id ueneramur maxime, ut quæ piè in uita egerunt, eorum memoriam retineamus, eaque & nos imitando præsentemus: fieri non potest, ut quod ipse tantopere auersati sunt, nimirū Idolatriam, id nos amplectamur. Quin illud etiam animaduertimus, adeo nobis cum gentilibus in imaginum usu non conuenire, quod ipsi imagines Christianorum, ipsorum etiam Apostolorum tempore, ludibrio habuerunt: nimirum quod uiderent non imagines ipsas, sed earum prototypū nos uenerari. Argumento est, quod ea de re ex Apologetico Tertulliani, Apostolorum temporibus uicini, refert Petrus Crinitus: Romani autem (inquit) ueteres pari causa, & Christianos eaque ac Iudæos Asinarios uocarunt: obstinato uidelicet in Christi nomine odio, quem per ignominiam etiam Chrestum per e litteram appellabant. Sed & figuris picturisque Christianis illudebant, quando infando etiam picturæ genere, Deum nostrum sic depictum spectanti populo proposuerunt: Ut is foret auribus asininis, pede altero inungulatus, librum gestans, & togatus, cui flagitio ut scelus adderent, tali titulo Christi effigiem decorarunt. Deus Christianorum **NON NICHITIS**. Qua in re uel ipse Tertullianus egrè à risu abstinuit, cum nomen ipsum & formam conspiceret. Sed agedum, sint sane iam, qui Sanctorū cultum, uel ignorent, uel non rectè Sanctis præstent, non ideo tamen reijciendæ & abrogandæ erunt imagines: Sed si quis forte abusus propter negligentiam Prælatorum irrepserit, corrigendus erit: docendusque populus, qua ratione piè & Christi & Sanctorum imagines coli possint & debeant: Sed nec sine maximo in Ecclesia scandalo huiusmodi imaginum abrogatio fieri possit, quippe inimici nostri & hostes crucis Christi, procul dubio supercilium contra fidem nostram eleuaturi essent, ac dicturi, Huc usque Christiani errarunt: nisi enim institutum suum Idolatriam cognouissent, non sane nunc imagines abijcerent. Quod ipsum quātum contumeliæ subuersionisque fidei Christianæ conciliet, nemo est, qui non iam uelut ante oculos obuersari uideat. Quo argumento utitur Germanus Constanti nopolitanus Episcopus, in eplā ad Thomā Episcopū Claudiopolis.

De usu imaginum in picturis. Cap. XIX.

*de conse. dist. 3
cap. perlatum.*

Vsus imaginū in duabus rebus consistit, memoria et ueneratione. Primum enim imagines in nobis tum excitant et reuocant, tum conseruant memoriam eorū, quæ à Christo et sanctis Dei hominibus gesta sunt. Nā quod legentibus scriptura: hoc idiotis præstat pictura cernentibus, quia in ipsa ignorantibus uident, quod sequi

sequi debeant, in ipsa legunt qui literas nesciunt. Vnde & præcipue gentibus pro lectione pictura est, ut Gregorius ad Serenū Episcopū Malsiliensem scribit. Et Adrianus Papa in epistola ad Constantinū Imperatorem, & Irenen matrem confirmat. Gentium, inquit, Idola, quia imagines fuerunt dæmonum, Deus eiecit et condemnauit: Nos uero in memoriam sanctorum imagines facimus, Quorum ais: Abraham, Moylis, Helix, Esaiæ, Zachariæ, reliquorumque Prophetarum, Apostolorum, & sanctorum Martyrum, qui propter Christum tribulati sunt, quo is qui eos in imagine contemplatur, illorum et meminerit & glorificet Deum, qui illos quoque magni fecit. Item ob id de pinguntur in templis Euangelicæ historię, ut homines illiterati, et qui sacros libros nequeunt legere (quorū sanè maxima pars est) conspectis illis, reddant Deo gloriā, & reducant in mentem, quæ in carne fuerit conuersatio Dñi nostri Iesu Christi. His consentit, quod Basilius in sermone in quadraginta Martyres scribit. Quin etiam, inquit, beliorum trophæa, & uictorias, & historici scriptores, & pictores depingentes, multos ad uirtutem & uiriliteriam excitant: siquidem quæ historia oratione exprimit, hæc tacens pictura per imitationem ostendit. Idem igitur tum usus tum utilitas est scripturæ & picturæ: nam quæ leguntur, ubi ad aures uenerint, ad animum deinde transmittimus: Et quæ oculis uidemus in picturis, ea quoque mente complectimur, atque ita per duo ista inuicem consequentia (lectionem dico & picturam) unam cognitionem acquirimus, qua ad recordationem peruenitur. Vnde è duobus istis summis sensibus, in Canticis Canticorum, inuenitur efficax coniunctio, Sic enim ibi dicitur. Ostende mihi faciem tuam, uox enim tua suauis & facies tua speciosa. Quibus & illud conuenienter ex Psalmo additur. Quemadmodum audiuius, ita uidimus. Aequè igitur, si conspexerimus in imagine Angelum annunciantem uirgini, in recordationem Euangelicæ historię uenimus, Qua narratur, quod Angelus Gabriel à Deo ad uirginem missus fuerit, & ad illam dixerit: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus: Euangelicæ historię ueritatē intelligimus, sicut si uerba ipsa Euangelicæ historię audiamus, Et eodē modo de similibus. Immo manifestius & clariius multo simpliciores intelligunt, per picturam contemplantes, quā per simplicem narrationē. Sed & peculiare semper Deo fuit, ut non solū per scripturas, sed etiā per imagines hominibus uoluntates suas ostenderet. Quod multę Prophetarū & patrū, ueteris testameti, & quædam etiam Apostolorū aliorumque fidelium, in nouo testamēto, uisiones aperte demonstrat. Et quod aliud sunt signa et portenta, quæ olim in caelo et in terra apparuerunt, et hodie etiā apparent, et deinceps (quoties ita diuinę sapientię placuerit) apparebunt, nisi imagines uoluntatis Dei.

M iij Quin

Christiani olim à Romanis Asinarii.

*Tert. in apologetico. c. 16
Lib. 1. de honeste disciplina. c. 16*

*Adria. PP. 1
Symo. 7. Act. 2*

Similitudo inter scripturam & picturam.

Basilius Magnus.

Vna utilitas Lecturis & picturæ.

Cantic. 2

Psal. 47

Quin & Emphasim suam habet picturæ, Et ut uerba apta & idonea in oratione audientes, ita uultus & gestus in imagine expressos uidentes, ad misericordiam, lachrymas, gaudium, pietatem, aliosq; animi affectus commouemur. In qua re æque ualent oratores, Poetæ & pictores. Nam & ipsa pictura tacens quædam Poësis est, ut ait Gregorius: Ac emphasim picture, multa quidē passim in multis templis, egregia imaginum exempla demonstrant. Nos inter multa unū de sanctæ Euphemie imagine afferemus, ut uetustate ipsa gratiosum, ita pulcherrimè à beato Asterio Episcopo descriptum, cuius ea de re talis sermo in septima Synodo recitatur. Habet autem, inquit, artificium picturæ hoc modo. Iudex in alta sella, acerbè & toruè uirginem inspiciens (irascitur enim & in inanimata materia, si quando pictura uoluerit) collocatus est: astant autē latrones regni & cohors militum: adsunt & Commentarienses, tabulas & stylos gestantes manibus: quorum alter abducta à cera manu, serio admodum uirginem aspicit, faciem ad illam inclinans, quasi iuberet ut altius loquatur, ne auscultatione impeditus, uitiose scribat, falsaue aut dubia. Astat autem uirgo pulla ueste & palleo, & (ut pictor putauit) Philosophiam professa, ut autem ego arbitror, anima uirtutibus ornata & prædita, facies illius urbana. Ducunt autem eam ad iudicem duo milites: hic quidē à fronte illam trahens, ille autē à tergo eā protrudens. Virgini autem habitus pudore & constantia mixtus est, Oculos enim in terram ueluti uirorum conspectu pudefacta, defigit. Stat autem intrepida, certaminis amaritudinem nihil exhorrescens. Ut ego tandē pictores etiam laudare cogar, quos Colchicæ illius mulerculæ faciterimentis, nus pinxissè uideo. Hæc enim adaçtura in uiscera filiorum ferrum, commiseratione & ira uultum habet temperatum. Siquidem altero oculorum iram exprimit, altero autem matris naturam, horrendam ad tale facinus, & parcere cupientem liberis indicat. Nunc autem in hanc picturam miraculum istius operis transtuli. Multum uerò pictorem istum admiror, quod longe magis coloribus mores expresserit: Affectiones pudoris & uirilitalis (quæ tamen inuicem pugnant) affabre commiscens. Progrediente uero hac imitatione, populares quidam in tuniculis nudi, ipsam rem iam aggrediuntur. Hic enim arrepto capite uirginis, & in tergum reflectens, alteri ad pœnam uirginis ora exhibet. Adstans ergo ille dentes uirginis excutit: Malleus autē et terebra, tormenti sunt instrumenta. Sed lachrymas fundo, Nam & mihi hæc passio uocem aufert, ut amplius loqui nequeam. Nam tam exactè sanguinis guttas pictor defluentes depinxerat, ut iuraueris à labijs profluere. Virgo autem iterum carcerem petens, in pulla ueste sola sedet, manusq; ad cælum extendens, Deum malorū depulsorem alloquitur. Fundente autem hac orationem, apparet supra caput illius signum, quod scilicet Christianorum consuetudine

Emphasim
Picturæ de
S. Euphe-
mia.
Ex Synodo 7.
Act. 4

Pictura
Medææ si-
lios suos in
terimentis.

Ingeniosa
pictura, ex
primens af-
fectus.

Passio B.
Euphemie
affabre de-
picta.

Asterius
crucis sym-
bolum à
Christianis
adorari di-
cit.

adoratur, & passim inscribitur. Erat autem (ut arbitror) Symbolum pœnæ, quam illa erat subitura. Deinde quoq; pictor aliàs ignem uehementem, rutilante colore hincinde accenderat, etiam flammam faciens corpoream. Constituit autem eam mediam, manibus quidem ad cælum elatis, nullos dolores horrentem: Sed potius uultu læto gaudentem, quod ad incorpoream & beatam uitam sit transmigratura. Hucusq; pictor manum tabulæ, ego uerò uerba adhibui. Hic dubites maiorem ne Emphasim præ se ferat descripta imago, an descriptis oratio, quæ sic imaginem ipsam depingit. Ut qui uerba audit, ipsam quoq; imaginem: Immo & per imaginem rem ipsam uidere uideatur. Gregorius Nissenus Emphasim picture, historiarum Abrahamæ immolantis filium Isaac declarans: Vidi, inquit, & pius inscriptio nis imaginem, & sine lachrymis transire non potui, quum tam efficaciter pictura ob oculos poneret historiam. Procumbit enim ante aram Isaac genibus innixus, circumductas ferens in tergo manus: Ille uerò à tergo pueri apprehendit ad se trahens, declinat ante faciem ad puerum, miserabiliter illum intuens: dexteram autem gladio obarmatā gestat, quam etiam ad cædem dirigit. Iamq; gladij acies ipsum corpus propemodum attingit, cum illū diuina uox à facto deterret. Et de eadem figura alibi idem Nissenus, Vidi (inquit) non infrequenter passionis figuram, neq; sine lachrymis eiusmodi figuram transiij, cū scilicet opus artificij in personam significatam demonstratum esse uiderem. Sed & Emphasim habere imagines, illud Iohann. Chrysoctomi testatur ἔγδ καὶ κηρόχυτον ἢ γάππια γραφήν εὐσεβείας περιληρωμένην, hoc est, Ego ex cera fusilem picturam pietate plenam amaui.

De ueneratione & adoratione imaginum.

Caput XX.

Generatio imaginum eadem est quæ Sanctorum: Siquidem honor imagini exhibitus ad prototypum refertur, ut Basil. lib. de spiri. san. c. 27. Id est honor imaginis et Prototypi. Vnde imaginem Christi & Sanctorum uenerantes, non propterea Christum et Sanctos diuidimus, ut duos Christos faciamus, et unum Sanctum in duos multiplicemus. Quia (ut idem Basilus ait) Rex etiam dicitur Regis imago, neque tamen ob id duo Reges. Non enim scinditur potentia, neque honor distribuitur, Nam quemadmodum principium nos conseruans potestas, quæ una: ita & nostra glorificatio siue laudatio, una & non plures. Quam ob causam etiam imaginis honor ad primum ueluti fontem dirigitur. Idem de Christo loquens, Vbi, inquit, unum quidem principium, unum uero quod ex eo, & unum quidem originale, una uero Imago: illic unitatis ratio non corrumpit. Quapropter ex patre genitus filius existens, & naturaliter exprimens in seipso patrem: Ut imago quidem incommutabilitatem habet, ut uero genitum, consubstantiali

Genes. 22
Actione. 4. Se-
ptimo Synodi.
Pictura A-
brahæ filij
immolare
parantis.

Basil. lib. de
spiri. san. c. 27
Id est hono-
nor imagi-
nis et Pro-
typi.

In lib. contra
Sabellia. Arriū
et impios alios

stantialitatem conseruat. Non enim qui in foro Regiam imaginem diligentius intuens, Regemq; illum dicēs eum, qui in tabula pictus est, duos Reges fatetur: nimirū ipsam imaginem & eum cuius est imago. Neq; si quis in tabula pictū indicauerit, dixeritq; Ecce Regem, ob id primum & uerum exemplar, ipsum scilicet Regem appellatione ipsa priuauit: profecto uidetur magis honorem Regis per eiuscemodi cōfessionē stabiliuisse. Et Athanasius de eadem re. Hoc aliquis, inquit, ex imagine Imperatorum clarius & attentius cognoscere possit. Nā in imagine Regis forma & specics est, in Rege uero, ea quæ est in imagine, forma existit. Impermutabilis autem est in imagine Regis similitudo, ita ut qui imaginem inspexerit, ipsum quoq; Regem simul inspiciat: Rursus qui Regem conspiciat, nouit eum esse quem in imagine conspexerat. Quandoquidem autem ex eo quod similitudo non differt, uolenti post imaginis inspectionem Regem uidere, recte dixerit imago, Ego in illo sum, & ille in me: & quod in me uides, uides & in illo. Qui igitur imaginem adorat, adorat & ipsum Regem: illius enim forma & figura est imago. Et Ioannes Chrysostomus, omnia facta sunt ad gloriam Dei, utilitatem uero nostram. Nubes in pluuia: rum administrationem, terra in fructuum productionē, mare in mercium copiam, omnia ibi seruiunt Deo: immo imagini Domini. Non enim cum Regiæ imagines & figuræ in ciuitatem adferuntur. Magistratus & populus gratulabundus tabulas ueneratur, neq; ex cera silem imaginem sed Regiam figuram: sic & creatio non terrestrem formam, sed caelestem characterem ueneratur. Et eodem modo qui iniuriam facit imagini, eū qui per imaginem repræsentatur, iniuria adfecisse intelligitur. Vnde & qui imaginem Imperatoris uiolauit, non secus atq; si Imperatorem ipsum cōtumelia affecisset, punitur. Quod Ioannes Chrysostomus his uerbis declarat, Nonne iniuria afficit Regem qui Regiam uestem uiolat? non nouisti quod is qui iniuria afficit Imperatoriam imaginem, in Imperatorem ipsum: ueluti exemplar imaginis, eiusq; dignitatem iniurius est? Nescis, quod quicumq; ex ligno & coloribus imagini conuitia dicit, illum non damnari ueluti in rem inanimatam, sed contra Regem ipsum dixerit: Iudicatur enim occulte Regi iniuriam intulisse. Venerationem imaginum ueteres adorationem appellarunt, adoratio generaliter omnem cultum significat, siue Deo siue creaturæ exhibitum, iuxta illud quod Moyses dicit, Deum tuum adorabis & illi soli seruiēs, id est λατρεύειν præstabis, ubi ad Latræ præstationem soli adiecit. Adorationi nō adiecit, quod adoratio non solum diuinum cultum, sed etiam eum qui creaturis præstatur, comprehendit. Est tamen adoratio honorationis Emphasis quædam: quæ Creaturis ita præstatur, ut intra fines Dulicæ manens, in λατρεύειν minimè euagetur. λατρεία autē proprie cultū soli Deo debitum significat. Est igitur adoratio hoc loco ueneratio, & cultus qui

Lib. 4. contra Arrianos.

Honor qui fit Imagini Regis, fit ipsi Regi.

In oratione in peluim.

Iniuria, que fit Imagini Regis, ipsi Regi quoz que facta esse cõfetur

Adoratio generalior est q̄ latræ Deuter. 6

quidam deuotior, qui creaturis ex ardenti quodam amore ritè exhibitur, Græci Duliam uocant. Sunt tamen qui adorationem interpretantur, eum tantum cultum esse, qui Deo præstatur, eozq; nomine Augustinus eos reprehendit, qui nomine προσευχας apud Apostolum Paulum interpretantur adorationes. Nam illud Apostoli interpretans, Obsecro itaque omnium fieri obsecrationes, interpretatur lationes, gratiarum actiones etc. Quod uero, inquit, quidam codices non habent orationes sed adorationes, quia non dictum est in Græco ευχασ̄ sed προσευχασ̄, non arbitror scienter interpretatum, προσευχασ̄ enim orationes dici a Græcis notissimum est: & utiq; aliud est orare, aliud adorare. Deniq; non isto uerbo, sed alio legitur in Græco, Dominum Deum tuum adorabis. Et adorabo ad templum sanctum tuum. Et si qua sunt similia. & cet. Patres septimæ Synodi adorationem, salutationem & amplexum cum uehementi amore interpretantur. Sic enim de adoratione imaginum, ad Constantinum & Irenæ Imperatores loquuntur. Sunt autem hæ adorandæ quoq; hoc est, ex osculandæ, & amandæ. Idem enim significant hæc, iuxta antiquā Græciæ dialecton. Nam προσκάνειν id est, adoret & ἀσπαξείσθαι, id est, amplecti & φιλεῖν idem amare significat, præpositio autem προς intentionem significat desiderij, quemadmodū προσφέρω a φερω κυρω, & προσκυρω κυρω, & προσκυνω, quod significat & amplexum & uehementem amorem. Nam quisquis φιλεῖ, hoc est, amat, id etiam προσκυνεῖ, hoc est, amplectitur, et quod adorat siue amplectitur, nempe προσκυνεῖ hoc etiam omnino φιλεῖ, hoc est, amat. Testatur id sanè humana natura et affectio, qua erga amicos sumus affecti: sic enim inter duos res agitur, & hoc modo sibi occurrantes agunt. Non solum autem apud Græcos hæc loquendi ratio in usu fortasse est, sed in diuina quoq; scriptura idem annotare libet. In libris enim Regum scriptum est. Dauid surrexit & cecidit in faciem suam, & adorauit ter Ionatham, & osculatus est eū. Rursus, nonne Dominus de Phariscis dicit in Euangelio, Amant primos accubitus in conuiujs, et salutationes in foro: certū est ασπασμὸν, id est, salutationē hoc loco appellari προσκύνειν id est, adorationem. Phariscæi enim glorioso animo præditi, & seipos iustos æstimantes, ab omnibus adorari studebāt. Non enim ore osculari petebant: fuisset enim hoc humilitatis signum, & haudquaquam Pharisæici supercilijs. Iterum Paulus Apostolus diuinus sane, quemadmodum in Actibus scribit Lucas. Nam cum, inquit, essemus nos in Hierosolymis, libenter & alacriter exceperunt nos fratres: Sequenti autem die Paulus nobiscum ad Iacobum ingreditur, aderant autem omnes presbyteri. Salutatis autem illis, singula quæ in gentibus per illum fecisset Dominus, exposuit. Hic enim salutationem honorificam: adorationem multo factam Apostolica sententia significat. Quemadmodum & de Iacob legitur, Adorauit † in summitate uirge suæ. Cum his conuenit Gregorijs

Adoratio stricte accepta, Latræ ē.

Augu. epif 59 1. Timoth. 2

Matth. 4 Psalm. 5 Actio. 7

Adoratio apud Græcos generaliter accepta.

Exemplar scripturæ de adoratione: generaliter accepta.

1. Reg. 20 Matth. 23

Actio. 28

Gen. 47. in ff. + Textus non habet. in summitate

uirgæ sicut habent 72. interpretis: sed ad lectuli caput. **A**lta exëpla scripturæ de adorati-
ne generali
psalm. 98
psalm. 95
Esai. 66
Gene. 33
Genesi. 27
Genesi. 49
1. Reg. 25
2. Reg. 9
Alia exem-
pla ex his
istorijs Eth-
nicorum.
Diod. Sicul. li.
4. de fab. an-
tiq. Philost. de
uita Apoll. li. 1.
l. 2. C. de fabri-
cib. gl. in l.
pe. C. de Con-
sulib.
gl. in l. 1. C. de
ueteri. lib. 12
l. 1. C. de appa-
rit. et præfect.
præto.
l. 1. C. de uete-
ranis. l. 1. C. ap-
par. præfect.
urb. l. 1. et 3. C.
de domes. et præ-
fect. et decu.
l. 2. C. de prox.
sacra. feri.
l. unica C. de
honor. uehic.
gl. in l. 3. C.
de aduoca. di-
uers. lud.
Adoratio
specialiter
Latriæ est:
generaliter
uero dilig.

Gregorius, cognomento Theologus, dicens Bethlehem uenerare, præsepe adora, Quo loco adoratio non Latriam significat; non enim in summo uirgæ Iacob Latriam fecit, neq; etiam Gregorius præsepi Latriæ uocabulum addit. Hæc septima Synodus. Interdum adoratio uenerationem cum quodam timore significat. In qua significati-
one accipitur quod in Psalmo dicitur, Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorare scabellum pedum eius: quoniam sanctum est. Et, Adorate in monte sanctum suum, Et rursus Dominus Deus ait. Cælum mihi sedes, terra autem scabellum pedum meorum. Item, quod Iacob Esau fratrem pronus in terram septies adorauit: Ad eum dem sensum Isaac benedicens Iacob inquit. Et seruiant tibi populi, & adorent te tribus. Esto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ. Sic & Iacob benedicens Iudam, Iuda, inquit, te laudabunt fratres tui, manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Abigail uxor Nabal, proci- dit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram, & ce- cidit ad pedes eius. Sed & missis à Dauid seruis, qui mortuo eius marito eam uxorem illi peterent, rursus prona in terram adora- uit. Sic Miphibosech, ueniens ad Dauid, corruit in faciem suam & ado- rauit. Quin & alij gëribus in more fuit, ut Reges suos in hoc ge- nere adorarēt. Athiopes Reges suos flexis genibus adorabant. Alij etiam statuas Regum suorum adorarūt, Alij, Regem quidem adora- runt: Sed non nisi purpura indutum: Quod à Romanis obseruatum esse legimus. Ac huiusmodi quidē adorationem nihil aliud quam sa- lutationem Principis fuisse, prudentiores interpretantur: quam etiā salutationem sæpe Romanæ leges appellant. Ego, siue adoratio siue salutatio is honor appelletur, omnino religiosum quendam cul- tum fuisse censeo, quem ueteres Principibus, uelut terrestribus numi- nibus, reuerentiæ & obedientiæ contestandæ causâ exhibuerunt. Quin illud etiam obiter hic animaduertimus, non alijs Romani Principis Purpurâ adorâdi facultatem fuisse q̄ quis hæc ex beneficio Principis concedebatur. Quales fuerunt Cornicularij Præfectorum prætorio, Veterani milites; apparitores præfecti urbis, domestici pro- tectores Principis, Primicerius Fabricensium, militantes in sacris scri- nijs, honorati uehiculis, & legum doctores: Quibus omnibus nō so- lum secretarium Principis ingrediendi, salutandique Principem ius erat: sed quietem simul omniumq; personalium munerum uacatio- nem, eodem ipso beneficio consequabantur Tandem autem eo- res creuit, ut huiusmodi adoratio Principibus non tam honori fue- rit, quam maximo oneri, nimirum ob nimiam salutantium assiduita- tem. Propter quod Adrianum ferūt neminem salutantium, nisi ob rem necessariâ, recepisse, Author Dion Cassius in Adriano. Non uero dilig. ignoro tamen adorationem in scripturis etiam eum cultum significa- re, qui

re, qui soli Deo præstatur in spiritu & ueritate. Est enim adorationis uocabulum multiplex & generale, ut supra dictum est. Vnde non potest non aliquando etiâ pro cultu adoratiōis in spiritu accipi, qua- le est illud, Omnis terra adoret te, & psallat tibi, psalmum dicat no- mini tuo. Item, Et adorabunt eū omnes Reges, omnes gentes serui- ent ei. Item. Adorate eum omnes angeli eius, & si qua sunt similia. Vtrancq; significationem complectitur adorationis uerbum in illo, Et benedixit omnis Ecclesia Domino Deo patrum suorum, & incli- nauerunt se, & adorauerunt Deum, & deinde Regem. Quod igi- tur ad adorationem imaginum attinet, adoratio in ijs quæ sanctos re- præsentant, non Latriam, sed eum tantum cultum significat, quo & creaturam ardenti quodam desiderio salutamus, amplectimur atq; reueremur. Eius partes sunt, salutatio & inuocatio. In adoratione igi- tur imaginum, nō materiam ipsam ex qua imago facta est, sed typum & figuram ipsam, ueluti rei quam significat Indicem, ueneramur. Nā si Deum in ligno imaginis crucis, quatenus lignum est, adoraremus, futurū esset, ut reliqua ligna adoraremus: si uero ut Deū adoraremus lignum, non sanē ubique extincto caractere ligna exurerentur. Duobus autem lignis in modum crucis colligatis, typum quidem & figuram crucis adoramus propter Christum, immo Christū ipsum qui in eo crucifixus est salutamus. Cum uero dissoluta fuerint, exurū- tur quoq;. Et eandem omnino rationem in adoratione imaginū San- ctorum obseruamus, ut non ipsam quidem materiam imaginum, id est, tabulam & colores: aut lignum uel es, ex quibus tabulæ & statuę compositæ sunt, sed figuram ipsam propter sanctos, immo Sanctos ipsos, qui per figuram repræsentantur, salutemus. Quemadmodum mandatum ab Imperatore suscipientes, illius sigillum osculando, nō ceram ipsam, charactere aut plumbum ueneramur, uerum Impera- tori ipsi adorationem & cultum exhibemus. Simili modo erga ami- cos defunctos, qui nobis chari in uita fuerunt, affecti sumus, ut quic- quid eorum uidemus, siue sedem, siue domum, siue chlamydem, siue baculum, uel simile aliquid: omnia hæc cum lachrymis attrēctantes amplexamur, non quidem hæc ipsa honorantes, sed amicū ipsum desiderantes & uenerantes. Sic & nos fideles omnes, crucem Christi tanquam uirgam adoramus: Sepulchrum ut sedem & cubile: præse- pe & Bethlehem, & reliqua eius habitacula, ut domum: Apostolos, Martyres & reliquos Sanctos, ut illius amicos colimus: Sion, tanquā illius ciuitatem: Nazareth tanquam patriam: Iordanem, ut eius laua- crum reueremur: Non quidem regionem, loca, lapides &c. Sed eum qui in illis conuersatus est, Christum Dominū Deum nostrum ado- rantes. Et eodem modo reliquias & imagines Sanctorum saluta- mus, non quidem ipsam materiam: sed eos, quorum reliquiæ typi & figuræ sunt, uenerantes. Et quemadmodum Iacob accipiens à filijs su- is uestem

psalm. 65.

psalm. 71

3. Reg. 8

Quid in la-
magine a-
doramus.

Exempla
ueneratio-
nis quæ nō
fit per latri-
am.

Veneratio
& reliquiarū.
Genesi 37

N is uestem

is uestem filij sui Ioseph, sanguine conspersam, cum lachrymis eam osculatus est: nō quidem ipsam uestem diligendo aut honorando hoc fecit, sed per eam arbitratus est, se Ioseph osculari & in manibus habere. Sic & Christiani imaginem Christi, aut Apostoli, aut Martyris tenentes, nostraq; carne osculantes, animo uidentur ipsum Christum, Apostolum, aut Martyrem complecti, & amorem obedientiamq; & honorem testari. Sic & Iudæi olim uirgam Moysi, tabulas à Deo fabricatas, rubum incombustum, arcam, urriam manna continētem, propiciatorium, uelum, & similia uenerati sunt. Sed & librum legis, in quo non membranas ipsas, sed uerba Dei quæ in ipsis continentur, adorant. Et hodie quoq; Ecclesiæ consuetudo est, Vt librum Euangeliorum, auro & margaritis sæpe & imaginibus insignitum & ornatum, sacerdotes in sacrificio osculentur, & fidelibus quoq; assistantibus osculandum præbeant. Quo ritu non ipsas membranas, aurum, uniones, & imagines: Sed Christum ipsum & ipsius uerba ueneramur. Regulariter enim harum omnium rerum ueneratio, in prototypum reuertitur, ut supra dictum est. Deniq; totum hunc honorem ita imaginibus exhibemus: non quod adorationem in spiritu & ueritate, inuisibili & incompræhensibili deitati debitam, in manufactas imagines aut in opera hominū arte facta, aut in ea quæ subsunt Deo, siue uisibilia siue inuisibilia, trāsferamus. Siquidem fides nostra est, ut uni & soli Deo, superbenedictæ Trinitati, patri & filio & Spiritui sancto, *λατρεῖα*, tam à sanctis illis incorporeis, & incompræhensibilibus substantijs sanctis Dei Angelis, quam à nobis qui in terra sumus mortales, exhibeat: Sed ut dilectionem nostrā, quam iuste in sanctos Dei seruos habemus, ad eum modum exhibeamus, & per honorationem illorum in eum, qui per illos glorificatus est, quicq; illos glorificauit, in confessionem potentiae suæ, Christi q; gloriam & cultum, referimus: ita ut & nos imitatores fortitudinis eorum & dilectionis erga Deum, per honorum operum contra passionem resistentiam, simus. Porro sanctorum imagines & reliquias inuocamus, in archetypum relato honore, id est, in imaginibus uel reliquijs ipsos sanctos tanquam amicos Dei inuocamus, ut pro nobis apud Deum intercedant, non quod ab illis uel eorum reliquijs & imaginibus spem aliquam salutis, siue in hoc mundo siue in futuro seculo expectemus: necq; enim aliud nomen, per quod saluari possimus, hominibus datum est quam unigenitus Dei filius Iesus Christus: Sed ut per eorum merita et intercessionem apud Deum, quod petimus impetremus. Quin et Deum sanctorum imagines inspicientes, glorificamus, dicentes, Benedictus Deus huius uel illius sancti, omniumq; Sanctorum, qui dedit illis potentiam & tolerantiam, quicq; eos dignatus es tuo regno, fac nos cum illis participes & eorum intercessionibus nos seruare digneris, Et similia, quæ in orationibus de Sanctis, quotidie in Ecclesia dicuntur

Osculatio imaginū & reliquiarū.

Hebræo. 9

Deutero. 31

2. Paralip. 34

Osculatio libri Euangeliorum.

Summa fidei nostræ circa cultū Dei et sanctorū eius.

Germanus patriarcha Constanti-nopoli in septima Synodo.

Actio. 4
Recta intentio in ueneratione imaginum

Act. 4

dicuntur. Proinde qui recta intentione Domini & seruatoris nostris: *Differentia in inuocati one Dei & sanctorum* stricte intemeratæ eius matris uirginis Mariæ, necnon sanctorū imagines adorant, saluant, & inuocant: confestim etiam fidem & dispositionem mentis erga illos habent, ut & unum Deum, factorem et seruatore nostrum, pro genere humano hominem factum agnoscant. Virginem autē & matrem illius, uerē pro genere nostro intercedentem: ita ut Dominus quidem noster salutem dispenset, ipsa autē materno affectu pro nobis poscat fateamur. Sanctos autem omnes tanquam conciuēs nostros, & eiusdem nobiscum naturæ participes, gratissimos Dei ministros, & hac gratia à Deo donatos, ut beneficia à Deo data ministrent: ut curationes morborum, & liberationes periculorum, quando per memoriam eorum Deus inuocatur, agnoscant. Eo pertinent preces, quæ quotidie in Ecclesia coram sanctorum reliquijs & imaginibus funduntur: de quibus non nihil alio loco à nobis dictum est. Ad quem modum Stephanus *Steph. epist.* pa primus, de iisdem precibus mentionem faciens, epistolam quam ad omnes Episcopos per diuersas prouincias scribit: post uarias doctrinas & exhortationes, huiusmodi consolatione concludit, Et scito te, inquit, quod memoria uestri coram Deo est assidue. Nam quem admodum dolentes cognoscimus, uos ab iniquis & sceleratis hominibus obturbari: Ita continuo uobis compatimur, Deum orantes pro liberatione ac subleuatione uestre afflictionis, quæ uobis (unde grauiter angimur) ab iniquis indies irrogatur, & ante corpora Apostolorū pro uobis preces fiunt quotidie, ut & uos liberemini ab importunis & malis hominibus Domini auxilio: & oues uobis commissæ ad pacua æternæ uitæ una uobiscum perueniant sempiterna. Sed nec uanæ sunt huiusmodi Imaginum inuocationes, & sanctorum apud Deum intercessionem. Quod multa eadem que stupenda, quæ & imaginibus saluatoris nostri, & Sanctorum, à Christi fidelibus salutatis & inuocatis, edita sunt miracula, testantur. Quorum multa in *Act. 4. 15. 16.* septima Synodo ex Authenticis scripturis commemorantur. Cuiusmodi est (ut inter multa uel unū referamus) quod in Berytho ciuitate (ut fortissimus ille fidei nostræ propugnator Athanasius *Athanasius de passi one imaginis Christi. supra. c. 18.* narrat) ab imagine saluatoris (cuius & supra mentionem fecimus) æditum est. Cum enim perfidi quidam Iudæi omnia probra, quæ olim patres eorum in Christum coniecerunt, ipsi quoq; in imaginem Christi uarijs modis tentassent: nimirum ipsam conspuentes, colaphis cædentes, manus pedesq; eius clauis perforantes, spōgiam felle & aceto plenam ad os imaginis adhibentes, tandem & latus ipsius lancea transfigentes: Ex ea perforatione confestim ex latere imaginis, sanguinis et aquæ riuuli emanare cœperunt, in tanta copia, ut his ipsis hydria repleta fuerit: quibus deinde paralitici, cæci, claudi, surdi, muti, leprosi, multiq; alij, uarijs alijs morbis affecti, integræ sanitati restituti sunt.

N ij Quin

Iudæi ex eo miraculo ad Christū conuersi.

Quin & Iudæi ipsi, uidentes tanta miracula, relicta eorum perfidia, in Christum crediderunt, & à Metropolitano sancto regenerationis lauacro accepto, patrem Dominū uniuersorum uiuentiū, & unigenitum eius filium, per quem omnia creata sunt, humani generis redemptorem Iesum Christum, & spiritum sanctum mentium nostrarum illuminatorem, nobiscum deuotis mentibus adorauerunt.

Euseb. lib. septimo c. 14.

Matth. 9

Imago ærea Hermorroiffæ in Cæsaria Philippi.

Sed audiamus iam & aliud quoddam miraculum imaginis & statuę saluatoris, quæ in Cæsaria Philippi fuit. Quod ad hunc modum narrat Eusebius, Mulierem, inquit, quam sanguinis profluuiū laborantem, à saluatore curatam, Euangelia tradiderunt, huius urbis ciuem constat fuisse, domusq; eius in ea etiam nunc ostenditur, pro foribus uerò domus ipsius, basis quędam in loco æditiore collocata monstratur, in qua mulieris ipsius uelut genibus prouolutæ, palmasq; suppliciter tendentis, imago ære uidetur expressa: Adstat uero alia ære nihilominus fusa statua, habitu uiri stola comptè circumdati, & dexterā mulieri porrigentis. Huius ad pedem statuę, è basi herba quędam noua specie nascitur, quæ cum exorta fuerit, excrescere usq; ad stolę illius ærei indumenti fimbriam solet: quam cum summo uertice crescens herba contigerit, uires inde ad depellendos omnes morbos, languoresq; conquirat, ita ut quęcunq; fuerit illa infirmitas corporis, haustu exiguo madefacti salutaris graminis depellatur: nihil omnino uiriū gerens, si, antequam æreę fimbrię summitatem crescendo contigerit, decerpatur. Hanc statuam ad similitudinem uultus IESV formam tradebant, quæ permansit ad nostra usq; tempora, sicut ipsi oculis nostris inspeximus, Hæc Eusebius, quæ & Germanus Episcopus Constantinopolitanus, in epistola ad Thomam Episcopum Claudiiopolitanum in Septima Synodo lecta, ex eodem Eusebio refert.

Act. 4

1. Reg. 6

Postremo adoraturi imagines curare debent, ut dignos se adoratione faciant, ne dum indigne accedunt, pœnam Ozan incurrant. Hic enim Archam Domini nutantem attingens, eadem hora interiit: Cū indignè ad eam appropinquaret, quantū & ipsa ex diuersis figuris esset uariata, & ex lignis constructa. Debent igitur, qui aggrediuntur ita affecti esse, ut ea quæ per imagines repræsentantur, non solum contemplantur, sed opere etiam imitando præstent: Inutilis est enim imaginum adoratio, quam non comitatur uirtutum eorum quos repræsentant imitatio. Quod pulchrè Epiphanius in septima Synodo, ex dictis Amphilocho Iconi Episcopi, explicat his uerbis. Curæ nobis est, uirtutes bonorum uirorum eligere, et operum illorum meminisse, et polliciam illorum imitari. Ipsi autem templa sacrificare, aut imaginem illorum in tabulis circumferre: contemnentis interim illorum uirtutes, haud quaquam laudabile est. Nemo enim laudauerit uirum, quem uiderit uirtutes sanctorum auersantem, & quotidie illorum imagines circumferentem, aut templa illis ædificantem, aut uasa

Operum imitatione colendi sunt sancti.

Act. 6. 10. 5

compas

comparantem illis, suis ipsius autem templum diuinis uirtutibus non ornantem. Inquit enim Deus per Esaiam prophetam, ad eos qui ita afflicti sunt. Si mihi obtuleritis similaginem, frustra, incensum mihi abominatio est: & quoties manus uestras tetenderitis ad me, auertā oculos meos à uobis. Et si multiplicaueritis obsecrationem, non exaudiam uos, sed quid facietis? Lauamini, mundi estote, auferite improbitates ab animis uestris, coram oculis meis. Cessate à malicia uestra, discite facere bonum, exquirite iudicium, liberate eum qui iniuria afficitur, pronunciate pro orphano, ius dicite uiduæ. Hæc enim si recte fecerimus, tunc ea quæ à nobis offeruntur, grata & suscepta erunt apud Deum: Siue ea sancta templa fuerint, siue sacra uasa, siue etiam uenerandæ imagines. Ita enim commodum nobis est, ad memoriam horum uirtutes exquirere, & pro uiribus imitari. Hoc sanè Martyrū est encomium, electorum ad uirtutem conuocatio: quemadmodum Magnus inquit Basilus, in moralibus suis sermonibus: Inter hæc quoq; laudanda est templorum exedificatio, imaginum effiguratio, sacrorum uasorum Deo oblatio: Hæc enim oportet etiam facere, & illa non omittere, ut ueritatis uerbum nos docet. Non enim aliquis uirtutem possidere poterit, nisi in aulis Domini assederit: nisi per lectiōnē diuina oracula auribus hauserit, & per uisum ad Euangelicas historias, ad Martyrum repræsentationes & certamina fuerit perductus. In omni autem tempore, loco, & hora, uirtutes exercere perq; necessariū est. Nam & passionibus Christi incumbere, & in ijs uersari perpetuo et continuo necessariū: illiusq; mortificationē in corpore nostro circumferre, & studiose hoc facere utile est. Multas autē cruces in ædícula figurare, & præcepta Dei cōtemnere, imitationisq; passionis illius obliuisci, extrema dementia est. Sine operibus enim fides mortua est: Euangelicè enim ait Dominus. Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit regnum cælorum, Sed qui facit uoluntatē patris mei qui est in cælis. Atq; ex his omnibus iam diffinitionem septimæ Synodi (quam & Francofordiense sub Adriano Papa Primo celebratum Concilium confirmat) sequuti, intrepidè asserimus, omnibus modis in Ecclesia recipiendas adorandasq; esse uenerandas imagines Dei, & Domini nostri Iesu Christi, quatenus scilicet perfectus homo fuit: & has etiam omnes quæ historicè sacra Euangeliorum narratione depinguntur, nempe intemeratæ dominæ nostræ Deiparæ, sanctorum quoq; Angelorum: nam hominib. ipsi quoq; in forma hominis sæpe uisi sunt. Item sanctorum omnium, quorum prælia & certamina tabulis & parietibus sacris, Item uestibus & uasis insculpta uisuntur. Sic enim Catholica Ecclesia multis retro sæculis instructa est: Sic à sanctis religionis nostræ Ducibus, eorum successoribus sanctis patribus, statutum & obseruatum est.

Esai. 45.

Templa, imagines et oblationes sine operū imitatione, nō prosūt. Matth. 23

Jacob. 2

Matth. 7
Conclusio de colēdis Imaginib. sanctorum

N iij De obs

De obiectionibus Iconoclastarum, quas aduersus uenerandarum imaginum originem & usum opponunt.

Caput XXI.

Hæresis antiqua contra imagines

IAm uero quibus olim machinis ritum sacrarum imaginum Iconoclaste impugnare ac subuertere conati sint: quibus item modis hæc hæresis tandem suppressa fuerit, facile ex Actis septimæ Synodi cognosci potest. Sed nunquam cessat antiquus ille hostis, errores nō solum nouos excitare, sed etiam ueteres & damnatos resuscitare. Vnde & nostris his temporibus, per organa sua hereticos, inter multos alios, hunc quoq; de expugnandis imaginibus errorem uelut ab Inferis reuocauit: isdemq; omnino in renouanda, qua olim componenda hac pestifera hæresi, artibus & fallacijs usus est. Et ut multa præteream, unum iam afferunt nostri temporis hæretici, ueteribus fortasse non ita persuasibile.

Obiectio I Ex duabus epistolis Epiphani.

Nempe imaginum usum Apostolis & eorum Successoribus. Apostolicis uiris, et sanctis patribus non solum fuisse: nullum, sed etiam usum esse scripturis sanctis contrarium: & ad id confirmandum, ueterum quoq; autoritate nituntur. Adducunt imprimis epistolas duas Epiphani, Alteram ad Theodosium Imperatorem, alteram ad Ioannē Episcopum Hierosolymitanū (ut ipsi dicunt) scriptā a beato Hierony. translata: & ambas quidē unius argumenti. Quippe in quibus id tantū agi dicunt, ut probetur et Imaginum nullū fuisse apud Christianos usum: etsi quis fuisset, eum omnium maximē a Christianis fuisse explosum.

Solutio.

Verba epistolarum non est necesse ut hic recitentur, quæ quoniam nihil ponderis habent, nihil est etiam ut frustra membranas occupent. Epiphanium ut sanctum patrem merito ueneramur, & eo magis etiam dolemus, quod sub illius beati Patris nomine & titulo, hæresis illa nefanda uenditur & prostituitur. Nam quas sub illius nomine iactant epistolas, non Epiphani sunt, sed Epiphaniō falso potius et ementito titulo ascriptæ. Verū ne id a me fictū putetur, audi patrū Septimæ Synodi de his scriptis iudicium et decretum. Libri, inquit, beati patris nostri Epiphani, præcipue is qui dicitur † Ancyrotus, & reliqui quoq; per uniuersum terrarum orbem sunt famigerati, quod sonus eorum ita sit per omnes Ecclesias paucis etiā temporibus, sparsus. At quæ cōtra sanctas imagines uerba scripta sunt, eorum uix tres aut quatuor libelli per omnem Ecclesiam reperiuntur, modo non sint nuper æditi. Quod si autē essent legitimi in Catholica Ecclesia, quemadmodum est Ancyrotus beati Epiphani, profecto per omnes Ecclesias essent dispersi. Verum ut nouitij & alieni, falsiq; ab Ecclesia existimati sunt, nec unquam fuere recepti. Quam ob causam neq; nunc etiam recipiendi sunt, quo pax Dei, & quæ ab initio traditio existit in Ecclesijs, conseruetur. Neque hic linguas suas acuant & exerceant uaniloqui accusatores recte sentientium,

Septima Synodus Actio 6. Tom. 5 ap. Ancyrotus

Ancyrotus liber Epiphani.

tientium, quasi illi qui antiquam Ecclesie traditionem recipiunt, beato Epiphaniō aduersentur: Nequaquā. Commentarium enim illum reijcimus, beatum autem patrem Catholice Ecclesie doctorem agnoscimus. Nam & diuini patres, qui in Quarta uniuersali Synodo fuerunt congregati, Epistolam, quæ nomine Ibae Episcopi Edesse ad Marin Perlam circūferebatur, anathemate damnarunt, quasi Nestorio consentientem. Eodē modo, qui in sacra Quinta Synodo cōuenerant, ipsum autem Ibam nequaquam. Non enim demonstrari poterat, quod esset Iba. Quamobrem in anathematismis non ipsum Iba deuouerunt, sed Ibae Epistolam: dicebatur enim Iba, cum tamen illius haud quaquam esset. Sic igitur illa falsa scripta contra uenerandas imagines, dicuntur quidem a quibusdam Epiphani, non tñ sunt, ut demonstratum est. Nā & illius discipuli templum in Cypro, quod eiusdē patris nomine appellauerūt, ædificauerūt & cū multis alijs picturis, illius quoq; imaginem ibidem collocarunt. Quod si autem is tantopere uenerandarum imaginū inspectionem fuisset execratus, quomodo in tantam audaciam illius discipuli erupissent, ut illi imaginem collocarent? Iudicate omnes qui auditis, & uerum a falso discernite, quia æditiones istæ, non sunt beati istius patris, sed potius Manichæicæ, quas ueluti amara bile plenas fugiamus. Sed fingamus ante dictas epistolas fuisse ab Epiphaniō scriptas, non tñ probant illius patris temporibus, imaginum usum fuisse nullum. Nam in ea, quæ ad Theodosium scripta esse dicunt, circa finem Epistolæ hæc uerba continentur: Sæpe cū ministris meis de imaginū ablatione egi, sed ab his non receptus sum: neq; uel in paucis uocem meam audire sustinuerūt. Hic audimus, huius epistolæ autorem a ministris suis de ablatione imaginū non fuisse auditum: sed quæ ablatio esse potuit imaginū, quarum nullus usus fuit: aut quomodo de ablatione Imaginum agentem audire non sustinuerunt, qui imaginum usum non habuerūt? Addo, quod Eusebius, qui ante Epiphanium uixit, nimirū sub Constant. Magno, ut qui & Concil. Nicen. interfuit, et Arriana hæresi alq; diu laborans, eiusdē Concilij autoritatē sequutus, sanctissimè atq; pie deinde in Catholica Ecclesia uixit, aperte testatur, suis etiā temporibus. Apostol. Petri & Pauli, & ipsius etiā Saluatoris imagines designari, ac tabulas depingi solitū fuisse: Et se quoq; antiquas ipsorum imagines a quibusdā conseruatas uidisse. Quin illud etiā attendamus, quod floruerint per tempora Epiphani in Ecclesia, quos tanq; gloriosos doctores & tuta munimēta Ecclesie dicere possumus. Hij profecto fuerūt, ut eadē Synodus eos numerat, Basilius sermone et opere Magnus, Greg. cognomento Theologus, Greg. Nissenf. Episcop. Ioan. Chrysof. Cyrillus Hierosoly. Episcop. At constat ex his quæ supra ex scriptis horū patrū a nobis plata sunt, omnium maximē uenerandas imagines, in Ecclesia ab ipsis fuisse cōmendatas. Atq; hij sanè sunt, qui

Epist. falso adscripta Ibae Episcopo Edesse.

Epiphaniō nō fuit cōtra imagines.

Ufus imaginum temporibus Epiphani.

Euseb. lib. 7. c. 15, Eccle. hist.

Defensor res imaginum, Epiphaniō cōtemporanei, atque etiā antiquiores.

N iij auto

autorem ante dictæ epistolæ, de ablatione imaginum agentem, audi re non sustinuerunt: quanto minus Apocrypha hæc scripta probabunt, horum patrum temporibus usum sacrarum imaginum scripturis sanctis uisum fuisse aduersum: quas, ut in Ecclesia & essent & rite honorarentur, ex ipsis diuinis scripturis comprobarunt? Iam et Ethnicorum quorundam historijs probari affirmât nostri temporis Iconomachi: Veteres & Apostolicæ doctrinæ obseruantes Ecclesias, imaginum usum respuisse. Ad quã rem inprimis Aeliũ Lampridium citant, qui in uita Alexandri Seueri ad hunc modum scribit: Capito lium, inquit, septimo die cum in urbe esset, ascendit, templa frequenta uit, Christo templũ facere uoluit, eumq; inter Deos recipere. Quod & Adrianus cogitasse fertur, qui templa in omnibus ciuitatibus, sine simulachris iusserat fieri, quæ hodie idcirco, quia non habent numina, dicuntur Adriani: quæ ille ad hoc parasse dicebatur, sed prohibitus est ab his, qui consulentes sacra, repererant omnes Christianos futuros, si id optato euenisset, et omnia templa deserenda. Hæc Lampridius. Quibus testari ipsum dicunt, eum morem Christianis fuisse, ut in domibus suis & templis nulla simulachra haberent. Sed falsuntur plurimum, qui hæc ex scriptis Lampridij alijsue historijs colligi existimant, Nam & temporibus Seueri Imperatoris (qui Romanum Imperium adeptus est, anno post Christum natum, Centesimo nonagesimo quinto) certum est Christianos sacras imagines in usu habuisse, ut quas eo tempore Romani Idolatre ludibrio habuerunt: ut supra ex Apologetico Tertulliani demonstrauius, cuius satis firmum est in hac re testimonium, ut qui & ipse hsdem temporibus floruit, nempe anno à natiuitate Christi Ducentesimo decimo. Nec ad rem facit, quod Adrianus et Alexander Seuerus, templa quædam in fauorem Christianorum sine simulachris construxerunt, scilicet ut hac occasione data, eò commodius ritum Christianum inducere possent. Nam & si Princeps hic & Christum more Ethnicorum conluerit, & Christianis plurimũ etiam fauerit: ita fortasse à matre Mama mea inductus, in quam unice pius fuit, quæ ab Origene præbytero religionis Christianæ præcepta audire curauit, ut Eutropius & Orosius testantur. Vnde & Christum inter ceteros, quos pro dijs coluit, in Larario suo habuit, et illã insuper legem Christianam semper in ore habuit, & per præconem, cum aliquem emendaret, dici iussit: Quod tibi fieri non uis, alteri ne feceris. Quam sententiam usq; adeo dilexit, ut in palatio & in publicis operibus eam perscribi iuberet. Et Adrianus tanta clementia Christianos prosequutus est, ut publico decreto sanciuerit, si quis calumniæ gratia quenquam Christianorum postulasset reum, ut in hunc pro sui nequitia supplicijs seuerioribus uindicaretur, ut eius epistola ad Munitium Fundanum, Asiæ Proconsulem declarat. At hii Principes non ideo templa sine simulachris

Obiectio
II ex Aelio
Lampridi.

Adria. Imp.
per. templa
sine simu-
lachris.

Solutio.

In Apologeti-
co. c. 15

Alexander
Seuerus
Rom. Imp.

Eutro. lib. 10
rerum Roma.
Orosi l. 7 c. 18
Aelius Lamp.
in Alex. Seue.

Aelius A-
drianus
Rom. Imp.
Euseb. l. 4. c. 9
Ecclesi. histo-
riæ
Paulus Orosi-
us lib. 7. ca. 13

lachris fieri curarunt, quia Christiani imaginũ usum non haberent, alioqui & ipsi imaginibus abstinuissent, imitati uidelicet in eodem genere exemplum sibi tam charorum & acceptorum Christianorũ. Quod tamen Alexander minime fecit, quippe qui non solũ Christi, sed etiam Abraham, Orphei, Vergilij & Ciceronis imagines in seculo Larario suo: Alexandri uero Magni figuram, tanquam inter Diuos relati, in maiori Larario Ethnicorum more cõsecrauit, autor Lampridius. Sed quia Christianos omnium maxime à simulachro rum cultu abhorre sciuerunt, quæ si respuerent, sciebant mox omnium suppliciorum generi esse obnoxios, à quibus periculis Christianos exemptos esse cupientes: templa sine simulachris fecerunt, ut per hanc occasionem ab oculis sublatis simulachris, simul etiam sublata esset occasio persequendi Christianos qui tantopere demonum simulachra, quæ pro dijs coli sciebant, auersabantur. Sed nec obstant, quæ ex diuinis scripturis obijciunt, Cuiusmodi sunt. Non facies tibi scul- ptile, neq; omnem similitudinem quæ est in celo desuper, & quæ in terra deorsum: nec eorum quæ sunt in aquis sub terra, neq; adorabis ea, & si qua similia sunt. Nam his & similibus præceptis, non quidem imagines ipsæ: aut earum legitimus usus, sed abusus potius prohibetur. Siquidem Idolatriam tantum prohibet lex, non illam quam dixi adorationem, id quod ex his, quæ præcedunt & sequuntur, facile colligitur. Nam in Exodo primum dicitur. Non habebis Deos alios coram me: Deinde, Non facies tibi sculptile. &c. Quibus subiungitur, Non adorabis ea neq; coles. Quo loco ostēdit, ideo legem prohibere sculptile, ne populus, alioqui ad Idolatriam pronus, crederet huiusmodi Simulachris diuinum aliquid inesse, eaque propterea adoraret. Id enim est quod præcedit, Non habebis Deos alienos coram me: Et quod sequitur, Non adorabis ea, neq; coles. Adoratio si quidem hoc loco & cultus, Latriam significant. Immo, quod ab initio dicitur, Non habebis deos alienos, coram me, ipsum præceptum est: residua uero quæ subsequuntur, Non facies tibi sculptile. Item, Non adorabis ea, &c. et: non sunt seorsum præcepta, sed prioris præcepti declaratoria, ut Paulus Ritus declarat. Quemadmodum & de Sabbathi edicto legitur, ut idem ait. Memento ut diem Sabbathi sanctifices. Mox subnectens, Sex diebus operaberis, non facies omne opus &c. Quæ utique non aliud & aliud mandatum enumerant, sed explicant quod implicat primum: alioqui plura quã decem decalogi mandata numerarentur, quod & Apostoli et Thalmudistæ falsum decernunt, ut clarius Deuteronomio edocet lex. Ad eundem sensum illud quoq; Apostoli Pauli, in oratione ad populum Atheniensem habita, accipiendum est. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare, auro & argento aut lapidi sculpturæ, artis & cogitationis hominis diuinum esse simile. Eundem intellectum habet et illud, Non accipies

Imagines
in Larario
Alexand.
Imper.

Templa si-
ne simula-
chris.

Obiectio
III. Ex sa-
cris literis.
Exodi 20
Deute. 4. & 5
Solutio.

Exodi. 20

Non facies
tibi sculpti-
le.

Paulus Ri-
tus. ex lu-
daisimo ad
Christum
conuersus.
Exod. 20

Deute. 5

Acto. 17

Exod. 24

accipies

Obiectio
III. de ma-
nufactis.
Solutio:

accipies nomen Domini Dei tui in uanum, hoc est, non uocabis aut æstimabis Deum, in quo nihil diuinitatis existit. At manufacta, in quiunt, à Deo prohibentur adorari. Sed si ita omnia calumniari & inuertere pergunt, Quid in terra est, quod nō sit manu hominum factum? Quid Archa Dei, quæ ex lignis Sethim constructa est & ædificata, nonne opus est hominum? quid altare? quid propiciatorium? quid urceus, in quo manna recondebatur? quid mensa & candelabra? quid interiores & exteriores cortinæ? an non sunt opera hominū quæ Salomon fieri mandauit? Quamobrem ea quæ Sancta sanctorum dicuntur, cum sint manufacta: præterea Cherubim sex alarum, illa quæ circa altare Domini fuerunt, & si sint animalia secundum figuram & imagines Angelorum, opera manuum hominum: non tamen fuerunt eiecta, & à ludæis proculcata: Non aliam sanè ob causam, quam quod Dei mandato imagines fuerunt Angelorum sacræ, ut hæc eleganter Adrianus Papa, in Epistola Synodica ad Constantinum & Irenen declarat. Sic quod in Elibertino Concilio statutum, Picturas in Ecclesia non esse debere, ne quod colitur aut adoratur, in parietibus depingatur: Ita accipiendum est, ut non pictura per se colatur, honore non in prototypum relato. Vel quia populus in eam superstitionem uenerat, ut picturas ipsas uelut numē aliquod adoraret. Quo sanè casu, ne Idolatria, quæ alijs modis extirpari non potest, foueatur, licitum est imagines: eo loco, ubi Idolatria fortius radices egit, in totum prohibere & confringere: non quod imaginum usus illicitus sit, sed quia abusus earum, ipsis consistentibus, tolli non potest. Ad quem modum Ezechias Rex serpentem æneum, quem antea Moyses ex præcepto Domini fecerat, confregit. Non quia malum erat talem serpentem habere, sed quia uidebat populū serpenti æreo honorem diuinum dare, quasi illi diuinitatis aliquid ineffert siquidem filij Israel antea illi incensum adoleuerant. Sic imaginum usus, & si non sit malus, si tamen ex eo orta Idolatria, non aliter quā con fractis imaginibus sedari possit, delendæ potius erunt imagines, quā Idolatria sustinenda: quæ sententia D. Alphonsi fuit, quam & nos libenter amplectimur. Quæ tamen ratio hodie locum non habet, quo minus imaginum usus, tam pius et bonus, in Ecclesia esse nō debeat. Neque enim periculū est hodie, aut timor, Christianos, utpote qui à gentiliū Idolatria remotissimi sunt, ad eorum mores, quos nunquam uiderunt degenerare: ut mirum sit, isto tempore quorundam curiositate, imaginum usum sub specie Idolatriæ tantopere impugnari, quasi inter ludæos uersaremur, uitulū adorantes, aut Bel elphegor, aut Astarthem Sidoniorum deam & urbis desolatricem, colentes, ac illorum Idolatriam extirpare moliremur. Alia hodie (Superis gratia) est conditio Christianorum, ut si à fide deficere esset animus (quod Deus prohibeat) quamlibet aliam citius quam Idolatriam

Obiectio
V. de Picturis.
cap. 36
Solutio.

Tollendæ sunt imagines, si usurpentur ad Idolatriam.

Numeror. 21

4. Reg. 18

Non est Idolatria inter Christi-
anos circa
imagines
hoc tempo-
re timenda

tricam religionem amplecterentur.

De abusibus imaginum. Caput XXII.

Maginum abusus est, quod ijs cultus Latriæ tribuitur, aut alia in ijs Gentiliū superstitiones exercentur: Quod olim Marcellina quædam, Carpocratianorum hæreticorū socia fecit, ut Epiphanius scribit. Quippe temporibus Antiochi Episcopi Romani Romæ degens, atque perniciem doctrinæ ipsius Carpocratis euomens, multos ibi seduxit, qui inter cæteros errores, imagines quoque habuerunt per colores depictas: Quidam etiam ex auro & argento, & reliqua materia, quas sanè imagines Iesu esse, et sub Pontio Pilato factas esse dixerunt, quando inter homines uersabatur. Insuper cum illis quosdam etiam Philosophorum imagines habuerunt, Pythagoræ, Platonis, Aristotelis & aliorum: cum quibus, imagines etiam Iesu collocarunt, collocatasque adorarunt, & gentium mysteria perfecerunt. Erectis enim his imaginibus, Gentium mores seruauerunt, hoc est, sacrificia et alia, quæ ad cultum solius Dei pertinent, perfecerunt. Hunc igitur imaginum abusum ita corrigemus, ut sublimitate prorsus Idolatria, ita uenerentur imagines, ut honorem illis exhibitum, non ad ipsas, sed ad Archetypum referamus. Nec minus peccant, qui Latriam imaginibus Sanctorum præstantes, & si non ipsam imaginum materiam adorent, tamen eum honorem ad Sanctos, tanquam diuina numina, referunt. Nam ut Idolatria est, honorem Deo debitum Sanctis exhiberi: sic impium est, Latriam imaginibus præstitam, ab ipsis ad Sanctos tanquam numina referre. Quo modo & Ethnici, cultum suum Simulachris exhibitum, excusare conati sunt. Nam & ipsorum quidam dicebant, quoties illis Psalmi illud aut simile obijciebatur: Simulachra gentium, argentum & aurum, opera manuum hominum. Os habent & non loquentur, oculos habent & non uidebunt. &c. Non hoc uisibile colimus, sed numen, quod illic inuisibiliter habitat: non corpora ipsa, sed quæ illis regendis præsidet numina. Contra quod Augustinus ad hunc modum scribit. Vna, inquit, Apostoli sententia, poenam istorum damnationemque testatur. Qui transmutterunt, inquit, ueritatem Dei in mendacium: & coluerunt & seruiuerunt creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus Deus in sæcula. Nam priore parte huius sententiæ, simulachra damnauit: Posteriores autem, interpretationes simulachrorum, Effigies enim à fabro factas appellando nominibus earum rerum, quas fabricauit Deus, transmutterunt ueritatem Dei in mendacium: res aut ipsas pro Dijs habendo et adorando, seruiunt creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in sæcula. Quis autem adorat, uel orat intuens simulachrum, qui nō sic afficitur, ut ab eo se exaudiri putet, et ab eo sibi præstari quod desiderat, speret. Itaque hōes talibus superstitionibus obli-

Epiph. lib. 1.
tom. 2. con. ra
hæreses.
August. in Cate-
chologo hæres.
cap. 7

Quomodo
corrigitur
iste abusus.
Grauis ab-
usus est La-
triæ hono-
rem præbe-
re sanctis
aut eorum
imaginibus.
Vana exco-
latio genti-
lium.
Psalm. 113

Augu. in Psal.
92. Concione. 2
Rom. 1

Superstitiones cir-
ca imagines
gentium.
lium.

obli-

obligati, plerunq; ad ipsum solem dorsum ponentes, preces fundunt statua, quam uocant Solem: & cum sonitu maris a tergo feriantur, Neptuni statuam, quam pro ipso mari colunt, quasi sentientem gemitibus feriunt. Hoc enim facit, & quodammodo extorquet illa figura membrorum, ut animus uiuens in sensibus corporis, magis arbitretur sentire corpus, quod suo corpori simillimum uidet: quam rotundum Solem undalq; diffusas, & quicquid eisdem liniamentis formatum conspicit, quibus illa formata sunt, quæ uiuentia uidere consuevit. Alij, Soli & Lunæ, pecoribus & bestijs, alijsq; creaturis, uel Latriæ uel Dulciæ cultum exhibent, quia per hæc ipsa Deus & Angeli, & sancti Dei homines designantur. Quem profecto errorem & abusum corrigi oportet. Non enim Sol adorandus est, quia Christus per Solem significatur. Et eodem modo nec pecora adoranda sunt, quia Christus & agnus & uitelus dictus est: nec fera, quia idem dictus est Leo de tribu Iuda: nec lapis quia Petra erat Christus. Breuiter ita uenerari debemus imagines, ne in sententiam damnationis incidamus, quæ ore Apostolico in eos profertur, Qui coluerunt & seruiuerunt creaturæ potius quam creatori, qui est benedictus in secula. Vnus igitur imaginum ita temperandus erit: ut sacræ, non prophana: ueræ historiæ, non fabulæ & somnia, quorundam curiosorum hominum, populo proponantur. Qualia multa, multo tempore, non sine magna Christi fidelium offensione, prædicata & in templis picta fuisse noscuntur. Quemadmodum enim scripturæ Ecclesiasticæ ueræ esse debent, non falsæ & erroneæ: quæ instruant, non quæ decipiant: quæ legentium animos corroborent, non quæ emolliant, & à pietate auertant. Ita picturæ & imagines non nugaces & uanæ, sed ueræ: non turpes & lasciuæ, sed honestæ, & omnino tales esse debent, quæ uel dispensationem Christi in carne: uel sanctorum hominum pia & fortia facinora in memoriam reducentes, & uelut ob oculos ponentes, intuentium animos ad imitationem sanctioris uitæ, & pietatem inuitent, non turpitudine aliqua corrumpant. Proinde reijciendæ & delendæ erunt picturæ, Sicubi in templis reperiantur prophana: Quales sunt uenationum & piscatorum. In quibus scilicet omnigenarum animantium imagines spectantur: Casses, per terram & apud eos lepores & Capræ circumcursantes, uenatoresq; fugientia animalia, uelociter cum canibus insequentes. In mari & fluminibus emissa retia, omnecq; genus piscium captum, in terramq; piscatorum manibus eductum, & quæ sunt similia. Sed nec prophana historia in templis pingendæ sunt, qui mos Ethnicorum est, à Christianis repudiandus, non imitandus: Cuiusmodi fere est, quod Vergilius

Aug. epist.
119.

Roma.

Contra falsas legendas Sanctorum.

Contra falsas & inhonestas imagines.

Ne prophana sint in templis picturæ.

Verg. lib. 1 Aeneid.

Quales in templis depingi debent historice.

nes.

nes. Veteres ab Oriente uniuersiusq; templi, solam effigiem Sanctæ crucis statuebant: quia per solam crucem genus humanum liberatum est. Deinde ueteris & noui testamenti historias, hinc inde in parietibus templi pingere cœperunt. Et historias etiam certaminum gloriosissimorum martyrum & sanctorum: quo scilicet, hij qui literas non norunt, neque sacram scripturam legere queunt, contemplatione picturæ in memoriam reducerent eos, qui fidem suam in uerum Deum, egregijs facinoribus testati essent: Simulque eorum exempla, ad imitationem ueræ & Christianæ pietatis, meliorisque uitæ excitarentur. Constantinus Papa, Romæ in porticu sancti Petri picturas facere iussit, quæ sex Conciliorum gesta continerent: Qualis et ante Constantinopoli fuerat, quam Philippicus Imperator (qui & sextam Synodum Pseudo Episcoporum Concilio damnauerat, & εἰκονομαχος erat) auferri iussit: propter quod Romanus Populus stultit, ne hæretici Imperatoris nomen, aut Chartam aut figuram solidi susciperent. Vnde nec eius effigies in Ecclesiam introducta est, nec nomen ad Missarum solennia prolatum, Sic & alia, ad pietatem uel excitandam uel conseruandam, pertinentia, in Sacrosanctis templis pingi possunt. Quin & ad pietatem illud quoque non inutile uidetur, si in singulis habitaculis: etiam priuatarum domorum, imago uenerandæ crucis depingatur.

Paul. Diac. iii
Philipp. imp.

lib. 13

Abbas Vr

pergensis

in annis

Philippici.

O AD

LIBER D. BRUNI DE IMAGINIBVS
HIC FINEM HABET.

AD LECTOREM

Typographus.

Quamuis Egregia locuplesq; & copiosa sit Methodus D. Brunii, in qua nihil ommissum est eorum, quæ pertinent ad rationem & usum imaginum, quarum est apud Catholicos in Ecclesia pia & edificatoria observatio, ab Apostolorum usq; temporibus ad nos continua successione per sanctos patres, autoritate irrefragabili deducta, ac uelut per manus tradita: Visum est tamen nonnullis, operæ precium esse, ut lectoris animus, post latissimam de imaginibus disceptationem, quam D. Brunus, pro foelici eruditionis suæ ubertate, amplo cursu, uelut per Oceani spaciosissimum æquor emensus est: in breuiori aliquo compendio, uelut in portus alicuius contractiore spacio respiret, ac fessus longo nauigationis per quoslibet autores excursu, breui ac firmæ de imaginibus Ecclesiæ sententiæ acquiescens, contra omnes hæreticorum fluctus & dubitationum uentos, in ueritatis portu tandem securus requiescat. Duo igitur Capitula, aliunde accersita, breuiter amplo istius tractatui adijciam. Quorum unum est excerptum, e libro uetusti auctoris, Valafridi Strabonis, Abbatis quondam S. Galli apud Heluetios, quem in antiquo nuper codice repertum, & antea nunquam (quantum scio) euulgatum, prope diem in lucem ædere (Deo propicio) curabimus: Alterum uero, particula est eius libri, quem Affinis meus D. Ioannes Cochleus, ante paucos annos ædidi in Henricum Bullingerum Helueticum, de sanctorum inuocatione, eorumq; imaginibus & reliquijs. Vtrumq; ergo pro sua breuitate boni consulas ac perlegas uelim. Spero enim hoc meum in adiectis hisce duobus Capitulis obsequium tibi non ingratum fore, Bene uale.

VALAFRIDI STRABONIS, DE EXORDIIS ET INCREMENTIS rerum Ecclesiasticarum; Libri unius

Caput VIII.

Cultus imaginum.

Deut. 6
Exod. 20

NUNCIAM de imaginibus & picturis, quibus decus Ecclesiarum augetur, dicenda sunt aliqua. Quia et earum uarietas nec quodam cultu immoderato colenda est, ut quibusdam stultis uidetur: nec iterum speciositas ita est quodam despectu calcanda, ut quibusdam uanitatis assertores existimant. Quis enim sanum sapiens, contra id quod scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis,

rabis, & illi soli seruias. Et iterum, Non facies tibi omnem similitudinem eorum, quæ in cælo, uel in terra, uel in aquis sub terra sunt: putabit in tabernaculi uel templi constructione, fecisse Moysen & Salomonem: Cum et ille secundum diuinam iussionem, cortinarum uarietatem, & indumentum sacerdotale, diuersis ornauerit figuris: Et iste secundum sapientiam diuinitus sibi attributam, picturis & sculpturis, non tantum animalium, sed etiam arborum & herbarum, pene omne opus templi distinxerit: Vterq; insuper Cherubim similitudinem super arcam & propiciatorium statuerit. Cum certum sit & illos ita sensisse, et nos ita sentire debere, quod uidelicet non sunt Deo debitæ cultibus & honoribus colenda, quæ ab illis uel nobis facta sint uel fuerint: aut significandi alicuius mysterij causa, ut in tabernaculi & templi structura omnia: aut ob commemorationem rerum gestarum, ut picturæ historiarum: aut ob amorem eorum, quorum similitudines sunt, animis uiuentium arctius imprimendum; ut imaginæ Domini & sanctorum eius. Neq; enim frustra superiori sententiæ subiunctum est. Non adorabis neq; coles ea. Vnde uidelicet intelligamus, in hijs faciendis, deuotionem & utilitatem, qua commoueri uel instrui appetimus, non esse culpandam: sed in hijs colendis, superstititionem & hebetudinem, qua spiritalem cultum ad corporalia traducere erronei nituntur, esse damnandam. Sane, si cui uidetur ars pictorum uel fabricorum ob hoc culpanda, quasi ea quæ ab ipsis fiunt, propter artis decorem & conuenientiam, ad cultum sui illicitant insipientes, poterit consequenter & Dei obrectare facturis: quare ipse uel luminaria cæli tanti splendoris, uel herbas, & olera tantæ creaturæ rit uenustatis & odoris: cum ipsa, sicut & aliæ creaturæ, à quibusdam errantibus, diuinis honoribus adorata sint & culta. Qui error non auctori bonorum ascribendus est, sed dæmonum persuasioni, & hominum consensui iniquo, qui bonis in malum abuti didicerunt.

Notandum uero, quod sicut quidam easdem imagines ultra quàm fatis est uenerantur: ita alij dum uolunt, cautiore cæteris in religione uideri, illas ut quasdam Idolatriæ species respuunt, & præsumptio nis factu, simplicium corda scandalizant. Huius rei quæstio, apud Græcos sæpe tantas contentiones excitauit, ut sub Gregorio Papa iuniore, Constantinus Imperator, apud Constantinopolim omnes imagines deposuerit. Et sub Gregorio Tertio, Romæ Synodus sit facta, contra supradictam (ut dixerunt) hæresim: in qua firmatum est, ut sanctorum imagines, secundum priscum Catholicæ Ecclesiæ ritum, restituerentur. Ipsa deniq; querela Græcorum, temporibus bonæ memoriæ Ludouici Imperatoris, in Franciam perlata: eiusdem Principis prouidentia, scriptis Synodalibus est confutata. Quam etiam Claudius quidam, Taurinensis Episcopus, sed in ueritatis itinere, nominis sui similitudine nutabundus, inter cæteras uanitatum

O ij suarum

Exod. 26
3, Reg. 6Ad quid
ualet usus
imaginumAbusus
culpandus
est, non res
ipsa.Dissensio
de imagini
bus:Greg. 2
Greg. 3

Impe. Ludo. 2

Claudius
Episcopus
Taurinensis
hæreticus

suarum ineptias, cupiens renouare: antequam diuersorum contra eū scribentium iaculis perfoderetur, suo iudicio damnatus interijt: et forasse qui Imperatoris fidelium (ueluti in nummo) contempsit imaginem, ante tribunal ipsius, proteruitatis suæ pariter & inquietudinis pœnas exoluit. Non enim leuem iniuriam, sæculi potentes sibi putabant illatam, si imaginem suam uel nomen, in quolibet numismate a subiectis despici cognouerint, & calcari. Non autem (quia populus

Serpens
ancus.

Israhel in deserto, uel Ieroboam Rex, uitulorum fabricatione Deum offenderat) serpens gneus, quem ex iussu Domini Moyles fecit, cōtemnendus erat: quippe, cum percussus a ueris serpentibus, imaginarij serpentis contemplatione sanarentur: Quem (quia populus semper ad Idolatriam procliuus, postmodum quadam superstitiosa ueneratus est religione) Ezechias Rex Iuda religiosissimus legitur fregisse.

Quō colimus & inuocamus Sanctos.

Ergo cum Christianus populus, tanta sit in diuinis rebus docilitate, in interiora sapientiæ spiritalis inductus cellaria: ut non dicam picturam & imagines, sed ne ipsos quidem sanctos homines, uiuos uel mortuos, diuinis credat colendos honoribus, uel adorandos. Rogamus enim sanctos, non ut ipsi præstent per se, quæ salutis nostræ necessaria sunt: sed ut ab autore honorum, a quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum, utpote illi proximiores meritis, et ideo certius audiendi: impetrent quæ salutis petentium oportuna non nesciunt. Deum autem oramus, ut sua bonitate gratuita, meritis & intercessionibus sanctorum, quæ nobis iudicat commoda, largiatur.

Et huic quidem ut Deo, Domino, Iudici, Creatori, omnipotenti, et saluatori, supplicamus: Illos, uero ut Dei amicos, Domini famulos, patronos, uerè honoratos, & pleniter saluatos, in adiutorium uocamus. Tales esse preces fidelium, qui publicas Ecclesiæ orationes considerare norunt, dubitare non poterunt. Cum itaq; talis sit Christiani perfectio sensus, non sunt omnimodis honesti & moderati imaginum honores abijciendi. Si enim ideo, quia nouimus non adorandas nec colendas leonas, conculcandæ sunt & delendæ picturæ, quasi non necessariae uel nociuæ: Ergo & quia credimus, quod creator omnium qui ubiq; est, & cælum & terram implet, non habitat in manufactis: destruenda sunt templa, ne uideamur parietibus & tectis inclusum credere creatorem. Sicq; poterit euenire, ut dum cauemus, ne uspiam sit aliquid, ubi insipientium mens possit errare, nihil pene habeamus, quo uel deuotionem nostram exerceamus, uel simplices & ignaros, ad amorem inuisibilem trahere ualeamus. Quantum autem utilitatis, ex picturæ ratione proueniat, multipliciter patet. Primum quidem, quia pictura est quædam literatura illiterato: adeo ut quidam priorum legatur ex picturis didicisse antiquorum historias. Deinde (ut breuitatis causa præmittam plurima) in gestis Syluestri Papæ legitur, Constantinum Imperatorem, per thoracidas Apostolorum,

Utilitas ex
picturis.

stolorum, quod ipsos in uisione uiderit, cognouisse. Et uidemus aliquid quando simplices & idiotas, qui uerbis uix ad fidem gestorum possunt perducere, ex pictura passionis Dominicæ, uel aliorum mirabilium ita compungitur: ut lachrymis testentur exteriores figuras cordi suo quasi lituris impressas. Ergo sicut omnia munda mundis, coinquinatis autem & infidelibus nihil mundum: quia inquinata sunt eorum, & mens et conscientia: ita malis, omnes uig. offensionis plene sunt, Et sicut boni etiam malis bene: sic mali etiam bonis male utuntur.

Ad Tit.

Sic itaq; imagines & picturæ habendæ sunt & amandæ: ut nec despectu utilitas adnulletur: et hæc irreuerentia in ipsorum, quorum similitudines sunt, redundet iniuriam: Nec cultu immoderato fidei sanitas uulneretur, & corporalibus rebus honor nimie impensus, arguat nos minus spiritualia contemplari.

Conclusio
de imaginibus.

Ex Libro Ioan. Cochlaei, in Henricum Bullingerum, De Sanctorum inuocatione eorumq; imaginibus. Caput XVI.

T malam et impiam causam Iconomachie quolibet Rhetoricæ calliditatis fuco adornes, nullum ueri studium habere amplius uideris, ut iustissime possit tibi aduersus tam effrotem & malignam perversitatem tuam dici cum Propheta. Væ qui dicis malum bonum, et bonum malum: ponens tenebras lucem, & lucem tenebras. Irene itaq; Imperatricem de ijs præcipue reprehendis, propter quæ a Christianis Chronographis & Historicis summopere commendatur. Hæc est, inquis, illa Irene, quæ Theodori Antistitis Papizantis precibus expugnata, Constantini Imperatoris soceri sui cadauer impie refoffum, publice cremari iussit, cineremq; iactari in mare, ideo quod uiuus contriuisset Idola, & templi ornamenta sustulisset. &c. Quid Papizare dicas, ex noua Grammatica & Theologia uestra iam pridem intellexi: hoc est namq; cum Papa seu Romano Pontifice sentire: Id uero est, uere Christianum & Catholicum esse. Quare nequaquam grauat me uestrum (quo nihil apud uos frequentius est) illud conuictum, dum me Papistam aut Papizantem dicitis.

Esaiæ.

Iniqua re-
prehensio
Irenes a
Bullinge-
ro facta.

Papizare

Quod autem Irene cadauer soceri sui, tam impij & sacrilegi hæretici, refoffum comburi & cineres in mare proijci curauit, laudabili zelo publicam pietatem priuatæ affinitati prætulisse uidetur. Legibus præcedentium Imperatorum contra hæreticos latis uiriliter inserviens, & causam Cœlicolarum religiose uindicans, quorum sacras reliquias impius ille prius combusserat: Ut apud Inferos possit uere dicere illud, quod in libro ludicum dixisse fertur Rex impius Adonibezech. Sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Rursus reprehendis imperatricem, quod Pauli Patriarchæ & Roman. Præsulis persuasa blandicijs (ut ais) apud Nicæam, Synodum ex Asianis & Græcis Episcopis conuocauit. At extant iam acta publica præclare & uerè Oecumenicæ illius Synodi, quæ Septima dicitur. In ijs itaq;

Iustum Ire-
nes factum
contra so-
cerum suum
Constantini.

Iudic.

Synodus
septima
niuersalis.

plenissime est determinata hæc de imaginibus quæstio, ut à nugis tuis ueritas ultra DCC annos in omnibus Ecclesijs, per orbem terrarum prædicata, & perpetuo usu & consuetudine confirmata, nihil sibi timere debeat. Mera enim sunt nugamenta, quæ tu procaci uerbo sita te 30. capite libri tui, contra huius Synodi decretum & dogma, duobus uersibus explicatum producis. Versus autem illi ex Græco in Latinum translati sic habent.

*Nam Deus est quod imago docet, sed non Deus ipsa,
Hanc uideas, sed mente colas quod cernis in ipsa.*

Contumelia uerba Bulling. Contra hos uersus tu superbissime dicis, Miretur autem aliquis, an patres illi inopia iudicij laborarint, an cum ratione insanierint, an toti Ecclesiæ tanquam Luciofæ uoluerint ad plenum oculos oblinere, procaciterque illudere. Et tamen nihil aliud obijcis, nisi futiles nugas, uel de forma Dei humana, quam fingebant Anthropomorphitæ: uel de simulachris Gentilium Deorum, quæ Lactantius & Athanasius reprehenderunt. An tu nunc demum doces Christianos quod antea nescierunt? Quis rogo nostrum dixit unquam, Diuinam essentiam,

Imagines Christi ut hōis, nō ut Dei secundum se. hominis habere formam aut imaginem? Quid uero sentis tu de Christo? Nunquid Deus non est? At huic ponimus imagines iuxta assumptam à Diuina ipsius persona naturam humanam, non secundum naturam Diuinam. De Christi igitur imagine, non de simulachris & Idolis Gentilium, nec de statu & imaginibus B. Mariæ,

In Rationali diu. lib. 1. rubr. 3. aut quorumlibet sanctorum, intelligendi sunt isti duo uersus. Qui sane plus ingenij artiscq; & pietatis referunt lectori cordato, quam habent uniuersæ uerbo sitates tuæ. Certe in eo libro, qui Rationale diuinorum dicitur, paucis uerbis & per alia quædam carmina, pulchre resoluitur hæc de imaginibus Christi quæstio. Sane Chaldei, inquit,

Chaldaeï, Sarraceni, ignem adorant, & cogunt alios idem facere, alia Idola comburentes. Pagani uero imagines seu Iconas & Idola adorant, Quod Sarraceni non faciunt, qui imagines nec habere nec uidere uolunt: Moti ex illo uerbo. Non facies tibi omnem similitudinem eorum, quæ in cælo uel in terra, uel in aquis, uel sub terra sunt. Exod. 20. Nos ualde super hoc increpantes. Sed nos illas non adoramus, nec Deos appellamus, nec spem salutis in eis ponimus, quia hoc esset Idolatrare, sed ad memoriam & recordationem rerum olim gestarum, eas ueneramus. Et mox istos subiungit uersus.

Quo adorantur imagines.

*Effigiem Christi qui transis pronus honora,
Non tamen effigiem, sed quod designat adora.
Esse Deum ratione caret, cui contulit esse.
Materiale lapis, effigiale manus.
Nec Deus est nec homo præsens quam cernis imago,
Sed Deus est & homo quem sacra figurat Imago.*

Quod

Quod uero contra Diuorum imagines argutus uis uideri, dum ais, eas nec animarum nec corporum esse imagines, eo quod animæ incorporeæ sunt, Corpora uero humi computrescunt: Vana est hæc argutia. Imagines enim, quemadmodum & nomina sanctorum, non præcisè repræsentent nobis partes substantiales hominis disiunctas, sed ipsum potius hominem, qualis in terris apparuit: licet per Synecdochen plærunque partes quoque, per nomina totius designentur: ueluti si dicas. S. Petrus est in cælo, Item S. Petrus Romæ sepultus est. Quanquam sola anima in cælo, & solum corpus Romæ est modo, sed in spe resurrectionis, per quam reunientur ambæ partes: ita nobis de ijs partibus nunc disiunctis, tanquam de toto composito per Synecdochen loqui licet. Quæ autem de Marcellina quadam obijcis, nihil contra nos faciunt, Nam & nos nequaquam probamus illius factum, quæ Homeri & Pythagoræ imagines adorauit, eisq; incensum posuit, etiamsi Iesu & Pauli quoq; uenerata sit imaginæ: Impie enim coniunxit Belial cum Christo. Quæ uero de Simulachris refers, nos non de sanctorum imaginibus, sed de Gentilium deorum Idolis intelligenda esse censemus. Quæ deniq; ex Erasmi Catechesi obijcis, nihil ponderis habent. Clare enim supra ex Eusebij Historia ostensum est, longe antiquiores fuisse imagines Christi & Apostolorum, quam fuit ætas S. Hieronymi. Neq; tibi socius aut complex fuit contra imagines Erasmus, qui eiusmodi sacrilegia uestra semper detestatus est. Sed reuertamur iam ad Irenen & filium eius. Tu repræhendis, quod mulier illa consilijs (ut ego dico) aut blanditijs (ut tu scurriliter loqueris) Pauli Patriarchæ Urbis Regiæ & Adriani Romani Pontificis inducta, Nicæam in Concilium uocauerit Episcopos. At si ulla tibi superesset recti & honesti iudicij ratio, aut consideratio, nequaquam repræhenderes hoc illius factum, quod erat usque adeo secundum se honestum, pium ac salutare, atq; etiam necessarium, ut a bonis omnibus merito desideraretur. Nam impij illi tres Principes Iconomachi, Leo III. Constantinus V. & Leo III. Iudaicis suis contra sacras imagines attentationibus, totam Græciam Asiamque conturbauerant, & totum pene orbem in dissidia, contra Ecclesiæ unitatem consuetudinemque antiquam, concitauerant: ita ut plurimi Episcoporum sibi inuicem Anathema dicerent. Præponderabat autem ubique, iuxta antiquam totius Ecclesiæ obseruationem, Roman. Pontificis (qui Iconomachos quoslibet irreuocabili excommunicabat sententiâ) autoritas. Vnde factum fuit, ut Paulus ille Patriarcha Constantinopolitanus ultro renunciauerit suo Episcopatu, Monachicam eligens uitam, quod nollet in Anathemate, quod Rom. Pontifex indixerat, permanere. Ne uero dicas hæc à me confingi (sicut tu impudenter ex te ipso narrationes plærâsque confingis) Ecce tibi uerba epistolæ Augustalis.

Imagines sanctorum quid repræsentant.

Marcellina.

Erasmus.

Iniusta Irenænes repræsentatio de Concilio.

Iconoclastæ.

O iij stalis.

In Synodo. 7
Actio. 1

statis, quam Constantinus VI. & Irene Mater ad CCC. & L. Episcopos Niceæ congregatos dederunt. Atque hæc, inquit, in posterum melius animo uolentes, nunc multo sacratissimam non dubitauimus summis laboribus congregare Synodum. Damus quoque unicuique libertatem, ut sine omni formidine ea eloquatur, quæ secum animo deliberauerit, quo ueritas magis magisque eluceat, & in trepida uoce audiatur, simul etiam ut ex multis Ecclesijs dissidium auferatur, pacisque copulatio & constantia in omnibus connectatur. Et si mul atque Paulus sanctissimus Patriarcha, iuxta diuinam uoluntatem carnem presentem commutaturus erat, præsensque habitaculum derelicturus, & ad superiores sedes commigraturus: immo ad Dominum nostrum Christum, Episcopatu renunciauit, Monachicam eligens uitam. Nobis uero interrogantibus illum, quia de causa hoc fecisset, respondit, quod si morte occupatus & præuentus in Episcopatu huius piæ & Regiæ ciuitatis fuisset, etiam extra omnem Ecclesiam Catholicam resurgere cogeretur, quod ipsum in tenebras exteriores, quæ Diabolo & Angelis illius paratæ sunt, abducit. Dolebat enim Synodum quandam hic indictam, quæ subuertere contendebat imaginum picturas, quas sancta Ecclesia Catholica seruat & amplectitur, & ad memoriam præfiguratorum suscipit. Id ipsum, inquit, est quod animum meum commouet: quod meam conscientiam urget, quomodo iudicium Dei effugere queam. Hæc ille Paulus, Quo mortuo successit in locum eius Tarasius, qui antea fuerat in Aulæ eminentis & conspicuus seculari dignitate. Is uero cum eligeretur, renitens diu, uix tandem Augustorum acquieuit instantiæ. Recitatur autem in eadem epistola, recusationis illius causa in hæc sane uerba. Contemplatus itaque nostram instantem & urgentem sedulitatē, causam recusationis nobis denūciauit. Quando quidem, inquit, uideo et considero, supra petram Christum Deum nostrum fundatam Ecclesiam, nunc esse dicissimam, dissipatam & ruptam: Nos quoque modo hoc modo illud diuersis animis loquentes. Orientis autem unanimi fide præditos Christianos: Nostros uero aliter animatos. Cumque illis consentientes Christianos Occidentis, nos ediuerso in singulos dies ab omnibus illis anathematizari: Vniuersalem Synodum postulo fieri eorum omnium, qui tum ex omnibus loci gubernatoribus à Papa ueteris Romæ, tum ab Orientis summis sacerdotibus mitti possunt. Hæc Tarasius ad Augustos, Matrem filiumque eius. Ex quibus, facile intelligit lector, quanto melior fuerit semper causa eorum, qui pro imaginibus que contra eas decertauerunt. Tu uero Bull. si qua tibi frons esset, merito per hæc confusus pudesceres, qui Pauli blanditijs inductam dicis Irenæ, & Conciliabulum illud, quod Constantino poli in Palatio Hiericæ (alij in Blachernis dicunt) 38. Episcoporum sub impio Tyranno Constantino V. contra Imagines habitum est. Vniuersali

Verba Pauli Patriarchæ. Vtinam confyderent hæc uerba oēs Luthæ & Zuing.

Tarasius Patriarch.

Per Orientem hic intelliguntur tres sedes Patriarchales. Antioch. Hieros. & Alexand.

Inuerecundia Bull.

uersali Concilio CCC. & L. Episcoporum, quod Niceæ celebratum est legitime, ex autoritate & præsentia Rom. Pontificis, præferre audes. Cum manifeste constet ex ijs iam recitatis uerbis Tarasij Patriarchæ, paucissimos fuisse Episcopos, qui contra imagines consenserant, siue metu, siue adulatione, aut quauis alia cordis prauitate, impijs illis Principibus Leoni III. qui ad complacendum duobus Iudæis nefarium illud scandalum in Ecclesia Christi primus exci-tauit, & filio eius atque nepoti: erroris, ut Imperij eius hæredibus, Fateatur enim Tarasius, & Orientis et Occidentis Christianos unanimi fide præditos, pro excommunicatis habere Constantinopolitanos, qui imagines impugnabant. Et tu ipse recitas ea, quæ Constantino poli sub eadem Irene contigerant, antequam Niceæ congregaretur Synodus. Cum uero sint uiolenta, & contra omnes leges & canones, omnemque Ecclesiæ consuetudinem: nihilominus cæco iudicio à te laudantur, Nempe, quod in urbe regia, cum in æde Apostolorum (ubi congregati erant Episcopi) proferrentur iam scripture, & partium incalceret concertatio: exercitus Excubitorum, metuens ueritati (ut tu dicis) uim inferri, irruit in templum, & cæcæ Episcoporum atque Abbatum dissipauit. Aiunt, inquit, tunc Iconomachos quosdam Episcopos ad populum proclamasse, Vicimus. Hæc tu laudas, quia non multum diuisimilia sunt ab ijs, quæ uos noui Iconomachi Bernæ fecistis. Constat autem ex actis publicis VII. Synodi, complures ex Iconomachis antiquis Episcopos, suos & feliciter agnouisse & publice reuocasse errores. Quales nominatim ibi recententur Basilius Ancyre, Theodorus Myron, Theodosius A-morij Episcopi, quorum extant Confessiones recte fidei, & Anathematissimi Iconomachia: Post quos sane introducti ad Concilium fuerunt & alij reuocatores errorum Episcopi, nempe Hypatius Niceæ, Leo Rhodi, Gregorius Pilsidiæ, Gregorius alter Pilsinunton, Leo alter Iconij, Nicolaus Hierapoleos, & rursus Leo alter Carpathi. E quibus Leo Rhodi, uice omnium ita dixit ad Concilium. Peccauimus et coram Deo & coram Ecclesia, coramque hac sacra Synodo. Imperitia autem nos excidere à ueritate compulsi, neque quicquam, quod in defensionem adducere possimus, habemus. Hæc & id genus innumera ex gestis publicis illius Synodi tuos quoque errores & Bullinger manifeste confutant, et tanto quidē iustius, quanto longior & antiquior est nunc, quam tunc fuit, Imaginum usus. Sed ut Historiarum quoque fides nobis opituletur, operæ præcium fuerit, non nihil ex Sabellici Enneadibus in medium afferre. Erat, inquit, hic status rerum in Italia, quum Constantinus sextus (fuit is Leonis & Irenæ filius) atrociter imperium administrabat. Verum enim uero quam diu ille matris consilio obtemperauit, rite omnia domi forisque habuere, nullæ populorum querelæ, nulli bello-

Iniqua satis uiolentiæ.

Bull. cap. 23

Reuocatio à multis Episcopis facta.

Ex Synodi 7. Actione. 1

Verba reuocationis

Anto. Sabellico Ennea. 8. lib. 8

Constanti
ni VI. Imp.
prauitas.

rum motus, pace & ocio omnia florere. Continebat sapientissima mulier filiū in officio, identidemq; monstrare, bonis artibus Imperia augeri, superbia & auaricia labefactari. Dictare hæc mater, simulq; filij uitam à flagitio tueri, & populis prodesse. Sed plurima ingenia bonos non nutriunt mores. Constantinus primos pubertatis annos ingressus, matrem haud ulterius passus, administratione deijcit, deiectam in ordinem redigit, in subiectos immaniter sæuit, multi mortales alij, alio supplicij genere periclitari. Hanc in principe sæuitiam Cōstantinopolitana ciuitas auersata, consilia occulte agitabat de Imperio illi abrogando. Eratq; Nicephorus Constantini Quinti filius, in quem multi tacite suffragia inclinabant. Hunc Constantinus patefacta coniuratione, lingua & oculis priuatum, in uinula conijcit. Nec his sceleribus contentus, uxorem, fœminam optimam ac bene alioꝝ qui conuenientem, in monasterium obrudit: Theodoramq; eius ancillam sibi matrimonio iungit, cum nihil in illa amabile esset, præter formam. Sic nescio quo aduerso Imperij fato accidit, ut tres Principes omnium, qui unquam hominum memoria fuerunt, pessimi, unus post alium sint Byzantij rerū potiti. Sed dum Constantinus tam crudeliter & libidinoſe imperat: Carolus diuersa terrarum parte bello

Laus Irene.

Thasilone Bauarum Duce pacem sanxit. Et infra. Per id, inquit, tempus, in Græcia Irene Constantinum filium, cuius impietatem ode rat, Constantinopolitanis conuiuentibus, quin impellentibus etiam, in potestatem redactum, luminib; priuat, priuatumq; in uinula conijcit. Sic memorabili exemplo mulier, omnium quæ ea tempestate fuerunt optima, publicum bonum priuatæ charitati prætulit. Constantinus maternæ contumeliæ impatiens, nullo maiore cruciatu affectus, paucis diebus luctu et mœrore expirauit. Hæc Sabellicus in historia. Cui longe iustius creditur, quam uerbosis tuis figmentis, quæ neque rationis neq; iustitiæ & ueritatis quicquam habent. Ut igitur finem faciam, nihil amplius hic addam, præterquam mirabile factum, quod tunc contigisse memoratur. Sic enim refert in Anthropologia sua Raphael Volaterranus. Ea fere tempestate Landolphus, & quidam

Volaterranus
lib. 23

alij scriptores scribunt, inuentam sepulchro laminam æneam supra mortuum hominem, his uerbis. Christus nascitur ex uirgine, in eum credo, tempore Constantini & Irenes, o Sol, iterum uidebis me. Hoc et Sabellicus refert, et Egnatius, atq; etiā in Chronicis ex Sigeberto Palmerius Florentinus.

*Apud S. Victorem prope Moguntiam excudebat
Franciscus Behem Mense Augusto
M. D. XLVIII.*

